

శ్రీ మద్రామా యణ కల్ప వృక్షము ౨౪౧౬

బాలకాండము

పీఠాశ్వానాథ సత్యనారాయణ

సర్వ స్వామ్యములు
గ్రంథకర్తవి

ప్రథమ ముద్రణము ప్రతులు ౧౦౦౦
వెల రు ౪-౦-౦

అంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాశాల
బె జ వా డ —

శ్రీ మద్రామాయణ కల్పవృక్షము

అవతారిక

శా. శ్రీమంజూషిక భక్తరక్షణకళాశ్రీచుంచు వానందవ
 ల్లీమంజుప్రసవంబుఁ జిద్దగనప్రాలేయాంశువున్ మోక్షల
 క్షీమాణిక్యవినుతమేఖల కటాక్షీ భూతనీహారరుక్
 శ్రీమంతంబయి పొల్చు వెల్లు నొకఁ డే సేవించు విశ్వేశ్వరా !

శా. కైలాసాఛలసానువాసము వృషస్కంధాగ్రసంస్థాయి త
 త్తాపాలేయాచలకన్యకాకుచతటీపర్యంకనిద్రాగతం
 బాలోలాగ్రజటాధునీఘటితనాకౌశన్యరిత్యంబు దే
 హాలంకారితలేలిహాసము వెలుంగర్చింతు విశ్వేశ్వరా !

సీ. పంచభూతములు దివాకరుండును నిశా
 కరుండు నీ తను సప్తకంబయేని
 యీ శరీరంబు నీదే! కన్నువిప్పటఁ
 గన్న మూయుట నీవు కలుగ వెట్లు?
 ఏతదధిపాత యెవ్వఁడో యజమానుఁ
 డనిన! నీ యప్తమతనువు వాడు
 కెరల్కొన నేమి మిగిల్చితి నా సామి !
 బిట్టు నే నన్న దభిజ్ఞగాక!
 స్వామి ! నీదు పారమ్యంబుఁ బడయజాల
 దఖిలవిశ్వంబుఁ దాను నీ వయ్యుగూడ
 హరిహరబ్రహ్మమయ మయి యర్థచంద్ర
 చూడము వెలుంగును నొసంటఁ జూడలేక

ఉ. పాపు నెఱుంగు బ్రహ్మ సగపాలును మాత్రమెఱుంగుఁ బార్వతీ
 " దేవియు నీ నెఱుంగుదువు తెల్లము రామమహత్తు కృతస్స మా
 దేవున కేను నీ యనుమతింబడి సంకిత మిత్తు జానకీ
 దేవిమనోహరుండు రఘుదేవుని సాధుకథాప్రపంచమున్

సీ. మఱల నిదేల రామాయణం బన్నచో
 నీ ప్రపంచక మెల్ల నెల్లవేళఁ
 దినుచున్నయన్నమే తినుచున్న దిన్నాళ్లు
 తనరుచి బ్రదుకులు తనవి గాన
 చేసిన సంసారమే సేయుచున్నది
 తనదైన యనుభూతి తనదిగాన
 తలఁచిన రామునే తలఁచెద నేనును
 నా భక్తిరచనలు నావిగాన
 కవి ప్రతిభలోన నుండును గావ్యగత శ
 తాంశములయందుఁ దొంబదియైన పాళ్ళు
 ప్రాగ్విపశ్చిన్మతంబున రసము వేయి
 రెట్లు గొప్పది నవకథాదృతిని మించి

ఉ. జాగ్రదవస్థ నేమి యన స్వప్నసుషుప్తులఁగూడ రామ నా
 మగ్రహణంబె నా వయిన మానసజిహ్వలు సేయుఁ దత్కథా
 ప్రగ్రహకృష్టిసంశ్లేషధురావశమై చను మన్మతోఽశ్వ మో
 యుగ్రుండ! నీవ సారథివ! యూనుము పగ్గములన్ గరంబులన్

ఉ. వ్రాసిన రామచంద్రకథ వ్రాసితివం చనిపించుకో వృథా
 యాసముగాక కట్టకత లైహికమా? పరమా? యటంచుఁ దాఁ
 జేసిన తండ్రియాజ్ఞయును జీవునివేదన రెండు నేకమై
 నా సకలోహవైభవసనాథము నాథకథన్ రచించెదన్

శా. ఆ నాతండ్రి యనన్ దధించి శిబి కర్ణాదుల్ పునారూపసం
 స్థానం బంధన కర్మయోగి సితచంద్రప్రభాకాంతిచ్ఛటా
 స్నానం బొడిన స్వచ్ఛలింగమయు నిన్ సాధించి మా నందమున్
 లోనన్ నిల్పిన భక్తసౌజ్ఞ సుజనశ్లోకుం ధుదారుం డీగిన్

సీ. నకనకలాడునట్టి కడుపులక వచ్చి
 త్రేచుచు బోయెడు తెరువరులును
 చినిగిన గుడ్డల జనుదెంచి నూతన
 పరిధానముల దాల్చి యరుగు జనులు
 పరిదీనవదనులై యరుదెంచి యుత్సాహ
 కృతమందహాసులై యేగువారు
 సం దేహభాజనాస్యములతోవచ్చి యా
 శ్చర్యసూచిముఖాల జనెడువారు
 బాలుతు రన్నాతురులు యాచకులును నిత్య
 కలితబహుళకార్యాంతరాగతులు విశ్వ
 నాథవంశాబ్ధిశశి శోభనాద్రియింట
 నిరులు వదలి వెల్తురులు గొంచేగునట్లు

శా. తప్తాఘ్న బహుసోమపీఠిపరిభుక్తక్లిష్టసోముం బలె
 ప్రస్తాశ్చద్యుతి శోభనాద్రి వినయూచదవ్యంశ సారంపరీ
 ప్రాప్తంబై చను క్షేత్ర మర్థిజనలిప్సాపూర్తి వెచ్చించి ని
 ర్లిప్తుండుం బలె బొల్చె యాచకముఖాలీధార్తినిర్యాతనక

ఉ. దూసిన స్వర్ద్రువై మిగులు దోవతి యొక్కడుం దాల్చి పోవగా
 గోనగి పూర్వ మాశ్రితుడు గోచి యొకండు ధరించి వచ్చి సా
 మీ! సారవోయి కీప్పికొన నేనియు లేదన; శోభనాద్రి ని
 స్త్రాసకుం డంగవస్త్రమును దాలిచి దోవతి నిచ్చె నెట్టిఁడో!

గీ. అట్టి తండ్రికి బరమభక్తైగగణ్యు
 డైన పుత్రుడ నేను రామాయణంబు
 నీకుం దండ్రికి భేదంబు లేక యున్న
 పరమనిశ్చలబుద్ధి నర్పణము సేతు

గీ. సప్తసంతానములలో బ్రశస్తి గాంచి
 ఖలము గాకుండునది ధాత్రిగృతి యటన్న
 నట్టి కృతిశతనిర్మాతనై న బిడ్డ
 బడసె నా తండ్రి కృతిలోకపారిషదుడు

గీ. అతని యాస్తిక్య మింతని యనఁగఁ గలదే?

లేదనిన యూహ పుట్టని సాదునకును

నట్టి తండ్రికిఁ బుత్తుల మైనయట్టి

మువ్వరము సర్వథా తండ్రిమూర్తి మేము

ఉ. తమ్ములు రామచంద్రునకుఁ దమ్ములు నూహ యెఱింగి చేయఁగాఁ

దమ్ములు ధర్మరాజునకుఁ దమ్ములు చెప్పినయట్లు నేయ నా

తమ్ములు నట్టి రందుఁ జినతమ్ముఁడు సన్మతి రామమూర్తి చి

త్తమ్మున నేను వాని కొకడై వముగాఁ గనిపింతు నెంతయున్

ఉ. పండితకీర్తనీయుఁ డిరుబాసల దిట్ట రసజ్ఞమాళి మా

రెండవవాఁడు సన్మతిధురీణకవిత్వకళాగ్రకార్తికే

యుండును వేంకటేశ్వరు లహా! మఱి నా కవనం బిద్వై ధీ

శౌండుఁడు తత్పరీక్షఁ బడి సంకునఁ బోసిన తీర్థమై చనున్

క. గణనాఁధుడు గురునాథుఁడు

మునికిని యజ్ఞకును బోలె మొగి నాకును నా

యనుజుం డగు నాతని వ్రా

సిన్ వాల్ క్రొమ్ముత్తియముల శిల్పము సేతల్

చ. తిరువతివేంకటేశ్వరులు దేశముఁ గైతయు గ్రుచ్చియెత్త బం

దరుపుర మాంగ్ల పుం జదువునం జని వారలలోన వేంకటే

శ్వరగురురాజమాళి పదసంజనిత త్రిదివాపగాసుధా

ర్పురముల మున్కులాడు ఫలసంగతి సత్కవి నై మెలంగుచున్

చ. తన యెద యెల్ల మెత్తన కృతప్రతిపద్యము నంతకంటె మె

త్తన తన శిష్యులన్న నెడదం గల ప్రేముడి చెప్ప లేని మె

త్తన యయి శత్రుపర్వతశతారము సత్కవి శ్లోకశ్లోక వేం

కన గురువంచుఁ జెప్పికొనఁగా నది గొప్ప తలుంగునాఁడునన్

ఓ. శిష్యవాత్సల్యంబు చెలువుదీర్చిన మూర్తి

కాకవికంఠంబు కత్తికోత

యెడఁద మెత్తదనంబు విడిచిచేసిన చోటు

వృథావాదములకు నగ్గిపిఱుగు

భాషానుభవపరీపాకస్వరూపంబు
 నీరసవాదికన్నీటిముంపు
 పరమనిర్భీకుండు పరమసత్యవ్రతా
 చారుండును సత్యసంగరుండు
 సమభిగమ్యత్య మప్రథమ్యత్య మొప్ప
 వఱలు సట్టి చెళ్ల పిళ్ళాన్వవాయశశికిఁ
 బరమ మస్మదుపజ్ఞు షా భవ్యస్మప్తిఁ
 దేర్చు ప్రథమమూర్తికిని జోదిల్లు పెట్టి

మ. అల నన్నయ్యకులేడు తిక్కనకు లేదా భోగ మస్మాదృశం
 డలఘుస్వాదురసావతారధిషణాహంకారసంభారదో
 హలబ్రాహ్మీమయమూర్తి శిష్యుడయినాఁ డన్నట్టి దా వ్యోమపే
 శలచార్ద్రదీప్తుదుకీర్తి చెళ్ల పిళ్ళవంశస్వామి కున్నట్లుగఁ

చ. తన మృదాజిహ్వపై రవలు దాల్చిన నూఁగు నిగారపుం జిగుల్
 చను కవితాసత్వి విడచి సాధుమహాహవశీలుఁడౌ మహా
 త్ముని యసిలేనిసేనఁ బడి పోయెడువానిఁ గొడాలి యాంజనే
 యుని మును నాకు జంటకవియుఁ బ్రియమిత్రము సంస్కరించుచుఁ

క. ఆతఁడు నేనే కాదిది
 మా తండ్రులు కూడఁ జెలులు మఱి యాతనితో
 నాతో సాగిన కావ్యము
 రీతి య దుండెడిది మధుర్గురీభమరిరుతిఁ

ఉ. ఆతఁడె తోడు కల్గినను నచ్చముగాఁ గలకండ లచ్చులుం
 బోతలుపోసి యుండెదము పోతనగారి విధాన; దీపితా
 లాతమువోలె సుంతయు విలంబన మోర్వదు నిత్యవేగి నా
 చేతము శబ్ద మేరుటకుఁ జిన్నము నిల్వదు భావతీవ్రతఁ

సీ. కఠిన స్తనోపరిక్రైవేయమణికాంతి
 కర్ణతాటంకంబు గాడిపఱుప
 క్రమనితంబ్రాగ్ కాంచికింకిణులతోఁ
 గరకంకణధ్వనుల్ కలఱఁ బూస

మాళిక్ ప్రశశాంకమాలాతపములపై

ఫాలసలీజ్యోతి పాటువెట్టఁ

దత్కాలవిచలితాధరహాసమాధుర్య

మాత్మప్రసన్నత నగడుపటుప

పాలితానోన్యలంఘనస్పర్థములును

జాలితానోన్యసౌందర్యసరసములును

నైన పలుకుల కూడిక యనఁగ నొప్పు

శారదామూర్తి నా యెదఁ జాలు గాక

క. నన్నయ్యయుఁ దిక్కన్నయు

న న్నా వేశించిరి పరిణాహమనస్సం

ఛన్నత వారలు పోయిన

తెన్నున మెఱుఁగులను దీర్చి దిద్దుచుఁ బోదున్

ఉ. అంతయొ యింతయొ తెలిసినట్టి విమర్శకులైన కావ్యసి

ద్ధాంతల యొత్తిడింబడి మహాకవి నాఁగటిచాలు దీర్చుఁ గా

లాంతరకీర్తివృష్టిగతమై చను లాభము నెంచుచున్ లలా

టంతపరూక్షచింతననటన్మధుభారతినన్యధారణిన్

వ. ఈదృశంబుగ మహాకావ్యరచనాప్రసూనవనబంభరాయమాణచిత్తు

డనై సర్వధర్మమూలబీజంబుగ నవిచ్ఛిన్ననంప్రదాయార్థినై

సీ. ఋషివంటి నన్నయ్య రెండవ వాల్మీకి

తిక్కన్న శిల్పపుఁ దెనుఁగుతోట

యెఱుఁగెన్న సర్వమార్గేచ్ఛావిధాత్మండు

పోతన్న తెలుఁగుల పుణ్యపేటి

శ్రీనాథుడు రసప్రసిద్ధధారాధీని

కృష్ణరాయఁ డనన్యకృత్రిప్రబంధ

పెద్దన్న వడపోత పెట్టి నితరురసంబు

రామకృష్ణుడు శురారామగజము

ఒకడు నాచనసోమన్న యుక్కివుండు
చెటిపి పదిసార్లు తిరుగ వ్రాసినను మొక్క
వోని యీ యాంధ్రకవిలోకమూర్ధమణుల
మద్దురుసాసములుగ నమస్కరించి

ఆ. భాసకాళిదాస భవభూతి దిక్షాగు
లకుఁ బ్రశస్తవాగ్విలక్షణుడు ము
రారిభట్టనకును రామకథాభాష్య
కారులకును మోక్షుకై ఘటించి

ఆ. అచ్చమైన యమృత మమరులు త్రావినా
రోయి! దాని కే ననూయపడను
పరమమానియైన వాల్మీకికృతరామ
సత్కథాసుధారసంబుఁ ద్రావి

ఆ. నర్వకావ్యవాక్కు జనియించె నే మాని
పదన నీమనుండి వానిఁదెలఁతు
నర్వశిల్పభూమి నర్వలక్షణలక్ష్య
నవవిధాత్మభూతు నాకుజాతు

శా. ఈ సంసార మిదెన్ని జన్మలకు నేనీ మానివాల్మీకి భా
సాసంక్రాంతఋణంబుఁ దీర్పఁగలదా? సత్కావ్యనిర్మాణరే
ఖాసామగ్రి ఋణంబుఁ దీర్పఁగలదా? కాకుత్స్థుడౌ స్వామిగా
ధానంపన్నము భక్తిఁ దీర్చినను ద్వైతాద్వైతమార్గంబులన్

గీ. ఒక్క వాల్మీకి కాక వేటొక్కడెవడు
సుకవిశబ్దవాచ్యుం డీతఁ గుకవినింద
యప్రశస్తప్రథంబుగా నవుటఁ జేసి
మునిఋణముఁ దీర్ప నీ కావ్యమును రచింతు

ప. తాలకాండమ్ము పూర్తిజేసి యయోధ్య మొదలుపెట్టి గ్రంథ
ప్రకటనగతనిష్ణ చేతస్కుండనై యలనుండ్లనై యుండ

సీ. చిటునవ్వు నవ్వెనా! చిన్నారి ముత్యాలు
 ప్రోవులు ప్రోవులు పోసినట్లు
 కనులెత్తి చూచెనా! కప్రంపుఁ జిటుపొడు
 లుప్పని తీగగా నూదినట్లు
 ఒకయింత నడచెనా! యొగి ఢిల్లిభోగాల
 రాశి లాభము కొలపోసినట్లు
 పన్నెత్తి యాడెనా! ప్రభుత విస్మృతి పడ్డ
 సాధుభావము బారసాచినట్లు
 మంజులవినీతవేషుడు మధురమూర్తి
 యార్ద్రాభావుడు కుదిమట్ట మైన బొమ్మ
 బాలరాఘవువలె బితృవాక్యపాల
 నానినీమామనీమాసనాతనుండు

వ. అయిన శ్రీ వాసిరెడ్డి రాజారామగోపాలకృష్ణమ్మ హేశ్వరప్రసా
 దుడు ముక్త్యాలయవరాజు వైవస్వతమన్వంతరమున నీ కలి
 యగం బైదువేల నలుబదినాల్గు గడచిన స్వభాను విజయదశమి
 నాడు నన్నుఁ బిలిపించి తన యుద్యోగులచేత నా 'నర్తనశాల'
 యాడించి సత్కరించి

గీ. ఎవడు ఋత్విక్కు సారస్వతేష్ఠియందు
 దనకుఁ జిటుమామిళాబిచంద్రమునిచేత
 సాధు శివరామకృష్ణప్రసాదుచేత
 బితకు నడిగింప నిద్రి యంకితము సేయ

క. రామాయణమ్ము వ్రాయు న
 సామాన్యపుంగవనశక్తి సమకూరునొ లే
 దో మత్పుత్త్రుని కనియెడు
 నే మాత్రపుశంకలేక యెపుడో నేనుకా

గీ. పద్యములు గిల్లువేళ సర్పణముచేసె
 నీ మహాకృతి నా తండ్రి యీశ్వరునకు
 నంటి; మళ్ళిష్ఠ్యు డాతఁ డెట్లచ్చువడుట
 యిది యనియె నాదు సామంత మెఱిగియుంట

వ. వై శంపాయనుండు భారతంబు జనమేజయునకుఁ జెప్పినట్లు చెప్ప
వచ్చు వారి కోర్కెయుఁ దీరు నన, సరేయంటి, సంత మీరేమి
కోరెద రని యడుగ

క. నేను మనస్సన్నాసిని
నే నిది యిమ్మంచు నడుగ నెవ్వరి నెఱుఁగు
దానెది యేనియుఁ బ్రాప్త
మ్రొనన్ వలదంచుఁజెప్ప సంతియగాకన్

వ. మీ రేడుకాండమ్ము లచ్చవేయించి యిచ్చెడుపాత్రమ్ములు నీ
కాలమ్మున సొత్తే యని

క. కృతిచే సమాత్తమగుఁ గీ
రితి స్వర్గద మంతె; నే వరింపను స్వర్గం
బతిరూక్షచింతనాగ
సిత తేజము శివుఁడు నన్నుఁ జెందెడుగాతన్

ఆ. ఏను గోరనట్టి యీ స్వర్గఫలమింత
పారువోవ నేల? వాసిరెడ్డి
వంశసృపతిమణికి ఫలియించుఁ గావుత
ప్రాభవంబు స్వర్గఫలమటంచు

సీ. యువరాజు వచ్చి రాజ్యోదంతములు చెప్ప
నూఁకొట్టు మాత్రమే యుర్విసేత
దీక్ష సద్గ్రంథకాలక్షేప మొనరించు
నింత మాత్రమె లోకవృత్తశీలి
చరణంబు కదుపని సౌధైకదేశభా
గనివాసమాత్రమే గ్రామవాసి
తనవేరఁ గొడుకుచేత నొనర్పబడు పుణ్య
కర్మలు వినుమాత్ర కార్యకారి
యగుచు రాజరియైన ముక్త్యుల వృద్ధ
రాజు శ్రీచంద్రమాళేశ్వరప్రసాద
పర్యధిష్ఠితసౌధాగ్రభాగమేగి
తద్దరాసతిః యభివాంఛితంబుగాఁగ

వ. వారి వంశంబు వక్కాణించెద

సీ. ప్రాజ్యాంధ్రరాజ్యేందిరావీరనారాయ
ణుండు వేమారెడ్డి నిండుసభను
దొర వాసిరెడ్డి యన్ బిరుదవైభవ మందె
దళవాయి యొకడు సద్దాశివాఖ్యుఁ
డా వాసిరెడ్డి వంశాభిఖ్య యయ్యె దా
నందు శ్రీగిరిమల్లికార్జునాఖ్యుఁ
డగు బాలుఁ డొక్క బ్రాహ్మణిచేత రక్షింపఁ
బడె సరికృతనిశావధమునందుఁ
జెలఁగి నూతక్కిలోన వేంచేసియున్న
స్వామి ముక్తిశ్వరుని దయావర్ధితుం డ
తండు తన వంశమెల్ల నస్తంగతంబ
యయ్యుఁ జలవలు పలవలై యతిశయించె

గీ. వైని వీరవనీఁ డన్న ప్రభువు నంది
గామ తనరాజధానిగా ఘనతఁగాంచె
మూఁడు శాఖలకును దాన మూలపురుషుఁ
డయ్యె వీరవనీఁడు మహాపురుషుఁడు

వ. ఆధరాజానికి రాఘవరామచంద్రమౌళిభూపతులు ముగురుపుత్రులు;
రాఘవభూపతి మాగల్లురాజు, రామభూపతి రాఘవపురాధిపతి;
చంద్రమౌళి చింతలపాటినేత; చంద్రమౌళిభూపతి ముక్త్యాల
తేండకు మొదలిరాజు

ఆ. ముగురు పుత్రులకును మూఁడురాజ్యములు
చేసి యిచ్చె నెంత చేవగలఁడో
వీరవనితకీర్తి వీరవనీఁ డన
వాసిరెడ్డికంటె వాసిరెడ్డి

ఉ. వీరవనీని ధర్మనతివేరు భవాని; భవానిరాణిగ
రోభిరుపదంబు నెంతచలువో? పులువోయిన యచ్చవెల్లులై
తీరిచి పంచపంచసితదిక్కులఁ జిక్కని రత్న కాంతిమా
లారుచిరప్రభాఖను లిహిపతు లెందఱో ధర్మ మూనఁగన్

౪. ఆ భవానీవీరవనీండ్ల సంతానమున రెండవవాడైన రామభూపతికి
 వీరవనీండు రాఘవయ్య చినపద్మనాభయ్య చంద్రమాళి రామలింగ
 గన్న సరసన్న యని యార్వరు పుత్రులు, వారిలో జ్యేష్ఠుడైన
 వీరవనీనికి సూరన్నయు, సూరన్నకుఁ జినసరసన్న, చినరామలింగన్న
 యుఁ బుత్రులు. వీరందఱు కొలఁది కాలము రాజ్యపాలనము జేసి
 దివంగతులైరి. ఆ రామధాత్రీవరుని తక్కినపుత్రులు నిష్పుత్రులు,
 వారిలో మూడవవాడైన చినపద్మనాభయ్య

ఆ. ఏనుఁగంతపులిని నెగిరెడుదానిని
 గత్తితోడ రెండుగాఁగ నఱకె
 శౌర్యమునకుఁ బాదుపా భావడి మది
 నతని నధికవిభవయుతునిఁజేసి

౪. ధంకానగారాలు డాలతు లులుగోజజోడుమపాళ్ళు సురియవిళ్ళు
 బిరుదు లిచ్చి పెనుగంచిపోలు; బేతవోలు; తిప్పనంకరావూరు;
 కూచిపూడి; రాయపూడి వరగణాలమీఁద రాచరికంబుఁ జెల్లంప
 నాజ్ఞయిడి పంపె

ఆ. చింశపల్లి కోట చినపద్మనాభ భూ
 జానికట్టె నోలి శౌర్యమాలి
 యతనిపేరు వినినయంతన శాత్రవ
 ప్రతతి చెడియెఁ దూలి బైసి మాలి

౪. ఆయన మూలపురుషుడైన వీరవనీని పెద్ద సంతానమైన రాఘ
 వయ్య రెండవమనుమని బుచ్చిరాఘవయ్యను దత్తతగొనియె. ఆయ
 నకుఁ బుత్రులు లేరు. ఈరాజ్యమును రాఘవభూజాని మూడవ
 మనుమడు నాగన్నయు చంద్రమాళి భూపతి రెండవమనుమడు
 లక్ష్మీవత్సపరనాముఁ డచ్చన్నయుఁ జెఱినగము పంచుకొనిరి.

గీ. మూలపురుషునకుఁ జ్యేష్ఠపుత్రీకుంఠి
 కడగి మాగల్గరాజు రాఘవనృపుండు
 రాజ్యపాలన మాఱేండ్లు ప్రాజ్యరాజ్య
 లక్ష్మీ పురికింపఁ జేసి యిలన్ దృఢించె

ఉ. శ్రీపతికిఁ దనూభవుఁ డశేషజగత్ప్రభవుండు బ్రహ్మయ
 ాట్లా పెదపద్మనాభనృపుఁ డయ్యెను బుత్తుఁడు రాఘవాఖ్యధా
 త్రీపతిమాళి కా కొడుకు తేకువ నిర్వదిరెండువత్సరాల్
 ప్రాపితశాంతియై చన ధరాసతి యేలె బలారి వోలికన్

వ. ఆ పెదపద్మనాభనృపతి కార్గురు కొడుకులు, పెద్దవాఁడు చంద్ర
 మాళి చిననాఁడె స్వర్గతుండయ్యె. రెండవవాఁడు బుచ్చిరాఘ
 వయ్య, రాఘవపురరాజ్యవంశీయుడు చిన పద్మనాభనృపతికి దత్తు
 పోయె. నాల్గవకొడుకు రామభూపతి. ఈయనకుఁ బద్మభూపతి, వీర
 భూపతి యను నిద్దఱు కుమారులు; అయిదవపుత్రుండు లక్ష్మీపతికి
 వెంకటరామన పద్మన రామలింగయ్య రాజలింగయ్య లను నల్లరు
 కుమారులు, వీరిలో వేంకటరామన్నకుఁ గోదండరామన, యచ్చన
 యని యిద్దఱు తనూభవులు. రామలింగయ్యకు బుచ్చిరాఘవయ్య
 నరసయ్య రామయ్య లను ముగ్గురు కులదీపకులు. ఈ బుచ్చిరాఘ
 వయ్యకుఁ గోదండరామలింగయ్య, జగ్గయ్యలు పుత్రీకులు. రాజ
 లింగధాత్రీపతికిఁ బద్మన్న పాపన్న చల్లన్నలు కుమారులు; వీరిలోఁ
 బాపన్నకుఁ గోటయ్య సంతానము. ఆఱవవాఁడైన బుచ్చన్న
 సంతలేని వాఁడాయెను

ఉ. మూడవవాఁడు నాగనవిభుండు ప్రభూతవిభూతిశాలియై
 యాడినమాటకున్ గొణిఁడెఁడైనను దాటక వేటకైననున్
 గూడిన ప్రాణిహింస నొనఁగూర్చక తేర్చకయుండ కుండఁగా
 వేడిన యాచకాలిఁ బృథివీపరిపాలన మాచరించుచున్

క. కొని రాఘవపురమందున
 తన సగపా లతఁడు సముదితస్వఃకాంతా
 నినదితవీణావాదన
 పనితయశోరేఖుఁ డగుచుఁ బ్రజఁ బాలించెన్

వ. ఈయన సంతానము ముగ్గురు. పెద్దవాఁడు రామన్న రాజయ్య,
 తియన తమ్ములు జగ్గభూపతియు నాయుడమ్మ యను వేంకటాద్రియు.

శా. ఆ జగ్గయ్య పరాక్రమంబున దిగంతానేకపాభీలుండై
యాజానేయముపైని ఢిల్లిఁ జని శౌర్యప్రజ్వలుండై ప్రజల్
జేజేవెట్టగఁ బాదుమా ప్రియపడక జేకొంచు సాహస్రికా
భ్రాజన్మన్మబుదారి కీర్తినికమాభ్రాసోతసీవద్ముండై

ఆ. సవ్యసాచి ధర్మజాతుని సౌమిత్రి
రామచంద్రువోలె రామన్మపుని
జగ్గశౌరి సేవ సలుపుచుఁ దగ్గెఁ బ్రజ
కనులయందుఁ బచ్చకప్పురముగ

క. ఈతఁ డకాలమృతిం గన
నేతాదృశశౌర్యశూలి యిది శూలంబై
భ్రాతృస్నేహపయోనిధి
చేతోగతి రామన్మపతి చింతావశుండై

వ. పందొమ్మిదేండ్లు రాజ్యమ్ముచేసి దివంగతుండయ్యె; నీరాజునకు
పాపయ్య యనియెడి నాగన్న కొడుకు, ఈ రామధాత్రీపతి రెండవ
తమ్ముడు నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమాలి యను రాజు పుత్త్రుఁకుండు.
వీరిద్దఱుఁ జిన్నవాండ్రగుట జగ్గశౌరి కచ్చమాంబాదేవివలనఁ గలిగిన
సంతానము వేంకటాద్రినాయడు రాజ్యమ్ముఁ దాను గ్రహించి వారు
పెద్దవారై న తగువారెఁగూడ వారి కీయక తానే పాలించె

మ. ఇది యన్యాయముగాఁ గనంబడునుగాని వేంకటాద్రిశ్వరుం
డుదయాస్తాచల సేతుశీతనగమధ్యోర్వీలనతీర్తియై
యదిరా! ముప్పది నాలుగేండ్లవనిఁ గళ్యాణాద్రిగాఁ జేసెఁ దాఁ
ద్రిడశేషుండయి హేమకుండలులు ధాత్రీదేవతల్ వేల్పులై

వ. ఆయన మన్నెనుల్తాను; నెలకు మూడువేల మన్మబుదారు, మణికిరీట
ధారి, యశురావతీప్రభువు

సీ. ఒకటి తక్కువ వేయి యూండ్లకుఁ బ్రభువు నాం
ధ్రావనీనానాగ్రహారదాత
యష్టోత్తరశ్చతశివాలయాశ్చర్యప్ర
తిష్ఠాత బహుయజ్ఞ తీవ్రకారి

ఘోడశదానభాసురకీర్తి సప్తసం
తానార్థినిత్యనిత్యప్రణేత
నిరతాన్నదాత మండితజయస్తంభని
రూత ఊతూమనిర్మధనకీర్తి
ఆ మహాప్రభుభోగశౌర్యములు లక్ష
లైన సాధుప్రబంధమ్ములై త్రిలింగ
దేశమునఁ బ్రోవులకవిడదీయరాని
తెల్లకీరితి పటముల యల్లికపడె

క. అలకృష్ణరాయభోజులు
తొలివా రాధునికులందు దొర లీయన యీ
వల ధర్మస్పారా వా
వల నాహిమసేతుకీర్తి పాడినవారల్

వ. ఈ యపరదేవేంద్రున కిద్దఱు భార్యలు. వెట్టెమ్మయుఁ భార్యతియు; ఏ
పాపయ్యకు రామభూజాని కొడుకునకు రాజ్యమియక వేంకటాద్రి
నాయ డేలుకొనెనో, ఆ పాపయ్య పెద్దబిడ్డను రామయ్యను గాక
రెండవవానిని రామనాథబాబును న్యాయముగా వెట్టెమ్మగారు పెంచు
కొని యాయనకు రాజ్య మిచ్చిరి. రెండవభార్య పార్వతి జగన్నాథ
బాబును బెంచుకొనెను. ఈయన వెంకటాద్రినాయని తండ్రి జగ్గ
శౌరి తరువాతివాఁడైన నాయుడమ్మకు రెండవమనుమడు.
ఈ నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమాళి కొడుకు. ఆ చంద్రమాళికి బద్మ
నాథరామన్నయు నీ జగన్నాథబాబును కుమారులు

ఆ. తమకుఁ దమకుఁ గోరి ధారణి నిద్దఱు
దత్తపుత్రకులును దగవు తెగక
కోర్టు లెక్కి పోరుకొనిరి తొమ్మిదియేండ్లు
నేండ్లు పట్టు నచటఁ బూండ్లు పట్టు

వ. రామనాథబాబు పెద్దవంశములోనివాఁడయ్యి, వయసుచే బెద్ద
వాడై జగన్నాథబాబు జగన్మము చేసె

- చ. ఇరువది తొమ్మిదేండ్ల కునె యీయన స్వర్గతిఁ బొందె నా ధర్మా
వరునకు భార్య లిద్దఱు శుభంబుగ నచ్చమ రంగమాంబయున్
బరువడి భర్త యీ పగిది స్వర్గతి నందెను రాజ్యమెల్ల ని
ర్భరముగ వ్యాజ్యమందుఁ బడెఁ బాపము వారలదుఃఖ మెట్టిదో?
- వ. అందు రంగమాంబ లక్ష్మీపతి యను కుఱ్ఱవానిని దెచ్చి దత్తుచేసి
కొని నవతియైన యచ్చమాంబతో మఱది యైన రామనాథబాబు
తో వ్యాజ్య మాడుచుండఁగా
- గీ. తమకుఁ దమకని యూరకే తమకపడుటె
యూళ్ల యజమాన్యపీయ వసూళ్లు లేవు
కప్పముం గట్ట రనినట్టి కారణమున
నాంగిలేయులు రాజ్యమ్ము నాచికొనిరి
- వ. ఆ దత్తపుత్రుఁడు లక్ష్మీపతికి వేంకటలక్ష్మీయందు నరసింహరాయం
డుదయపఱయ్యె, జగన్నాథబాబు నన్నగారు పద్మనాభరామన్నకు
నాయుడమ్మ కొడుకు. ఆయనకు ముగ్గురు భార్యలు. ఆ రామనాథ
బాబునకుఁ బార్వతియందు దాశరథినాయుడు శివప్రసాదు నని
యిద్దఱు కొడుకులు, శివప్రసాదుని భార్య జ్ఞానప్రసూనాంబ; దాశ
రథినాయనికి లక్ష్మీదేవమ్మ బంగారమ్మ యను నిద్దఱు భార్యలు;
వారిలో లక్ష్మీదేవమ్మకు రామనాథబాబు కలిగె; ఈ రామనాథ
బాబునకు బాలచంద్రశేఖరవరప్రసాదుండు కలిగె
- గీ. తమ జమీ పోయినది భృతిదారులైరి
కాని యొక్కొక్కదొరయు మొగంబులందుఁ
బట్టపగలింటి సూర్యులవగిది నుండ్రు
వెలి సిరి హరింపఁబడు నెత్తువెలుగు పోదు
- క. ఆ కోవ రాజ్యలక్ష్మీ
ప్రసాదామృతము మఱలంగలిగి భాసిల్లుగాకన్
శ్రీ కలుగఁ బుణ్యకార్యా
నేకంబులు సేయువారి కేల గలుగదో!
- న. ఇంక మహాలపురుషుండు వీరవనీని మ్మాడవకుమారుండు చింతల
పాటితేడు ముక్త్యాలరాజులకు మొదటివాడును వారినుండి యీ

పక్షకు నచ్చిన యీవంగసంబం దాయనయే మఱల జన్మించినట్లున్న
మత్కావ్యశు శూషాశీలియైన యీయనయు

చ. ఇరువురు చంద్రమాళులె యహీనగుణావృతులే సురార్థదు
మృరకృతికృత్కుమారులె నికామము త్రేతసమూహితార్థులే
యరయఁగఁ జంద్రమాళిమయ మన్వయమున్ బొనరించునట్టి యీ
దొరలను మూలభూతుఁ డగు తొల్టిభూపతి చంద్రమాళియున్

క. ఆ రాజే డేం డేలెను
గౌరీనతి మఱలఁ దనకుఁ గామినిగాఁగన్
తీరక రాఘవభూపతి
తారకము ఫలించినట్లు తనయుం డయ్యెన్

గీ. అతఁడు దక్షిణావధమున కవతరించె
నీతఁ డుత్తరభారత మేగె నతఁడు
రావణు జయించె నీతఁ డౌరంగజేబు
మెప్పుదలఁ గాంచె దుదకు లక్ష్మిన్ గ్రహింప

టి. రమణి వేంకమాంబ రాఘవునిల్లాలు
శాకమూరివంశచంద్రరేఖ
కొడుకు లిద్దరైరి కుశలపులంబలె
నల్లరాజమాళి యచ్చనయును

మ. చిరుమామిళ్ళకులమ్ముకొమ్మ గ్రహించెన్ బాపమాంబన్ నవారి
బురుహక్షిన్ బతి రాజమాళి ధరణీపుణ్యావతారంబుగా
విరిసెంబో మునియేటికాలువయుఁ ద్రవ్వించెన్ బ్రజల్ జొన్నకూ
ళ్ళురలన్ బంగరుగింజ లాట్రగడముల్ భోగంబులై మించఁగన్

టి. పేర్మిమీఱఁ దండ్రె పేర్వెచ్చె నీ రాజ
మాళి, కొడుకు చంద్రమాళిగాఁగ
తాతభార్య గౌరి తనభార్య పార్వతి
యతఁడు నీరుకొండ యల్లువాడు

గీ. రామలింగయ్య పెద్ద, వీరన్న చిన్న
చంద్రమాళికుమారులు, చంద్రమాళి
పిన్నతండ్రి లక్ష్మీపతిపేరి యచ్చ
నావనీపతి తాను రాజ్యమ్ము చేసె

ఆ. రాజమాళి తాను రాజ్యమ్ముచేసెన
యెనిమిదేండ్లు పైని నెల్ల నేల
యన్నకొడుకుఁ జాల పిన్నవాఁ డౌటచే
నచ్చనయె భరించె నాత్మశీలి

వ. నిస్సంతానకమైన రాఘవపురరాజ్యమును చేతినగముగా మాగల్లు
మూలభూతుఁడైన రాఘవనృపతి మూఁడవమనుమడు నాగన్న
తోపాటు వంచుకొన్న దీ యచ్చనయే. ఈయన నలుబదియెనిమిదేండ్లు
తన వంతును చింతలపాటివంటును బాలించిపోగాఁ జంద్రమాళి
కొడుకు వీరన నష్టరాజ్య మ్మవలంబించె; నంత రామలింగయ్య పెద్ద
వాఁడై చిటుమామిళ్ల వెంకటాంబ, పుదుంబాక పద్మాక్షమ్మ యీ
యిద్దఱ భార్యలుగా గ్రహించి యిటువదియొక్క పత్నీరమ్ములు
రాజ్యమ్ము చేసె, ఈ రామలింగయ్య

సీ. అట్లు వేదాద్రియు నిట్లు భరద్వాజు
నాశ్రమంబును గాచినట్టిచోట
దాఁ గృష్ణవేణి యుత్తరవాహిని పవిత్ర
యై మల్పు తిరిగిన యట్టిచోట
వారాణసియుఁబోలె బ్రశయకాలంబునం
దైన విపత్తి లేనట్టిచోట
ఒకకృష్ణపాయ తా నొగిఁజుట్టి వచ్చి యు
త్తమ జల్మదుర్గభూతమగుచోట
నొక్కసితరాజహంసమ్ము నొడ్డునరీదు
జెక్కముడుచుక కూర్చున్న ఘోష
గట్టె ముక్త్యాలకోటను గట్టె స్వర్గ
సీమకును రథనాల నిచ్చెనలమెట్లు

వ. ఈయనకు రాజమాళి లక్ష్మీపతి రాఘవుఁడు చంద్రమాళి వేంకయ్య
యను వేంకటాద్రియు నీ యార్గురు కొడుకులు.

ఉ. మిక్కిలిఁ బాదుషాకడ సమేయగజాశ్వగతిప్రభేదముల్
చొక్కపు ఖడ్గవిద్యయును జూపి ప్రశస్తినిగాంచి గౌరవం
బెక్కిన రాజమాళి యొక యేడు ధరితి ధరించి వేల్పువీ
డెక్కిన రామలింగనృపుఁ డెంతో విషాదము పొందియుండగ

క. తన తమ్ముఁడైన వీరన
కను రాఘవపురధరితిఁ గైకొనియెను జ
గ్గన వేంకటాద్రినాయని
జనకుఁడు నాగన్న కొడుకు సత్వాధికుఁడై

గీ. ఇరువదొక్కేండ్లు రాజ్యము నేలి రామ
లింగభూపతి చనెఁ బైని లీల రెండు
వత్సరములు లక్ష్మీపతి వసుధ నేలె
నెన్నిదేడులు రాఘవుఁ డేలె నృపతి

శా. అపై రాజయి చంద్రమాళిపతి ప్రాపై సత్కవిశ్రేణికిన్
దాపై దానపరంపరాకళకుఁ జంద్రజ్యోత్స్నకున్ గీర్తిచే
రాపై సన్యపరీమళోన్మిషితమర్యాదాత్మకుఁ ధాత్రికిఁ
గాపై యుండఁగ వేంకటాద్రి ధరణిన్ గైకొన్న హృద్దీనత

గీ. తాఁ బుతుంబొక పద్మాక్షి ధర్మవత్ని
కికి మించియ రాజుగాఁజేసి యతని
నాత్మజు నొసంగెఁ జనవేంకటాద్రి గార్య
పాటవమున భగీరథు వంటివాని

వ. ఈ చినవేంకటాద్రికిఁ బినతండ్రియైన వేంకటాద్రికి రామలింగయ్య
రాఘవయ్య లక్ష్మీపతు లను ముగ్గురు కుమారులు. రామలింగ
య్యకు వెంకయ్య రాజమాళులును లక్ష్మీపతికి రామలింగన వేంక
టాద్రి నృసింహులును బుత్త్రీకులు. వీరిలో రామలింగన సేతువమ్మ
వలన సాంబశివప్రసాదు వేంకటాద్రినాయఁడు నుబ్బరాయఁడను
మువ్వర సుతులఁ గనియె. సాంబశివప్రసాదుని భార్య భారతమ్మ.
వేంకటాద్రినాయనికిఁ బిచ్చమాంభవలన ముగ్గురు పుత్త్రీలు కలిగిరి

గీ. చంద్రమాళి యేడేండ్లు రాజ్యంబు మఱలఁ
దేను యత్నంబుచేసి గతించె మును ది
లీపకాశ్యపీభ ర్తవోలిక; భగీర
ధుండు చినవేంకటాద్రినాధుండు తోఁచె

గీ. ప్రబలుడౌ వేంకటాద్రితోఁ బ్రతిఘటించి
పెరిగి తనధాత్రిఁ గొనఁ జినవేంకటాద్రి
పెద్దచిన్నల వారట్టిపెట్టు మటుల
వేంకటాద్రికి సరిజోడు వేంకటాద్రి

సీ. ముక్తి శ్వరునకు గోపురము ప్రాకారముల్
నిర్మించె, వేదాద్రి స్పహరించెర
సోపానములు చేసె, సుకృతి కృష్ణానదీ
మాహాత్యకృతి నందె, మహితసప్త
సంతానములు నిల్పెఁ దంతస్యమానభ
క్తుదేకసిద్ధి వేంకటాద్రినృపతి
యా వేంకటాద్రికి సీవేంకటాద్రికి
భేదంబు చేయక పృథ్విజనము
లొకరొకరి పుణ్యదీధితి యొకరొకరికిఁ
గట్టిపెట్టినయట్లుగాఁ గానిపించు
నాంధ్రదేశరోదోఁతరవ్యాప్తమైన
వేంకటాద్రినామకమహోవిదమతులు

క. పాపమ వెంకచ్చమ్మయు
నాపతికిం బత్నులైరి యా పాపమ కాం
తాపాభిశిరోమండన
మై పొలిచె హరికి లక్ష్మీయట్లు లలనయై

గీ. పాపమారిభిక్యును గాలిగోపురంబు
నెంచి కట్టించె స్వామిముక్తిఘనకుసు
నెంచిన ఫలంబుగా ముగ్గు రెసఁగినారు
సుతులు ఘ్నుక్తిఘ గోపురోన్నతులు తాము

వ. వారు భవానీముక్తిశ్వర ప్రసాదనాయకుడు, చంద్రమాళిభూపతి,
నదాశివప్రసాదు. చంద్రమాళికి బార్యుతి లలన, సదాశివునకు వెంకా
యమ్మ భార్యయు, సూర్యభానుప్రసాదు కొడుకును. భవానీ
ముక్తిశ్వర ప్రసాదనాయని దేవేరి సౌభాగ్యవతి

క. ఆరేండ్లు రాజ్యమేలె న
భోరతయశుండే భవానిముక్తిశ్వర భూ
దారుం డాంగ్లేయవిభుల్
క్షూరాజ్యము నాచికొనిరి కప్పము పేరన్

గీ. మఱలఁ దనరాజ్యమెల్ల సంపాదనంబు
సేయ మదరాసునకును వేంచేసె భర్త
రాణి సౌభాగ్యవతి దుర్గరక్షణంబు
పాలనము సర్వమును దనవైనిబడంగ

సీ. పొండుపొండని త్రోసిపుచ్చునా! దాసదా
నీజనంబు తరాలసేవనంబు
విడిపోయి తా బాడువెట్టునా! తనకోట
తమ భాగ్యలక్ష్మీ ముత్యాలపేట
చేయలేక పరిత్యజించునా! వంశ శౌ
రవము రూపైన మర్యాదలెల్ల
నెత్తుపడ్డామని యెగచునా! త్రపమాలి
యాచిత్య మెఱుంగని యాచకాలి
రాజ్య మది పోయి రాజ్యము రాని నడుమ
నా మహాదేవి తన నగ లమ్మి మాట
విలువఁ దాకట్టువెట్టి పస్తులు పరుండి
వట్టితేజతో రాజ్యము పట్టి తెచ్చె

గీ. నాటనుండియు ముక్త్యాలకోటలోన
సఖిరక్షణి బామ్మగారైన రాణి
గారు సౌభాగ్యవతిదేవిపేరు లక్ష్మీ
కవచముంబోలె మన్నించఁ గలుగుటాప్స

మ. తన శౌర్యంబున వాగ్మితన్ బ్రతిభచేతన్ బుద్ధిసంపత్తిచే
తను నాంగేయుల మెచ్చజేసి మఱలన్ దాదెచ్చి త్మౌలక్ష్మి య్దా
యన ముక్తిశ్వరనుప్రసాదబహదర్ ప్రారంభసంరంభరే
ఖ నొగిన్ విఘ్ననిహన్యమానుఁ డతిలోకప్రాథతేజస్కుడై

వ. ఈ రాజుచేసిన పుణ్యకార్యంబు లననుమేయంబు లపరిమితంబులు;
శ్రీరంగనాయకుడు తిరుపతివేంకటేశ్వరుడు కంచికామాక్షివేదాద్రి
నృసింహుడు ముక్త్యాలముక్తిమేడు నీ ధరాజానికి ఋణగ్రస్తులు.
వారివైభవంబు లీ రాజువలన నెన్నిసాగె? ఇదిగాక సూర్యగ్రహణ
వేళ నుభయతోముఖిగోదానములు వప్తిపూర్తివేళ నిచ్చిన
భూదానములును నఖండములు; ఈయన నిత్యపార్థివలింగార్చనా
పరుడు. ఆ తేని యీ యఖండపుణ్యఫలమంతయుఁ జిలుమామిళ్ళ
యన్నపూర్ణావేంకటరామయ్యల గర్భమై తన్ను జేరిన సాభాగ్య
వతి యందును, ఆమె కడుపు ఫలించిన యుమామహేశ్వర వేంక
టాద్రులయందును గనిపించె

క. ఆ కాంత యోర్మియందున
భూకాంత సమస్తసుగుణపుంజముగానై
యా కొడుకు లవరమఘవులు
భూకాంతులు ధాత్రిపంటపొలములుగానై

శా. తా మున్నాడిన నీర్వత్థీరఫలముల్ తా మొగ్గి వచ్చెన్ భవా
నీముక్తిశ్వరరాజచంద్రునకనన్ నిర్వాజలోకోపకా
రామేయాత్మ లుమామహేశ్వరధరారాడ్వేంకటాద్రుల్ సుతుల్
శ్రీమంతుల్ ప్రభవించి రంచితగుణశ్రేయోనిధానాత్ములై

గీ. జనకుతోడ నుమామహేశ్వరనృపుండు
తనకుఁ జిననాడె సర్వత్థీరముల కేగి
కంచి మొదలుగ దర్శించె గాన నెల్ల
దేశముల తెల్వితో ధర్మిని వహించె

గీ. రామలింగయ్య మొదలు ధరామఘవులు
వీరు ముక్త్యాలలో నుండి వీరి పూర్వ

రాజధాని చింతలపాడు తేజచూడ

రను నప్రపథదీర్ప నీ రాజమాళి

వ. చింతలపాటిలో శివాలయమ్ము నిర్మించె, ముక్త్యాలలో హరిహరాలయములకు ధ్వజస్తంభము లెత్తించె, ముక్తేశ్వరస్వామికి గుడిశిఖరమెత్తించె. ఈయన కిద్దఱుభార్యలు, పెద్దయామె పద్మాక్షి, రెండవయామె వెణ్ణమ్మ. ఈమె శాకమూరివారి యాడపడుచు.

క. ఆరాజనకును దుహిత లు

దారలు నల్వరు ఘటిల్లి తనయులు లేమిన్

బేరిమిఁ దమ్ముని కొడుకున్

గోరికలు ఫలింప దత్తుఁ గొనియె నుదారున్

వ. ఈ మత్కావ్యశుశ్రుపాశీలియైన చంద్రమాళేశ్వరప్రసాదుఁడే యా దత్తపుత్రకుండు; ఆ కూతుఁడు రాజ్యలక్ష్మమ్మ పార్వతీదేవి భవానీదేవి పద్మాక్షమ్మలు శ్రీచిఱుమామిళ్ళ విజయసారథియుఁ జిఱుమామిళ్ళశివరామకృష్ణప్రసాదును నాయుమామహేశ్వరధాత్రీ పతిదాహిత్రులు; వీరిలో విజయసారథి

క. ముప్పాళబాబు వినయము

కుప్ప మఱిన్ గుప్తదాత కోమలమతి తాఁ

జెప్పిన కవనపుఁ దేనియ

తెప్ప యతం షాకడు నేను దీర్చని ఋణఘన

చ. వలసినయప్పు డిచ్చె నది వచ్చిన దక్కఱ కిప్పుడైననున్
వలదన నిచ్చు నేమియనవచ్చును తప్పదు పుచ్చికోను ని
శ్చలరసబుద్ధి యీ విజయసారథి యీ కవిజన్మమెత్తి వి
హ్వలమతి నాదు వంశ మది యంతయు దాతలు చూడ నే నిదిన్

వ. ఆ యుమామహేశ్వరనృపాలుని యింకొక కూతురుబిడ్డయైన రామకృష్ణప్రసాదు

సీ. తనమాటగాఁగ ముక్త్యాలసంస్థానమ

ర్యాద లన్నియు సాగునట్టివాఁడు

తన యువజ్ఞయుఁగ ముక్త్యాలపూర్వవరాజ

కవితారసజ్ఞత కలుగువాఁడు

తనదై నయట్టి సంధానమ్ముగాగ ము
 క్త్యాలరాడ్వితరణఁ దార్చువాఁడు
 తనసీతిగాఁగ ముక్త్యాలబంధుత్వంబు
 దాఁటిన చెలిమిగాఁ దనరువాఁడు
 సత్కవి రసజ్ఞుడును విమర్శకుఁడు నాకు
 నొకట శిష్యుఁ డాజానుబాహుఁడును మఘర
 హానుఁడును బచ్చదబ్బపండ్తనమేని
 వాఁడు ముక్త్యాల సిరి కోరువాఁడు సతము

వ. ఆయుమామ హేశ్వరధాత్రీశ్వరుని తమ్ముఁడు వేంకటాద్రి, రంగమ్మ
 పార్వతమ్మ దుర్గమాంబ లక్ష్మీదేవమాంబ త్రిపురాంబ యను
 నైదుగురు భార్యలతో చంద్రమాళేశ్వరప్రసాదు సదాశివ
 ప్రసాదు దుర్గాసదాశివప్రసాదు శౌరీపర్వతమహాదేవతాకూరు
 అను నలుగురు పుత్రకులతో నైదింద్రియములు నాలుపురుషార్థ
 ములలోఁది యుత్తమజీవునివలెఁ బ్రకాశించె

క. ఆయన రెండవకామిని
 శ్రీయుతమతి పార్వతమ్మ సేవించిన భ
 ర్త్రాయత్తభక్తిభావ
 వ్యాయతిఁ దా ముక్తినేల కధిపతిఁ గనియె

వ. ఆ వెంకటాద్రి నలుగురు పుత్రులలోఁ జంద్రమాళేశ్వర సదాశివ
 ప్రసాదు లామె కడుపుపంట

శా. ప్రోగుల్వడ్డ తపస్సులై నెగడగా ముక్త్యాలల,
 భోగార్హుండగు చంద్రమాళిన్మవతిఁ బుణ్యాకృతిం గాంచె గ
 ల్పగశ్రీమతి పార్వతమ్మ బహుజన్మానేకపుణ్యైకరే
 ఖాగంధంబు బహిర్గతర బయిన రేఖఁ హేమభూద్రాకృతిఁ

క. ఇది పుట్టిలు చిఱుమామిళ
 కుదురు చలువో! తా జనింపఁ గుదురై పుణ్యా
 స్పద మైనది సత్తైనపలి
 గదిసినచో నెనగు నోర్వగలుపురి చలువో?

వ. ఇట్లు ముక్త్యల ధాజ్యలక్ష్మీమహేశ్వరుని శ్రీచంద్రమాళినృపతిని గన్న యుమామహేశ్వర వేంకటాద్రినృపతులలో నీ

శా. అన్నాదమ్మలలోన నే రధికులం చాడంగ భ్రాతృత్వసం పన్నున్ వారల మైత్రికిం బూరుపు గన్నట్టంగఁ బో దట్టులై యున్నన్ వారల నేత్రముల్ సుతులుగా నొప్పారిరో నాఁగ ను త్పన్నుల్ నల్వరు జ్యేష్ఠపుత్రకుఁడు ముక్త్యాలాపురం బేలఁగన్

వ. ఈ చంద్రమాళిభూపతి కిద్దఱు భార్యలు; మొదటిభార్య శ్రీ యేర్ల గడ్డమల్లికార్జునప్రసాదధాత్రీశ్వరుని కుమార్తె వేంకట దుర్గాంబా దేవి

క. ఈ వేంకట దుర్గాంబిక

శైవశరీరార్ధమైన జననివిధానన్

సేవించెఁ జంద్రమాళి ధ

రావల్లభుఁ జంద్రమాళి ప్రాణముగాఁగన్

వ. రెండవభార్య ముత్తనపల్లినివాసి శ్రీ శాకమూరి వేంకటాద్రినాయనీ ప్రథమతనూజ కనకవల్లీదేవి

శా. లీలాదేవకియైన యీ కనకవల్లీదేవియే నవ్వము త్యాలుం బ్రోవులు పోసినట్లనిన సంతానంబు శ్రీరామగో పాలాఖ్యున్ యువరాజుఁగాంచె నతఁడే పాలించు నీనాటి ము క్త్యాలలక్ష్మీని దండ్రుచే సుకృతినంతానంబు నేలించుచున్

గీ. రమ్యమూర్తియు మఱియును రమ్యగుణుఁడు
రమ్యహాసుఁడు రమ్యమర్యాదుఁడైన
రామగోపాలకృష్ణుని రాజబాల
కైరవాపుని గనినట్టి కనకవల్లీ

సీ. ఈ యమ్మ యెఱిగిన వెన్నివతంబులో

యమర నిత్యోద్యాపనములుసేయు

నీమె క్షమావార్ధి యెంతలోలో సేవ

కావళి యట్టడు గందలేరు

ఈ రాణి దగు చేయి యెంత చల్వో! సిరి

యగు నామె కను పడినంతమేర

నీమె దయాగుణ మెంతటి మన్మథమో
 సేవకుల్ బంధుల చెలువుగాంచ
 గెలనఁ బ్రవహించుచున్నట్టి కృష్ణవేణి
 యొక్క వర్షర్తువున మాత్ర మొప్పుఁగాని
 యాఱుఱుతువుల యందున నార్ద్రహృదయ
 నిండి కనకవల్లీ దేవి నిండుకుండ

ప. ఈ కనకవల్లీ చంద్రమాళీశ్వరప్రసాదరాజదంపతుల గర్భంబువండిన
 శ్రీ రాజరామ గోపాలకృష్ణమహేశ్వర ప్రసాదు సర్ధాంగియైన
 రాజ్యలక్ష్మీదేవి

గీ. చల్లవల్లి ప్రభువు సత్కిర్తనయుండు
 సంకిసిద్ధిప్రసాదు నాత్మజాత
 యేర్లగడ్డవారి యిల్లామెపుట్టిలు
 పొలతి సుగుణములకుఁ బుట్టినిలు

సీ. పెద్దరాణి యదెంత ప్రియముగా మాటాడు
 పిన్నరాణి యదెంత ప్రియముఁబలుకు
 పెద్దరాణి యొనంగుఁ బేర్చి నే మడిగి
 పిన్నరాణి యొనంగుఁ బేర్చి నడుగ
 పెద్దరాణికి మేము బిడ్డ లట్లుందు యి
 పిన్నరాణికి మేము బిడ్డలమును
 పెద్దరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టును మాకుఁ
 పిన్నరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టు
 కోరి యే రాణి కా రాణిఁ గూర్చిచెప్పు
 చుందు రా యత్తకోడండ యరుగుణాళి
 మాటమాటకు ముక్త్యాల కోటలోన
 బరమసంతుష్ట మైనట్టి పరిజనంబు

మ. యనరాజ్ఞీ యవరాజు లిద్దఱును బూలో పూలు లేనవ్వలై
 యవరాజ్ఞీ యవరాజు లిద్దఱును దావోతావి క్రొంద్రబేమయై
 ప్రవహత్సంస్మృతి రుక్మిణీయదుకులస్వాముల్ రతీమన్మథుల్
 శివులై ముక్తిపురేందెరాప్రకటరాశీభూతపుణ్యాకృతుల్

గీ. పృథుతరశ్రీనమూహము పేరుచేత
రాణవెలయుటయేకాదు రాజ్యలక్ష్మీ
పృథుతరశ్రీనమూహము పెద్దబుద్ధి
జ్ఞబలుటన యీమె ముక్త్యాలరాజ్యలక్ష్మీ

క. తను నత్తగారు మెచ్చును
దను మెచ్చును మామగారు తద్దానినంప
త్తని రాజ్యలక్ష్మీ కోడ
శ్శీవ నిట్లుండవలెనని యుదాహరణముగా

మ. అది చిత్రంబగు రాజ్యలక్ష్మీ గుణమర్యాదావిశేషంబులన్
సదయంబైన హృదంతరంబు మధురస్వాదుప్రియవ్యాహృతుల్
పడికి ముప్పది యీవి యివ్వి సహజంబా? లేక భర్తానుకూ
ల్యదళత్పద్మరాజియా? సుపరిషద్వ్యాఖ్యారహస్యంబులై

వ. ఈ చిన్నారి దంపతులకు ముద్దైన కంటె ముద్దైనబిడ్డ చూడనంద
రామగోపాలకృష్ణచంద్రకుమారప్రసాదుండు కలిగె. ఈచిట్టిదొర

గీ. ఇపుడె తండ్రీబోలు నీ చిట్టిదొర తాను
విరియుఁ బుట్టగానె పరిమళించు
నిపుడె తాతఁ బోలు నీ చిట్టిదొర తాను
గనిఁ గలపై మణియుఁ గాంతిఁ జిమ్ము

ఉ. ఈ కుదురెల్ల రామకథ నెంతయుఁ బేర్చిని విన్న పుణ్యగం
గాకమనీయమజ్జనసుఖంబులు నై హికభోగభాగ్యముల్
నాకనిరంతభోగము లనంతములం గనుచుండ్రుగాక గా
ధాకృతి రామభారతకథల్ వినఁజాలిన చంద్రమాళియున్

గీ. తన గుడికి గోపురమ్ము సంధానపఱచె
మఱియు గుడిమీఁద శిఖర మ్రొమర్చిపెట్టె
నిచ్చెఁ బైడి మైమఱుపు, మఱేమి తీపా
సాకక త్రయీగిరినృపారి చంద్రమాళి

వ. ఈచంద్రమాళీశ్వరప్రసాదధాతీశ్వరుని తమ్ముండు శ్రీవేంకటాద్రి
తనూజులు దుర్గానదాశివప్రసాదును గౌరీపర్వతమహాదేవ తాకూ
రును, అందు దుర్గానదాశివప్రసాదు

క. పోవూరున కధిపతియును

దీపితజాతీయవాది ధృత్యుత్సాహ

ప్రాపితగైర్వాణ్యాంధ్రీ

శ్రీపారుడ శేషనిశిత శేముషి తలఁపన్

క. నిండై నమనిసి భాషా

పాండితి కలవాఁడు పెద్దపాయామనసున్

• దండిగఁ గృష్ణాజిల్లా

నిండిన గౌరవముగల మనీషియు పొలుచున్

వ. మఱియు గౌరీపర్వత మహాదేవరాకూరు

గీ. కపట మెఱుంగనట్టి కందనగాయయు

కందు తెఱుంగనట్టి కంటిచూపు

నెట్టివేళనైన యింత కన్బొమముడి

యెఱుంగనట్టి మోమునెనఁగువాడు

ఆ. తగ జయంతిపురము తన యేలుబడిగాఁగ

గమ్రముఖిత తెలుపఁ గమ్మదనము

పోలి యన్నకొడుకు ముక్త్యాలయువరాజు

కూడియుండు నీడుజోడుగాఁగ

వ. ఈ వంశమును జెప్పుచు వదలిపెట్టరాని దొర శ్రీ చల్లపల్లి ప్రభువు

యార్లగడ్డ శివరామకృష్ణప్రసాదు బహదూరుజమీందారుగారు

ఉమామహేశ్వరప్రసాదుగారి మరియొక చాహిత్రుడు

గీ. కమ్మకులమునకును గన్నాకు మంచిత

నమ్ము రూపుగొన్న నవ్యమూర్తి

రాజనీతివేత్త ప్రధిత కృష్ణాబోర్డు

• నధిపుఁ డితఁడె యెన్నియైనసార్లు

క. మాయూరిలోపలను మా

మా! యన్నా! యంచు వరునలై యుందుము మే

మా యచటి కమ్మవారును

మా యదియును గమ్మటూరు మఱిమఱితలఁపన్

క. కొల్లిపర నూరయూఖ్యుడు

హృల్లీసుడు కమ్మవార యీమత్కవితా

వల్లీప్రథమదశాసం

పల్లీలాపోషకుండు పరమసఖుండు

గీ. మఱియుఁ గమ్మవంశ మహినేత వినుకలి

దారిగా నిదిన్ బ్రచార మబ్బు

నాదుకావ్యమునకు నవబాలచంద్రమ

శ్చూడభక్తిభావసుభగమునకు

మ. కలిలో దైవము లేడు భూసురు లనంగా ద్వేషమైపోయె నీ

తెలుగున్ నాట మఱి విచిత్రమయి పొండెకబూని ముక్త్యాల జే

డులు బద్ధాదరులైరి నాడు మఱి నేడున్ సంప్రదాయంపుఁబో

కలకున్ వారికి విన్పి రామకథ యీ కాలుఘ్యముం ద్రోచెదన్

వ. ఇట్లు మన్వంశసంభూతుడైన యీ చంద్రమాళేశ్వరవరప్రసాద

ధాతీపతి శ్రోతగా మచ్చిత్తగతవేదాంతవాసనాపారిజాతప్రసవ

ములు దక్షిణదేశస కుర్తాలముసిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ

విమలానంద భారతీస్వామియుఁ గర్తపురీ నివాసులు శ్రీ శృంగేరీ

విరూపాక్షపీఠాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ

మాంతాచార్యులవారును సాక్షాద్రూపకములుగా భావించి

క. శ్రీనందమూరు నిలయా!

ప్రాణాంతర్దీపికా! కృపాపరతంత్రా!

సానానిగమశిఖోగ

జ్ఞానాకృతి! భక్తజనవశా! విశ్వేశా!

బా ల కౌ ం డ ము

ఇ స్తీ ఖ ం డ ము

క థా ప్రా రం భ ము

సీ. ఆత్మ నిత్య మ్మకాలాద్యవచ్చిన్నమ్ము
 సచ్చిదానందసంపచ్చయమ్ము
 అద్వితీయ మ్మేక మపరిణామప్రాప్త
 మపరిమేయ మ్మది యచ్చ తెలివి
 అట్టి జ్ఞానమీతోడ నైకకాలికముగా
 నాదిమునుల్ గల రా ప్రభువులు
 యోగనిద్రాముద్ర నూని తామే యదై
 యదియ తామై యుందు రమృతకళలు
 ఆత్మతో నాది మునులెట్టు లవనితోడ
 నాదినృపు లైకకాత్మికులై చరిత్రు
 ఆనృపులయందు నిష్కౌకు వంబుజాత్తు
 మనుమఁ డొప్పు వైవస్వతమనువుకొడుకు

శా, ఆయైష్వాకులు కోసలంబులు నయోధ్యాపట్టణాస్థానిగా
 భూయోధర్మ వివర్ధమాన విభవస్ఫూర్తి గృతతేతల
 యైష్వామోహన కంఠహార తరళ స్థానీయులై యేలి రా
 గ్నేయంబైన మహస్సుతో శ్రుతివిధానిరీ తధర్మంబుతో

క. ఆ రాజు లొక్క రొక్కరు
 నారాయణమూర్తు లుగ్రనారాచపథ
 స్వారాజ్యస్థారావన
 వీరకళాకేళి ధర్మ వితరణ పటువుల్

సీ. అందఱ తల్లడులు నలధర్మకాములు

తనతండ్రి యేకకాంతారతుండు

అందఱ తల్లులు నవనిరాట్కన్యలు

తనతల్లి యుష్సరోజనవతంస

మందఱ బిడ్డలు నధికధర్మాత్ములు

తనబిడ్డ ప్రత్యక్షవనజనేత్రుఁ

డందఱ భాగ్యమ్ము లతినాకములు తన

దగు భాగ్య మఖిలలోకాతిశాయి

తనకడుపు విష్ణుఁ బండించుకొనుటచేత

మునిజగన్నేత కశ్యపు మొదలియుద్ది

దశరథుం డొప్పు నైత్వైకుధరణిపతుల

లోనఁ దన పూర్వు లందఱలోన మిగిలి

ఉ. ఆరయ నెందఱేని కల రాఘన కంగన లందు మూగు రిం

పారిన ప్రేయసుల్ గుణగణాబ్జులు కోసలరాజపుత్రి దే

వేరి సుమిత్ర శాంతగుణవేటిక కేకయరాజకన్య హే

లారతి డాగురేకుల తళ తళ కాటుక రాజకంటికిక

సీ. కౌసల్య ముక్తికాంతాసమానాకార

నలి సుమిత్ర యుపాసనాస్వరూప

విజయరమాకార వినయాంబుధి సుమిత్ర

కై కేయి మధుసామగానమూర్తి

కౌసల్య నవశరత్కాల మందాకిని

సితపుండరీకంబు శ్రీసుమిత్ర

మందారపుష్పంబు మహిళామణి సుమిత్ర

కై కేయి నునునల్లకల్పపూవు

ధర్మకామంబు లీరెంట దశరథుండు

ముగురు భార్యలందును రసమూర్తులందు

నమృతసౌఖ్యానుభూతి, నధ్యయనసుఖము

స్థభోగసుఖమ్ము సిద్ధింపఁగనియె

చ. ధరణిని న్యాయమార్గమునఁ దన్నుచు షష్టిసహస్రవర్షముల్
పరమసుఖంబులంది నరపాలుడు ధర్మ గృహీతకామినీ
పరమసుఖంబులంది నరపాలుడు శత్రునిబర్హణక్రియా
పరమసుఖంబులంది నరపాలుడు తృప్తిని గాంచఁ డింతయున్

చ. సితతరకాంత్యమఃప్రభల చేరువఁ జీరఁగ నల్లచిర్మోగిల్
గతి వికసత్స్థితాంబుజముఖంబున శైవలవల్లి పోలికన్
• సతుల మొగంబులం దొక విషాదపురేఖను గాంచి ధారణీ
పతి యిదియేమియం చడుగఁ బట్టడు తానును దీనవక్త్రుడై

ఉ. నాలుగు కంఠులన్ నడుమ నాటిన స్వీయజయప్రభాపతా
కాలలితంపుఁ జాలనము మ్రోపతి గుండియకున్ సుఖంబుతే
జాలదు వేదనీత్యుపనిషత్సకలాగమపారవేది భూ
పాలుని గుండియన్ నిలువఁబట్ట దత్తప్తి యొకండు దట్టమై

మ. అసివాశ్చేగుచు ధారణీపతి యయోధ్యావీధి నేవర్ణపున్
శిశువైనం గనిపించినన్ నిలచి వీక్షించున్ హసించున్ గృపా
వశుడై వానిని దీసి యెత్తికొని యే భక్త్యమ్ములొ తెచ్చి యి
చ్చు. సమాశ్వాసన సేయు నంతటన పుచ్చున్ దీర్ఘనిశ్వాసమున్

సీ. అంగశ్శలోనఁ గ్రయ్యంబులై యిడిన శి
శుశ్రేణి యాటవస్తువులు చూచి
ఏరైనఁగొని యింటికేగుచో దారిలోఁ
దోతెంచు నుయ్యెలతొట్లు గాంచి
చిత్రపటంబులన్ జన్నిపిల్లలు నవ్వు
చున్నట్లు వ్రాసిన యొఱపులరసి
ఎందైనఁ బసిపిల్ల లేడ్చుచున్నట్లు వి
నిపించినఁ జెవియొగ్గి విని చలించి
తనమనోవాంఛ యెల్ల సంతానమయము
గాఁగ నజధారణీపతికన్నకొడుకు

అవని రాజ్యకార్యముల మధ్యమునఁగూడఁ
దన్నె విస్తృతిఁ గని పరధ్యాన మందు

గీ. రాజపూరుమామాత్యతనూజు తెవ్వ
 శ్చరైనఁ దండ్రులతో నభ కరుగుదెంచి
 నపుడు పతి రాజకార్యము లట్టపెట్టి
 వారితోఁగూడి కాలయాపనముచేయు

ఉ. భూపతి ధోర్ని వ్యక్తమయి పొల్చినయప్పటినుండి ధాన్యుల్గు
 తోపలివాంఛలక బలుకులో వెలయింతురు స్ఫూర్తి గల్గె బృ
 ధ్విపతి వారిపైఁగలుగు ప్రేమము పుత్రసమీహఁ జేసి వే
 యై పదివేలునై యమితమయ్యె నుదాత్తరతిప్రగల్భమై

చ. మహిపతి పుత్రవాంఛయుఁ గ్రమక్రమ వర్ధితమై సమస్త భూ
 వహనము మంత్రులం దిడి సభాముఖమే కనకున్న వారలున్
 దహతహ పొంది సర్వవసుధాపతి సౌఖ్యమునందఁజేయు స
 న్నహనము పేర్చి తాహొకదినంబునఁ గూడిరి యోజసేయఁగన్

ప. ధృష్టి జయంతఁడు విజయుఁడు సిద్ధార్థ డరసాధకుఁ డశోకుఁడు
 మంత్రపాలుఁడు సుమంత్రుఁ డను నెనమండ్రురు మంత్రులు
 గూడి తమలోఁ దాము రాజుడైన్యంబు వాపు తెన్నుఁగానక యది
 యెల్ల తమ దోషమని భావించుచుండ వారిలో సుమంత్రుఁ
 డిట్లనియె

సీ. మీరు మంత్రజ్ఞులు మీరింగితజ్ఞులు
 ప్రియహితరతులు ధాత్రిపతికెపుడు
 మీరు యశస్సులు మీరనురక్తులు
 రాజకృత్యములందుఁ దేజుకలరు
 మీరు పండితులును హీరములు కుశలు
 లనురక్తు లొక్కరియం దొక్కభు
 నీతిమంతులు మహానియతేంద్రియులు బహు
 శ్రుతులు శ్రీమంతులు శుద్ధమతులు
 మీరలు మహాత్ములరు త్రోవారవేదు
 లన్నమాటకు వెనుకాడ రమితవిక్ర
 మాన్నితులును తేజఃక్షమాయశములు కల
 రన్మతమాడరు క్రోధకామార్థు లగుచు

వ. ఇట్టి మీయందొకండు దోసంబు కల్గునే ? మీ గుణగ్రామంబులు
గణనసేయఁ బెక్కులు కలవు

ఉ. నవ్వుచుగాని పల్కరు మనంబుల నీసునుబెంప రెంత చా
దవ్వల వార్తయున్ సువిదితంబగు మీయెడఁ జార్చక్షుషుల్
చివ్వల తేని కీరు కుడిచేతులు సాహృదవార్ధు లెంతగాఁ
ద్రవ్విన నంతగా వెలికిరావొ భవద్గుణరత్నసంతతుల్

చ. బలమును గోశమున్ జెడక పట్టుదు రెంతయుఁ బ్రాప్తకాలదం
డులు రిపుఁడైన నిమ్మలుషు నొవ్వగఁజేయరు శౌచవంతులన్
దలపయిఁ బెట్టుకొందు వసుధాదివిషన్నరసాలవంశ్యులన్
గలఁవక కోశవృద్ధిగగు కార్యములన్ నిపుణుల్ ప్రియంవదుల్

వ. ఏతాదృశగుణగణాన్వితులరైన మీరు పాలించుటంజేసి యుత్తర
కోసలమ్ములు సుభిక్షమ్ములై యున్నయవి. తేనికీ బుత్తనంతానంబు
లేమి మీ దోసంబగునే యనిన వారలు నతనితో నిట్లనిరి

చ. ప్రథితయశుల్ జలేజహితవంశపు తేండ్రకు నీవు నచ్చు సా
రధివి నృపుండు నిన్ననుజురాణను జూచు సమస్తశాస్త్రు నీ
రధివి భవద్బలంబునన రాజు బెడందలు వాపనెంచు ధీ
రధిషణిపొల్పు మాకిపుడు రా! యొక త్రోవను జూపవే యిఁకన్

క. నీకు సుమంత్రుండను పే
రే కలిగె సుమర్శితధీర్గురీజన్యగిరీ !

నీ కెఱుంగరాని త్రోవలు

మా కెఱుంగరావు చూడుమా మంత్రహరీ!

వ. రాజు శోకంబొర్పుట నీవని నీచూచు రాజకార్యంబులు చూచుట
మాలో నర్థసాధకునివని యని ప్రియవాదాజ్ఞాపూర్వకంబుగఁ
దక్కిన యమాత్యులు పలికిన

ద్రుతవిలంబితము.

మదిసుమంత్రుండు మంత్రులమాట కొ

ప్పుడల పూనునొ పూనఁడొ యన్నటుల్

వదన మింతగ వంచి యనంతరం

బిదియ మీదగు నిష్ఠమయైనచో

అశ్వగతి

పోయెదనంచు వచించి విభుం గన నశ్వముపైఁ
బోయె సుమంత్రుఁడు మంత్రులు పొందిరి సంతసమున్
శ్రీయుతవజ్రమహాశ్వగరిష్ఠసుసాధముపై
క్షయ్యవతీసుమనోహరు గాంచె సుమంత్రుఁ డొగిన్

మ. తనరాకన్ దెలియంగరాకయ పరధ్యానంబుగా నున్న రా
జును వేజేతులు కట్టుకొం చెదురుగాఁ జూపై సమీపించి ని
చ్చిన భూమిపతి కొంతసేపటికిఁ జూచెన్; జూచుచున్ నిన్ సుమం
త్రునిగా నెఱుఁగు, సుమంత్రుఁడే యని తలంతున్ నీవు నిక్కంబుగాన్

వ. ఈ యర్ధరాత్రంబున నేలవచ్చితివన సుమంత్రుం డిట్లనియె

చ. రఘువులనాటనుండియు సరఃప్రభవాప్తుని వంశభూపతుల్
మఘువుని యుద్ధముల్ ననఁగ మారధమెక్కిరి బాహుదర్శ నా
రఘునులు మికహో తరతరంబుల బంటులమేము మీరు దా
నఘునులు నేది కావలసినన్ జనుదెంతుము మిమ్ముఁజూడఁగన్

క. అని మంత్రివలక భూపతి

యును నీకొక్కండు వలయునో యది యడుగన్

నను వలెనో? నీ వలసిన

దనుక నెదురు చూడమికి స్వతంత్రతలేదే?

క. నీకేది వలయునో యది

కైకొమ్మన నాకు నేమి కావలయును మీ

రీ కరణి దిగులు పొందుచు

మాకు దిగులు కలుగనేత మాన్పఁగవలయున్

శా. నిద్రాహరములెల్ల మాని యిదిగో నీ మంత్రులున్ గాఢశు

క్కుద్రాసంభవదష్టులై మెలికలుంగాఁజుట్టుకొంచుండు నన్

భద్రా! పొమ్మని పంచి రీయెడకు నన్ బాలింపవే నీహ య

క్షుద్రాత్ముండవు యాజ్ఞకుండువు నిదా శోకంబు నీబోటికిన్

వ. అనిపలికిన విని తేడాననంబున మనలి మరల వంగి కూర్చుండి కపో

లమ్ము కేలనూది యుస్సురని నేత్రంబుల బాష్పంబు లురలి మంత్రీ!

యని పిలిచి

సీ. ఇడి పొత్తుకల భార్య నడికట్టుతోవచ్చి
 యందీయఁ బసిపాప నందుకొనఁగ
 చిటికితోఁ బల్కరించినఁ దొడ్డాలోబిడ్డ
 బోసినవ్యలచిటిహాసు మఱుగ
 రా బాబు నీవిట్లురా యని నవ్వుచుఁ
 జేసాచ మార్నవ్వు శ్రీలకుబుక
 గృహముఁ జేరినయంతనే కాళ్ళకడ్డమ్ము
 వచ్చి మోకాళ్ళులఁ బ్రాక నుబ్బ
 తతసుకృతమేమిచేయు దంపతులు ధాత్రి
 నోచుకొందురొ నేనింత నోచలేదు
 అల్ల కొసల్య నోచలే దా సుమిత్ర
 నోచలేదు కైకేయియు నోచలేదు

ఉ. పువ్వులు దిండ్లు మంచములు పుత్తడిబొమ్మలు నింద్రదనీలముల్
 గ్రువ్విన కీడ్వలుక్ జిలుకకొయ్యలు మారకతంబు లన్నియుక్
 నివ్వటిలుక్ నిరంత మవినిందితభోగము లింటిలోపలక్
 దివ్వియలే దివే మనుమతించెదు చీకటి ముద్ద లన్నియుక్

ఉ. ఓరగఁ బుణ్యలోకము లటుండఁ బ్రజార్థముకానియట్టి భా
 ర్యారతి చూడఁ బాశవము కన్నను హీనము సంతతులేని స
 సారము సేత ధర్మపరిసంగతి మాలిన రాజ్యపాలనం
 బారయ ద్రవ్యకామమలినాత్ములు సేయుదు రిట్టి పాపముల్

ఉ. నా మును చన్నజేండ్లు నలినప్రియబంధుని కోవ దీపమా
 లామహితోజ్జ్వలచ్చలదిలావతినంతతి వెల్లజేసి రే
 నో! ముదునళ్ళ యందఱ తిలోదకహారిని నన్నుఁ జూడుమా
 నామొగమందు వ్రేలెడిని నాపితృదేవత లాస్యదైన్యముల్

సీ. ఆత్మజుఁ డన్న తీయదనం బెఱుంగఁ
 చి త్తంబు తారూపు చేదుకట్టె
 ప్రియసుతుఁ డన్న జాబిల్లి జూడని కన్ను
 లవి యప్రసన్నతాంధ్యంపు గూళ్ళు

కొడుకన్న చిన్నారి పడవ చేరని వాని
 బ్రదుకు ఝంఝూమరుత్ప్రళయవీధి
 కొమరుడకా పుణ్యకర్మముఁ గాంచినేరని
 కట్టడి పున్నరకంపుఁ ద్రోవ
 తనయుఁ డన్న సూక్ష్మత త్వం బెఱుంగని
 జీవి మాయలోనఁ జిక్కుకొన్న
 యనదపుర్యు వాని కైహికాముష్మికం
 బులు నశించు దారి వెలుగులేక

వ. అని యనుచున్న రాజునకు సుమంత్రుండు

గీ. జనపతి! సుహృత్తులో బంధుజనులొ యిద్ది
 చేతితోఁ దీసివేసెడు సేగికాదు
 దైవ మనుకూలమైనపు తమకుఁగూడఁ
 గొడుకు గలుగును నేనెఱుంగుదును దీని

ఉ. ధారణి యెల్లయుం దిరుగుఁ దాను సతారము సూర్యమండలా
 ధారము గాఁగఁ జక్రదరధారి సకుండలమూర్తి జ్యోతియా
 సూరుడు వొల్పు నక్షిపురుషుండు తదంతరవర్తి మీకులా
 ధార మతండు సూర్యకులధామము వెల్తురు లేక మ్రగ్గునే!

సీ. ఐహ్వాకున్యపులు త్రయ్యర్థ నిర్ణయ విధా
 మీమాంసలకును న్నా మేడితములు
 కాకుత్స్థరాజు లాగమ మహావిజ్ఞాన
 శక్తి కధ్యాహారసముదయములు
 రాఘవుల్ ధర్మచరణ చారణ వివేక
 నిధికిఁ జౌనఃపున్య నియతమతులు
 మాంధాత్యవంశభూమండలేశులు పరం
 జ్యోతిరంతర్భావశుద్ధమతులు
 తమకతంబునఁ ద్రేత కృతరంబువోలె
 నూత్నఖట్వంబు దీధితి నూలుకొల్పు
 ద్వాపరము కొంత గడచునప్పటి కథాళి
 త్రవ్వెద విచేల దశరథరాజమూళి

చ. పుడమిని ధర్మపుం గొఱతె పుట్టని యన్ని దినాలు మీదు వం
గడమునఁ జేటులేదు; మొలకల్ గలుగుక బెనువృక్షరాజి య'
య్యెడు ఘనశాఖకాంచలగృహీతదిశాంతములై ద్విజాళి గూ
ల్లిడుకొని గొంతులెత్తి వెలయించు నుషోమధురార్ద్రగానముల్

శా. నీరాజ్యంబున ధర్మపుంగొఱతెగానీ యోవృధాశోకి! పృ
థ్వీరాజ్యప్రియకేకి! వేయి దివిటీల్ వేయించినన్ లేదు నీ
దోరగ్రస్థితచాపదండ మటులే తూణీరమట్లే నుషు
ప్యారంభంబును బొందుచుండ నిటు ధర్మారంభముల్ పొల్పెడున్

క. నాతోరా! తేవ యయో
ధ్యాతీర్థము సేసివత్త మట ధర్మ! భవ
చ్ఛేతము చేసిన పున్నెము
గోతమ్ముల నెత్తికోనగున్ నరపాలా!

క. తొలితేండ్ల యేలుబడిఁ గో
నలములు మీయేలుబడిని జను నొఱపులతో
వెలసినవా? నాకు మాత్రము
నలుపుగ మున్నిట్టులుండెనా? యనిపించున్

వ. అన్న మంత్రిమాటలకు రాజు కించిదధరవిస్తారమాత్రగోచరంబైన
చిఱునవ్వుతోఁ జూలు చాలు నోయి సుమంత్ర! మంత్రులే
తమ పాలనంబ తామ పొగడినో లెఱుకొందు రట్లైన నెల్లియ
యయోధ్య చూచివత్త మని యతనిని వీడ్కొలిపి తానును సుఖ
నిద్రం గనియె. సుమంత్రుడును హృదయాహ్లాదసూచివదనార
విందవికాసుండై తన యింటి కరిగి సుఖనిద్రం బొంది మఱునాడు
ప్రొద్దుపొడుపువేళకు రథ మ్మాయితంబుసేసి రాజద్వారంబున నిలిపి
లోనికిం జని

గీ. అవనివతిఁ జూచి మ్రొక్కి తే రాయలంబు
చేసి తెచ్చితి నన మందహాసమొకడు
విని యనుమతించినట్టి సూచనగఁజేసి
వెడలెఁ బౌరదర్శనయోగ్యవేషుడగుచు

వ. ఇట్లరదమెక్కి పండ్లెండుయోజనంబుల పొడవును మూడు యోజనంబుల వెడల్పునుం గల యయోధ్యావీధు లేగునపుడు

సీ. అసలు చక్కఁగఁ దీర్చిరా వీధు లవనిపుం
డరుదెంచె నని యుబ్బి విరిసెనొక్కొ
అన లలై యుండునా యాత్రోవ కలయంపి
చల్లి పూల్పుత్యముల్ సల్లిరొక్కొ
రాచబాటలను దోరణక వాటము లలై
మెలఁగునా క్రొత్త నిర్మించి రొక్కొ
అటునిటు సౌధమ్ము లసలున్నతంబులా
పుద్వీశుఁ గని యట్టె పెరిగెనొక్కొ
మున్నెఱిగి నట్టివియుఁ గ్రొత్తవన్నె లొప్ప
నవనివతి గుండె కచ్చెరు వావహింపఁ
బతి ముదంపడె నిత్య మాపగిది నుంటఁ
దెలిసి తనరాక ప్రజలకుఁ దెలియరామి

సీ. ముందుఁ జూచిన యంత్రములు నాయుధంబులు
కొని యేగుచున్న శిల్పినికరములు
కుడిప్రక్కజూచినఁ గడఁగు మాగధ సూత
వందిజనమ్ముకై వారములును
నెడమప్రక్కను జూడ నిందుకళాతనూ
స్థిత వారాంగనా గీతికలును
వెనుకఁ జూచినఁ గన్నులను గొట్టు నట్టాల
కధ్యజాగ్రతఘ్ని కాచయములు
క్రిక్కిఱియకుండ ప్రతిమేడ ప్రక్కలందుఁ
బ్రసవితోద్యానములు నామ్రవణము లొప్ప
నొడయనికి శాత్రవులకె యయోధ్యగాక
యోధ్యపరపురిశోభ కయోధ్యయయ్యె

రథోద్ధతము.

జేని సంతస మెఱింగి సూతుడున్
దోన వాజులను దూఱకజేయఁగన్

బూనికన్ ఖదను పోవగా రథా
స్థాని రాజు మెయిసాగ నూగుచున్

ఉ. అంతట నింక నొక్క పథమై రథ మేగ నమస్కరించు సా
మంతులు రాజసంఘములు మచ్చుల సావడులున్ మహానగ
భ్రాంతులు కూర్చు రత్నములరాసులయంగడు లన్యభాషలన్
వింతగఁబల్కు వర్తకులు వేలకువే ల్గనిపించి రచ్చటన్

సీ. అతిభక్తి బలికర్మ లాచరింతు రొకంట
ధృతి రచ్చసావళ్ల దీర్తు రొకడు
శాలితండులముల మేలిమందురొకంట
నిత్తురసంబు లందిత్తురొకడు
నొకడు మహారథప్రకరమ్ము విహరింతు
రొకంట యోధుల నుత్సహింతు
ఒకడు దుందుభిమృంగకములు మ్రోగింతు
రొకడు పీఠినాద మొలుకుచుండ
ఎవనిఁ జూచిన నారాజ్యమెల్ల దనది
యన్నటుల నుత్సహింతు రందున్న ప్రజలు
దూరమున రాజుఁ జూచినతోఁ గరములు
కట్టుకొని వంచి తల భక్తివెట్టుచుండ

చ. రథము పురీబహిఃపరిధి రాఁగను దోలె సుమంత్రుఁ డచ్చటన్
బృథులవియత్రుచుంబిశిఖరిన్ బటుదుర్గపుగోడఁ జూచి నీ
రధివలెనా నగడ్డఁగని రాజభటుల్ బురుజుల్ గమించి బా
ణధులును యంత్రముల్ గొని రణస్థులుగా నిలుచున్మీఁ జూచుచున్

వ. తేఁ డున్నతటి సుమంత్రుండు

సీ. స్వర్గ మన్గోపు వెన్ జను త్వత్పరీవృష
గళమున ప్రేలాడు గంగఁడోలు
ప్రళయకాలమున వైవస్వతమనువు చే
మిగిలిన తొలిచోటమీనుములు
మనువంశ్యపతుల ధర్మపు స్వాతిచినుకైన
ముక్త కయోధ్యకు శుక్తి డిప్ప

త్రేతగా జాతెడు కృతపురుషుండు కాల
 నిలువద్రొక్కిన మిట్టనేలకొడుపు
 ఊర్వలోకపుఁ బ్రాచూల మొలుగకుండ
 గట్టితాకంబముగ నిల్పినట్టి పోటి
 పార్థివేంద్ర! యయోధ్యవప్రపుగోడ
 యీ పురీజయలక్ష్మికి నినుపతొడుగు

సీ. సరయానదీకన్య న తీర్థ మను భక్తి
 భూప్రదక్షిణముగాఁ బోయె నిచట
 గాఢేయదృష్టమంతాధీనతంజేసి
 వరుణుండు తొల్లివేమ వంగె నిచట
 నా భగీరథుని రాజ్యపునేల యని జాలి
 మందాకినీదేవి మలంగె నిచట
 సాగరుల్ ద్రవ్య రసాతలవాహినుల్
 బుగ్గలు బుగ్గలై పొడిచె నిచట
 నట్టి యీ వారి రిపులలోఁ బుట్టు పరిఖ
 యైన దుష్కీర్తి శత్రులతోన ద్రుంచు
 నీ ప్రతాపంబువేర్చి మన్నించుకొంచు
 గడఁగి నీ రాజధానిని గొగిలించె

వ. అని వచింప నతని ధర్మానుబంధ్యదృఢోత్తేక్షలకు రాజు సంతో
 పించుచున్నంత

మ. కమలశ్రీ తన దిమ్మబొడ్డు లలమంగా సూర్యరశ్మిల్ వికా
 సముఁబొందెన్ వెనుదిప్పి రేకుగమి యా త్మోపాలు కోటన్ హజా
 రమునన్ దుందుభినిస్వనంబు పటహారావంబు వీణాధ్వనుల్
 క్రమమొప్పన్ వినుపింప నంతిపురిఁ జేరన్ దోలి రశ్వంబులన్

క. మిగిలిన దినమెలను తేఁ
 డు గనగ సంతోసమునఁ గడుం గల మొగమొ
 ప్పగ నున్నజూచి మంత్రులు
 పొగడిరి బళియని సమంత్రు బుద్ధికుశలతన్

వ. ఆ మఱునాడు సుమంత్రుండు తేరెక్కించి రాజును మఱల బయలు దేరఁదీసి

చ. మఱి యరదంబు బ్రాహ్మణుల మాడుపు లుండిన రథ్యబోవ నం దఱు నటు స్రగ్వలున్ మకుటధారులు కుండలులున్ ముదాననుల్ పెఱతలఁపేది కర్మకృతిఁ బేర్చెడువారలు వేదపాఠకుల్ గుఱిచెడకుండ నేత్రములకున్ నడుమన్ దిలకించు వారలున్

చ. కనఁబడి రంతటన్ రథము క్షత్రియు లుండినవేట నేగుచో ధనువులు చేతఁబూని ముఖతామరసంబుల వేదఘోష లిం పొనరఁగ క్షత్రిబ్రాహ్మణమహానిధు లొప్పుఁగఁ దోచి రందఱున్ గనఁ గన నొక్కఁడొక్కఁడునుగా ననలుండును నింద్రుఁడున్ బలె

వ. అంత సూతుఁడు

క. గణగణమని కేతన కిం

కిణు లులియుఁగ రథముదోలఁ గేళీప్రచల

ద్విసమితకంఠరగుంజ

ద్వినజాప్తతురంగవజ్రవంబుల హరులన్

వ. తోలి యేనుకొట్టంబులం దరిసి చూపి

గజవిలసితము.

చీకటు లివ్వికావు జిలుఁగు తళుకు జిగి

దంతాకృతి గానరాజ యనలు నలుపుటిరుల్

గాక నగాళికావు కదలవు మెదలవు

ముం దీ కరిరాజి లేద యిటు గునగున కదుపన్

సీ. దిగిభముల్ నకుటుంబముగ నిందు వచ్చెనో

వసుధ మీ మోయుట భార ముడిగి

అరులదుర్యశము లిం దరిగెనో మీ ఖడ్గ

ముద్ర దంతవ్యాజమున వహించి

మీ కంటిబామముళ్ళు సాకారముగ వచ్చి

కదుములు గట్టి యీ కరణిఁ జనునో

న్యూన ముంచెనో యింద్రుఁ డసురుల భయముచే

మీపురిన్ దన మణుల్ రూపుమార్చి

యనఁగ ధరణీవరాహ! నీదై నబలము
 కథము లందున్నమాట యౌర్వకయ ఘీంకృ
 తిప్రచండతిరస్కృతిక్షీప్రగమన
 రేఖఁ బొల్పెడు మత్తకరిప్రతతులు

వ. అని మావటిండ్లును నేనికలు కట్టివేయు దదడంబులయు; వానికి
 వేళకు మేపు నాహారంబులయు; నాయా మత్తేభముల యలవాట్లు
 పాలించుటలయు వర్తమానంబులు పరీక్షించి

ఆ. తొలఁగి రథము మఱలఁ దోలె హేమామధు
 ధైవతస్వరంబు తవులఁ జెవికి
 గళములెత్తి తాము గంధర్వ నిచయమ్ము
 లాలపింతురా యటన్న యెడకు

శరనిధిఁఫేనరమృదులు కొన్ని చైత్రవనబాలవత్రరుచిభా
 స్వరతనునై గనిగ్యములు కొన్ని చాంద్రమనబాల రేఖఁగ ముఖా
 గ్రగుచిరచిహ్నము ల్లలిగి కొన్ని కంధరలు పైకి నెత్తి పృథివీ
 శ్వరగురుదర్ప మేఁచునవి కొన్ని జాతిహయరత్నము ల్లనబడెన్

వ. వానినిగూడఁ బరామర్శించి రాజును మంత్రియు నిండ్లకేగుచుండ
 రా జిట్లనియె

చ. ఉఱియపు నాకుఁ బై పయిని యొప్పులు చూపి సమస్తధాత్రియం
 దొఱలుట లేమి చెప్పెద వహా! జను లెంతగ నున్న నంతలో
 నొఱపులు నేసికొంద్రు తిన నున్నదొ లేదొ మఱప్పు నప్పులో
 కఱపులొ కప్పమో తెలియఁగావలె నీ పయిచూపులేటికిన్

క. అనినంత నవ్వెనఁగ నా
 ననమున నుఱకుండి మఱుదినంబున తేనిం
 గనుగొని బాములు లేములు
 వినిపింపఁగ జనుల భేరివేయించె నొగిన్

సీ. ఎవఁ డహృష్టుడొ వాఁడు నెవఁ డతుష్టుడొ వాఁడు
 నేరు తుష్టాదనుల్ కారొ వారు
 ధనములు కూడఁబెట్టనివారు నకుటుంబు
 లర్థంబు సిద్ధింపనట్టివారు

గోవులు ధాన్యముల్ గుఱ్ఱముల్ లేనివా

రథికకాములు నవేతాభరణులు

దీనులు వ్యాధిబాధితులును షిప్తచి

• త్తులు నకాలమృతబంధువులు నైన

జనులు దశరథభూపాలసన్నిధి కరు

దెంచిరేని భూపతి సేగిందీర్చగలడు

• రండు రండోయి జనులు రారాపు లొఱుగ

నిట్టె రండని భేరివేయించె మంత్ర

సీ. ఎవడు నృశంసుడో యెవఁ డవిద్యాంసుడో

యెవడు నా సిక్కుడో హ్రీహీనుఁ డెవడో

యెవ్వడు లోభియో యెవ్వడు క్షుద్రుడో

సంకరుఁ డెవడో తస్కరుఁ డెవడో

బ్రాహ్మణులను వేదపాఠి కాఁ డెవ్వడో

ధర్మి కాఁడెవ్వఁ డదాత యెవడో

యెవఁ డాహితాగ్నికాఁ డెవ్వడు యజ్ఞకాఁ

డెవడు షడంగవేదీతరుండో

తమ కులాచారరీతులు తప్పినట్టి

వార లెవ్వగో వారిని వారిబట్టి

తేని యెదుటికిఁ బిలిపించి తే నిగూఢ

ముగను చారులకెల్లను ముదలవెట్టి

వ. అంత' బహుదినంబులు చనియుఁ దన కిది లేదని తేని యెదుటి

కొక్కఁడు రాడు. వీడు దురాచారుడని రాజభటు లొక్కని బ్రత్యక్ష

పఱుపరు. దినములతోఁబాటు రాజు చింతయు వృద్ధిపొందుచుండె

చ. మఱల నమాత్యులెల్లరు సుమంత్రునిజూచి ధరాధినేత కీ

యఱమఱ పాయునే? శుభములందుదుమే? యల దైవ మింత సి

గ్గఱి పొనరించుచున్న కడగండ్లును దీరునె? నీవు పోయి క్ర

చ్చుట నొకతెన్నుఁ జూడవలె జాగొనరింపకు మయ్య ధీనిధి!

వ. అని వేగిరవెట్టి తోలినఁ దాను బయలుదేరినవేళ లగ్నముకట్టి శుభ

గ్రహంబు లుచ్చస్థితినుండు జూచి చింతావివశుండైన రాజుతో ౭౯

క. తొలగవు ధర్మమునను గో '

సలములు నీవును! దొలంగజన వీ ధర్మం

బుల బలముచేసి మఱి వు

త్తులు గల్గుట చెడదు నీకు ధూతాఘమతీ!

క. ధారణినాయక! ముత్తైఱఁ

గారయ కర్మంబు సంచితాగాములు ధ

ర్మారంభమునన చెడియెడుఁ

బ్రౌరబ్ధముఁ గొంతకొంత పాపుకొనఁదగున్

శా. నిద్రాహారము లెల్ల మాని యిదిగో నీమంత్రులున్ గాఢశు

క్కుద్రాసంభవదస్తులై మెలికలుంగాఁ జుట్టుకొంచుండ్రు నన్

భద్రా! పొమ్మని పంచి రిందు మఱలన్ బాలింపవే! నీవొ య

త్తుద్రాత్తుండవు యాజ్ఞ కుండవు నిదా? శోకంబు నీకేటికిన్

చ. అనిన హఠాత్తుగా నొకమహాద్భుతభావము లోచనట్లు గ్ర

క్కునఁ దనయాననంబు విడి కుంచితనేత్రము లంత నంత నూ

ర్యనిభృతబాలలోలకిరణావళి విచ్చినయట్లు దీప్తమై

మనుజుమహేంద్రుఁ డంతట సుమంత్రునిగాంచి నవేగభాషియై

ఉ. ఇంకను నీవహా యిచటనే నిలుచుంటి విదేమి? పోయి నా

యంకెకు మంత్రులన్ బిలువు మల్ల వశిష్ఠుల వామదేవులన్

లెంక నృపుండు రమ్మనియె లెండని వేగమ కొంచురమ్ము నా

శంకలు పోయె టేనికిని సంతతిగల్గు భయంబు లేదికన్

వ. అనుచున్న టేని యుత్సాహంబు చూచి సుమంత్రుఁడు సంతోషియై

మంత్రులఁ బురోహితులఁ బిల్వ నేగె దశరథుండు సోద్యోగియై

యంతిపురంబు వొచ్చి గల్లంబు హల్లకపాణి నూది బాష్పంబు

లురలఁ గూర్చున్న కొసల్యాదేవిని జబ్బలుపూని లేపి నిలుచుండఁ

బెట్టి కన్నులఁ గన్నులుంచి

సీ. వనజాక్షి! నీవింక వనరంగఁ బోకువే

నావంకఁ జూడవే నలినవదన!

యమృతాంశుముఖమండలా! దుఃఖ మేటికే

కష్టముల్ దొలంగెనే కంజనేత్ర!

హరిణాక్షి! మనబాము లన్నియుఁ దీరెనే
 బెడదలు తొలఁగెనే బిసరుహాక్షి!
 మత్స్యపుచ్చాభిరామవిలోచనాంచల!
 సుకృతముల్ పండెనే ముకురవదన!
 కీర్తి హయమేధ మన్న నాఁగేటికొఱ్ఱు
 లాగి పాపంపు బెట్టపొలాలు దున్ని
 దివిజతర్పణ మన్న బోదియలు ద్రవ్వ
 ముంచిసుతు లను శాలి పండించివైతు

ఉ. నీకనులంచులందు మలిసీభవదార్తి నవాంజనాచ్చరే
 ఖాకమనీయతఁ గనెడుఁగాక సుసంతతి కల్గునంచు తే
 వే కద యశ్వమేధక్రతు వింతటఁ బూర్తియగున్ మఱంతటన్
 నీకడుపున్ ఫలించు రమణీ! రమణీయమణిఘృణీతతుల్

క. అని సమ్మాదవిచలిత చ
 రణసీరజయుగ్మఁడై ధరాపతి పరిష
 జ్జనసామంతామాత్యకృ
 తనమస్మృతి సింహపీఠి దాఁ గొలుపున్నన్

క. అధిగతయాథాతఘ్నఁడు
 సుధామయహృదంతరప్రశుద్ధజ్యోతి
 ర్మధనజనిత ఫేనాంచల
 విధావదనసీరజప్రవిస్ఫురితుండున్

శా. చేతోరాజతనిశ్చలాత్మమయసచ్చిద్వ్యగ్రనిష్ఠావరం
 జ్యోతీరూపుఁడు భూవిలగ్నపటు తేజోగాఢలజ్జనమల్
 స్ఫీతాంభోజనియోనికేశవపదాక్షిణప్రభావుండు వి
 ద్యోతత్వాఖిలపుంస్వరూపుఁడు సరద్దాఘ్రిమరోచిష్కుఁడున్

చ. తొణికెడుకోప మేచి తనతో వివదించిన గాధిసూతి యే
 మునివృషభేంద్రు కంటికొన ముంగిట నెట్టినిజీఱఁ దేను జా
 లని బిగువుల్ నడల్చి యవలన్ వనజాననుమాట చాల కా
 ఘనుఁ డనుదాఁక బ్రహ్మఋషి కాఁడొ యేతండు వశిష్ఠమాని తాన్

సీ. పరమభర్తృవ్రతాపావిత్ర్యపేటిక
జనులయాయువుఁ దెల్పు మినుకుచుక్క-
న ప్రిమండలాస్థానికాదీపిక
యతివరూపముఁ గొన్న యచ్చ వెలుంగు
ఏనన్నపంకరథురీసీరకతకంబు
నీలువాండ్రు తల మేలిపువ్వు
మూర్తిమద్వేదనమూహతత్త్వశ్రేణి
ముగురుతల్లుల మీఁద మిగులు తెలివి
యంగనాజన్మచారితార్థాచరణము
నవయవంబులు గన్న పుణ్యముల ప్రో వ
రుంధతీదేవి యే ముసీంద్రుని గృహంబు
వెలుంగు వచ్చె వశిష్ఠుఁ డా వెలుంగు వెలుంగు

చ. సరగున వెంట మానిపరిష్కర్తృధమాననయోగ్యుఁ డుగ్రగు
స్థిరమతి వామదేవుఁ డరుదెంచెను లేచి సభానదుల్ ధరా
వరుఁడును మంత్రులున్ మునులుఁ బాద్యము లర్ఘ్యము లిచ్చి తన్ని త
త్పరమపుటాఙ్గఁ గైకొని సభాగతవేదు లలంకరించుచున్

గీ. అంత జాబాలి వచ్చె సుయజ్ఞుఁ డరుగు
దెంచె గాశ్యపముని యరుదెంచె నంత
రాజునకు నాపు లా మునిరాజులకును
నొగి సమర్థులము లిచ్చి కూర్చుండఁబెట్టి

చ. ధరణితలంబునంధుఁ బ్రభుత్వ వెలయించిన వొక్కసారిగా
గురుతరగోనిధానములు కోమలకాంతులు దీప్రముల్ దివా
కరకిరణంబులున్ మనువుగా మొదలైన కులంబు జ్యోతిరు
ధురమతులైన మీ వెలుంగుతో వెలిగించిరి ధాత్రి మానవుల్

చ. ఇనకరసంతతిప్రతతి కించుక సాగని లోప మున్నదే?
మనుకులసంతతిప్రతతి మాయెడ సాగని లోపభీతి క
ల్లినది భవత్ప్రబలము కేవలరక్షగ నున్న మాకులం
బున నమఁబట్టి లోపమని పుట్టఁగఁజేయకుఁ డంజలించెదన్

క. పుత్రార్థ మశ్వమేధము

సత్త్రిం బానరింతుఁ గల్పనరణిఁ బటుతరా

మిత్రాఘ్నక్షతి గలుగఁగఁ

బుత్తులఁ గలిగింతు వంశమున్ వెలిగింతున్

ఉ. ఊదిన యోగనిష్ఠులయి యుర్వికి మీరలు మూలకంబముల్

పాదులు పెట్టినట్లు నిలువంబడి రంతన మీదునాజ్ఞలన్

గాదని యల్లబ్రహ్మయును గాలిడ లేడు దయాప్రసారరే

ఖాదృతిఁ జూడుడీ క్రతువు సాంతము సేయుడి యాప్తబుద్ధులై

చ. తతమహిమంపుఁ బ్రోవయిన తాత! వశిష్ఠ! సమాదరింపు దే

వతలకు బ్రహ్మవోలె మనువంశపు జేండ్లకు నీవుగా పురో

హితుఁడవు మున్ దిలీపునకు నిచ్చిన నందినివోని యీమహా

క్రతుఫల మిచ్చి నాకుఁ బ్రసరన్మనువంశముగాఁగఁ జూడవే

క. చేతోజారాతులు వి

ద్యాతరుణీప్రాణనాథు లావిర్భూత

జ్యోతిష్కులైన మీదు మ

హాతపములు మాకు నిప్పు డండగ నిలుచున్

క. అహిమకరధ్వజీసంతతి

దహదాత్మజ్యోతిర్గుగధామనిధులు భూ

విహరదమృత లేఖలు మీ

మహిమజలధు లిట్టె పొంగి మము రక్షించున్

క. సర్గపురాకాలజగ

న్నిర్గమనప్రాక్సనామనీపాంతస్సం,

సర్గకరణపుథుసంక

ల్పార్గళములు లేని వెలుగు లవి రక్షించున్

శా. అంచుం బల్కెడి ధారణీశ్వరుని ధర్మాధీనచేతంబు వే

ద్యాంచద్వస్తువినిర్ణయోగ్రధిషణాతాత్పర్యమున్ సమ్మదో

దంచత్పూరము నింప నాత్మలను గాఢాహ్లాదులై యేమియున్

మించన్ లేదు ప్రజన్ ఘటించెదవు సుమీ! నీవునున్ భూమిపా!

ఆ. అయిన నశ్వమేధ మాచరింపుము శుభ

ప్రాప్తిహేతుభూత మశ్వమేధ

మదియు వేయిపుత్రు లందించు ఫలమిచ్చు

నట్టె యొక్కసుతుడు పుట్టడెట్లు?

వ. అని తక్కిన ఋషు లనుచుండ నారంజోతిప్రియజ్యోతి

ఉ. నాయన! యశ్వమేధము నొనర్చు గరిష్ఠ సుమంత్రకృష్టి నా

రాయణుఁ దెచ్చెదఁ హవిసు నందగ నావయి సీయదృష్టరే

ఘాయతిఁ బుత్రుడుగఁ గలుఁగుగా పసితల్లియుఁ గోసలేంద్రక

న్యాయవతీశిరోమణి మహాసుకృతంబుల పంట పండుగా

వ. అంచు నేత్రమధ్యభాగార్థోస్మిలనంబును నేత్రాంతవిస్తారతయుఁ గా

ఘాలభాగంబు తేజంబుపుంజంబుగా సమాధిగతుఁ డై నట్లు తోచిన

క. పతి సంభ్రమచకితుఁడు ముని

పతి పాదములందు వ్రాలి బాష్పసార

ప్లుతిఁ దాత! తాత! నీవా

క్కు తిరుగనేర దది యంతకుఁ బట్టువగుటఁ

క. నీ వన్నమాట యజధర

ణీవిభుఁడే బ్రదికియుండెనే విని తా నే

మావాఁడో? యిందుమతీ

దేవియు నాపసిదినాల దివిఁ జేరెడిదో!

గీ. గుమ్ముగాఁబడి పాదయుగమ్ము వదలి

పోవని యిలేఱు మెల్లన లేవదీసి

మునిజగత్పతి మైత్రావరుణి ధరాప

తిం గవుంగిలించి యెద హత్తించుకొనియె

ఉ. చూచెడివారి కెల్లఁ బతి సొంపుగ నర్పదివేలయేండ్లవృ

ద్ధి చనువాడుగూడఁ బడుచై పసివాడుగనై కనంబడెఁ

రాచిన వెల్లుప్రోవు మునిరాజుకడఁ బతి చిన్నిదివ్వె యా

చూచినవారు చూచి రిరుజోతుల యెక్కువతక్కువర్ సరిగంగ

క. మునిపతియును జనపతి పూ

నిన గాదిలికొగిలింత నిడుపులయిన యా

మునిపతి జనపతి గడ్డము

లను బడి ప్రమదాశ్రుతతి తళాతళ మెఱసెన్

క. కడమమునులెల్ల గన్నులు

తుడుచుకొనుచు రాజుగాంచి తురగము వదలం

బడుగాక సిద్ధపఱుపుడు

జడనుపడకయుండ సర్వసంభారముల్

మ. కలికి వేసిన బండకొయ్యలవలె గన్నట్టు వేలక్షకో

టులుగాఁగన్ సరయూర్పురో త్తరపుటాడ్డుంబట్టి యూపంబు లా

తొలిసాళ్ళన్ భవదీయవంశమణిభూతుల్ భూపతుల్ యజ్ఞక

ర్మలు గావించిన శాసనంబులయి యో ఘోనాధచూడామణీ !

ఉ. అచ్చట యజ్ఞ భూమి కనువైన ప్రదేశము నీదుమంత్రులం

బుచ్చుము. పుణ్యపుండలపు పుట్టినయప్పుడె కార్యరూపమం

దచ్చుపడంగఁజేయవలె నాపయి నేదొ వికల్పమందినన్

లోచ్చగు హెచ్చగున్ దలఁపులోఁ బనిదీర్చుట యత్తమంబగున్

వ. అని మును లనుచున్నంత రాజు మంత్రులం దిలకించిన

సీ. ధృష్టికి దృష్టిలో దృష్టిలేదాయెను

గనులు పట్టపు జయంతిని గనంగ

నానందజనితదర్పాంధుడు విజయుండు

సిద్ధార్థకుడు రససిద్ధయోగి

యరసాధకుడు ముక్తార్థప్రయత్నుండు

తా నశోకుం డశోకాననుండు

మంత్రపాలుండు సర్వమంత్రనిర్ముక్తుండు

మఱి సుమంత్రుండె సుమంత్రుండయ్యె

బార్థివేషుండు సర్వసంభారములను

గూర్చుండీ! పుష్పకుంకుమాభ్యర్చితమ్ము

సర్వలక్షణోపేత మశ్వమును వదలు

డా! ముసీంద్రులయాజ్ఞల ననుమతించి

- చ. సరయువు ను త్తరంపుఁదటిఁ జక్కఁగఁ దీరిచి యజ్ఞభూమిగా
విరచనసేయుఁ డెల్ల పృథివిఁ సమమానటు లెత్తుపల్లముల్
సరిపడఁజేయుఁడీ! చదునునల్పుడి! దిమ్మిసలకా మదించి భా
స్వరమృదుశాద్వలంబు గల పచ్చని పెళ్ళలు కప్పఁ డెల్లచో
ఉ. అల్పముగాని యత్నమున నన్నియు సిద్ధము సేయుఁడీ! యథా
కల్పముగాఁగ శాంతులును గావలె శ్రద్ధ వహింపుడీ! క్రుధా
జల్పులు బ్రహ్మరాక్షసులు శాస్త్రవిదుల్ తఱివేచి ఛిద్రముల్
తల్పులువోలె జొచ్చుకొని తత్ఫలమున్ హరియింతు రెంతయున్
- క. అపరాధము పుట్టఁగరా
దపరాధిని గర్తఁ జంపు యజ్ఞపురుషుఁ డే
ల్ల పనుల యందున మిరలు
నిపుణులు మత్సర్యకార్యనియతులు మిరల్
- క. అని విశ్వాసము సంభా
వనయును దీపింపఁ బలుకు వసుధేశునియం
దున ద్విగుణీకృతభక్తిపి
శునవక్త్ర లమాత్యు లగుచుఁ జూచుచు నిలువక
- చ. సరపతి మాటలకా విని మనంబుల హర్షములంది రాజుచే
విరచితపూజులై చనిరి విశ్వనుతుల్ మునిరాజు లంతఁ బృ
థ్విరమణుఁ డెల్లమృతినమితిం గని యిట్లనిపల్కె లోచనాం
బురుహాయుగంబు రేకు లఱిమూల వడక జిఱునవ్వు వెన్నెలక
- గీ. వెదుకఁబోయినతీవ దవితెను గాలి
కందు రపు డేమి సేయుదు రల్లతీవఁ
ద్రెంచి తెచ్చి యశావధము వండించుకొనుటె
మిగిలినది భిష్మగత్నముల్ మీరునూడ
- వ. అని యెల్ల సభాసదుల వీడ్కొలిపి
- ఉ. ఇంచుక దూరమయ్యు రథ మొక్కి సుకేతనకింకిణీకన్వణా
భ్యంచితరావముల్ దనదు నాగమనంబు నెఱుంగఁజేయు దే
రంచున దూఁకె గోసలధరాధిపకన్యక మేడమొందు వ
స్త్రాంచలపాళి రివ్వమన నంగలతోఁ జనె మేడలోనికిన్ ౧౨౫

మ. కని కౌసల్యను నీవు వింటివటవే కళ్యాణి! నారాయణున్
దనమంత్రంబు బలంబుపేర్చి బిలుచున్ దానై వశిష్ఠుండు నా
పొనరించున్ హయమేధమందు హవిసున్ బొందంగ నీపేరు చె
ప్పెను నీదాకడుపున్ ఫలించునని చెప్పిన్ దాత సంత్రాతయై

ఉ. కన్నుల నతరుల్బుగులు కాటుకఁ బెట్టుము పైడిచీర లె
న్నెన్నియొ పెట్టెడిసి ధరియింపుము నచ్చినవాని నెల్లఁ గ్రాం
జెన్నుల భూషణాలిఁ గయిసేయుము పూతహవిఃప్రదానవే
ళ న్నినుఁ జూడఁగా నదితిలాగున శ్రీహరి యెంచఁగా వలెన్

క. ఇపు డేమటకుము హరి లో
భవెట్టవలయు మనకడుపుపంట కతనిరా
క పదింతలు ఫల మిచ్చెను
సుపరీక్షితమార్గమెల్లఁ జూడఁగవలయున్

చ. అను పతిమోటలం దనిసి యాయమ వెన్నుండు వచ్చునేని యా
మునిపతి తెచ్చునేని నవభూషలుఁ జీరలు దాల్చి యెంత వె
న్నుని దనియింతు నాదగు కనుంగొన లొత్తిన బత్తిఁ జూచి మ
న్ననఁ బొనరింపఁగా వలె సనాతనుఁ డాద్యుఁ డటంచుఁ బల్కఁగన్

క. ఎఱుంగనిదానమో నీకుం
గఱదలు సెప్పంగ ననుచుఁ గదలి యిలేశుం
డఱిముఱి సుమిత్రమేడకు
నెఱకలు కట్టుకొనినట్టు లేగె నడచుచున్

ఉ. ఓసి సుమిత్ర! నాయెడద నూహ జనించిన దశ్వమేధయా
గానమకర్మచే సుతుల నందెద నంచును మానులెల్ల నే
బాసని రద్భృతంబు ఫలవంతము యాగ మటంచుఁ జెప్పిరిన్
గోసలధారణీశ్వరుని కూతునకున్ సుతలాభ మంచునున్

క. నీకును బుత్తులు కలిగెద
రాకాంక్షల వెంటఁ బడియి యరుగును ఫలముల్
నాకడుపు సద్భవిధముల
వేకాయలు గాయఁ జూడవే నిపుణమతీ!

గీ. దీక్షఁగైకొని వ్రతయుక్తి ధృతమనోవి
నిశ్చయాత్మవు సుతుకోర్కి నెగడెదేని
ఫలముఁ గందువు పొలములో వాన యొక్క
చెక్కగుఱిసి వేటొకచెక్కఁ జుక్కపడదె!

చ. అనిన సుమిత్రయుక్ బ్రహ్మసితానన పట్టపురాణి కక్కకుక్
దనయుఁడు గల్లు లొక్కటియు నాకును గల్లుట యొక్కటా? భవ
త్తనయుఁడు నీదు భార్యలకుఁ దాఁ దనయుండె యగుగదా యటై
నను నిను మెచ్చఁజేయఁగను నాకును సంతతిఁ గోరెదక ప్రభూ!

చ. కనుకని తా సుమిత్ర చిబుకంబును గల్లము వల్లఁ దాకి ధా
రుణిపతి కేకయాత్మజ 'గరుత్మదుదారమణిప్రవాళసౌ
ధనికర మేగి యోసి వనితాజనతామణి' యశ్వమేధముక్
బానరువ నిశ్చయించితి న పుత్రులు గల్గఁగ పున్నె మేఁచఁగన్

క. మాను లనుమతించిరి దీ
క్షానిధివై వ్రతముఁబూనఁ జను నీకన నా
తో నేమగు నా కోసల
భూనాయకసుతకు మొదటఁ బుట్టఁగవలయుక్

ఉ. అవ్వనితాశిరోమణికి నాత్మజుఁ డుండిన దివ్యవెంబడిన్
దివ్వియగాఁగ మీకులముదీధితి వెల్లు ననంగ రాజు లే
నవ్వన నౌసులెమ్ము మునినాథులు నిర్ణయముం బొనర్చినా
రవిషయంబు నీవును సుతార్థిని వౌటను దీక్షయొప్పగున్

ఆ. ఎన్నితరువు లున్న నన్నియుఁ గాయంగఁ
బూటఁ బూట వేచుఁ దోటమాలి
కడుపు నీదికూడఁ గాచిన నాగుండె
యటమఱించుటాగి హర్ష మొందు

వ. అని తేడరిగిన నా మువ్వురు గృహీతదీక్షాస్ఫురితతనూవల్లికలై
యంతఃపురంబులు వెల్లించిరి

శా. సాధాగ్రంబున నెక్కి తేడు సరయాస్వచ్ఛాపగానూరభూ
పాథోవల్గదుదారచంద్రకిరణప్రభప్రభావీచిధా

రాధోరణ్యపసీతసద్రజతసీరప్రత్న కాంత్యగ్రసం
బాధశ్రీపరితర్పితాక్షుడయి శోభాదర్శనైకాగ్రతన్

సీ. క్రతుయత్న మెంతదూరము వచ్చెనో చూడ
వెల్లెస్గు వజ్ర పంపించెనొక్కొ
యజ్ఞగతునకు నారాయణునకు మున్ద
దలి పాంచజన్యంబు తరలెనొక్కొ
యాగఫలంబైన యమృతకుంభము మింటఁ
దెరలి ప్రాగ్దిశ బయల్దేరెనొక్కొ
మైత్రావరుణి ప్రేమమంజులాశీర్వాద
వల్లిక తలపూవు వదలెనొక్కొ
యష్టతనువుల హోతి యైనట్టి తనువు
తోడి రుద్రసంరంభవిఘ్నాతి చెదరి
ముందునకుఁ దూఁగెనో యన నిందుబింబ
మల్లఁ బ్రాచి బారెడుపైని హాసులాలికె

క. తనుఁగాంచి పొంగు భూపతి
మును నిలువఁగఁ జంద్రముండు మూర్తిగొని వ
చ్చెనో యనఁగ సుమంత్రుఁడు ని
ల్చెను భూపతియెదుర శ్వేతసింహుధరుండై

క. తన వెలుఁగు లెల్లయును నా
తని కులపతి యిచ్చునట్టి తభుకెగదా యం
చని చంద్రుఁ డతని ముందఱ
చనుదెంచె ననంగ మంత్రి నవినయుఁ డయ్యెన్

చంద్రకళ.

మున్ను విన్నది దేవరహస్యంబున్ దమకున్ వినిపింపఁగా
నెన్నొస్తార్లు తలంచితిగానీ యేను వచింపనె లేదు నేఁ
డెన్నఁ జెప్పకయున్న ఫలం బొక్కిఁగితయు లేదు ధరాధిపా!
మున్ను దేవయుగంబున వింటిన్ భూప! భవత్పుత్రహేతువున్

క. అని చంద్రకళలు విరిసిన
వనఁ బల్కిన మంత్రిఁగని రహస్యంబా?

న్నను మఱుగుపెట్టి యిన్నా
 ధృను దాచితి వేటి కీ ప్రలోభము మంత్రీ!

ఉ. ఎయ్యది యెప్పు దాచవలె నెయ్యది యెప్పు వచింపగావలెన్
 గయ్యలు కోయు తెందో? యధికంబుగ నొండులు పేర్చు తెందో? నీ
 వయ్యమరాపగంబలె మహాప్రభుబుద్ధివి దాని జెప్పునూ
 య య్యతనంబు సేయుదము సాద్భుతమంత్రవినిర్ణయాకృతీ!

క. అను తేని ప్రశయంబున
 కును గొంచెము కదలి రాజగోపాలక! నా
 వినినది చనినది యొకటియ
 చనినది నీ వెఱుగుదువును జారులవలనన్

ఉ. అంగములేలు భూమిపతి యాత్మసుహృన్మతి రోమపాదుఁ డే
 లంగలయూళ్లు బెట్టయి యిలాపతి ధర్మగతిన్ వ్యతిక్రమ
 మ్ముం గలుగంగ వర్షములు పుట్టకయుండిన యంత శంగముల్
 చెంగలులై చెడెన్ జనుకు చిన్నిన పాపమునందుఁ బోవకే

సీ. మాగాని పరశురామస్త్రీతి యైనట్లు
 మొలకనారులె యెఱ్ఱతలలు వేసె
 మెట్టచాలుల విత్తు పెట్టకమున్నె చు
 మ్మలుచుట్టి మలమల మాడిపోయె
 ఊటలూరెడి సెలయేటి మేల్వరవలు
 నెండిన బుగ్గలై యింకిపోయె
 బావులలో నీరు వట్టి పూడికదీయ
 మున్ను పుట్టిన జల మిన్నుపట్టె
 పాడియావుల చన్నులు పట్ట నెత్తు
 ధార లోడిన జనులు హాహారవముల
 రాజు మొగసాల నిలచి మొట్ట లిడినంత
 విభుడు నేడ్చుచు వారిఁ జేవినరి పంపి

క. హితులను మంత్రులను బురో
 హితులను గనుఁగొంచు మీర లీ బెడదయు నే

గతిఁ బాయవచ్చుఁ జెప్పక
మతి నిలువదు నాకు నింతమంది వగలచే

క. ఒకచోటఁ గుఱుపు మం దిం
కొకచో నన్నట్లు పాప ముర్వీపతిదిన్
వికృతపుబాములు ప్రజలవి
యకటా ! యీబాము లెట్లు లపహృతము లగున్

వీ. అని పురోహితులం జూచి

క. మీరలు శ్రుతధర్ములు లో
కారాధ్యులు నా త్తధర్ము లఖిలఘనజగ
చ్చారిత్రవేదు లీశ్వరు
లీరాజ్యమ్మునకు మీరలే గతి నాకున్

శా. ఆయెంబో యొకజీత చిర్మొగిలు రా దాకాశవీధిన్ బరి
స్థాయ త్తీవకరోష్ఠచేఁ బగిలి భూభాగమ్ము బీటుల్ వడెన్
నా యీ భూప్రజ కేమిసెప్పుదు నవంధ్య మీ యనావృష్టి కే
ప్రాయశ్చిత్తము చెప్పుడి యదియు శీఘ్ర మ్మేను గావించెదన్

గీ. అని ప్రలాపించు రాజు నూరార్చి ద్విజులు
త్రోవ యొక్కటె కల దది దుర్లు టంబు
నేము పూర్వమె చెప్పబోయెదము గాని
చేయఁగ నసాధ్య మని దానిఁ జెప్పలేదు

వ. మహాతపస్వియగు కాశ్యపునకు విభాండకుండు పుత్రై; నవ్విభాండకు
నకు ఋశ్యశృంగుండను కుమారుండు కలిగె; ఆ ఋశ్యశృంగుండు
విభాండకుని కన్నులకు వెన్నెలవత్తి; తండ్రి యాయన నట్లు పెంచె

చ. అతనికి లోకమే తెలియ దగ్నియుఁ దండ్రియు నిద్దరే జగ
మృతనికి బ్రహ్మచర్య మిపుడై నను నట్లె ద్విధాగతిప్రసా
రితముగఁ బొల్పు నవ్వనిఁ జరించును మూరపుడోట పోడు లో
భితమతి కాఁడు శ్రీ పురుషభేదము కూడ నెఱుంగఁ డింతయున్

క. మూఁడవమానిసి నెఱుంగఁడు

నాఁడుది యేన నేమొ యెఱుంగఁ డంతకుమన్నీ

౧౫౮

పోడిమి వనిఁ జని తెచ్చిన

కాడలు సమిధలును బండ్లుఁ గాయలె యెఱుఁగున్

సీ. తండ్రికన్నను ముందుఁ దానె మేల్కని యగ్ని

హోత్రము సరిచూచి యుముకఁబెట్టు

తండ్రికన్నను సముద్యద్దోష మేపార

నర్ధర్చులును ఋక్కు లనువదించు

తండ్రికన్నను సమాహితశ్రద్ధమై యుష

ర్బధున కర్చాహవిర్బధము * లిడు

తండ్రికన్నను నిశ్చితజ్ఞానదృఢబుద్ధిఁ

బిత్తసమర్చాధురాప్రీతిఁ గాంచు

నతఁడు పుంరూపబ్రహ్మచర్యంబు శ్రద్ధ

ప్రోవు నెల్లపాయశ్చిత్తరూప మతఁడు

వాని నాషాఢమేఘమువోనివాని

నిటకుఁ దెచ్చితివే ననావృష్టి తొలఁగు

క. సీతనయ శాంత నొసఁగు మ

యా తబిసికిఁ గదలఁ డిచట నాతం డెన్నా

శ్లోతాపునందు నుండునొ

యాతాపున సీతిబాధ యనిలేదు నృపా!

ఉ. ఆ జనకుండు పుత్రవిరహంబు సహింపఁడు ఋశ్యశృంగు నే

యోజను దెత్తువో! యతని యన్నవనంబులు దవ్వ నేర్పుతో

రాజ! విభాండకుఁ మొఱుగి రావలెఁ దేవలెఁ గుఱుమాని ను

ర్వీజన తాపనోదన గరిష్ఠకళా ప్రతిభాస్వరూపుని

వ. అని పురోహితులు విన్నవించి రోమపాదుండు మంత్రులతో

విచారించి యదికాదని యిదికాదని పెక్కునాలోచనలు త్రోసి

పుచ్చి దారితోచక

మ. ఎడఁదా భీతులు పొంది మానిఁ గొనిరా నెవ్వండు ముందంజ వే

యఁడు; నే బోవను నేను బోవ ననుచుకా హా! హా! యనావృష్టిచే

జెడియూక్ మృత్యువు వద్ద నుండియు మునిం జేరక భయం బంట హ
త్తైడు నేత్రంబులకుఁ బొరల్ జనులబుద్ధి మాయ యల్లెకదా!

వ. అట్టిసమయంబున రాజునకు వింజామరలు వీచు కుసుమశరతోదండ
లస్తకమధ్యలు తత్కార్ముక భూయుగలు తజ్జ్యతనూలతలు
నలుపురు వార్యువతులు వీచుచున్నచేతు లడ్డముగా నొడ్డుకొని
యొకళ్ళొకళ్లు కన్గిలుపుకొని వారిలో నొక్కగడుసరి రాజుతో
నిట్లనియె

ప్రియంపద.

దివిషదీశ్వరుఁడు తేవ మానులున్
గవురుగప్పుచు పొగల్ వెలార్పఁగా
నపు దపస్సుల మహాగ్ని రేగఁగా
నవుర! యచ్చరల సంపునంటగా

పణపము.

క్మానాథుల్ మఱి మముఁ బంపింపన్
మహాసీంద్రున్ గొని మమతం దెత్తున్
తేనుంజాలక ధృతి నే రానే
రా నీ పట్టణరమ సిగిలన్

వ. ప్రభువులు తాంబూలంబు దయసేయించినచో నీ నా చెలిమికత్తె
లతోఁ గూడి యిప్పుడే బయలుదేరుచుంటి నన

ఆ. పతియు నచ్చెరువడి వారితో మునిశాప
భీతి మీకు లేదొ భీతహరిణ
నేత్రలార! యన లవిత్రముల్వోని చూ
పులు నిగుడ్చి మందముగ హసింప

ఉ. నాతుల గుండెనిబ్బరము నచ్చి ధరాపతి పంపె బండ్లపై
నా తలిరాకుబోండ్ల మునిదైన తపోవనిఁ జేర వారలున్
తాతనిగూడ మాదు మెయితావు గగ్నోడిపించు నిట్టలే
చేతము గల్గవారి నిఁక జెప్పు మటంచును గువ్వకోలుగా

క. నవ్వుచుఁ ద్రుళ్ళుచు నోసీ!

నవ్వెక్కువ నీకు మానినాథుఁ డెఱిగినన్

చవ్వలగుఁ దియ్యదనములు

పువ్వులుకానికి నిఁకొక్కములికియుఁ దఱుఁగున్

మ. కెరలున్ మాని యటందుఁ గీతఱిగినన్ గీడెంచి మేలెంచు మం
దురు కోపంబున నోసి మిమ్ము నెవ రిందున్ బంపినారన్న భూ
వరునిన్ జెప్పకు డేమెవచ్చితి మనన్ బాడెనొ బీడెనొ భూ
వరు చూడాసితకేశమున్ గదల కొప్పంగావలెన్ భామినుల్

వ. అని విభాండకుని యాశ్రమంబున కుల్లయగు ప్రదేశంబున బండ్లు
దిగి యందు విడిసి

క. మునియాశ్రమంబు దగ్గరఁ

జనరా దమ్మానికొడుకు చనరాడఱు ద

వృష కంచు ద్విజులు పలికిరి

మునితనయుని జూచుటకును మోసంబయ్యెన్

వ. ఇట్లుండ నొక్కనాడు ఋశ్యశృంగుడు తనతండ్రి తపోవనిఁ జాల
దవ్వు చనినవేళ యదృచ్ఛాగమనంబున దదధిష్ఠితకాంతారాభి
ముఖుండై వచ్చుటఁజూచి వారందఱోసియోసి! యని యం
దొకర్తుక వీణయు నొక్కతె మృదంగంబును నొకతుక తాళంబులుఁ
బూని మ్రోయింప నాయకురాలు గొంతెత్తి నాట పున్నాగ
యారభి శ్రీ వరాళిరాగంబులు క్రమంబున నెత్తి కృతులు వర్ణం
బులు పాడినంత

సీ. తన గొంతులోన నూఁగు నినాదము లపూర్వ

నినదితంబులు వచ్చి నిట్టవొడిచి

తన గుండెలోన డాగిన మెత్తనగు చోట్లు

భావరూపము లంది పైకి వచ్చి

తన సృష్టిలోన నుండిన క్రొత్తమాధుర్య

సీమలు క్రేళ్లుగాఁ జెంగలించి

తనయాత్మ దా నెఱుంగని యొక్క యానంద

పరిధి రేఖాస్వయంవ్యక్తి కలిగి.

కనుగొలుకులందుఁ గన్నీళ్లు గార్చి మై గ
గుర్పొడువఁ దనదేహ మా క్రొత్తబిగువు
లెచటఁ దెచ్చెనో యని కను లింతలుగను
విచ్చి చూచుచు మునికుట్ట బిగువు చెడియె

క. అంతట నవ్వెలదుక లై
కాంతిక కేళిక శారహస్యార్థనవా

• త్యంతధ్వనిమద్గీతా
సంతానము భరతశాస్త్రసరణిం బాడక

సీ. రాగానుసారి భావాగణ్యగీతిచే
నర్థానుగుణ్యహస్తాప్తిచేత
హస్తానుకారి నేత్రాపాంగరోచిత
లక్ష్యోనుగాన్యచాలనముచేత
వదనానుకారి గ్రీవాభేదపటిమచే
గ్రీవానుగాంగసంక్షిప్తిచేత
సంగలాఘవకృతోత్తుంగభంగీనృత్య
కేళ్యనుసారిభంగిమలచేత

గీ. నాటుపొంగులు తరంగపూ లంబురోచు
లూఁగినలు మధు రేఖలు నొదిగి వెనుక
కరుగుటలు ముందువచ్చుట లై న నాలు
గంబుధులవోలె వారు నృత్యంబుసేయ

చ. విని విని చూచి చూచి కనువేడులు తీరిగ వారిఁజేరి మె
ల్లన నవి మీకుటిరము లలంకృతు లే వనసీమ కయ్యెడుక
గనులు చెవుల్ సుతర్పితముగా నొనరించిరి క్రొత్తశాస్త్రముల్
కని విని నేనెఱుంగ నవలక వచియింపరు నాకుఁ దండ్రులుక

చ. అని యడుగుల్ స్పృశించి యలనల్లనఁ గౌఁగిలిబూని యంతఁ జ
క్కని యొక స్పర్శ-యేచి తనుకంపము పుట్టి యొడల్ బిరాన జ
ల్లనఁ దెలియంగరానిసుఖ మంది యిదేమగు మానులో భవ
త్తనువులు దాడఁ జల్లనగుదానికి నెట్టితపంబుఁ జేసిరో ౧౮౦

సీ. మీశిరస్సులజడల్ మేలుగా నునుపుగా
 నట్టె ముప్పేటగాఁ బుట్టెనొక్కొ-
 మీసలు గడ్డముల్ మీ ముఖచిబుకగ
 లముల మెలంగనే మెలంగవొక్కొ-
 నాకు మొగాన నున్నది యొక్కొక్కొమ్ము తొ
 మ్ముల మీకు జంటలై పుట్టెనొక్కొ-
 యెపుడు సర్వాంగసవపు నిష్ఠచేతనే
 పిఱుదులు మీకింత పెఱిగెనొక్కొ-
 యనుచు వారల జడలంటు నాననములు
 తడుము నురములు తాచు ముట్టెడును బిఱుదు
 లట్లు సేసియు నచ్చోటి కనమశరుఁడు
 తొంగిచూడఁడు ముని ఋశ్యశృంగువంక

శా. భూపశ్రేష్ఠుని కూతుపెన్ని టనుచున్ బూజింతు రమ్మాని నా
 రూపాజీవలు నాత్మలన్ మునికుమారుం డవ్వరారోహలన్
 మీ పర్ణాంగణశాల దూరమొ? ననున్ మీవెంటఁ గొంపోదురో?
 మీ పుణ్యాశ్రమహోమకర్మలు గనన్ మేలొను నాగుండెకున్

క. అన వారలు మా యాశ్రమ
 మున నన్నియుఁ గనకసౌధములు గల వనఁగాఁ
 గనక మనఁగ నేమన భూ
 వణములు చూపించి దాని సంగతిఁ దెలుపన్

శా. ఐనం దప్పకవత్తుఁ జూచుటకు మీవొ నాశ్రమంబుల్ తరుల్
 గానీ పండ్లునుగాని యందు నిటులేగా యుండు నన్నం దరుల్
 వీనిం బోలియ యుండుఁగాని ఫలముల్ వేఱవిన్వీ సీవుం దినం
 గానౌ నున్నవి కొన్ని మాకడ నటం చా వారముఖ్యాంగనల్

ఉ. లడ్లు జిలేబు లిచ్చిన బలా యని లడ్లులు వన్యబర్హి వౌ
 గ్రుడ్లని చూచుచున్ దొడిమఁ ద్రుంచుట తోచదు మూతిలేని వీ
 బుడ్లనుచున్ జిలేబులను బూని విచిత్రపు టిప్పపూవుల
 యొడ్లకు మీదు నాశ్రమఫలోన్నతి కల్గునె యంచు మెచ్చుచున్

- శా. వహ్ని యంచు జలేబి లడ్డులను నాస్వాదించి యానందమై
జహ్వతర్పణమై పురే యనుచు మీ చిత్రాశ్రమస్థానిలో
బహ్వనందము లింక నెన్నికలవో వత్తు నిజం బేను న
న్నాహ్వనించుట కేదియైన గలదా? యభ్యంతరం బన్నవో
- ఉ. అచ్చవలేక్షణల్ భరతునాగమ మెల్ల బ్రయోగవైఖరిం
దెచ్చినవార తాట నట నేర్చిన బ్రాహ్మణసంప్రదాయముల్
• గ్రుచ్చినమాట లేర్చి తమరుజ జనుడెంతయో యాతిభేయ మం
దిచ్చెద మితకన్న వలెనే చరితార్థుల మమ్ము జేయఁగ
- క. ఆ యే డీ యేడుతరాల
మాయురే! తరియించు మూడుమంటలు నెగడు
మా యాశ్రమహోమగవీ
పాయసములు చారితార్థ్యఫణితి వహించు
- వ. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు తనతండ్రి యుటజంబు జేరు వేళ యైన
దని గ్రహించి
- గీ. ఇంతసేపును మీకొత్త లేను మఱిగి
రండు మాపర్ణ శాలకు రండటంచు
బిలువనేలేదు క్షమియింప వలయు రండు
పోద మిపుడు మా యాశ్రమమ్మునకు మీరు
- చ. అటు కనుపించు కానుగుల యాదెన మల్లిన నుల్ల యుండు మా
యుటజము తండ్రిగారు మఱియు బ్రయమారంగ నర్ఘ్యపాద్యసం
ఘటనము జేసి మెత్తు రదిగాకయు బెంపుడులేటికూన యొ
క్కటి కల ధద్దియు బదయుగంబులు నాకు గళంబు సాచుచు
- క. మఱి దర్భలు నేద్రుంచెడు
తఱి నదియును గొఱికివెట్టు దాతలు దాని
జిటుతుక దెచ్చిరి యదియును
పఱకలు నాచేత నొసంగవలె దా దోనఁగా
- వ. దానినిగూడఁ జూడవచ్చు రండనిన నా చకితనేత్రలు
- ఉ. మిమ్ములబట్టి నిల్చితిమి మేమును బోవలె మాకు బ్రత్యవా
యమ్ములు పుట్టు తత్త్వమ యార్చవలె జని మీదు నాతిభేద

యమ్ములు మాకు వచ్చె భవదాగమనార్థమ యుండునుండురా
మమ్ముల నిందె యెల్ల యన మంచిది మంచి దటంచు సాతఁడున్

క. చని దినము దినము నారే

యును వారలఁగూర్చి యూహ లూహించుచుఁ బ్రా
ద్దన తేచి యగ్నిహోత్రము
లను సేసినఁ దండ్రి వనములం బడి చనినన్

ఉ. వచ్చునొ రాఁడొ! యందునికి భద్రమొ భద్రముకాదో? యొక్కచో

వచ్చిన వృద్ధవకాని తమపాటవి యేమగునంచు ముండపై
నిచ్చలు గూరుచున్నటుల నెవ్వగఁ బొందెడివారిఁ జేరఁగా
వచ్చెను ఋశ్యశృంగుడు నబద్ధపుదోసము గల్గకుండఁగా

గీ. పోదమా యన్నఁ బోదము పోదమంచుఁ

గదలి శకటంబుపై ని నంగములు సేరి
యచట రాజాజ్ఞ నుత్తమహయయుగంబుఁ
బూనిచిన రథంబున రాజధానిఁ జేర

ఉ. ఆరథ మేగుత్రోవ జలదావళి మింట విసీలకాంతిమా

లారుచిరాతప్రపరిలంబినియై రథసేమినిస్వన
స్ఫోరక హేతువై యుఱుముచున్ వెనుకన్ దెసలన్ బ్రపాతధా
రారమణీయవాఃకణధురాపరితర్పితదేశమై చ్చనన్

చ. అదివర కేమియుం దెలియఁ డాముని చూచుచుఁ జూచుచుండియే

మది నెఱిగెన్ సమస్తమును మానినులున్ బురుషుల్ పురావళుల్
సదనములున్ బొలంబులును సాగులు పంటలు కర కుల్ నవాం
బుదములు ధర్మముల్ సహజబోధలు నిశ్చలతత్త్వమానసుల్

ఉ. వర్షముతోడ నొక్కపరి వచ్చిన మానిని రోమపాదుడున్

శీరక మా పదాబ్జములఁ జేరిచి రాజ్యము నీది నీవు రా
హరము వర్షమున్ గలిగెనయ్య! మదాత్మజ నిత్తు ఋశ్యశృం
గరికి నీకటంచు దనకన్నియ శాంతను బిల్చి చూపఁగన్

తా. లజ్జాముగ్ధముఖారవిందఁ గని యా లావణ్యపాథోధిఁ దా

సజ్జమాతయు లజ్జయొత్తిడి మొగం బల్లంత వాల్చున్ బురే! ౨౦౧

మజ్జారే! పురికి వనంబునకు నీమాత్రంబు భేదం బటం
చజ్జల్ ప్రోపులు వారముఖ్యులు సురంటంటించి గెంటించుచు

వ. పరిహాసంబులు సేయువేళ వారిర్వురకు రాజు వివాహంబు సేసె;
శాంతర్యశృంగులకుఁ బుత్రసంతానంబుఁ గలిగె; నిది మున్ను దేవ
యుగంబున ననత్కుమారుడు ఋషులతోఁ జెప్పునెడ నేను విన్న
సంగతి, ఈ కథఁజెప్పి యా మహర్షి న త్తముండు శంసామార్గమున
• ఋశ్యశృంగుడు మీకు నల్లుఁ డగుననియు వాని మహత్త్వమునఁ
బ్రాంశుతనులు వీర్యవంతులు నగుసుతులు నీకుఁ గలుగుదు రనియుఁ
జెప్పె

క. ముని ఋశ్యశృంగు నిచటికిఁ
గొనిరావలె గ్రతువు సేసికొనుటకు మున్నే
మనుజాధిప! వనజాధిప
ఘనవంశమణీ! త్రియాశిఖాబుద్ధిధునీ!

వ. అని మంత్ర విన్నవించినంత

నీ. ఒనర బోర్కాడించి యుద్యోలతోటైలోఁ
బండఁబెట్టిన పసిపాపవోలె
వీధులంబడి తిర్గి బూదియ మైఁ జల్లు
కొని పర్వులంబెట్టు కుఱ్ఱవోలె
నన్నమ్ముఁ దిండు మోమంతయుఁ బెరుగన్న
మును జేసికొన్నట్టి బాటైవోలె
జిట్టి! తలంటిపోసెద నన్న నందక
తోలఁగి పర్వులువెట్టు నులిపివోలె
వెల్లదుస్తులు కట్టించి వీధులకొ పి
కారు పంపిన రాజకుమారువోలె
మింట నడుచక్కి జాబిల్లి మేదినిశు
నేత్రములకును జలువఁ బండించిపోసె

చంద్రిక.

కువలయమణి చిట్టికోర్కులుక దవిలి శిశిరమూర్తిదాల్చి పె
ల్లివము చిలుక మింటికెక్కె నక నవియుఁ జెల్లంగ నొప్పెఁ జంద్రికల్

చంద్రరేఖ

భూమిభృన్మృళికాంతల్ భూషామణీశ్రేణి వెల్గ్
శ్రీమత్కాంతిప్రసారక్షీరోదరత్నప్రవాళో
ద్దామాంశుల్ రాజసాధదాఘిష్ఠగాంగేయకుంభ
గ్రామంబుల్ వెల్గుప్రోవుల్ గాఁ జంద్రరేఖల్ చలిం చెన్

సీ. చంద్రబింబం బని యంద్రుగానీ వియ
ద్వల్లిఁ గాచిన * చంద్రబాలకాయ
ప్రాలేయకరుఁ డన్న పలుకెకానీ మింటి
గట్టు † నైలావాలుకంబుపండు
సోముఁ డంటయెకాని యామినీక్రకచక్ర
త్తంబైన ‡ సోమవల్కంబు చెక్క
యమృతాంశుఁ డనుటయే యాకాశకార్తికో
ద్యానభూషణ † మమృతాఫలంబు
ఏకదేశవర్ణవృత్తయైకశస్య
మాత్తవర్ణలోపాగమవ్యాకృతిఁ గొని
పేరు మారెను వీని కన్ బృధ్విపతికి
మంత్రి చిఱునవ్వు నవ్వుచు మాఱుపలికె

వ. మున్ను సనత్కుమారుండు ఋశ్యశృంగుం డధ్వర్యుండుగా నీయశ్వ
మేధంబు పుత్రఫలప్రాప్తిహేతు వనియె

శా. హీశ్యామాక్షుండు నల్లుమాని యిటు నీయింటన్ వసింపన్ సురల్
వశ్యుల్ గా నయి కోసలంబు బహుకృత్వఃప్రాప్తనస్యం బగున్
శ్రీశ్యామాంబుదమాలికాతతులతోఁ జేరున్ భవదేహముల్
భ్రశ్యచ్ఛోకము పూర్ణ వాంఛలుగ భూషా! పుత్రసంతానమున్

క. భూతరుణీహృదయేశుండు

తాత నశిష్ఠులకుఁ దెల్పి తాతముదలతో

వేతరలి పోద మెల్లియ

ప్రాతఃకాలమున మీరు రాజులు మేమున్

౨౦౦

* చంద్రబాల = పెద్ద ధోలకులు, † ఏలావాలుకము = నూగుదోస, ‡ సోమవల్కము =
జెలిచంద్ర, † అమృత = ఉసిరిక,

- ఆ. అనుచు మంత్రితోడ నరిగి యల్ల వశి
 వృథకుఁ దెల్పఁగాఁ గడున్ ముదంబుఁ
 బొంది వారు తండ్రి! పో! ఋశ్యశృంగుండు
 చిన్నిసుకర * పాల జున్నుగడ్డ
- వ. అని వశిష్ఠు లనుమతిం జూపిన
- ఉ. ఆ మఱుప్రొద్దుటం బయనమై ధరణీశుఁ డమాత్యులున్ సతుల్
 గ్రామణులున్ రథంబులు తురంగములున్ గజపాళితో నయో
 ధ్యామహాసీయపట్టణము దాటి స్వపాలితకోసలంబులన్
 భూమిప్రజల్ ప్రమోదమును బొంది యొసంగిన కాన్క లందుచున్
- శా. ¹ప్రేష్ఠమ్ముల్ ప్రజమోములం గనుచుఁ దత్ప్రేష్ఠున్ గుబాళింప ²బృం
 దిష్ఠమ్ముల్ పొలముల్ గనుంగొనుచు ³సాధిష్ఠంబులై యుంట బం
 హిష్ఠమ్మై చను త్రోవ వేగిరముగా నేగన్ సుమంత్రుండు ⁴క్షే
 పితాశ్వంబులఁదోలఁ గోసలములున్ వెన్నై ప్రయాణించుచున్
- సీ. కలవింక చాప కంక శశాద నోలూక
 మాకలి కారండవాకులములు
 పుష్కరాహ్వ రథాంగ భుజగభ క్కీర వ
 నప్రియ కూజితన ర్తితములు
 వ్యాఘ్ర హర్యక్ష మృగాదన స్తబ్ధరో
 మాచ్ఛభల్ల శివా పృక్కార్దితములు
 పృషత రురు న్యంకు కృష్ణశారై ణశం
 బర శశ చమరప్రవర్తితములు
 నైన యడవులు గల యద్రు లందునందు
 ముగురు భార్యలకును భయమోదములను
 గూర్చుచుండఁగ నరిగె నా క్షోణిపుండు
 చను చమాత్యు లా యా విశేషములఁ దెలుప .
- ఉ. ద్రోణులమీఁద దాటిరి నదుల్ చులుకీకృతవారిరాశియా
 మానియు యామృదిగ్గనమండలలక్ష్మి మొగంబు వెల్లుచు ౨౧౭

*సుకర = సాధువైనయావు. 1 ప్రేష్ఠము=మిక్కిలి క్రియము, 2 బృందిష్ఠము= మనోహరము, 3 సాధిష్ఠము = పదిలమైనది, 4 క్షేపిష్ఠము=మిక్కిలి వేగముకలది.

కై నెఱచిల్లగింజ యసలారిన గండము వోలె బంకనం
తానము లోపలక విజిచినక దెలిజగుల గుమ్మునీళ్లులక

క. చని యంగదేశములు చే

రినఁ జారులు రోమపాదపృథ్వీపతి కా

యనరాకఁ దెలియఁజేసిరి

మును రఘుపతి రాజధాని ముందై చనఁగక

మ. ఋషిలోకప్రథమావతారుఁడు జగచ్ఛ్రేణీనిరంత్రోగ్రక
ల్మవనంక్షాళనహేతుసంతతతపోమాహాత్యపుంజప్రభా
సుషమామూర్తి వశిష్ఠఁ డే నృపగృహస్థుఁ గొల్చియుండుక ననుక
హృషీతుండై కనవచ్చునంట సము లేరీ? నాకు ధాత్రీశులక

చ. ప్రళమితసర్వకాముఁ డిటు భావనసేయుచు రోమపాదుఁ డా
దశరథభూమినేతకును దా నెదురేగె సఋశ్యశృంగుండై
మనలి నభార్యుండై తనకుమార్తెను శాంతను గూడఁ గొంచు వా
రు సనిన వీరు చన్న యిరుత్రోవలు మేల్కరియాదకోవలై

చ. దశరథరాజు కొమ్ముజడదారికిఁ బాదయుగంబునందు ము
న్నె శిరసుఁజేర్చి నాకయిన నేస్తము గావున రోమపాదుఁ డీ
రు సగము నాకు నల్లు రది త్రోవువడుక మునిరాజు లాట నీ
శిశిరదృగంతముల్ దనువుఁ జెందుత మాయెడఁగూడ నో మునీ!

క. అని శాంతఁజూచి తల్లీ!

నినుఁ గడుపునఁ గాంచినాడ నే ననుకొన నా

మనసున ధైర్యం బానదు

తొనుకునో దత్తావహరణదోషం బనుచుక

చ. అని యనుచున్న యా దశరథావనినాథుని పాదయుగ్మముక
గొనఁ జను రోమపాదు నిదిగో యని కంట నదల్చి కౌఁగిటక
గొని రఘురాజహాళి మనకంగల తొల్లటిజన్మమైత్రి యిం
దనుక దొసంగుఁ బొంద దనినక దొర లిద్దఱు బాష్పనేత్రులై

శా. ఆకాంతల్ గలచక్కీఁ గన్గొనఁగ నత్యాశ్చర్య మొప్పుంగ శాం
తాకొనల్లులు రెండువల్లికల యందం బొప్పుఁ గౌఁగిండ్లలోఁ ౨౨౪

జేకోనై యొక్క రొక్కరికొ విడువ రా చేకల్పులు మందహాసాకారంబులు బ్రశ్రయోక్తులు రహస్యంబుల్ గడుక జిత్రమై

ఉ. అంతట నందఱుం గలసి యంతిపురిం జని యొక్క రొక్కరికొ సంతన మందఁజేయ సరసంబుగఁ బల్కుచుఁ బ్రేమగర్భిత స్వాంతము వెలడించుచుఁ బ్రియంబు లెఱింగిన కాన్కలిచ్చుచుకొ వంతులు తీర్చుకొం చొకరివంక నొకళ్లు రసార్థమూర్తులై

ఉ. తూరుపు రేక లారకయ తోటల సామివికాసిసూనముల్ చేరల నన్నిహోత్రములు సేయఁగ రాఘవరాజమాళికే గూరిమిఁ దెచ్చి యిచ్చు ననుగుఁసుత శాంత శిరఃపరిష్కరియా శ్రీరతి కన్న నా రఘుధరిత్రపు నగ్నులై పెద్దసేయుచుకొ

చ. తన నగ లెల్ల శాంతమెయిఁ దాల్చి నిరాభరణాభిరామమో హనతనుమూర్తియై ముదము నందును గోసలరాజకన్య శాంతను గృహకేళిబర్హిపరిణామతనూలతఁ గాంచి యామె పోయినయెడ లెల్ల గన్ను లొలయించు నవోత్సుకతానమార్ద్రముల్

సీ. కొసల్యయొడిలోనఁ గాని కూర్పుండదు
జడ సుమిత్రయై కాని ముడువరాదు
కై కేయితోఁగాని కైలాసుఁ బూనదు
వారితోఁగాని నవ్వంగరాదు
తనసుతుకొ గౌసల్యగనుక ముద్దాడని
చ్చు సుమిత్ర గనుక గ్రచ్చుకొననిచ్చు
కై కేయిగనుక చిక్కని ముంగురులు పాయ
గాఁ దీయఁగా నిచ్చుఁ గరుదులాడి
శాంత కీ రీతి వారితో జగము వారి
తో సకలముగా రోమపాదుండు చూచి
తల్లి చూచి హృదంతరుత్ఫుల్లమోద
జలధులై యొక్కవారము జరిగె నిట్లు

చ. దశరథముశ్యశ్యంగులును దాము పరస్పరముకొ బ్రియానులా పసుఖముఁ బొందుచుకొ మునికీ బార్ధివన త్తముఁ డర్చసేయుచుకొ

దశరథనేతకుఁ మునియుఁ దా మృదుగౌరవ మాచరించుచుఁ
గొన కొకరొక్క రాంతరనిగూఢసమార్ద్రమనస్కు తొటయుఁ

వ. ఇట్లు సప్తాష్టదివసంబు లుండి దశరథుం డొక్కనాఁడు రోమపాదునిం
గని

ఉ. మిత్రయశోనిధీ! తురగమేధము సేయ వశిష్ఠులూజ్ఞచేఁ
బుత్తులు లేని కారణము పొంటెఁ దలంచితి ఋశ్యశృంగు లా
సత్త్రిము సాగఁజేయ ఫలనంగతి శీఘ్రమ కల్గునంచు నీ
మైత్రిఫలం బొసంగు మని మౌనిని యాచనసేయ వచ్చితిఁ

శా. నావెంటఁ దయచేసి పంపగదె శాంతఁ ఋశ్యశృంగుఁ గ్రతు
శ్రీవేశఁ గబురంపెదఁ వెడలిరారే నీవు నీమంత్రులుఁ
నివాల్లభ్యము నీదు నంతిపురియుఁ నీ వప్పు డేతెంచి నీ
వే వీక్షింతువు ఋశ్యశృంగులను నం దేరీతిగాఁ జూతునో

వ. అనిన రోమపాదుం డిట్లనియె

క. దైవము రక్షించియొ మఱి
దైవము రక్షింపకయొ కదా పర్యయమై
తా వచ్చె ఋశ్యశృంగుఁడు
నీవచ్చుటకూడ దైవనియతియ కాదే

క. నీకూతు రగుటకు న్మును
నా కూతురె శాంత? మౌని నా కల్లుఁడు ముం
దీ కొంచెయమ్ము గౌరవ
మే కొండంతగ వచింతువేలయ్య నృపా!

వ. మఱి ఋశ్యశృంగుఁడో!

శా. శ్రీస్యందాననుఁడై వశిష్ఠులని పేరే చెప్పినఁ గౌరవ
భ్రశ్యత్కేశీశనిబంధనమ్ము గురుతానంసన్నివీతంబుగా
వశ్యుండై చనుదెంచు వెంఖఁబడి నేఁ బంపించు లేమున్నదో
హాస్యంబొగద నీవు నర్థివయి నేనా! దాత నో మిత్రమా!

వ. నాయాజ్ఞ యేమున్నది? కొంచుబొమ్మనిన దశరథుండు పరమ
ప్రీతుండై

క. సుఖమో దుఃఖమో జన్మము

ముఖస్తుతులు గావు నిన్నుఁ బోలు నమృతుఁడై

సఖుఁ డొక్కఁ డున్న నీదృశ

మఖంబు లొకవేయి యశ్రమంబుగ నెగ్గున్

క. అని ఋశ్యశృంగుతోఁ జె

ప్పిన నాయన రోమపాదపృథ్వీపతియా *

జ్ఞను శాంతయుఁ దాను నయో

ధ్యను జేరఁగ బయలుదేరి రాసమయమునన్

శా. రధ్యానంతతి కమ్మగంబురల ధారావారి సంసిక్తమై

పధ్యానందధు వొప్ప ముత్తెములకోవల్ జిల్లుతొ మ్రుగ్గులై

వీధ్యంతమ్ములు ద్వారతోరణపటివిస్తారశోభాబ్ధులై

విధ్యాశీర్మఖభూసురప్రణుతమై వెల్లెన్ బురం బంతటన్

శా. ప్రాంతస్వీన్నవిలోచనుల్ దశరథప్రసానవేళన్ నృపుల్

సంతోషంబును దుఃఖ మొప్పంగఁ బరిష్వంగంబులం బట్టుచున్

గాంతల్ వీడఁగలేక యొక్కొకరు నక్కా! సెల్లి! యజ్ఞార్థ మే

తెంతున్ దప్పకవత్తుగా యనుచుఁ బ్రీతిస్నిగ్ధులై పల్కుచున్

శా. శ్రీపూర్ణానన శాంతతోఁ గలసి తోఁచెన్ ఋశ్యశృంగుండు ముం

దై పర్వెత్తు రథంబుపై దశరథుం డావెన్కఁ బోగా నుషః

శ్రీ పద్మాస్యలు రాణు లొక్కొకరు వారిన్ వీరు వీర్వారి నే

దో పల్కాడుచుఁ జాల వెన్కబడి యెట్లో సాగిపో నంతటన్

శా. అంగమ్ముల్ సనుడెంచువేళఁ బదినాల్లయ్యెన్ బ్రయాణంబు వా

రంగమ్ముల్ విడి యిల్లుసేరుటకు నాల్లయ్యెన్ దినంబుల్ హృదుల్

హింఘారంగ నయోధ్యలోని ప్రజ లాభూపాలుఁ డేతెంచు వే

ళం గేహంబులు వీధులున్ గొలుప హేలాస ప్రలాధూపముల్

శా. త్కానాథుండు సుఖంబుగా వనియె శంఖస్వానముల్ దుందుభి

ధ్యానంబుల్ పటహస్వనంబులు సముద్రప్రాథకల్లోలమా

లానృత్యంబులుఁ గాఁగఁ బట్టణప్రజల్ మానిన్ విలోకింప భ

క్త్యానముల్ సనుడెంచి రక్షియుగకోణాఘాతబాష్పంబువుల్ ౨౪౫

శా. సాధాగ్రంబులు దేహభుల్ నతగవాక్షంబుల్ తటిచ్చేణిసం
బాధం బేచినరీతి సుందరతనూవల్లిమతల్లిలన
న్మాధుశ్రీమృదుమూర్తులై వెలయు వామాదీప్తు లేపారె ద
ద్వీధీతోరణమాలికాతతులఁ దద్వీక్షాప్రభల్ గూర్పగన్

ఉ. మానిని గాంచవచ్చి రను మాటయె లేదు టతాంగు లెల్లరున్
మానిని శాంతఁ గాంచి మునిమాటయె విస్మృతిఁబొంది దాని యం
దానికి దానియొద్దికకు దానియదృష్టపు రేఖికున్ దిదృ
క్షానిధులై నిరంతము ప్రశంసలు సేసి రుదాత్తవాక్కులై

మత్తకోకిల.

ఎంత చక్కని చీరఁ గట్టిన దెంతసొమ్ములు క్రొత్తవిన్
వింతలున్ మెయిఁ దాల్చికొన్నది విశ్వమోహనమూర్తియై
యెంతభాగ్యము భర్తతో రథ మెక్కి ముందఱిబండ్డిపై
నింతకౌరవ మొప్పు నేగుట యేలతాంగులు నోతుకే ?

వ. అని పౌరవనితలు మెచ్చుకొనుమాటలు వించు వారిపలుకుల కుబ్బి
ఋశ్యశృంగునివంకఁ జూచి తలవంచుచుఁ జిఱునవ్వువెన్నెలలతో
శాంతాదేవి ముదం బందుచుండ నరదంబులు రాజసాధంబులఁ
జేరిన రాణులెల్ల సంతఃపురప్రవేశమ్ము సేసినఁ దక్కిన రాజస్త్రీ
లందఱు శాంతచుట్టును మూఁగి

సీ. పడఁతి మీపిత రోమపాదులు సేమమా ?

కుశలమా? మీతల్లి కోర్కివల్లి
యెండలోఁ బడివచ్చి తిరక స్నానముచేసి
విశ్రాంతిఁ గైకొనవే కుమారి !
యెన్నాళ్లు లై నదే యీవు రాఘవకుల
మ్మును వీడి చని యోసి ముద్దుబిడ్డ !
కడు స్రుక్తితివి లేచి కడఁగి భుజింపవే
మో మెంతవాడనే ముద్దుగుమ్మ !

అల్లపసినాడు నీవు భాగ్యాలరాశి

వనుచు ఋషిధర్మపత్ని వౌదంచు నెఱుంగఁ

జాలమైతిమె యో పూతచరిత ! యేమి
భాగ్యమే నీది గౌరవయోగ్యురాల !

గీ. అని యనేకవిధంబుల నాదరించి
యంప శాంత పుట్టింటి రెట్టింపుసుఖము
భర్తతోఁగూడి యనుభవింపంగనయ్యె
మునిని గూడిన తరువాత మొదటిసారి

క. కౌసల్య వచ్చి తల్లీ !
నీ సుఖమే మొదట పైనినే నాసుఖమం
చా శాంత కేమివలయునొ
యాశాంతములందు నున్న నవి తెప్పించుకొ

క. అమృతపు నవ్వులు నవ్వుచు
సుమిత్ర శాంతకును సర్వశోభలు సేయుకొ
గ్రమమున మునికిని శాంతకు
నమర్చి గదు లెల్ల గేకయాత్మజ పొంగుకొ

వ. అంత

సీ. ఎఱ్ఱనా నేత్రమ్ము లిష్టివేశానల
ధూమసంతానమ్ము తొఱినట్లు
ఆకులు తినుట దీక్షాకాలభోజన
నియమతీవ్రతచేత నెగడినట్లు
చివ్రరాకు ముక్కునఁ జిమ్ముట జుహువుచేఁ
బ్రాతాదికమ్ములు పట్టినట్లు
పంచమస్వరము స్తోభలు చక్కఁగాఁ జూచి
సామగానమ్ములు నదివినట్లు
రేక లీడల నలుపు ధరించినట్టి
నియమవస్త్రమాలిన్యంబు నెఱయునట్లు
నస్తతంతమహాకార్యసమయమందుఁ
గర్త వోలికఁ గోకిల కానుపించె

సీ. ప్రతి రసాలకుజంబుఁ బచ్చిపిండెలతోడ
 నెల మసలినకాంత వలెనె తోఁచె
 ప్రతి నిస్వనద్బంధరము యజ్ఞదక్షిణ
 కైయేగు బ్రాహ్మణునట్లె తోఁచె
 ప్రతి మల్లెపూవు సవప్రేషహవిరర్థ
 సుగృహీతలాజల చొప్పు దోఁచె
 ప్రతి చిన్నిపూదోట పలితదోహదధూప
 ముల యజ్ఞవాటిక వలెనె తోఁచె
 మాధవుడు సవశ్రీతుఁ డన్మాట కలిమి
 నెల్లరీతుల సాగింప నేమొ యనఁగఁ
 దాను దద్దితరూపమాధవుడు వచ్చె
 దీప్తమఖయోగ్యనిర్వర్ప దిప్తమూర్తి

సీ. దశరథరాజు శాంతర్యశృంగులకును
 దగ వత్సరాదిపండుగయుఁ గూడ
 జలకమ్ము లాడించి సన్నమామిడిపిండె
 ముక్కలతో వేఁపపూతఁ బెట్టి
 సన్నబంగరు జరీ చిన్ని పీతాంబరం
 బులు గట్టఁ బెట్టి జోళ్ళులు ప్రియాన
 వద్ర గోమేధిక వైడూర్య మరకత
 స్వచ్ఛకాంతులగు భూషణము లిచ్చి
 మునికి నర్ఘ్యపాద్యంబు లిమ్ముగ ఘటించి
 పడ్రసోవేత దివ్యభోజనము పెట్టి
 సుప్రసన్నుని మునిరాజుఁ జూచి భక్తి
 వినమితశిరస్కుఁడై సమీపించి మఱియు

ఉ. అచ్చట రోమపాదుని గృహంబుల సౌఖ్యము లందుచుండ నే
 దెచ్చితి మిమ్ము మీ యనఁమితింబడి నైనను మీకు నిందు నే
 పొచ్చెము లేక యున్నదియె భూదివివన్మణి! మీకు శాంతకు
 నచ్చిక నెల్లవారలు పొనర్తురె మీవగు నాజ్ఞ లన్నియున్ ౨౫౮

- క. నీవన్నమాట ప్రతిదియు
 నేవకు లందఱును లెక్క నేయుదురు గదా?
 నీవిచ్చు చనవు గౌరవ
 భావన నేయుచు నెడండఁ బాటెందుగా?
- క. ఏరును చూపుల మాటల
 ధోరణి నడతను మలంగు ద్రుతి నీయందున్
 గౌరవము నడల నీయరు
 గా! రమణులు నిన్ను నిన్నుఁగాఁ జూతురుగా!
- వ. అని యడిగిన దశరథునకు ఋశ్యశృంగుఁ డిట్లనియె
- క. నీ యంతిపురమునందున
 నాయెడ గౌరవము నడలునా? నన్నును నీ
 వో యధికమో యనంగా
 వేయువిధంబులుగ గౌరవింతు నృపాలా!
- క. అల రోమపాదుగేహం
 బులకన్నను నిచటె నాకు మోద మధికమై
 వెలసెడు శాంతయు మీ యిం
 డుల నచ్చట కన్నఁ బ్రేమ నూల్కొలుపు సుమీ !
- క. ఋణపఱచుచుంటివిని న్న
 న్నును నీదెన జన్నవింకనున్ మొదలిడ వే
 మి నృపా! సంభారమ్ములు
 పొనరింపుము వదలు గుఱ్ఱమును వేగముగన్
- క. అను ఋశ్యశృంగుఁ గనుఁగొని
 వినమ్రమాళి యయి భక్తి వెట్టిన దోసిం
 టను రాజు నశ్వమేధం
 బున నాధ్వర్యవము నీవ పూనఁగ వలయున్
- గీ. యాజకత్వము నేయఁ బుత్రార్థి నగుచు
 నిను వరించుచునుంటి మనీషిలోక '
 మాళిరత్నమ ! యనిన నమ్మానిరాజు
 ప్రీతుఁడై దాని నంగీకరించి యనియె

శా. సంభారమ్ములు కూర్చు బంపు నృప! యశ్వంబున్ సహస్రిజ్వల
 ద్గంభీరోజ్జ్వలనైనయ్యుక్తముగ వేగం బంపుమా! సన్మహా
 త్వాంభోరాశి వశిష్ఠదేవునకు నీవై పోయి శీఘ్రంబుగా
 దంభాపేతముగాఁగఁ జెప్పవలె చద్వరుండు నే నొటకున్

క. ఆపైని నేను జెప్పెద
 నా పుంజ్యోతిస్సరూపు ననుమతి సర్వ
 వ్యాపారంబుల నిర్వి
 ఘ్నోపాయపథంబుఁ జూపు నుజ్జీయ యగుఁగదా!

చ. అనవుడు మానిలోకగురువైన వశిష్ఠునితోడ సంతయున్
 మును పతి పైని మానియును బోయి వచింప వశిష్ఠుఁ డెంతయే
 నిని నిది యుక్త మింకఁ జేననీ! తురగం బనుకొన్నదాది యిం
 దనుకనె యొక్కయేఁడు సనె నాయన! వేగిర పొందుమం చనన్

శా. రాజున్ శీఘ్రముగా సుమంత్రు నటకున్ రావించి వేగంబ యి
 చ్చో జాబాలిని గళ్యపున్ మన సుయజ్ఞున్ వామదేవున్ మహా
 తేజోరాసులఁ బిల్వబంపవలె ఋత్విక్రేణి నన్యల్ ద్విజుల్
 భ్రాజిష్ణుల్ సనుదేరఁగావలయుఁ బిల్వంబంపుమా! వెంటనే

క. తానె సుమంత్రుఁడు చని యా
 నానాభూసురులఁ బిల్చినన్ వా రరుదే
 భూనాథుఁ డెల్లవారి న
 నూనంబుగ గౌరవించి నుతిపూర్వముగన్

చ. కొడుకుల కోసమై దిగులుగొన్న మనస్సనకున్ సుఖంబులే
 డెడపక యశ్వమేధనవ మే నొనరింపఁగఁ బిల్వబంచితన్
 గొడుకులు గల్గికోసమయి కోవిదరత్నము ఋశ్యశృంగులున్
 గడపఁగ జన్నమున్ సుతులఁ గాంతును మీ దయకల్పి చేతనే

మ. అని ప్రార్థించిన తేనికిన్ మదిదితులై యామానులెల్లన్ సెబా
 నని నీకున్ సుతు లుద్భవించేదరు రాజా! నల్వు రుద్దామశౌ
 ర్యనితాంతప్రతిభుల్ గుణాంబుధులు సూర్యప్రౌఢతేజుల్ తనం
 తన నీ కీ మతి యెఘ్నతలై నపుడే త్వద్వాంఛలున్ దీరెడిన్ ౨౭౩

- అ. ధర్మబుద్ధి మఱి వృధాపోవ దెప్పుడు
నశ్వమేధయజనమందు నీదు
మనసు దవితె నపుడె మానవనాయక!
- ‘ నీకు సుతులకలిమి నిశ్చయంబు
- వ. అని ఋశ్యశృంగపురోగంతలు వశిష్ఠప్రముఖు లాశీఃపూర్వకానుజ్ఞ
లిచ్చిన
- చ. ప్రమదముచే భుజద్వయము పట్టుక తేడెడు నమాత్యులక గురూ
త్తము లనుమాట వింటిరికదా! యిడఁ దక్కిన యెల్లయైన కా
ర్యములును మీవి జన్నమునకైన ప్రయత్నము లెల్ల మీర వే
గమునఁ బొనర్పఁగావలయుఁ గాలములేదును నింకఁ జూడుడి
- మ. యయువుక బుచ్చుడి! యుత్తమోత్తమము సోపాధ్యాయముకనధిర
ణ్మయభూషానవసజ్జనాప్రణుతసంపద్మశ్యముక వెంబడిక
రయమేపారు సహస్రితోఁ జనఁగ శస్త్రాజీవులక సంయుగ
క్రియలక బూర్వము రాటుదేలిన భటశ్రేణీక నియోగింపుడి
- చ. ఒకనిముసంబు జాగు తగ దుండిన మీ రిట నున్నయట్లుగా
నకలము గూర్పఁగావలె వెనక సరయూత్తరభూమి యజ్ఞవా
టికి ననువుం బొనర్పఁడు ఘటింపుడు యజ్ఞగృహంబు లల్లయా
జ్ఞకులును దత్త్రమాణములు చెప్పినయట్లన గట్టబంపుడి
- క. ఏవరునఁ జెప్పఁబడువో
యావరునను శాస్త్రసమితు లాడిన యట్టుల్
గావింపవలయు శాంతులు
గావించుటెకాదు హెచ్చుగాఁ జేయవలెక
- క. ఇది సర్వరాజులును జే
యుదు మన శక్యంబుగాద యొకయపరాధం
బొదవినఁ గష్టము ఛిద్రము
వెదకెదరు సుశాస్త్రవిదులు ద్విజరక్షస్సుల్
- అ. క్రతువు చెడిన యజ్ఞకర్తయు నశించు
క్రతువు చెడకయుండఁ గడవవలయుఁ
గార్వరచనయందుఁ గంజాతయోనులుఁ
గంజలోచనులును గారె మీరు

క. అని మంత్రుల నియమించిన

మనుజాధిపధర్మబుద్ధిమహిమలు గని బ్రా

హ్మణులు పతిఁ బొగడి యాతని

యనుజ్ఞఁగొని తిరిగి వార లరిగిరి యిండ్లున్

ఉ. సాంగ్రహణేష్టితో మొదలు సల్పి తురంగవిసర్జనాంత మె

ల్లం గ్రమ మొప్పఁ జేయుఁ డవలన్ మనకింతయు వీలు చిక్క దం

చుం గ్రతుభార మెల్ల మతిశుద్ధులు మంత్రుల కప్పఁజెప్పి వా

రిం గ్రమమొప్ప గౌరవధురీణుల గౌరవపూర్వకంబుగాన్

ఆ. వీడుకొలిపి రాజు వేశ్రముల్ సొచ్చిన

మంత్రులెల్ల తను నియంత్రితములు

కార్యములను సేయఁ గడచిరి మధువేశఁ

దేనెకొఱకుఁ దిరుగు తేటులట్లు

క. జన్మముకొఱకై యంతకు

మున్నే యిడినట్టి యామముల యిట్టికలున్

సున్నము వేలును బుట్టును

గ్రన్నన వచ్చిపడెఁ గ్రతుధరావీధికకున్

సీ. నాల్గుశాఖల బ్రాహ్మణశ్రేణి బ్రహ్మచ

తుర్ముఖంబులవోలెఁ దోనవచ్చి

రఖలకర్మాంతికు లధికప్రవీణులౌ

శిల్పకారులును వచ్చిరి సవార్థ

మైన స్రుక్రువముల సఖలక్షణయుక్త

ములు యూపముల్ సేయఁగలుగు వర్ధ

కులును వచ్చిరి రాజకుంభకారులు ఖన

కులు గణకశ్రేణి గూడ వచ్చె

భరతమానివేదపారంగతుల్కనట

నర్తకులును వచ్చినారు సామ

వేదవాదనప్రవీణవీణాహస్త

లైన ద్విజులు వచ్చి రమృతనిధులు

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె నుదంచిత చంచరీకనం

చరణ పదార్పితప్రసవ సంచయ సంచిత మాధుబిందుని

ర్వరములు బుగ్గలై యబుక శాఖలఁ గోకిలకాకలీమధు

స్వరసరణిప్రవలితదిశామధుకుల్యలు పాయలై చనన్

చ. దశరథరాజు భక్తివినతంబగు మాళి వశ్యుఁ గాంచి శా

స్త్రుసరణిఁ దత్పదాబ్జముల సర్వసమర్పలు సేసి తాత! మీ

రు సకలయజ్ఞకార్యమధురూపులు సర్వవిదుల్ క్రతుక్రియా

నిశితమతిప్రథన్ మనుమనిన్ దయచూడుఁడు సర్వరీతులన్

చ. పొరి పొరి నాదెన్ గరగిపోదువు మిత్రునివోలె జూతు వ

బ్బురముగ నన్ను మాకు గురుమూర్తివి నీ ముదలం గమించిపో

నరు తొలిరాఘవుల్ గ్రతువుపట్టన విఘ్నము పుట్టకుండ నీ

బరు వఖలంబు మోయుము కృపామతి! నిన్విడి త్రోవయున్నదే?

ఉ. ఆర్యుడ వప్రమేయమహిమాన్వితమూర్తివి నై నయట్టి నీ

ధైర్యముగాక నే నవనతత్పరుఁ డాదునె? నీవ యీ మహా

కార్యము సేయుచుంటి వని కైజత మోడ్చి నమస్కరింప ధీ

ధుర్యుడు మానిరాజు క్రతుధూర్వహుఁ డయ్యె నరేంద్ర ప్రీతికై

మ. నరనాథావసథంబు లెల్ల ముని యాజ్ఞాపించె శోభానిరం

తరసందీప్తులు గల్గఁజేయగ నయోధ్యాపట్టణస్థుల్ ధరా

సురగేహంబు లలంకృతంబులు బుభుక్షుప్రాపితానేకభా

సురభక్ష్యాన్నరసంబులై నిరతమున్ శోభిల్లు నట్లుండఁగా

చ. పురిఁ బెరియిండ్లకెల్లఁ బ్రతిపూటయు రాజమహానసంబునుం

డి రుచిరభక్ష్యభోజ్యకమనీయరసాన్నములన్ దలిర్చు ప

శ్వేరములు బుట్టలున్ బ్రమదలీలను బంపఁగ మాని యాజ్ఞ యి

చ్చె రసనమృద్ధియున్ రుచియుఁ జేసిన పాకము లెల్లఁ జిమ్మగా

ఉ. పల్లెలనుండి యజ్ఞమని వచ్చినవారికి సెలవేళలన్

బిల్లయు ఘోరయంచనక పెట్టవలెన్ సకలాన్నభక్ష్యముల్

కొల్లులుగాఁగనై విసువుకొంటయుఁ గోపముమై విదల్చుటల్

సెల్లగరాద యెవ్వరయి సేరిన నన్నము పెట్టు వేళలన్ ౨౯౩

మ. క్రతుకార్యంబుల వ్యగ్రులైన పురుషుల్ కర్మాంతికుల్ శిల్పులు
 న్నతులై వచ్చిన భక్ష్యముల్ మృదురసాన్నంబుల్ సదా త్రేచున
 ట్లు తినంగాఁ గొనిపోవఁగా నొసఁగ నే లోపంబు లేకుండఁ ద
 స్మృతికెక్కన్ ధన మిచ్చి పంప ముని యాజ్ఞాపించెఁ దీవ్రంబుగా

క. మతి రాజాజ్ఞకు నైనను
 వ్యతిక్రమము కలుచేమొ యఖిలజనమన
 స్తతి నియమించెడు నమ్ముని
 పతి మాటకుఁ గట్టువడియొఁ బతి గేహమ్ముల్

క. ముని గీసిన గీతను దా
 టను జాలఁడు రాజె యేమిటన్ దొలఁగి చనన్
 జనమున కగు? మునిపతి చే
 సిన యాజ్ఞారేఖ దీపశిఖయై వెలిగెన్

ఉ. శర్మవిధాత మానిబలశాస్త్ర సుమంత్రుని బిల్చి ధాత్రిలో
 ధార్మికులైన తేండ్రను ముదంబున యజ్ఞము చూడఁ బిల్వు మం
 తర్ముఖులైన బ్రాహ్మణుల ధర్మపథిం జను క్షత్రియావలిన్
 ధర్ముల వైశ్యశూద్రుల ననంతసహస్రముఁ బిల్వ బంపుమీ

క. ఈ దేశ మీఁ కుల మను
 భేదమ్ములు లేకయుండ వివిధజనములున్
 మోదము పొందగ నత్కా
 రాదరములు కలుగఁ జూడుమా శ్రద్ధ మెయిన్

ఉ. ఆ చిరకాలబంధువు నహర్పతిశిష్యునిశిష్యుఁడున్ ద్రయీ
 శ్రీ చివ్రొత్తి రక్తిఁగొను నీమ విదేహములేలుజోతి ధ
 ర్మాచరణంబుమేల్పొలమునౌ జనకున్ బిలువంగనౌను నీ
 వే చని పిల్చుటొప్పు మఱి యేరినొ పంపుట యొప్పునే యటన్

క. బృహదారణ్యోపనిష
 ద్విహరధ్వేదాంతపురుష వివీధప్రళయ
 ప్రహరహృతదహరవిద్యా
 ముహూరాహరణప్రపీణపుంజ్యోతిస్సుక్

- చ. ప్రళయపయోధివీచి బడబాశిఖిధూతము పొంగి ధాత్రి నీ
 భృల మునిగించుచో జలధి లోఁగొనఁజాలని మట్టిముద్ద య
 వ్వల నొకఁకుండు నిత్యమగు పతన మా యవనీశు సాదృతిఁ
 బిలుపుము మానవేంద్రప్రియమిత్రము స్నిగ్ధుని గాశికాపతిఁ
- చ. అమృతులు యోగ్యులు దశరథావనినాథునిమామగారు బా
 వమఱఁది యిద్దఱు బిలువఁబంపుము కాదు మఱివె పోయి పి
 ల్వుము తగఁ గేకయాధిపుండు పుత్తుఁడు బంధుసముద్రులొటఁ గొం
 చె మదియు దూరమే యయినఁ జెచ్చెరఁ బిల్చుట యుక్తమే యగుఁ
- ఉ. క్షౌపతి యాత్మలో నొదువు సంగతి యంగధరాధినేత శాం
 తాపితృపాదుఁడు మిగులధర్మి గుణాంబుధి రోమపాదధా
 త్రీపతి యజ్ఞ వేళ కరుదేరుట ముఖ్యము ఋశ్యశృంగుఁ డా
 భూపతియల్లవాఁడు మఖముఁ నడిపించెడివాఁడ యకాటచే
- చ. నిభృతుండు దాశరాజు గుహునిఁ బిలువఁ వలె రాజ్యవర్తక
 ప్రభు వతఁ డంతెగాక గుణవంతుండు నిష్కలుషుండు నీవు ధీ
 విభవుఁడవొటఁ జెప్పెదఁ బవిత్రము లూహలు కాక యా యెదఁ
 బ్రభవముకాని సంస్కృతికిఁ బట్టతఁ డాతని నీవె పిల్వమీ
- శా. ఏలాగై కబురంపెదో తెలియ భూభృన్మిత్రమా పక్షిరా
 జాలంబుఁ బానరింప దేవతలకై యస్మన్నుపుం డేగినఁ
 మేలై సాయపడెఁ జటాయు విచటఁ మేల్కొరు నాతండు నీ
 వేలా పిల్తువొ దక్షిణాపథమునం దెందో వసించుంగదా!
- చ. ప్రాచీనులైన సింధుసావీరులు సౌరాష్ట్రులు దాక్షిణాత్యులు నైన
 పార్థివులను బిలిపింపుము
- చ. మృదువులు ప్రేమపాత్రులగు మేదినిరాజులఁ బిల్వమన్న నొ
 ప్పిదమగువారి నయ్యెడలు ప్రెగ్గడ పంపి తనంత నేగె భూ
 మిదయితు లేరిఁ దా నరిగి మెత్తనిగ్ధౌరవ మిచ్చి పిల్వనా
 నొ దనకుఁ గల్గు బంధుగులనో చెలిఁజొండనో పోయి పిల్వఁగాఁ
- ఁ. పనులు సేయంగ నియమింపఁబడిన కర్మ
 కారు లరుదెంచి భూపాలకద్విజాళి

గృహము లన్నియుఁ దగ నలంకృతములుగను
జేసినామని మానితోఁ జెప్పవచ్చి

సీ. బీటువిచ్చినచోట్లు బిగియించి యిటియించి
పెకలినచోట్ల నిట్టిక లమర్చి
పెళ్ళవిచ్చినచోట్లఁ బెట్టి తాగున్నంబు
పైమెఱుంగులు గిలాబాలు చేసి
రంగులువేసి చిత్రములు వ్రాయించించి
యిడుపులు శోభనాకృతులు చేసి
పందిళ్ళు పాకలు వచ్చనితోరణా
లన్నియు సిద్ధమ్ము లాచరించి
యెల్లవర్గంబులకును బ్రత్యేకముగను
విడిదులను బావులును దొడ్లు వేఱుపఱచి
యన్నియేర్పాట్లు చేసెతిమయ్య మాని
వృషభ! భవదాజ్ఞబడి యని విన్నవింప

క. తపసి స్వయమ్ముగఁ జని యె
ల్లపనులు మేలయిన సేతలం గని మెచ్చెన్
నిపుణులగు కర్మకారుల
కుపద లొసఁగి పంపె దినము లొగిఁ జన్నంతన్

చ. ఉపదలుగాగ నేనుఁగులు నుగ్మలులున్ నెఱుగోవగోడిగల్
కపురము గంబురల్ పునుగు గండము మేలగురుల్ జగాహారం
గుపసిండిక్రొన్నగల్ తళుకుకోకలతో దుముదార్లు తేండ్లు జ
న్నపుడఱి కేగుడెంచిరి చనన్ మును బండ్లును వెన్న బండుగుల్

చ. తెఱపి యొకింత లేదు నృపతీప్రతతుల్ చనుదెంచుచుండఁ బె
ద్దఱికము సేసి పూజలిడఁ దాను వశిష్ఠనకున్ నృపాలకుల్
పిఱుద నొనంగు గాన్కలన్ బెట్టెల కెత్తఁగ నేనుగుఱ్ఱముల్
గుఱ్ఱుతిడుకో సుమంత్రునకుఁ గ్కిగొట్టములందునఁ గట్ట బంపుచున్

౧ చ. ఉడుకులయంచులన్ జలము లుబ్బి తరంగల నొత్తుచున్ సము
ద్రుఁడు బడబాగ్నివోలె సరితూగి యయోధ్య సమస్తరాజులన్ 3౧3

గడువున దాచె దద్బలముఖంబులు హద్దుల కొత్తి తత్ప్రభల్
మడగకయుండ స్వీయమహిమల్ పెనుకాల్వలుగాగ నూగఁగఁ

ఆ. పాలకడలితనయ పద్మ పెండిలివేళ

నఖలజలధిరాజు లరుగుదెంచి

యతనిలోనఁ గలసినట్లుగఁ బరరాజ

• బలము లవి యయోధ్యఁ గలసిపోయె

సీ. చని యెంతప్రాదువేళను దల్పు దట్టినఁ

జటుకలో వచ్చి తీసెదరు తలుపు

మంచితీర్థమ్మును గొంచెమిత్తురె యన్నఁ

దియ్యని, మజ్జిగఁ దెచ్చియిత్తు

రరుగుల నిదురింతు మన్నచోఁ దాము ని

ద్రించు మంచముఁ బ్రక్క తెచ్చియిత్తు

రప్ప! పిల్లకు వేళతప్ప భోజనమున

కన వండిపెట్టెదు రప్పడపుడె

ఆ పురంబునఁ బురుషులు నంగనలును

దమ ధరాపతి యజ్ఞవిధానవేళఁ

దామె గేస్తులె వచ్చునందఱును దమకె

యతిఁగు లన్నట్లు గౌరవ మాచరింతు

ఉ. అంత వశిష్ఠులున్ దశరథావనినాథుని గాంచి యత్న మొ

క్కింత కొఱంతలేదు ధరణీశులు నీకును నైనవారు నీ

యంతిక మేగుదెంచిరి యథాజ్ఞముగాఁగ భవత్ప్రజాళి వ

ర్తింతురు వెంటనే బయలుదేరుము పావనయజ్ఞవాటికిఁ

చ. ఉరువడిఁ గానవచ్చె సరయునదికిఁ మొనమొన్న వట్టి బం

గరుబయలైన యుత్తరపుగట్టున నేఁగు విచిత్రచిత్రసుం

• దరతరయజ్ఞసాధము లనంతము లాత్తరమాప్రగల్భముల్

పురుడు తలరిపుతో నగుచుఁ బుట్టినవో యనుగా నిలేశ్వరా! 3౧౭

సీ. పిఱుదివియనిమగల్ గుఱికాండు నాల్గువం
 దలమంది రాజపుత్రకులు నూతు
 లును గ్రామణులు త్తలును సంగ్రహీతలు
 రక్షించినట్టి తురంగమమ్ము
 సనుదెంచె బదునొకండు నెలలకును మున్నె
 యట రథకారగృహంబునందుఁ
 దెచ్చి బద్ధాంధ్రుల ధృతులు నాలుగు వేల్చి
 నారు పురోహితుల్ సూరిమణులు
 యయువు మేధీయశాలికాభ్యంతరమునఁ
 దెచ్చి యాశ్వత్థవ్రజము బంధించినార
 లోయి పుణ్యోదయా! పురుహూతసమమ
 తిప్రభావ! యిప్పుడ బయల్దేరవలయు

క. అదె ఋశ్యశృంగుడును నీ
 సదనము కేతెంచుచుండె జన్మమునకు ని
 న్నిదె కొనిపో నతనిమొగము
 తుదలను నుత్సాహదీప్తి తొణికిసలాడె

క. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు
 సనుదెంచి ధరాధినాథ! సర్వము సిద్ధం
 బినవంశవనధిచింతా
 మణి! మణికల్పితసహస్రమండన! యనినె

ఉ. ఆస్యమునందు భక్తి తోలుకాడగ ఘల్లునమాసమం దమా
 వాస్యయు నౌట సూర్యభగవానుడు దోచిన శమ్యషస్సునె
 గాశ్యపిభర్త యజ్ఞపరికల్పితవాటిఁ బురోవశిష్ఠుడై
 ఋశ్యవిపాణమాని వివరింపఁగ యజ్ఞవిధాన మేగినె

ఆ. మునిని ఋశ్యశృంగు ముందిడుకొని వశి
 స్థాదిమునులు రమ్యయజ్ఞ వాగి
 గతులు ద్విజులు యజ్ఞకర్త మారంభించి
 రాగమముల ను క్షమోనయట

శా. శంసామార్గవిధాత లార్జవనిధుల్ సాధుల్ త్రయ్యాన్యాయమీ
మాంసావేత్తలు కల్పసూత్రవదనుల్ త్మాదేవతల్ కృష్ణవ
ర్త్యాంశుల్ యాజకులై ధరిత్రిపుని యజ్ఞారంభముల్ దీర్ఘంగా
శంసామార్గ మతిక్రమించె మఖదీక్షాకాలసాన్నాయ్యముల్
పంచచామరము.

మొదల్ దినంబు లేడు మూడు మూడు వైశ్వదేవముల్
• పదంపడిన్ మహాగమంబు పల్కినట్టి హోమముల్
పదింబదిం బొనర్చి కల్పవాగ్వ్యతిక్రమంబు లే
క దాంతులై చరించి రెల్ల త్మాత్రలేశుయాజకుల్

శా. ధీమన్తుఖ్యులు ఋత్విజుల్ ప్రభువులై దీపించి 'నానగ్స్థితే
సోమేఽధ్వర్యు'రితిప్రపంచితమహాసూత్రార్థముల్ చాటకే
మా మా యంచు ననేకవింశతులు హోమంబుల్ విధింజేసి రా
హోమాంతమ్మున వేల్చి రెల్ల హవి సింహందంగఁ బూర్ణాహుతిన్

ఉ. ఆపయి యాజకుల్ క్రతుమహాగమవేత్తలు ద్వాదశప్రవ
ర్గోపనదంబులన్ సలిపి రొప్పుగఁ దా రుపదేశశాస్త్రమా
ర్గాపతితంబులై వెలయునట్టివి పై నతిదేశతఃపరి
ప్రాపితమైన కర్మలును నన్నియుఁ జేసిరి వ్యగ్రబుద్ధులై

క. తవిలి ద్విజావళి ప్రాత
స్సవనము మాధ్యంధీనంబు సాయంసవనం
బు విశేషవిధుల్ సలిపి వి
ధివదాచరణంబులన్ సుతించిరి సోమున్

సీ. ప్రాతస్సవనమందుఁ బ్రభు నిండుగుఱిచి సో
మాంశంబు నిచ్చిరి యా ర్ద్విజాళి
హరివంతుడని వాని కర్పించి ధానము
లంతఁ బూషణ్యంతుఁ డని కరంభ
మరసి సరస్వంతుఁ డని పరివాపమ్ము
వాసపుం డని పురోడాశ మిచ్చి
మిత్రావరుణులంచు మృదుపయస్య నొసంగి
యిండు నుదేశించి యెల్ల నొసంగి

యొక పయస్య వినా పురుహూతునకు నొ
సంగి మాధ్యందిన తృతీయసవనములను
ఋత్విజులు చుట్టుజేరి యర్చించి బిట్టు
స్తోత్రములఁ దృప్తుజేసిరి సోమరాజు

ఆ. బ్రహ్మ దక్షిణమునఁ బశ్చిమ మృధ్వర్యుఁ
డు త్తరమున హోతయును దొలిదెన
నుదితముఖుఁడు నిలచి యుద్ధాత తాల తా
రూపు సోమదేవు రువ్వినారు

శా. గీశ్వాతుర్యవిదగ్రగణ్యులు మతిక్రీడాప్రమాణుల్ వచో
నై శ్చల్యప్రథమావతారులు ద్విజుల్ నానామహాయజ్ఞకా
ర్యాశ్చర్యక్రమమాణులై నడుపఁ బ్రత్యాదేశమున్ లేదు ప్రా
యశ్చిత్తేష్టి యటన్న పల్కు వినరా దా రాజు జన్నంబునన్

క. అహుతం బని స్థలితం బని
యహారారంభావసానయజ్ఞాహుతి మం
త్రహారాదుచ్చారణములఁ
బ్రహరింపదు మంత్ర మొకఁడె బ్రహ్మగతిఁజనున్

గీ. ఋక్కులు యజుస్సులును సామ లొక్కఁడొకఁడు
నిక్కి దేవతలును బోలె నివ్వటిలె
నసిమహాచండముగ నుదాత్తానుదాత్త
ములును స్వరితముల్ లీక్షితామూర్తు లయ్యె

ఉ. జన్నము సాగినన్ని దివసంబులు నిల్చినచోట నిల్వకే
చన్నప్రజల్ బడల్వడరు సంతస మింత కొఱంత పొంద రా
పన్నులుకారు నాఁగలిపిపాసల డయ్యరు మూకలంబడిన్
స్నిన్నులుకారు బందుగుల వీడి చరింపరు తప్పిపోవరున్

ఉ. సుందరయజ్ఞవాటి వెనుచొప్పునఁ దీరిచి దిద్ది వేయు మేల్
పందిరులందు సోలుపుల బంటులు తీరిచి నాధవంతులున్
దిందు రనాధవంతులును దిందురు గజ్జునఁ ద్రేచి త్రేచి గో
విందలు కొట్టుచున్ జేటుతబిడ్డల పొట్టలనిండఁ గ్రుక్కుచున్ 338

ఉ. విస్తరిమీఁద వంగబడ వేయక మానెదరేమొ నూదకుల్
విస్తరిపైని వంగుటకు వెన్నును వంగదు పొట్ట వంగదుకా
హస్తము లడ్డముంచినను నాగక వడ్డన జేతు రన్నియుకా
గస్తాగ నల్లె తిందు రవుఁగాదనలేక క్రతుప్రసాదముల్

సీ. ఇప్పుడె గుండిగ దింపి యిగురఁబెట్టితిఁ బొడి
పొళ్ళాడు నీ యన్నమును దినుండు
పూర్ణమ్ము లేకుండఁ బునుకులుగా వేసి
తిమి కరకరలాడు తినుడు వీని
గాలుచునున్నది కాఁబోలు క్షీరాన్న
మిదె దొన్నెలను దెచ్చియిత్తు నుండు
డిది గడ్డపెరుగు మీరింకఁ గొంచెమువేసి
కొనవలె జలువసేయును గదండి
యనుచు బతిమాలి బతిమాలి యవనినాథ
నూదకులు కొల్లలుగఁ దెచ్చి చూఱియాయ
సన్నమున నాదరంబునఁ దిన్నకడుపు
వెన్ను నెడదలు నుబ్బిపోయెదరు జనులు

సీ. అన్నంపురాసులు చిన్ని తోమాలెల
కై సన్నజాజులు షోసినట్లు
సన్న ఖర్జూరపుఁ జాపలపై నూప
రాసులు గంధమ్ము తీసినట్లు
ఎఱ్ఱవాగుగను వేయించి వప్పడములు
పునుగు కుంకుమ కుప్పవోసినట్లు
వంగపండుల పేళ్ళ వరుగు చోష్యపు గుబా
ళింపు లత్తరులు నొల్కించినట్లు
రాఘవుల యిలువేల్పు శ్రీరంగనాథ
ప్రభువు పవళింపుసేవకై భద్రపక్షిచి
నట్టి సంభార మనఁగ మహావసంబు
ద్రవ్యముల్ని పొల్చె దశరథక్రతువువేళ

క. పాకము రమ్యము నాదర

పాక మ్మది రమ్యతరము ప్రాకృత్యతపరి
పాకమ్ము రమ్యతమ మని
వాకుల కందని పొగడ్త పట్టుదురు జనుల్

క. హోమములు లేని తెఱవిని

భూమిపతి చెవులఁ దవుల మోదము పొందున్
గ్రామిణులు నాగరకులు
భూమింద్రులుఁ బొగడుచుండ భోజనవనతుల్

క. క్షీతిసురు లందఱు నగ్నాన్య

హితులు నధీత్రయిత్రయీశిఖులును వా
కృతురులు పడంగవేత్తలు
శతానుచరు లొక్కఁడొక్కఁడు స్రగ్వి మకుటియున్

శా. అర్చిర్హోమము లేనివేశ వసుధాధ్యక్షుండు పట్టాశ్రువా

కృత్యాప్రాథవిపశ్చిదగ్రణులచే శాస్త్రార్థముల్ వించు హో
మార్చల్ సేయుచుఁ గ్లిష్టఘట్టములు స్పష్టార్థంబుగా వాగ్వివా
దార్చిష్కంతులఁ బండితోత్తముల వాక్యార్థంబు సేయించెడున్

ఉ. మైథిలుండైన బ్రాహ్మణుడు మానవనాథుని ముం దొకండు వీ

ణాధరుండైన సరస్వతియొ నారదుడో యన సామగానపున్
మాధునదంబులన్ బఱవ మత్తిలు తేల్లన హోమధూమముల్
ప్రోధములైతి వైణికుని మోమును గన్నులుఁగప్పె నంతటన్

ఉ. అంబుజనేత్ర యోర్తు భరతాగమసూక్ష్మరహఃప్రయోక్తియై

యంబుజనేత్ర వామనుకథాంశముఁ బాడుచు యజ్ఞకర్మముల్
గ్రొంబువులైన హస్తములతోసలఁ జూపిన ఋత్విగావళుల్
శంబరవైరితాతఁ యని చానఁ బొగడ్తు పట్టి రెంతయున్

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు గోధుదంచలచంచలమారుతచ్ఛటా

తాంతమహాగ్నియై వియమదారగతిన్ జనుడెంచి రమ్య ప
తాంతములైన నీడగమి యార జటాయువు గాఢనేమిను
బాహ్నింతః జరింప మింట వసుధాపతి తాఁ దలయెత్తి చూచుచున్

శా. ఎన్నన్ నీవు జూయువా? సఖుండ! రా! యెన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ళ
నన్నున్ లోనఁ దలంచినావు కబు రందం జేసిరా నీకునున్
మిన్నున్ డిగ్గము నీవు వచ్చితివి నా మేధంబు సాఫల్య మం
దు స్నికున్ గబురంపుటన్ దగు సుమంత్రుండున్ సుమంత్రుండుగా

క. అన డిగిన పక్షిరాజున

కును తెక్కలు నిమిరి చుంచుకొన చాది నినున్

నినుఁ గంటిని స్నేహవధి

నని ఫలముల నారగింప నందిచ్చు తఱిన్

ఉ. నాకమునందు యుదముల నాడఁగఁబోయెడు రాజుతోడ మై
త్రీకలనక వహింతు రెవరే ననియందున దీర్ఘ పక్షచం
చూకృతదారణాత్తరిపుశుష్కండు నీతఁడు మిత్రుఁడౌట లే
దేద యబ్బరం బని వహించిరి యబ్బరమున్ నభాసదుల్

గీ. పక్షిరా జారగించుచో బార్ధివుండు

తాత! నీచెల్మి యొకయెత్తు దై వతాధి

నాధుచెల్మియు నొకయెత్తు నా కటన్న

తెక్కతుద లార్చి యడుగెత్తి పక్కితేడు

ఉ. నే నొకపక్షిమాత్రుండను నీవఖిలేశుండ విట్లు నన్నుఁ బ్రే
మానతబుద్ధిఁ గాంతువు ధరాధిప! నీవన నాదుమైత్రికి
గానను హద్దు నీ విట్లుల శౌరవమాఙ్గినయంతఁ బొంగి నా
లోనన నేను గ్రొమ్మననులోఁ బులకించుచు నుంటి మిత్రమా!

ఉ. ఈ మిషవెట్టి వచ్చితిని యెంతటి కెంతటి కెంతదూర మీ
భూమి నినున్ గనుంగొనఁగఁ బుత్తులు గల్గుదురయ్య నీకు నే
నా మునికూసలన్ గనుదునా? కనుగొన్నను గుర్తుపట్టువా
రే? మఱి నీకుమారు లని యింఁచుక చంచువు వాల్చి నవ్వుచున్

క. తన పక్షాంచలమారుత

మున తేనికి వీవఁ జాలు పో! నీవాళి నా

కును వీతు వంచు దశరథ

మనుజేశ్వరుఁ డతని వీచె మలువననమునక

గీ. ఉండుమని యెంత బలవంతమో పొనర్చె
రాజు మీ మానవులకు నారాక యొకఁడె
వ్రేఁగు నిలచుట కాదని వెడలె నతఁడు
రాజునకును గన్నీళ్ళపర్యంత మయ్యె

ఆ. పోవుచున్న పక్షిపుంగవుతో నేగి
యజ్ఞ వాటిదాఁక నవనిపతియుఁ
బట్టణమ్ము దాఁక బంపె సుమంత్రుండు
నెగిరి యేగె నంత ఖగళతారి

క. యూపోచ్చయకాలంబును
బ్రాపించిన వర్ధకులును వచ్చిరి నక్ష

లై పరిధృతనూత్నవస్త్రులై శుభముఖులై

ఉ. చిత్రకఁబెట్టి మక్కిడకఁ జేవమెఱుంగులు నున్నదేర సా
ర్వత్రికమైన శ్లోతయుఁ బైనికిరీటము మూల లెన్నిదిన్
సత్రపతాకలో యన నెనంగెడు యూపము లిర్వదొక్కటిన్
బాత్రములన్ దృఢంబులను వర్ధకులున్ గొనితెచ్చిరిం బడిన్

పద్మనాభము.

యూపంబు లొక్కొక్కడే యిర్వదినొల్ల
హో! యంగుళంబుల్ దలిర్పన్ దిదృక్షా
శ్రీపొంగి యధ్వర్యముఖ్యుల్ ముదంబంది
చిత్తంబులన్ శాస్త్ర మారీతిదేగా
నీ పర్ణ లీయాఱు నీయాఱు బైల్వంబు
లీ యాఱునున్ ఖాదిరంబుల్ మఱొండీ
యూపంబు శ్లేష్మాతకంబౌ నుఱీరెండ
హో! దేవదారుల్ సరే లెక్కవచ్చెన్

క. అని యూపోచ్చయ కర్షణం
బునకుం గడఁగిరి సమర్థముల మంత్రములన్
మునికల్పులు ఋత్విజులును
మనుపర్మలై పొల్పు తోటమాలులపోలెన్

గీ. మొదట శ్లేష్మాతకము పాతి పిదప దాని
కిరుదెసల దేవదారువు లిట్టునటుల
మూఁకుగా మోదుగులును మాఁరేళ్ళు ఖదిర
లొలయఁ ఖదిరపాలాశములను బాతి

క. అనురిచిరి యెడములను యూ
పము యూపము నడుమ వణ్ణవత్సంగుళముల్
సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వత్త్రముల శోభితంబులు గాఁగన్

క. సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వత్త్రముల శోభితములై తగు యూ
పము లేడు నేడు సప్త
ర్షిమండలమహస్సులై విశిష్టతఁ దాల్చెన్

ఆ. కూడి శుల్బకర్మకుశలులౌ బ్రాహ్మణుల్
సూరిమణులు శుల్బనూత్రవిహిత
మైనయట్లు చేసి రగ్నిసంధానమ్ము
నిట్టికల ప్రమాణ మెఱిగి తెచ్చి

గీ. ఐక్యమును బుచ్చుమును బ్రసరించి శిరము
వాంచి నిలచిన గరుడినా వహ్నులాఱు
ప్రతిదిశమ్ము సహస్రహిరణ్యశకల
ప్రోక్షితమ్ములు జ్వలియించె భూపశిఖులు

సగ్ధర.

నానాదైవత్యముల్ పన్నగములు ఖగముల్ నాకరాజాదిదేవ
శ్రేణిప్రీత్యర్థమై కూర్చిరి ద్విజులు పశుశ్రేణులన్ రమ్యయావ
శ్రేణి మేధీయమై పొల్చిన తురగము రాజుల యాదోమహార
ణ్యానీసంఘాతముల్ గ్రామ్యములునుదఱుచెయాగమోక్తంబుగాఁగన్

శా. ఊరుం బల్లెల నుండు జంతువితత్తి యూపంబులన్ గట్టి నా
రారోకంబులకున్ బిగించిరి సమస్తారణ్యముల్ దీప్తయా
పారూఢంబులు మూఁడువందలు పశుల్ యజ్ఞాత్తమా సంఖ్య శా
స్త్రాబం బాక యైదువందలును దా న్నాపైని బందొమ్మిదిన్ 3౬౪

ఆ. నేలఁ బ్రాకిపోయి నిలువనిపశువులు

పన్నగాదు లెల్లఁ బంజరముల

బద్ధమయ్యె దీప్తపటుచుంత్రకృషశా

మిత్రవేళఁ దురగమేధవేళ

క. ఆరణ్యములను జంపరు

సూరెలయిన యగ్నిశిఖలఁ జూపింతురు చు

ట్టూరం ద్రిప్పుచు విడిచిరి

సూరిమణులు ఋత్విజులు విశుద్ధజ్యోతుల్

తన్వి.

ఆపయి రాజాంగనలును మహిషుల్ హరితనూలతలును విలసిల్లన్
యూపసమీపావని మృతపశులం దోషికతో గుమిఁగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబులు కుడిదెనలం జోపి ముడిఁగొన నెడమను ప్రేలన్
దాపుచుహస్తంబులఁగుడితోడలన్ దారిదియే మధువుమధువటంచున్

తన్వి.

ఈషగిదిన్ దొమ్మిదితడవలు వారేగి మఱిన్ వెనుదిరిగిరి నట్లే
యూపసమీపావని మృతపశులం దోషికతో గుమిఁగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబు లెడమదెనలం జోపి ముడిఁగొన వలవల ప్రేలన్
దాపుచుహస్తంబులెడమతోడలన్ దారిదియేమధువుమధువటంచున్

క. మూఁడు పసిఁడిసూదులతో

వాఁడిమొనలు వెనుకఁజొఱఁగఁ బశువులతోమ్ముల్

తూఁడులుగాఁ గాడించిరి

పోడిమి నసిపధము లొప్ప భూమిపుకాంతల్

ఆ. ధర్మకామ్యచేత దశరథరాట్నట్ట

మహిషి శవ మటన్న మాట లేక

నిభృతిఁ బ్రాణములను నియమించి కుత్సలే

కల్పరేయిఁ గడపె హయమృతోడ

వ. ఆ దేవితోపాటు తక్కిన రాజాంగనలు నిద్రించి రంత మఱి

నాటి కల్నావేళ

భజంగవిజృంభితము.

సాధ్వీమాడారత్నం బాణో
సలవతిసుతఁ బెజజలజాతనేత్రల బ్రహ్మహా
త్రధ్వర్యూదాతల్ వే హస్తా
హరణమునఁ దెమలిచిరి యల్లభోగిని హోత తా
నధ్వర్యుండున్ బాలాకల్యణ

- హసదు వనఁగను దగనియట్టి యాపరివృత్తిఁ ద
త్రధ్వనాబ్రాహ్మణ్ దా నుద్గా
తయును సతులఁ బతులు కరంబు లూనినయట్లుగా

క. వారివెల లొసఁగి తిరిగి ధ

రారమణుడు పుచ్చుకొనియె రామామణులన్
వారివెలయంచు నిచ్చెను
బేరున కా పేరులందు వెల యున్నదియో?

క. ఆ యశ్వరాడ్వపాస్థా

నీయంబయినట్టి తేజనిని నధ్వర్యుం

డాయత్రిప్రయోగకుశలుం

డై యగులయందువేల్చి యమరిచి వంఢెన్

శా. ప్రాణస్పృష్టములొటఁ బాపములు తత్రాప్తాణంబులం బట్టి యా

ఘ్రాణించెన్ ధరణీతలేంద్రుఁడు వపాగంధంబుఁ దద్గంధ క

ల్యాణశ్రీపరిసర్వణోద్ధతులముం దల్లాడి మ్రగ్గెన్ వధ

క్షోణిన్ దీసిన యీశ్వరై చెడు కురుంజు లోవ్వలై జీర్ణాఘముల్

క. తక్కిన తురగాంగములు

ముక్క మిగులకుండ హోమముం జేసిరి ఋ

త్విక్కు లననీంద్రపాపము

చక్కిలమై వడియమై పిన్నలై చెడఁగెన్

ఆ. ఇతరయజ్ఞహవిసు లెల్లను బ్లక్షణ

ఖాంతరముల నునిచి యశ్వమేధో

హవిసు వైతసంబునం దుంచి మూన్నాళ్ళు

హోమములను జేసి రుర్విసురులు

వ. ప్రథమదివసంబునఁ ద్రివృత్తంచదశ సప్తదశైకవింశస్తోమంబులు
ద్వితీయదివసంబున నుక్త్యమును సతిరాత్రంబుఁ దృతీయదివసంబునను
బొనరించి యనంతరకాలంబున శాస్త్రాంతరవిహితంబులై న జ్యోతి
ష్టోమ మ్మాయుషీయు సతిరాత్రంబులు నభిజి ద్విశ్వజి దప్తోర్యమ
మహాక్రతువులును గావించి యశ్వమేధంబు సాంగంబుగాఁ బూర్తిఁ
గావించి నంత

గీ. అలప్రజాపతి సృష్టించినపుడె సర్వ
ధాత్రిదక్షిణ మశ్వమేధమ్ము చేసె
స్వకులసంవర్ధకుఁడును నై డ్వాకువంశ
శశియు నిచ్చెను సర్వరసాతలంబు

ఆ. ప్రాచి హోత కీచ్ఛేఁ బశ్చిమ మృధ్వర్య
నకు నొసంగె దక్షిణంబు బ్రహ్మ
కొనఁగె నుత్తరంబు నుద్ధాతకును రాజు
తిరిగి యిత్తు రన్న తెలివిమాలి

ఉ. దక్షిణగాఁగ సర్వవసుధాతల మిచ్చెను బర్హు దింపిన
ట్లక్షుల నప్పళించి భుజ మల్ల న నూర్చున నెత్తి దించె న
ర్వక్షితిభారధూర్వాహభవక్లమబుద్ధి ధరాతలేశ్వరుం
డా క్షణమందు సౌఖ్యనివహోత్తశరీరలఘుత్వభావనక

శా. ఇన్నా శ్రీ ధర మోసి మోసి బరువయ్యెన్ విశ్వవిజ్ఞానసం
పన్నాశీకభవుల్ భవత్కరములన్ భద్రమ్ముగా నుంచి త
ర్కోన్నేయాచ్చపథాధ్వనీనుఁ డగు న న్నో భూసురగ్రామణుల్
మన్నింపం దగు నెప్పుడో తెఱపి సంప్రాప్తించె నీనాటికిన్

క. అని యుత్తరీయమును గ
ట్టినదోవతితోడ వడివడిం జను సరపా
లునిత్రోవ కడ్డమై బ్రా
హ్మణు లిదియేమయ్య భూమీసా! భూమకృసా!

చ. తెలిసిన హోమముల్ విధులు దీ సహవిస్సులు యజ్ఞవేదికా
దులకొలతల్ స్రవంబులును స్తోమము అన్నియు మోనిపించి యా

తెలియని కయ్యముల్ జనుల దిద్దుటలున్ బెఱజేండు లెత్తు నె
త్తుల కెదురెత్తు లెత్తుటలతోఁ గికురింతువె మమ్ము ధాత్రిపా!

చ. స్మృతికిని దెచ్చుకో తురగమేధము సేయుట యయ్యె నీ కహా
సుతులను గోరి సర్వరిపుసూదన! ధాత్రిభరంబు మాన్పుకో
మతిఁ దలపోసికా దవనిమండల మింతయు నీవయిన్ భవ
త్సత్తుఁ డొకఁ డుండి యేలవలెనూ! పెఱవారికి జోక్య మున్నదే?

ఉ. మేదిని యెల్లయున్ దొలుతె మీది సుమారపుఁజెక్కలెల్ల నా
యా దొర లేల నిచ్చిరి ధరాధిప! యుత్తరకోసలంబులే
మీదగు నేల్లడిన్ నిలిపి మీ తొలితేడులు మీరు ధర్మసం
క్షోదములేక పైయదుపుఁ జూచుచు నుండిరి సర్వధాత్రిపై

క. మీ ర క్తనాళముల నం
భోరుహమిత్రుని సమగ్రములు తేజములున్
ధారావాహికగాఁ జనుఁ
బ్రారూఢములై పరంపరాప్రాప్తములై

క. కొడుకు వదలి పున్నరకము
చెడదే! యదియేమి ముక్తిఁ జేరంగట్టం
గడఁగెదవో? యే యఘములు
కడిగెదవో? యిట్టితోవఁ గంటే? వింటే?

చ. ఇనునిమహస్సు నెత్తురుల నేచెడు పుత్తుని ధాత్రి కిచ్చి నీ
వనమున కేగుటో? మొదలివస్తువుఁ గన్బొమలందు నాగుటో?
పొనరుపఁగావలెన్ గొనుము భూమి సమస్తము మాకు నేటికిఁ
జనెద మిదే యటంచు మృగచర్యములున్ బుడిచెంబు లూనుచున్

క. తారును బ్రాహ్మణులు బయ
లేరిన భూపతియు భూమిదేవుల రంగుడో
ధారణిసురలారా! నా

ప్రారబ్ధము మీర మీర పాపగవలయున్

క. అని మగుడించిన నా బ్రా

హ్మణులును నీధాత్రి యేల నయ్యా! మా కో

మనుజవిభూ! దృష్టభుజా!

ధనుర్వినిగ్గతపృష్ఠత్కదారితశత్రూ!

ఉ. ఇత్తు నటన్నఁ బ్రేమ కలదేని నృపా! మణు లిత్తువు బసి

డిత్తువు పాలు పూటకును నిద్దుము పిండెడి తొట్టు లిత్తువు

మెత్తువు నింక నీ తురగ మేధము లన్నిట మాకె యార్జిజం

బిత్తువు దానవీర! వనమేగిన నిత్తువా పుచ్చుకొందుమో?

మ. అను ఋత్విక్కుల పల్కులం దొడుపు మేలై రాజు నప్పాటులుం

దనియన్ రత్నములున్ మణుల్ పసిడిముద్దల్ వందవేల్గోవు లం

డిన మంద ల్పది యిచ్చి పైఁ బసిడినాణెంబుల్ పదాకోట్లు ని

చ్చెను నద్దానికి నాల్గురెట్లగుచు నిచ్చెన్ వెండినాణెంబులున్

చ. కొమరుమిగుల్ మణిప్రతతి గోవులుఁ బైడియు వెండియున్ వశి

ష్ఠమునికి ఋశ్శశృంగున కొనంగిరి వారును గొంచుబోయి తా

రమరంగ ఋత్విగాలి పదునార్గరకున్ బదునాటు భాగముల్

సమముగఁ జేసి యిచ్చినఁ బ్రశంసలు జేసిరి మౌనులన్ ద్విజుల్

క. ఇతరులు శ్రుతిస్మృతివిదుల్.

క్షీతిసురులకు రాజొసంగె బసిడి నాణెములన్

మతిఁ దనియఁ గోటి యీగతి

శతక్రతువు గూడఁ జేయఁజాలఁడు నాఁగన్

గీ. ఒక్కపరదేశి నిరుపేద యుర్విసురుఁడు

కూడి యెకిమినితోఁ దనగోడు చెప్పఁ

గదలునన వచ్చి తనకు మున్గా మురారి

కరఁగి పతి తీసి యొసంగె ముంగామురారి

ఉ. దీటుగఁ బూరిపాక మణిధీపిక పెట్టినయట్లు కంకణం

బేటి కొనంగెనో నృపుడు నేటికిఁ దాను గ్రహించెనో యెదం

గాటపుదైన్య మొప్ప నవుగాదనలేక చనన్ ద్విజుండు ద

ద్ధాటక మిచ్చి పైకొనియె నద్ది సుమంత్రుఁడు ద్వారపీఠిక 3౯౭

క. జలనిధి పొంగినదో యన

నలలు నలలు గాఁగ భూసురాశీర్వాదం

బుల రవము చెలఁగె ధాత్రీ

తలపతి గృహతతులు శ్రీనిధానంబులుగాఁ

ఉ. సాధుజనైకకంటకనిశాచరకంఠకరాశమూర్తి మా

యాధవుఁ డంజనాద్రిశిఖరాంచలచిక్కణకాంతిమత్తనూ

సాధుమనోజ్ఞమూర్తి త్రిదశప్రభుబంధవిమోచనండు భూ

మీధవ! త్వత్పురావనసమిద్ధమహానిధియై తలిగ్బుత్

ఉ. ఊనిన మేనిపైఁ బాడుపు లొత్తక, మెత్తనిక్రిందిపొట్ట పైఁ

గా నొనరించి శ్రీవిభునికాయము కందనియట్లు చూచు మేల్

పానుపు శేషభోగి నరపాలక! నీదగు భారమంతయున్

దానయి మోచుఁగాక నవతామరసేక్షణభక్తశేఖరా!

మ. అడుగుండమ్ముల శంఖచిహ్నములు దా మంటంగఁ బాఁగోళ్ళ ప్రే

ల్మిడిఁ బాదూపహచిహ్నముల్ దనువుఁ దాల్చెన్ బాంచజన్యంబుకై

వడి సేవింప ననంగ నే ప్రభువు పంపన్ దక్షిణావర్త మొ

ప్పెడు తేజ మ్మది నీ కులంబునను గల్పించున్ యశోదీప్తులన్

క. నిఘ్నము జగ మఖిలము గళ

దఘ్నము దైతేయులకును దర్పితమదశ

త్రుఘ్నము సుదర్శనము పా

పఘ్నముగా నీయెడన్ గృపంగను భూపా!

క. పతియు వినప్రశిరస్కుడు

క్షీతిసురవాగర్థములను జింతించుచు గం

పితదేహయప్తి యకాచును

గృతార్థుడఁ గృతార్థుడ నని కేలు మొగిడ్చెన్

క. ఒకదినుసుది సుఖదుఃఖము

లకు మఱి యాశానిరాశలకు నడిమియొకా

నొకభావముచేఁ బతి గుం

డె కదలి కనుగొనకొలంకు నిండె జలముచేఁ

- ఉ. శ్రీనిధి నాకసాధశిఖరిజ్వలితావనినీయమానసా
 పానపరంపరాభినవపద్ధతి పాపవనీదవార్చి య
 జ్ఞానతమైన దీప్తఫల మంది ధరాపతి మోదవాహినీ
 స్నానము చేసినట్లు తనునంగతముత్పలకల్ వహించుచున్
- ఉ. శృంగమునిక్ నిగ్గ్ గయి ధరించి నృపాలకుఁ డశ్వమేధమున్
 సాంగముగా నొనర్చి ఫలనంగతిఁ దెచ్చిన నీ ఋణంబుఁ దీ
 ర్పంగలనయ్య? యింకఁ గులవర్ధనహోమము లేమిసేతువో
 యంగము ప్రాణ మెల్ల భవదర్పణమున్ బానరించితిక్ మునీ!
- గీ. నాపయిని నీకుఁ బ్రేమ యున్నదియె లేదో
 సాగిపోనీ కనీన మస్మత్కుమారి
 శాంతకును దమ్ముడంచుఁ బ్రాసంగువిత్తు
 నొకని గనిపింపనీవె మహానిధాన!
- క. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు
 తనయులు గలిగెదరు నీకు ధాత్రీతలనా
 థ! నలుపు రం దొక్కఁడు సూ
 ర్యనకున్ సూర్యుడు వెలుంగునో మీకులముల్
- ఉ. అంచునె ధ్యానమగున్నడయి యమ్ముని యించుక లబ్ధసంజ్ఞఁడై
 ప్రాంచదధర్మవాక్చిరములం దుదితం బయిపట్టి రీతిఁ గా
 వించెద బుత్త్రీకామ మను వేల్మి యటంచును వేల్వజొచ్చెఁ గుం
 డాంచల మగ్ని నాలుకల నాని పొడై వెలియారిపోవఁగన్
- సీ. శాంతులు దెసలందుఁ గదలించినట్లుగా
 వీరులు కత్తుల వేసినట్లు
 రోసాన రుంధులు దూసిచన్నట్లుగా
 వెలుంగులు నావిర్భవించినట్లు
 కృష్ణర క్తచ్ఛవ్రల్ క్రేవల వెలయించి
 పటహస్వనంబులఁ బ్రజ్వలింపి
 హర్యక్షలోమవర్ణాభిరామంబులై
 క్షీరిధరాగ్రోవలోశ్లేధములయి

పులులు నాల్గులు సాచినట్టులుగ సాగి
తీక్షణసూర్యంశువహ్నులు దిమ్మరించి
మానియు నధర్వవేదోక్తమంత్రపటిమ
వహ్ని వేల్పుచోఁ బావకజ్వల లెగసె

క. పరితోజ్వలామాలల

హిరణ్యరేతసుఁడు చిటిలి యింధనము శిఖా
భరజమ్మాచీలి మిన్నులు
పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మండఁ

క. రాజు ముని యొక్కగొంతున

భ్రాజిష్ణువులైన దీప్తపటుమంత్రములన్
తేజోమయు దమునుని ను
తేజితమతులై ధృతిన్ నుతించిరి నుతులన్

అష్టమూర్తి.

అగ్నియాప్రియతమున్ ని
న్నమితభక్తిప్రపత్తి హవణు పొల్చిన శ్రద్ధా
మగ్నంబౌ హృదయచేతోఁ
మలినమార్గంబునన్ భూమహవిరర్పణకార్యం
బగ్నోధాదులును గర్తల్
హదనునం జేసి బర్హీ! యమృతము క్తతిఁ బాడఁ
భుగ్నజ్వాలల వియదూభ
ము లొరయం బ్రాకి బర్హీర్ముఖుల కిత్తు హవిస్సుల

అష్టమూర్తి.

ఋక్సామాకృతి యజుర్మా
ర్తిని మహాధర్మవాసున్ గృతసుహవ్యతురంగున్
వాక్సమ్యక్చరదుదాత్త
స్వరితమార్గప్రవిష్టున్ బటుహవిఃప్రియచిత్తున్
దిక్సీమాంతనిబిడజ్యో
తిని బృహదాభును నిన్నుం డెలిసి స్తోత్ర మొనర్పన్
ద్రాక్షంపాథితములొఁ ద్రై
దశజగత్సౌఖ్యముల్ నిర్దశనమందు నఘంబుల్

పంచచామరము

నమో నమో హావిఃప్రియాయ నాకవాసినాం ముఖా
య మామకీనభక్తితర్పితాత్మానే సురప్రభూ
త్తమాయ కర్మమూర్తయే విదారితాశ్రితార్తయే
నమః కృపీటయోనయే ధనంజయాయ బర్హిషే

క. నీమూర్తి ఋక్కులు యజు

స్సామంబు లధర్వములు నుషర్బధ! యూర్ధ్వ
శ్రీమహితలోకసంతతి
సోమించును నీకతాన శోచిష్కేశా!

ఆ. శుష్మ! నీవు కరుణఁ జూచుటచేఁ గర్మ

వితతు లెల్ల సాగు వీతిహోత్ర!
నీదు కరుణ వెలయ నెగఁజెడి జగములు
బర్హి! నీవు కలిమిఁ బ్రభులు సురలు

వ. అని స్తోత్రంబులు పట్టుచుండ నమ్మహాగ్నులనుండి మహాప్రభమ్ము
మహావీర్యమ్ము మహాబలమ్ము కృష్ణరక్తాంబరధళమ్ము రక్తాస్యమ్ము
దుందుభిస్వనమ్ము సిద్ధిగృహర్యక్షతనుజశ్మశ్రు ప్రవర మూర్ధజమ్ము
శుభలక్షణభూషితమ్ము దివ్యాభరణభూషితమ్ము శైలశృంగసముత్సే
ధమ్ము దృప్తశార్దూలవిక్రమమ్ము దివాకరసమాకారమ్ము దీప్తానల
శిఖోపమం బయిన యొక మహాభూత మ్మావిర్భవించిన

క. భూతలపతి భయవిహ్వల

చేతస్కుండు వాక్కురాక చేరల కన్నుల్
భీతిమెయి వికచశతప
త్రాతతవిస్తృతములై మహాకృతిఁ జూచెన్

ఉ. ఆగతి నున్న రాజుగని యా వెలుఁ గోయి నృపాల! నన్నిహా

భ్యాగతునిం బ్రజాపతిసమాగతుఁ గాఁగ నెఱుంగు మన్న ధా
జాగతసంజ్ఞఁడై ద్రుతకృతాంజలియై 'భగవన్ నమోఽస్తు తే
స్యాగత' మేమినే నొనరుపం గల నీ కెఱిగింపు మం చనన్ ౪౦

ఉ. అప్పురుషుండు చేతఁ గొనినట్టిది మేల్మీపసిండివాక్క-పుం
గొప్పెర దీప్తపాయసము కూరిచినట్టిది వెండిమూతతో
నొప్పెడునట్టిదిన్ దనదు నుగ్మలినాఁ బ్రియమైనయట్టిదిన్
దప్పక చూచి సర్వవసుధాపతితో నిటు పల్కె నంతటన్

క. నీ యర్చాప్రభవిష్ణుత
త్మాయోషాహృదయనాథ ! సంతోషితమై
• యా యమరవితతి పొల్పెడు
నీ యర్చాఫలము లెల్ల నిండించుటకు

మ. అమృతజ్యోతిరువేత మియ్యది నృపాలా! అద్యగోదోహప
క్యము సంతానకరం బనామయము పర్వాన్నంబు ప్రాప్తించె ను
త్తముఁడా! భార్యల కిమ్ము దీనిని యదర్థంబై యజంతో తద
ర్థము ప్రాప్తించెడు నారగింపు మనుమీ ధాత్రీశ! నీ భార్యల

క. అని ప్రాజాపత్యపురుషుఁ
డును జేఁగొప్పెర నొసంగుఁడు బతియు మొగం
బున వినయ మొప్పఁ దలతోఁ
బ్రణామ మొనరించి కొనుచుఁ బాయనపాత్ర

చ. అనుకనుకొంచుఁ గేల్మాగిచి యద్భుతమున్ బ్రియదర్శనంబుఁ దృ
ప్తనయనవీధికాంజనము తత్పురుషాకృతికే బునఃపునః
ప్రణతులు సేసి సంతసము పట్టనిమేనఁ బునఃపునఃప్రద
క్షీణములు సేసి స్తంభమును జెందె నిలంబడి యల్ల చూచుచున్

క. అంతట నవ్వెలుగు దిశా
క్రాంతమై యగ్నికంఠఁ గాంతమై దుః
ఖాంతమై సర్వసుఖ
ప్రాంతమై సర్వదృగ్గురాపటు వయ్యెన్

క. అత్యగ్నికమ్ము ప్రాజా
పత్యపురుషుడీప్తి కనులుపట్టకయ లయా
దిత్యశతకోటిదీప్తి
స్తుత్యమై జనుల కనుల నూదులు పొడిచెన్

ఆ. కనులు మూతపడవు కాంచనేరవు బహి
రంతరమ్ము లొకసమాధి నిద్ర
గ్రుడ్డితనము కాక కుల్యాంబువుల మున్ది
కనులు తెరిచినట్లు కాననయ్యె

వ. అంత

సీ. ముదిప్పదాకువు సెజ్జ మునులు జోదిల్లీయ
హాళిమైఁ గూర్కు సుమాళి యొక్కఁడు
ప్రామిన్కుచిట్టచివల్లలో నసురుల
దోరించునట్టి కటారి యొక్కఁడు
ప్రామట్టిక్రీసీడఁ బారమ్ము ముసలుతా
మునులచేఁ జదివించు పోఱుడొక్కఁడు
పాలవెలికరళ్ళపై వెలికింతలై
కాలివేల్చి లీచెడు కందొకండు
పసిమియై గాలికిని రాలిపడిన యొక్క
నలుసు నివ్వరిమ్ములైన వెలుఁ గొకండు
స్థాలమై వచ్చి వచ్చి తా సూక్ష్మమగుచు
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

సీ. అసురకన్యాకంతహారమంగళసూత్ర
సూత్రకర్తనకేళి సురియవాటు
దనుజవాపీకేళివనసర్వతోభద్ర
భద్రతాహనువుపైఁ బావకోడు
బర్హిర్ముఖాళిసంపత్తివృద్ధ్యాజీవ
జీవమృగాకృష్టి జిగురుగండె
మునిధర్మకర్మనిర్మూలనోక్త్యుపకంఠ
కంఠదేశములకుఁ గాని దిగులు
సూరిలోకైకకంటకాసురమీతాన
ప్రాణముల పైకి నెత్తిన పాముపడఁగ
యగు మహాజ్యోతి యొక్కఁడంతంత వచ్చి
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఖండాంతము

గీ. శివ! భవత్తనుపూజయై తవులుఁగాక
 బాలకాండేష్టి యిది చంద్రమాళిన్మపతి
 వినియె నెది సత్యకవివల్ల విశ్వనాథ
 పార్వతీశోభనాద్రిగర్భంబు వలన

చ. తొలిచదువుల్ నినుం దెలియు త్రోవలు చెప్పనుజాల వందురే
 మలిచదువుల్ ఫలించునటె? మానని తర్కము పెంచిపెంచి చం
 చలతమమైన బుద్ధి మతిశాలితయం చనుకోను గాక! ని
 శ్చలతమమైన నీదు పదసారసభక్తి నొసంగవే శివా!

మందాకాంత.

గౌరీపాదాంబురుహవినమత్కాంతలాక్షానురక్తా!
 పారావారోన్మధనజనితప్రేథకాకోలభక్తా!
 శారజ్యోత్సా మృదుశశిశిశుస్వచ్ఛచూడాగ్రముక్తా!
 సారప్రోద్యజగదవనిష్ణాతగంగాభిషిక్తా!

౪౩౪



క. శ్రీవల్లువారిసారధు

నీవేణ్ణుష్ఠీషవత్ప్రణీతతిరీటా !

జైవాత్మకమంజుకీరీ

టా ! వినవే ! భక్తజనమహాఘచపేటా !

సీ. తనకొప్పు దనుజకామినుల దాపటిచెంప

కును రాచుకొను ముంతకొప్పులందుఁ

దన త్రాడు దితిజకాంతల దిస్సతొమ్ములఁ

దనుకొప్పు పుస్తైలత్రాడులందుఁ

దనదైననడుము దైత్యకులాంగనాస్పృష్ట

నాభిపల్వలములౌ నడుములందుఁ

దనలక్ష్మ్య మసురనందనవధూనిస్త్రువా

సంధాననర్మలక్ష్మ్యంబులందు

మూర్తిమన్మత్సరత్వముల్ మొనసియుండు

నే మహాకార్యకంబున న్వామి చేతఁ

దెరల నిందావరజఁ డరుదెంచె స్వభువు

పతిక్రతుహవిస్సులోఁ దన వంతుకొఱకు

సీ. కామోదకీనందకసుదర్శనాయధ

మ్ములు పనిదీర్చును ముందెపోయి

చీటికి మాటికి శ్రీవరారోహని

విప్తచిత్తుడు తన్నుఁ బిల్వబోడు

అల్పదానవులు మున్నెఱ్ఱించినట్టి వ

రంబుల్పతనదాఁకఁ బ్రాణలేదు

తానన్న నితరాయుధములు చాలని యవ

సరముల కగు మహాన త్వశాలి

మించిపోయిన రొప్పు కల్పించె నెవడు
స్వామి కని యలైత్రాట ఎంచనిది కూడ
ఖంగు ఖంగున మ్రోగుచు గడలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

సీ. నాభిసంస్థములు ప్రాణము లింక నాడునే
యల్పదైత్యులకు దీర్ఘాయువులకు
గళసీమలకు బైని గంఠముల్ నిలుచునే
చండాసురులకు బాషండులకును
ఒకఁ డొక్కఁ డూఁది బాహువు లింకఁ జెలఁగునే
విదాశరులకు దోర్వీర్యులకును
స్వఃకామినులఁ జెఱపట్టుటల్ సాగునే
చెడివెరక్కసుల కశృంఖిలులకు
ప్రభుమహాయుధమూలవిరాట్టు కదలి
కూడి విజయేందిరోగ్రభూకుటి యనంగ
విధృతమై లస్తకంబున వెడలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

చ. తన బహుకల్పనిత్యమగు తాపసిరూపున వచ్చియున్న శా
ర్ఙ్గిని తొలివెల్లుబాడ్డు బదరీవనిలో ముదిచెట్టుక్రింది ప
చ్చనివెలుఁగొచు వచ్చుటను శార్ఙ్గధనుశ్చటులోగ్రశృంగగుం
ఫనములు తేనిచో గుఱుతుపట్టియయుండరు సర్వదేవతల్

ఉ. వచ్చిన శౌరి దేవతలు వాఁగులు చుట్టి ప్రదక్షిణించి నీ
పచ్చనివెల్లు మా నయనవారిజకేసరదీప్తి తొమ్ముపై
మచ్చ చరన్మధువ్రతము మాహృదయేశ్వర! కెంపుగంబమా
చిచ్చుఱవిల్లు తేనియలు జిమ్మన లేచిన ధారయుఁ ప్రభూ!

సీ. ఓయి హృషీకేశ! దోయిలింతుము నీకు
శార్ఙ్గధనూరాజ! స్వాగతంబు

అనిరుద్ధ! నీకు బాదాభివంధనములు
హరివింటిమన్నీడ! యంజలి యిది

సంకర్షణా! సమర్పలు సమస్సులు నీకుఁ
 గార్ముకోత్తమ! నీకుఁ గై మొగుడు
 మధుసూదనా! నీకు మంత్రపుష్పము లివ్వి
 యద్భుతధనువ! జోహారు నీకు
 ఎన్న డెఱుంగని దర్శనం బిచ్చినారు
 తొలిముసిబుజమ్ముపై నొప్పె తొలిధనుస్సు
 తొలిమహాసుక్ష్మతంబులు తోచినట్లు
 మరకతశలాక యిది యిద్ది మణిశలాక

సీ. యాగసంరక్షదీక్షాగురుమూర్తి యీ
 తొలిబ్రహ్మచారి యుద్ధరత వచ్చె
 మునిరూపమంది యీ మొదటి వేలుపుదిట్ట
 వైకుంఠరాజ్యమ్ము వదలివచ్చె
 ఈశ్రీశమూర్తి యాదృతశివాకృతి హాని
 వరమహాలంకారి యగుగుడెంచె
 ధర్మంబునే చంకతాళిగాఁ గొని స్వామి
 యెడఁద మహాలక్ష్మి విడుపుఁగాంచె
 శ్రీవికుంఠమహానగరీమరకత
 నిభృతకుడ్యాంశువులఁ దననీడఁ జూచి
 యిప్పు డీ స్వామి తన్నుఁ దా నెఱుంగఁగలఁడొ
 యెఱుంగఁజాలఁడొ యనురూప మెసక మెసఁగె

సీ. అసురమారీకేళిషసనమై యేపారె
 గర్భక్రియలు రెండుఁ గలసినట్లు
 అభయహస్తప్రదానాకృతిం జనె ధను
 స్సధికహస్తమువోలె నందగించి
 బ్రాహ్మణక్షత్రధర్మపరస్పరాశ్రయ
 క్రమ మొప్పె మునిభుజాగోతధనుస్సు
 సంకల్పసహితభాస్వత్సచ్చిదానంద
 మధుబోధకళ వోలె మలఁగె మూ రి

హరిధనుఃఖండసహితమై యవనికి డిగె
నవశబలరోచి ప్రాగ్గనంపుముక్క
యని సహస్రధా దివిషత్ప్రహస్ముల న
వీననుతినహస్రంబు లావిర్భవించె

- ఉ. దేవత లట్లు సర్వజగతీవతి వారిజనాభు స్తోత్రసం
భావన చేసి చేసి తమబాధలు జ్ఞప్తికి వచ్చి ద్వైతదు
• రీవికలాత్ములై త్రిజగతీవతిఁ గాంచిరి బాష్పనేత్రులై
తీవలు పూలుఁగా ద్రిజగతీవతిమైఁ ద్రిసహస్రనేత్రముల్

- క. త్రిసహస్రనేత్రములలో
ని సిలుగు లెనరెక్కి రెండునేత్రములందున్
మసల దివిషదీశుఁడు సా
రసగర్భునివంకఁ బొంగురాఁ గనుగొనియెన్

- క. తల కదలలేదు కన్నులు
చలింపలే దమరవతికి జలజాసనుఁ డా
వెలుఁగు లొలయు దారులలోఁ
దెలిసెను దొలిమునికేఁ దెలుప దేవతలిడుమల్

- గీ. జలజనాభుని నాభిదేశంబుఁ జూచి
కేల్కొగిడ్చి విధాత్పండు కేశవుని ము
ఖంబుఁ జూచి దేవతలముఖంబులు గని
యింద్రుఁ గాంచుచు మునితోడ నిట్టులనియె

- క. ప్రభు నన్ను జెప్పుమనెదరు
ఋభువులు దశకంధరాధరీకృతతేజో
విభవులు దినదినగండము
విభు! నూతేంద్రియ వయ్యె వీరల బ్రదుకుల్

- చ. వరము లొసంగకుండిన దపస్సులు చేయరు చేసిరేని గా
పురుషులకున్ వరా లొసంగఁబోమని చెప్పఁగలేదు దానఁ గా
పురుషులయందు వానిఫలముల్ విపరీతములౌ దపస్సులున్
వరములు దైత్యు లీ వరుస స్వర్గసముచ్చయకృచ్చతాప్తియాగా

గీ. అనఁ దురాపాట్లు కలిపించుకొని తపములు
చేయవచ్చును వరములు నీయవచ్చు
నీ యనదరక్కసుల కది యెంతసేప
టికిని స్వర్గముపైఁ జూపలే యనంత!

ఉ. ఇప్పుడటంచుఁ గాదుగద యెప్పటికిఁ స్మృతినుండిపోద నా
కుప్పెనగాలి కూడిపడెనో యన స్వర్గపురీక వాటముల్
త్రుప్పుగఁ జేతిక త్తిపిడితోఁ బెడత్రోసి సుధర్మక జొచ్చి వాఁ
డప్పుడు చేసినట్టిదగు నల్లరి చూడవలెకా ద్రివికమా!

ఉ. రేపులు మాపులుకా శివునిన్మౌనముఁ జూచిన తెల్వీయంతయుకా
జూపుచు నిల్చు నా వెగటుచొక్కులునుకా సురలోకనాథప
క్షా! పదిమోములకా బదిరకంబుల నవ్వులుఁ గాంచి నాకహా!
కోపమురాదు నవ్వు నొనఁగూడదు వింతమృగాకృతికా జనన్

చ. అపుడపుడే క్రుధాపరిధి నై పదిమూపులు క్రుంగునట్లు వ
జ్రపుబిడికట్టచే వికటచంక్రమణంబులఁ జావమోది చొ
క్కపుబన దించియుండెదను గాని వరంబులుఁ జేతిలావు సం
ద్రపుబొలిమేరలై పయికిరాఁజను పొంగుల నడ్డుకట్టెడికా

ఉ. ఎవ్వరికాలిగోటికి సహింపరు సామ్యము రాక్షసాంగనల్
గ్రోవ్వన నట్టి యచ్చరలఁ గొంచుఁజనకా దనయాడిగంబుకై
జివ్వన లాగు ప్రాణములు శ్రీప్రమదామణితోడఁబుట్టువుల్
త్రెవ్వినసంపదకా బొలసుదిండులయిండులఁ గాంతివాయుగకా

ఉ. ఆ నరమాంసభోక్తలు నహా! యొక నాగరకంపుజాతియై
హానికి నంటుత్రొక్కుట యటంచును బెట్టి యదేమొగాని సం
తానపుఁజెట్లునుకా విఱచినారు మఱికా దిన మేతయైననుకా
లేనిది బక్కచిక్కినదిలే తెఱగంటుల గిడితల్లియుకా

ఉ. అన్నిటికేమిగాని వనజాక్ష! వరంబు లొసంగె వేధ యు
'తన్నులు పెద్దరాక్షసు లజయ్యలై యాటకు నోర్తు వారిలోఁ
చిన్నయు వచ్చి నా నొసటఁ బెట్టునటే యడిదంబు మొన్ననో
నన్నునొ తానొనటే త్రొక్కినటే మఱి వాయును న్నిందజిత్తుటే! ౨౩

ఉ. ఈ మహి యేరుపడ్డ మొదలెందఱు లే రనురుల్ మఱేమి వీఁ
డే మొదల! పురానముచివ్వుత్రులకన్నను వెల్లఁబెట్టెనా?
ఆ మును గల్గువారన మహాభుజదర్పితశౌర్యవత్తు లీ
గ్రామణియో ప్రతిష్ఠకయికాదు జయించుట సంపదా ప్తికై

సీ. మయశిల్పభాక్సుధర్మామహానటశిలా
ప్రతిమలు లంకకుఁ బయనమయ్యె
హరినీలకృతము లైనట్టి నీ ప్రతిమలు
చెవులును ముక్కులుఁ జెక్కఁబడియె
వెల్లెన్గు మునుకలువెట్లు జాహ్నవి మడు
గులు చేపలను బట్టు గుంటలయ్యె
లమ్మ పూజాగృహ మ్మనురసైన్యము ధూమ
పానమ్ము సేసెఁడు కోనయయ్యె
ఒక్కనాఁడు మాన్మధోత్సవాకృతు లచ్చ
రలను గాంచినంత రామ! రామ!
వెడలుచుండు నాకు వేయియు రెండు క
న్నీటిబొట్లు నిముసనిముసమునకు

ఉ. త్రుంచినపూలతో లతలతోఁ గళవాసిన నందనంబు పో
నెంచము మాటదక్క దటులేగిన నైనను మాదుమాట య
ట్లుంచు తపఃప్రభావగళితోర్ములు మానులు పోయినక సరే
వంచన వెక్కిరింపుఁ బడి వచ్చినఁజాలును బ్రాణముండినక

ఉ. ఎమ్ములు కానిపింపఁ దొలియెమ్మెలు నేవులు కొల్లవోవఁగాఁ
గొమ్ములు తిగ్గు నయ్యసురకోటిదయక సురలోకభోగపు
మ్ముమ్మరమంతయుక వదలిపోయియుఁ బేరునయందు మూఁడులో
కమ్ములరాజటన్నది యొకండ్లె త్యజించదు శార్ఙ్గభీకరా!

శ్లో. ఏచేతుల్ భవదగ్రజాతుడయి నే నెత్తక బధిశ్రాంతిపోఁ
బ్రాచీనామరలోకనాయకు త్రుటత్పదంబులం దిప్పుడుక
దోచుంబోయివియే కరంబులయి నీతోఁబాటుగా యజ్ఞవే
ళాచంచద్ధవి నందుకొమ్మనెదొ వేళాకోళమో శ్రీహరి!

క. ఈచేత యజ్ఞభాగము

నాచేతను గాదు కొనగ నా తమ్ముడ నీ

వా చెనటి రక్కసులలో

రాచెద నని మాటయుమ్ము రాజీవాహ్లా!

వ. లేకున్న నేను యజ్ఞభాగ మ్మీ గ్రహించుట లేదన

శా. అదేపుణ్ సురనాథు నగ్నియనె దేవా! సర్వహోమంబు ని

న్నదేశించియ చేయఁగాఁబడును నీ వోహో! హవిర్భాగముల్

వద్దన్న మఱి యేరికిం గలుగునో నా యందు వేల్వంగ ని

న్నదేశింపఁగఁ గేశవుండఁ నఁ దా నొందున్ హవిర్భాగముల్

ఉ. ఇత్తురోకో హవిస్సులు మహీసురు లింకను దైత్యకోటికి

మెత్తురోకో ఋగర్థములు మెల్చి పిశాచుల శ్రోతసూత్రముల్

క్రోత్తలు పుట్టునో మఱియుఁ గ్రొత్తలు పుట్టకయున్నె ధర్మముల్

తుత్తుమురైన వానియెడఁ దోచదుగా కది యింత తోచినన్

ఉ. ఇయ్యొకయూహ పుట్టునని యియ్యది పుట్టదటంచు నున్నదే!

యయ్యసు రేశ్వరేశుని హృదంతరమందున వాడు వాడుగా

దయ్యయి పద్మనాభనిప్రధానపుమూర్తిని సూర్యదేవుని

గొయ్యతనంబుమైఁ బనులకున్ నియమింపఁగ నేను లెక్కయే!

సీ. అతనిగేహములేమి యాపురంబున నెల్ల

నథమ సేవకుడయ్యె నగ్ని యనఁగఁ

జమురు వత్తియు లేక జ్వలియింపవలె దివ్వె

తెలిబూదితో మండవలయుఁ బ్రాయ్య

యొగి దయవచ్చిన నొకతడికట్టె యం

టింతు రంటింపరు పంతగాండ్రు

రాజుడునో నేను రాజునో తడికట్టె

దడికట్టెయును లేక తప్పనపుడు

మరల నందునఁ దక్కువ మండుటయును

వనట నెక్కువ మండుట పనికిరాదు

మనసుతోడ నొ యంత నే మండవలయు

నంతలోన నొ యేరత నే నారవలయు

క నాకొకడే ధైర్యము పతి
లోకేశుడు తిగ్మలోచి లోకున కాగా
నాకేమి దిగులు? పోనీ
లే! కానిమ్మని యొకండె వృత్రధ్వంసీ !

ఉ. అంతట దక్షిణేశుఁ డను నంబుజనాభ! విచిత్రమైన వృ
త్తాంతము నాది నేను యముఁ డౌటయు నాకు యముండు రావణుం
డింతకు దక్షిణేశుడను నేనొ దళాస్యుఁడొ చెప్ప లేను ప్రా
ణాంతకమా నిరర్థకదిశాధిపతిత్వము లేల మా కిట

కా. ప్రాచీనామరులందు నే పురుగుఁ జెప్పఁ జూడఁగారాక చా
నే చారా దొక వేళఁ జచ్చినను బోనే పోవఁగారాదు మే
మా చోటిశ్వరలోక మేగెదరు వా రాహా! పరిభ్రష్టధ
ర్మాచారుల్ బహుపాపకర్మనిరతుల్ ప్రార్థహింసాకృతుల్

క. అది కాదుగాని రావణ
మొదలివిరుసు లెల్ల దించెబో యర్జునుఁ డా
యదరిపడిపోవు తెంతయు
నది యెప్పటి కపుడె క్రొత్త యంభోజాక్షా !

గీ. అన నిఋతి యంతదూర మేలయ్య యే యు
మేశుతో నుట్టికట్టి యూరేగు నితఁడు
అతఁడె తనగిరి నితఁ డెత్తినపుడు కాలి
బొటనవ్రే లొక్కొక్కగాఁ గనుల్ మిటకరించె

క. అన వాయుదేవుఁ డిట్లనె
దనచంకను నిటికి యింద్రతనయుఁడు వీని
వనధుల నేడిట మునుగన్
దనయాపిరి యాడమికిని నను దండించెన్

క. నే నైదువిధము లందన్
బ్రాణుల దేహంబులందు మసలుదునుగదా !
దానవులమై నెచట నే
నేనో నేనే యెఱుంగనేరను శౌరీ!

ఉ. ఊపిరి యాడకుండఁ దినుచుందురు త్రావుచునుందు రంతఁ దా
నై పృథివీపదార్థము దయన్ దన సూక్ష్మతరాణమధ్యవీ
ధీఁధమం దొసంగి వెలితిన్ జొఱనిచ్చును నన్ను లేనిచో
నూపిరి యాడకుండుట ప్రభూ! దనుజాళికో నాకొ చెప్పవే !

సీ. సౌధాంతరాంతరస్థలి నేను వీవఁగా
వలెఁ జల్లఁగా వీవవలయు నందుఁ
గడలియొడ్డునఁ జల్లఁగా వీవఁగారాదు
వలసిన స్తంభింపవలయు నేను
నన్ను గుంఠింతురు నవయంత్రముల వని
రాల్పూత తెవులు నా రాపిడంచు
మైరేయపానోష్ణమానిసీముఖివాయు
వులు తావివలయు శీతలత వలయు
దానవులకడఁ గత్తెరలోని పోక
చందమగు నేను బ్రాణాలు జవుకుజవుకు
గాగఁ దప్పించుకొని తిరుగంగ నొందుఁ
గాక నా కొక్కచో నుండగా వలంతె?

క. మధుసూదన! నేను నుష
ర్బుధుఁడును దేవతల మనుట పోయి పదార్థ
ప్రథ మిగిలినాము జ్ఞానాం
బుధిఁ దర్కము ముదురుపాకమునఁ బడి యచటన్

క. ఇటు వేదములను జదివెద
రటుల బృహస్పతిమతంబు నగ్గింతురు నొ
క్కట వారిఁ బట్టవచ్చునె
చిటారుకొ మ్రొక్కినారు శ్రీదర్శితులై

శా. ఆ సిద్ధాంతము లేమిచెప్పుదు హరీ ! యన్యోంగనాకర్షణ
వ్యాసంగోక్తుల వారు నూత్న ఋషులై యాయామునుల్ నిల్పువ
న్యాసీమల్ చని రెచ్చిపోదురు స్మృతిన్యాయాదికగ్రంథముల్
రాసుల్ తంఫలవెట్టి మానులఁ బత్రత్రగ్రాహులన్ దాఁచుచున్ రవి

క. వలదనినవారు పెండిలి

వలదని తా మాడకుండ వదలుదురో బి

డ్డలఁ గన మానుదురో వా

రలనుం బెంచరొ తమంత రక్షస్సులుగా !

మధ్యాక్కర.

ఒకనాఁడు గౌతము నాశ్రమోద్యాన మొనరంగఁ గాల్చి

ఒకనాఁ డగ స్త్రహోమార్చి యుష్పని యూఁది చల్లార్చి

ఒకనాఁడు గాఢేయు వహ్ని యముకలో నుమిసి నెత్తురులు

మకిలియా నెఱచియు నించి మత్తిలి మంద్రు రాక్షసులు

గీ. తల్లి చెవులను ద్రెంచెడు దట్టునకును

బిన్నతల్లిచెవుల్ సన్నబీరపూలు

అక్కట కుబేరునకు మొదల్ దిక్కులేదు

ఇంక మామాట యనవలెనే ముకుంద !

ఉ. వాఁ డఖిలాశలక్ మెలఁగువాడయి యీశ్వరు నేమరించి క్రొ

వ్వాడితనంబు పేర్చి తన పత్తనవీధిక నిల్చి నల్లిశల్

మూడగఁజేయు నంత నయిమూలలు మాడగఁజేయుఁ గేశవా!

నేడని యెల్లి యుం చసుర నేర్చినదానికి నంతమున్నదే ?

మ. అఖిలప్రాణిశరీర దేశములయం దానాభిమూర్ధంబు నే

నఖిలేశా ! చరియింతుఁగాన దనుజోహల్ నన్నుబోలెఁ జతు

ర్ముఖుఁడున్ నేరఁ డెఱుంగ నయ్యవి క్రియారూపంబులం దాల్చెనా

నఖిఘాతంబులఁ దేలిపోవును జగన్నాశంబు సర్వేశ్వరా !

మ. అనినన్ బ్రహ్మయు నే నెఱుంగుదును గాదా వాయుభట్టారకా !

నను నిందించెదు నేనుగాని దనుసంతానంబు మీమాళిన

ర్తనరేఖావిధురాత్ము లొటకును జింతం గూరనో? తత్తప

స్సున కే నీయనుబో వరంబు లనఁగాఁ జూ డింత వీలున్నదే?

చ. నిజమున కొక్కమాట నళినీదళనాభ! సురాళి యింక నా

ప్రజ వొనరించు దుండగపురాపిడు లోర్వఁగలేరు తండ్రి! యాఁ

ప్రజవనతద్వధాధ్వగ ముపాయ మొకం డది సన్నిధ త్తమై

యజితు లనంగనౌ నసురులందున నిల్చె వరంబువేళనే

ఉ. ఆతడు కీశ రాజ్యవిభవాతిశయంబునఁ బ్రాణగొడ్డముల్
 సేతలు సేసెడికా వెదకుఁ జివ్వలె నిచ్చలు పైని దానవుం
 డాతనికోడె నిప్పు డతఁడై చనుదెంచి సమాశ్రయించినకా
 జేత ముదాత్తభావమదశీలముమై దనుజుకా గ్రహించెడుకా
 గీ. వాలి చెప్పుసేతలలోనివారు కీశ

యూధపతులందఱును నిప్పు డుఱుకు ముఱుకు
 మంచు హరి దించి పైని సాయంబు సేయ
 లేక కైమోడ్పు వెట్టిన లేదు ఫలము

మ. అరికంఠాంతరనాశశైవలగజం బంభోజపత్రాక్షుఁ డా
 శరులకా దానోకశ్రోవ యేటికి? యధేష్టంబై విదారించు లా
 వరి వా రొదురు కారు దానవపతిప్రాణగుల్క దోడు దా
 గరలేకుండనె సాగఁగొట్టుతనువుకా గైకొంట యుక్తంబగుకా

శా. శోచిష్కేశుడు మీరుచెప్పిన మహాసూక్తుల్ యథార్థంబులౌ
 నాచార్యా!యయినకా మఱొండు గల దా యొందుండు సుగ్రీవునికా
 ద్రోచెకా రాజ్యమునుండి వాలి సెడినకా దోడెను సుగ్రీవుఁ డో
 హా! చండాద్భుతశీలి వాలి కితఁ డీడో యందురే నైనవో

ఉ. ఆవల నేస్తమై భటుడునై దుముదారును మంత్రి యాచు సు
 గ్రీవుని గొల్చియుండుఁగద కేసరిక్షేత్రము ఁడు పంటయా
 పావని యాతఁ డొక్కరుడు పట్టగబ్బము లేని జోదు శౌ
 ర్యావధి కోటియూధపతు లాతని కొక్కనికికా సమానమే?

క. ఒకవంద వాలిమేఘు

ప్రకరములకుఁ బవనుడైన పవననుతుడు త
 ప్పక మనలఁజేరు దానవ
 నికారమున బ్రహ్మచర్యనిష్ఠుడు ప్రభువై

భూసుతము.

ఆతఁ లేకయ యపాంపతి నైనను దాఱుకా
 దోశచిచ్చునఁగ రక్కసితుంగ దహించుకా
 వీర యీదృశము లోకము వీరుల కెల్లకా
 జోశ యీతనికి నంజనసూనున కెందుకా

క. ఆ కపిపరమేశ్వరుఁ డ

స్తోత్రమనీపావయోధి శుద్ధమతి నవ

వ్యాకరణవేత్త మోక్షాఽ

శోకాన్వేషణుఁ డధీతిచూడామణియున్

క. పవనునకుఁ గిన్న కలుగునె

యవని నెవరికైన నుతుల యతిశయిత్వం

బువినఁగ మోదమ తండ్రిని

బవను నుఱుడు హనుమ వేగపటిమలయందున్

ఉ. పావని వైనతేయుఁడు జవంబున మూర్తిని మేరుపర్వతం

బావళియా తదున్ముఖులెయై రణమాడుదురే సపత్నులం

చావలఁ బ్రాణ మాసపడనైనది కాదా! త్రివేళున్ మద

ర్చావిధిబుద్ధి యా హనుమ సత్త్వము తేజము నే నెఱుంగుదున్

క. వాలిదశకంఠు లాతని

జాలరెటులఁ దిరుగఁదీయ త్తత్తక్కిశోర

శ్రీలలితాచ్యుతమూర్తిని

నేలా యెఱుంగఁడు తపస్వి హృత్కమలమున్

చ. హనుమను నగ్నిదేవుఁ డిటు లాడుచునుండఁగ నాదిహానినే

త్రనిబిడకాంతులుం బయికిరా నఱగన్నుల నప్పించు స్వా

మి నిభృతవక్షమం దురల మెత్తనిభూతి మలంచి యూర్పు బి

గ్గన నిఱియంగఁబట్టి పయికావిని లాగు నురోవృతంబుగన్

మ. అన నిండుం డను నాంజనేయుఁడు సరే యా కీశులున్ బద్మలో

చను సేవింపకపోవ రందఱు సురాంశప్రోద్భవుల్ గాన బు

ద్ధిని వక్రత్వము పొంద రీ గురుని వరిష్ట్యంశమా తారుఁడున్

మనపక్షంబునఁ జేరు సౌరగురుసామాన్యాత్తధీశక్తియున్

వ. అంత వరుణుం డిట్లునియె ధనదునికుమారుఁడు శ్రీమంతుఁడు గంధ

మాదనుఁడును విశ్వక్సేనుతుండు శిల్పవిద్యాపారంగతుఁడు నఖఁ

డును బావకునితనూభవుండు శుష్మసదృశప్రభుఁడు యశస్తేజో

వీర్యాతిరిక్తసర్వకీసుండు శ్రీమంతుండైన నీలుండును నశ్వినుల

పుత్తులు సౌందర్యద్రవిణవంతులు మైందద్వివిదులును అర్జన్యుని
యంశజండు మహాబలుండు శరభుండును మనపక్షంబువార యనిన
నిల్చుండు

క. నీకొడుకు సుషేణుని మఱి

కైకొనవేలా యతండు గంధకరికరా

స్తోకభుజాదళితపరా

నీకిని యాతండును మనలనే వరియించు

ఉ. ఇంకను నప్రమేయబలు లెందఱొ కీశపతుల్ గలారు వా
రంకెకు రారు వాలికి నహంకృతిశాలులు వారిజేసి యా
తంకము కల్గుట జనపదస్థులు రక్కసు లంతనంతలోఁ
బాంకము తగ్గి యొడ్డుకొనిపోదురు ఘర్షణదుప్తవేళల

సీ. మేరుమందరపర్వతోరువపుష్పంతు

లిచ్చానురూపరూపాచ్చబలులు

హర్యక్షశార్దూలహారిదర్శిచ్చండు

లుపలపాదపక్వతయోధనులును

దంష్ట్రానఖాయుధుల్ దారుణాస్త్రవిశార

దులును యుద్ధాభిలాషులును ఘనులు

తమ జనికృద్దేవతారూపవేషప

రాక్రమసాదృశ్యరంజితాకృ

తులు మహావానరులు నసంఖ్యులు గలారు

ఒక్కఁడొక్కఁడు నెదురైన రక్కెసలను

ముక్కలుగఁ జేసి డొక్కలు వ్రక్కలించి

విఱచి ప్రోవులు పెట్టి కవ్వించుఁ బెఱల

సీ. కదలింతురు నగేంద్రఘనమూలగండముల్

భేదింతురు పురాణవృక్షవితతి

క్షోభపెట్టెదరు నకూపారవార్షాభిఁ

జల్పివేయుదురును క్షీతితలంబు

దుమికెద రుద్భవోత్పంగపాథోరాశిఁ

జొత్తు రాకాశంపుఁ జూరులందు

పట్టుదు రంభోదపటలి బాహుకృష్టి
గ్రుద్దిచంపుదురు దిక్కుంభివితతి

ఆ దళద్యుస్థిసింహనాదములకు
భ్రమితమై నేలబడు విహంగములగములు
ప్లవగనాథులు స్వప్రతాపప్రతాపి
తార్చిరుద్దామ తేజోమహాపథునులు

క. వాలి యినసుతుడు నళుడును
నీలుడు హనుమంతుడును ననీకినిపతు లు
ద్వేలచరు లఖిలగోలాం
గూలోత్తము లైదుగురను గొలుతురు భటులై

గీ. వాలి రాజును మఱి యువరాజు నినకు
మారుడును దక్కుమువ్వురు మంత్రి లయ్యు
వాలి సుగ్రీవుఁ దఱుముటవలన నూఱు
లక్ష లగు కీశసేన చీలంగబడియె

ఉ. కొందఱు ఋష్యవత్కుఠరకూటము లందున నన్యభూమిభృ
త్కందరపాళిఁ గొందఱు సుఖంబున నుండ్రు వలీముఖుల్ గుహా
ళిందచరన్మృగేంద్రశీలలీద్యుపవన్యలులాయమర్దనా
స్కందితరేచితోరుపదఘట్టనచండమహాట్టహాసులై

ఉ. వీరలుగాక విస్మయత వేల్పులపెద్దయు నావులించు ధా
టీరభనంపుబిడ్డఁడు కడిందిమగండు త్రివిక్రమప్రభా
వారభటీప్రభావణహ మప్పుడు మ్రోసెను ఋక్షవాహిని
ఘోరుడు జాంబవంతుఁడును గూడియవచ్చుఁ బ్లవంగపై న్యమున్

క. ఇటు హనుమ జాంబవంతుం
డటు నిద్దరు నిద్ద రొక్కటై దితిజచమూ
ఘటల మృగరాజులటు నిఱ
కటపెట్టుదు రొరసి యొరసి కదిసి యిరుదెనల్

ఉ. ఈ చమువుల్ చమూపతులు నేటికినాఁజను శౌరివిక్రమం
 బీ చమువుల్ చమూపతులు నేచిన రాచిన మాచికాయగాఁ
 బూచిన నాల్కపూతవలెఁ బుప్పొడి రాలి హరిత్రు దానవుల్
 కాచవిచిత్రగోళములు గాక స్వయంప్రభ కల్గునే యటన్

క. ఇందున శంకాపంకం

బిందుపగింజంతలేద యీశ్వర ! భూభృ
 న్మందిరము నీదు శైశవ
 సౌందర్యపువెలుగుగాఁ బ్రసాదింపఁగదే !

ఉ. అందఱు నిద్రఁబోవునపు డాత్మపతీ! చనుదెంచి వంతులుం
 బొందుచు నెత్తుకొందుమును ముద్దిడుకొందుము మాయెదల్ సీనున్
 జెందియు నక్కటా! వినతీచే సరిపోయిన దెన్నోయెండ్లు నీ
 యందము కన్నులున్ దనపు నాస్యము ముద్దిడ నోచుకొంటిమే?

క. ఇపు డెంచిన దానవుడున్

గృహగలవాఁడే విచిత్రకేళీశిఖవౌ
 వపువుగల నిన్నుఁ గన్నులఁ
 గపురారతిధూమ్య గాఁగఁ గ్రచ్చుకొనమఱే!

క. అనినంత ననంతాద్భుత

నినాదములు విబుధకంఠనిస్సృతి మిచ్చుల్
 చనినంతఁ దనం తాకా
 శనదీభంగోర్మిలాస్యసంపద గలిగెన్

క. సితపుండరీకకన్యక

యతనుజ్యోవల్లిరవము నాస్వాదింపన్
 జతలేక విడులు గతి వి
 స్మృతిఁ బొందెను శార్దూప్తి శ్రీపతియక్షుల్

క. కేశపునికనులు లీలా

శైశవమాధుర్య నిభృతశాంతచ్ఛవులై
 కోసల శోణచ్ఛవిమ
 త్పేశలములు సాగ విధి పవిత్రాత్మండ్లై

శా. ప్రాణాయామముఁ బూని యంతట నమోవాకంబు లర్పించి గీ
 ర్వాణుల్ జోతలు పెట్టుచున్ నిలువ నోపద్మాక్ష! యోశౌరి! యో
 వేణీభూతనమ స్తబుద్ధివిభవా! విష్ణూ! స్వయంభూ! జగ
 ప్రచ్ఛేణీభూతనవాంకురాదినవ తాశ్రీమంజుబీజాకృతీ!

సీ. అశ్వమేధంబు నీ వా పుత్రకామేష్టి
 నీ వధ్వరంబులు నీవ తండ్రి!
 యగ్నిహోత్రంబున నావిర్భవించిన
 సాద ప్రజాపతిపురుషుండ వీవ
 పాయసంబును నీవ పాయసంబందుఁ బ్ర
 విష్టమా తొలినాటివెలుంగ వీవ
 దశరథరాజుకాంతల మువ్వరకును గ
 ర్భంబులం దుండు పిండంబ వీవ
 రంగురంగుల నడచెడి రాజు వీవ
 పంక్తికంధరకంధరాపాటనప్ర
 చండచండాంశుచంద్రని స్తంద్రనేత్ర
 ముగ్ధలోకాభిరామరాముండవు నీవ

క. అర్ధంబున నొకప్రభువై
 యర్ధార్ధంబున నొక్కండు నా యర్ధము రెం
 డర్ధముల నిదరైచన
 శార్ధం బగుచున్న పాయసమునకుఁ బ్రణతుల్

ఉ. మళ్ళినయుంగతోఁ గొలకమారిన నిన్ను విరించి యెంచునో?
 పాళ్ళుగఁ బంచి వేల్పుపడవాళ్ళు తలంతువో? యంచు గుండెపై
 వ్రేళ్ళుల రాచి బొడ్డు నవరించిన నన్నుఁ దలంచు నీకుఁ గై
 కోళ్ళులు కేలుమోడుపులు కోసలరాట్సుతచంటిబిడ్డకున్

చ. శిశువులు సర్వసృష్టిగతజీవనమూహము నాకు నీకు నే
 శిశువను నట్టి నిన్ శిశువుఁజేయు వికుంతరమావిజేతకున్
 దశరథభూమినేతకు సుతక్రతుహోతకుఁ దాతతాతకున్
 బ్రశమితదుఃఖభూతతేతిపక్షమునన్ గయిమోడ్చు బట్టిదన్ ౧౦౧

మ. అనినా శ్రీహరికంఠనిర్గతములై యంభోదగర్వాభముల్
 ధ్వనులుదూభితములయ్యె మూడుదశలన్ స్వర్ణాయువుల్ భూమి డి
 గిననై వారితపంక్తికంఠరములై క్రీడాత్తసౌఖ్యంబులై
 చను నా శార్ఙ్గభుజంగ మా దశల బుస్సుల్ కొట్టునా మ్రోయఁగన్
 మధ్యాక్కర.

దశరథధాత్రీశగర్భధాత్రి నందనుడనై పుట్టి
 దశకంఠరుని కంఠనాశదశనకృత్యంబునన్ బేర్చి
 దశసహస్రాబ్దముల్ ధరిణి ధర్మసంధానంబుఁ జేసి
 ప్రశమితాసురుడనై మీదు బాములు బాయంగఁజేతు

మధ్యాక్కర.

అసలైన రక్కసుల్ పేర్చి యధికసురాళి మ్రందింప
 పెన పిన్నరక్కసుల్ పిన్నపిన్నతా వేల్పులమీఁదఁ
 బ్రసరింతు తమబాహుపటిమ వార్వీరిఁ బై చిన్నయెల్లఁ
 గసిదీర మర్దింతు దైత్యకంఠసంఘాతంబు లురల

క. ఇదే యభయహస్త మని శ్రీ
 సుదతీమస్యణాధరంబుసాంపులు మీటన్
 బదనగుహస్తము నెత్తెను
 ద్విదశుల యాశాపతాకదీధితి వోలెన్

క. ఒకగాలిపెళ్ల రివృన్
 జకితమై వచ్చితాఁకి శార్ఙ్గము శంఖ
 ప్రకటితతాడనబాధా
 ధికసంధ్యానము వెలార్చి దిక్కులు నింపెన్

గీ. అమరకోటి ముఖాంతమ్ము లరుణకాంతి
 మెదలి యాకాశమైల్లఁ గిర్మిరితముగ
 నందనము మఱిలఁ జిగిర్చినదన నెఱుపు
 నలుపు చంగులుగ్గా దోరణాలు కట్టె

క. దేవముఖగళితసంస్తుతి

రావము లెనఁగన్ దశరథరాజాగ్నిశిఖా

రావము “లగ్నిముఖావై

దేవా”యను తెలివి గలుగఁ దృష్టత నెనఁగన్

క. పరితోజ్యాలామాలల

హిరణ్యరేతసుడు చిటిలి యిందనము శిఖా

భరణిహ్వ చీలి మిన్నులు

పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మొఱసెన్

చ. క్రమముగ దేవతావళిముఖస్తుతి సన్నగిలంగ నగ్నిసం

భ్రమరవముల్ మలంగెను సురల్ దిశలేగిన నాల్గవిక్కులన్

సిమసిమలాడుకొంచు విరిసెన్ శిఖు లంతన చొచ్చె నగ్ని న

క్రమమున నాగ్నిమూర్తిగఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుగ్రరోచియై

చ. జనపతి హస్తమందునఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుండె బాయసం

బును నలపూరుషోజ్జ్వలనమున్నత తేజముఁ జేసి యెల్లభూ

జనుల విలోచనంబులును జాలవు చూడఁగ నల్లనందుఁ గ

న్గొని చొఱఁబారెఁ గేశవుఁడునున్ బతిచేఁగల పాయసంబునన్

సీ. ప్రామిన్కుగమిఁ బంటఁబట్టి నీళ్ళులఁ ద్రవ్వ

కొనిపోవు నసుర వెన్నొనిన మీను

శరధిలో మున్ను మందర మాడఁ బైడిప్పఁ

గుదురుచేసిన చిన్ని కూర్మరాజు

హేమాక్షుఁ డను తుంగ నెగచి ముట్టియను బా

తాళంబు గ్రుమ్మిన దట్టుపోతి

స్తంభంబున సకలాంతర్యామితకు సాక్ష్య

ముగఁ జీల్చి వెలలిన మృగవిభుండు

వీటిచి పెరిగించుఁ దననేర్పు వెలయ డ్మత్ర

జాతిఁ బోకార్చి వెలయింపఁ జాలుటకును

బరశుధనువులతో మూర్తిపట్టు వెలుగు

జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

సీ. క్షీరాబ్ధితరంగలో శ్రీపయోధరములో
 తొలిపాముపాలనులోఁ దూఁగుశయ్య
 చలువవెన్నెలచాలొ మలయునెండలవాలొ
 యగ్గిమంటలడాలో నిగ్గుచూపు
 ప్రామిన్నులచివల్లో బహుశస్మప్తి మొదల్లో
 యచ్చ తెల్వికరల్లో యనలుమూర్తి
 తెఱగంటహాళికో దితిజాళిమోళికో
 వట్టిన కేళికో వచ్చునటన

ఇల్లు వై కుంఠమందొ వశానీంద్రహృదయ
 మందొ తనదహరాకాశమందొ యైన
 చిత్తు నానందమును మించు సత్త్వకండు
 జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఆ. అంత నెల్లజనుల కనిమిషత్వము పోయి
 మానవత్వ మల్ల మగిడినట్లు
 తెప్పలార్చి చూడఁ గొప్పెర చేనొప్పు
 రాజొకండె తోఁచెఁ దేజుప్రోవు

చ. మనలని భూమినేత ముఖమండలమం దొక నూత్నదీధితి
 ప్రసరణ మొప్పు నాయన కరంబున నొప్పెడు దేవదత్తపా
 యసము వెలుంగువాక లెదురై దరికొత్తైనొ పుత్త్రవాంఛయన్
 గొనలను దేరి లేజపురు గొన్నదొ మాధవచిహ్న మొప్పుఁగన్

క. క్రమమున భూమిపతి వద
 నమండలము హర్షకాంతి ననలుకొని సభా
 కమలసువికాసితరణి ను
 షమామనోజ్ఞాంశుభాకషంబుగఁ బాలించెన్

క. సంతోసపు మధుకుల్యా
 సంతానము వెనుకనొత్తి చనుదెంచు తరం
 గాంతరపరితోషితమై
 యంతఃపురమెల్ల వెలువయ్యెఁ దబకలై

ఉ. వెన్నెలతీవ లల్లుకొని పెట్టిన పందిరినాఁగఁ గార్తికొ
 త్పన్నసుధాంశువీధితులు పన్నిన మ్రుగ్గులునాఁగఁ గ్రాంబువుల్
 కన్నులువిచ్చి లేసరసి కాచిన వెల్లులునా నరేంద్రుని
 డ్లన్నియు హర్షరశ్మిపట మల్లె వెలుంగులు గ్రుమ్మరించుచున్

గీ. చెఱువులోఁ బూలు చేతులఁ జిమ్ముకొంచుఁ
 నడకుఁ జేరంగఁజను నీతగాఁడువోలే
 నెదురయిన నవ్వు మొగముల యిఱకటమున
 రాజు నీదుచు నంతిపురంబుఁ జేరె

క. అంతఃపురమున భూపతి
 సంతసమున నెదురువచ్చు శాంతకుఁ బ్రేమ
 స్వాంతకుఁ గనత్కనన్నే
 త్రాంతకుఁ దలతోడ మ్రొక్కనట్లుగ మ్రొక్కెన్

శా. అమ్మా! నీ వొకదైవమై వెలసినా వస్త్రద్భవహమ్మందు నీ
 వహ్మానిక గొని వెంటవచ్చితివి పుత్రైవాప్తికై నా కటం
 చు మోదము నెసంగఁ బట్టమహిషిం జూపొంద నీ విద్ది కై
 కొమ్మా! పాయసమంచు నర్థ మొసఁగెన్ ట్తోణీశ్వరుం డామెకన్

క. ఏయించుక యెడమైనను
 బాయసముననుండి హరియుఁ బరువెత్తునొ నా
 నాయమ దీక్షావ్రతనిధి
 పాయసమును బ్రేమమిగుల భక్షించె వెనక

క. ప్రాశనసేసెడు త్వరలోఁ
 గౌసల్యాధరము జారఁగాఁ బాయసమున్
 గాసంతఁ దుడుచుకొనఁగను
 నాసుంతయుఁ దినఁగఁ దల్లి యనుమానించెన్

ఉ. అంతట రాజు శాంతమృదుహాసముఁ జేసెను శాంతఁ గాంచుచున్
 శాంతయు మందహాసరుచినంపదఁ జూపెను రాజుఁ గాంచుచున్
 ప్రాంతచరత్రపాలవవిరాజితలోచనవారిజాత శ్రీ
 కాంతవిభాసి నవ్వెసఁగఁ గాంచె మహాసతి తండ్రీహూతులన్ ౧౨౪

ఉ. నవ్వుచు నేగె రాజు లలనామణియైన సుమిత్రమేడకున్
బువ్వలరారుబోడిఁ గనఁబోవక చేగలపాయసంబునం
దవ్వరవర్ణిసీమణికి నర్థము వేటుగ నేర్పఱించి జే
జవ్వన నూగుచి త్తమున సాగెచు కేకయరాజపుత్రికై

క. అలచే గలిగినదానన్

జలజాయతనేత్ర కొనఁగె నగము నిలేశుం
డలఘుతరగాఢనిష్ఠా
ప్రలుభ కైకేయి తినియెఁ బాయస మంతకన్

క. మగిడి చనుదెంచి కనుగొని

జగితీపతియున్ సుమిత్రఁ జానా! నీకై
నగముంచితినే యదియును
మిగిలియుదీయున్ భుజింపుమీ యని యొసంగన్

ఆ. పట్టమహిషి గౌరవ ప్రేమభాజన

మొదట నక్కగారు పిదప నేను
నారగింపవలయు ననఁ బతి యాయమ
మున్నె యారగించెనన్న నామె

శా. కొసల్యాతనుజాతుడైన ప్రభువున్ గౌరముమ్మితంబుగా
నైన సేవించెడువాఁడు నాకడుపునం దావిర్భవింపంగ నే
నాసింతున్ భవదీయసత్కరుణచే నంచున్ మహాభక్తితోఁ
బ్రాశించెన్ బరిధూతకల్మష సుమిత్రాదేవి తద్భాగముల్

ఉ. మువ్వరు తిన్న వెళ్ళురులు మూఁడువిధంబులుగాగ నొప్పుఁ దా
నవ్వసుధేశుఁ డూర్పులాలయన్ గ్రతువీధికి నేగుదెంచినన్
బువ్వలు నక్షతల్ గలిపిపోసి మహాగ్నుల వేల్చి సాంతమై
నివ్వటిలంగఁజేసెను మునిప్రవరుం డఖిలార్థవేదియై

ఉ. ఆ నరనాథుఁడున్ మునివరాజు మొయిన్ సహసాసమాప్త దీ

క్షానియముండునై స్వగృహసంతతినేగె నభార్యుడై ద్విజుల్
మానులు సేవకావళియు మంత్రులు నాపయి యజ్ఞవాటికా
స్థానముఁ జక్కఁజూచి పెలుచన్ గృహమేగి రచేతభారులై ౧౩౮

చ. జనకుడు రోమపాదుడును సాధులు కేకయరాజు పుత్తుడై
మునిపతి ఋశ్యశృంగుడును భూపతిగేహము లేగి రల్లవా
రిని బరిచారకుల్ మతిధురీణతమై బరిచర్యలన్ వినూ
తనముగవచ్చువారల విధమ్మునఁ దన్నిరి ప్రత్యహమ్మునున్

క. జనకుడు ప్రతిదినమును దాఁ

జనెద ననఁగ రాజు తేపు చనవచ్చు ననున్

దినదినము రోమపాదుడుఁ

జనెద ననన్ రాజు నేడె చనవలెనె యనున్

ఉ. వారలు పోదుమంచు నరపాలునితో ననునట్టిపూట ధా
త్రీరమణుండు క్రొత్తనవరించు నపూర్వములైన భోగముల్
వారును రెండునాళ్లు నరపాలునితో నన రిట్లు రోజులున్
వారము లేగ వారు పడవాళ్లును బంపిరి సైన్యయుక్తులన్

మ. యజ్ఞానంతరవేళ రాజు నిలువేల్పొ రంగనాథున్ బ్రధా
నజ్ఞానాకృతిఁ బూజింప రఘురాజునాగృహారామకృ
ద్యజ్ఞశ్రేణులఁ దర్పితున్ నలిపె నంతన్ బేరుపేరొప్ప లో
కజ్ఞుం డా పతి పేరటాం ద్రనుచు జోడన్ గొల్చి మాత్రాదులన్

క. ఏదో యేదో పేరున

భూదయితుడు గేహములను బూజాపర్వో

త్సాదన మొనర్చి పోనీ

లే దెవ్వరి నొక్కనెల లలిన్ బందుగులన్

ఉ. అంతట గుప్తమన్నవి ధరాధిపుగేహములందు మువ్వరున్
గాంతలకున్ నెలల్ మనలు కమ్మనివార్తలు నోటనోట నొ
క్కింత యెడమ్ము పోకముడు లెప్పుడు పొందునో యంచుఁ జూచు న
క్కాంతముఖాబ్జయా రజకకాంతవచస్సు లుపజ్జలై చనన్

క. గర్భపరిరక్షణాశా

నిర్భరులై పుంసవనము నృపనతులకుఁ బ్రా

దుర్భూతగర్భచిహ్నాల

కార్భటు లెనఁగంగ నలిపి రంతిపురములన్

౧౩౮

- చ. అరువదివేలయేండ్లపయి నప్పు డదెప్పుడో పూలతాళుచే
మరణమునొండ నిందుమతి మానవనాథుల యిండ్లు శోకసం
భరితములైన కావి నెడఁబాయవు నాటికి నేడు రాఘవే
శ్వరగృహముల్ సమూర్జదురరీకృతశోభములై జ్వలించెడున్
- ఉ. ఒక్కఁడు కొండనెక్కె మఱియొక్కఁడు నేనుఁగునెక్కె మంత్రులం
దొక్కతె కొండనెక్కె మఱియొక్కతె యేనుఁగునెక్కె బ్రేష్ట్యలం
దొక్కరు నొక్కరున్ గలసి యూరక నవ్వుచుఁ బోవుచుండు రే
దిక్కున మానిసుల్ వసుమతీపతి లోపల నున్నయట్లుగా
- క. తా నేగుదునని చెప్పఁగ
నైనన్ జనకుండు వచ్చి యంతర్జ్యోతిః
సానమున దృష్టినిలుపుట
తో నిలబడ దశరథుండు తోడ్తో నగుచున్
- ఉ. మీరలు బ్రహ్మవేత్తలు క్షమింపుడు నాదెన గర్భలేశర
క్షారతి మిమ్ము నాపితి సుషర్బధనిత్యుని నేడు పంపెదన్
మీరలు వచ్చి నా తురగమేధము బ్రహ్మపరంబు సేసిరం
చారనిబత్తిమై వినతు లంజలులున్ సలిపెన్ బ్రయంబునన్
- ఉ. బ్రాహ్మవిధి సమర్థ్యమును బాద్యము లిచ్చి సుదోహనక్రియా
జహ్మను నల్లకుఱ్ఱి నొకచిత్తడిలేఁగటియావు నిచ్చి పై
బ్రాహ్మముగాఁగ వార్చి నెఱబంగరుచీరలు కట్టనిచ్చుచున్
బ్రాహ్మముహూర్తవేళ నృపుఁ బంచె బురాతనచిత్కళాకృతిన్
- మ. జనకుం బాసిన నొవ్వు దీర్చి మృదుచర్చన్ రోమపాదుండు వ
చ్చినవా రింద వసింప నేమిచెడునో చిత్తంబునంజూడు! భూ
జనుల్ రాజ్యము మంత్రులం దునిచి నీ జన్నంబు చూడంగ వ
చ్చిన మే మింద వసించినన్ జెడవొకో శ్రీయున్ బ్రజారాజ్యమున్
- క. నీ వసుమతించి యొనఁగినఁ
బోవఁగ నేనున్ దలంతు భూమీధవ! యీ
మా వచ్చుట నేడైనదొ
రావలవదె మఱిల బుత్రరత్నముఁ జూడన్

వ. అంత దశరథరాజు మఱుమాటాడమి యనుకూలింప మఱునాఁడు
శాంతర్యశృంగులతో రోమపాదుండు సామాత్యబంధుపరివా
రుండై ప్రయాణంబు గట్టిన

ఆ. సెలవుగొన్నవాఁడు సెలవుగొన్నట్లుగా
నెనఁగె రాజు ఋశ్యశృంగునొద్దఁ
గొఁగిలించు నామె కొఁగిలించినయట్లు
చనియెఁ బట్టమహిషి శాంతయొద్ద

ఆ. దాసి చంకనున్న తనయుఁడు నెగఁజ్రాకుఁ
దల్లికొఱకుఁ దల్లి తండ్రి కిచ్చుఁ
తండ్రి తల్లి కిచ్చుఁ దల్లి దాసికొసంగు
నంభ్రమించి రిట్లు శాంతయు ముని

శా. అమ్మా! తమ్ముఁడు పుట్టినప్పుడు సుమంత్రారూఢమా మేల్పూతాం
గమ్ముక బంపెద నీవు నీపతియు రాఁగా మాట నీ విచ్చి నా
వమ్మాటల్ మఱువంగఁబోకు మునికాంతా! యంచుఁ గేళీరహ
స్యమ్ముక గోనలరాజకన్య పలికెక శాంతామహాదేవితో

ఉ. కానుక లెత్తు ఒండ్లు మునుగాఁ జనె వెన్నను వీరు కూడి పోఁ
గా నిలుండంచు వారు నల కాలువదాఁచని మెట్టదాఁచనం
చా నిలుచున్న నక్కకడ కంపి సరే మగుడంగలార మం
చూనిన ప్రేమభారమున నూర్విడి యెంతయు దవ్వుచేరుచుక

గీ. ఎట్టకేలకు మగిడిరి పృథ్విపతియుఁ
బట్టమహిషియుఁ జూతు రా బాటవెంటఁ
బోయెడు రథాలపై నుండి మునియు శాంత
యు త్తలంబునఁ జూతు రయోధ్యవంక

పంచచామరము.

సుమిత్ర రాజుతో నిదేమి చోద్యమో యసుప్రియుం
డు మాని యెల్లకాల మిందును వసించునా యనుక
సుమిత్ర రాణితో నిదేమి చోద్యమమ్మ! శాంత తా
ను మాని యెల్లకాల మిందును వసించునా యనుక

గీ. అనుచుఁ దా దుఃఖపడుచు నూరార్చుచుండ
రథములుం జేరె నంతఃపురంబునకును
గాళ్ళు కడిగిరి కట్టెఱునీళ్ళు త్రిప్పి
రంత నింతులు లేతచూలెంతలకును

క. కడచిన దినములతో నడ

జడనువడియె లేచుటయును శ్రమ యనిపించెన్
గడకన్నుల వెలుగు పొరలు
నడలెను జఱుతిండి బలిసె జనపతి సతులన్

సీ. చీకటిలో నంతచెట్టగాఁ దొలగిపో
యెద వేమిపుట్టెనే యెమ్మెలాడి
నీచేతిలో నేదొ దాచి యే మెఱుంగని
'యట్లుగాఁ బలికెదే హాసుకత్తె
మంపుగా నంత రెట్టింపయ్యెనే తొమ్ము
ప్రొద్దుటిప్పటిలోనఁ బువ్వుబోడి
నీవుమాత్రము తక్కువా? వేకటిం గాంచి
తొకజాములోపల నుత్పలాక్షి

యనుచు రత్నస్థగితమైన యవనినాథ
సౌధముల మన్నుదొరకు టసాధ్యమగుట
ముగురురాణులదాసీలు మ్రుచ్చిలించి
మట్టిబెడ్డలు తెచ్చుచు మఱుగుగొండ్రు .

సీ. వచ్చి తానంతలో వచ్చును మఱుల భూ
నాథుండు కౌసల్య సౌధములకు
నిచ్చి యల్లంతలో నిచ్చు గాన్కలు సుమి
త్రకు ధరిత్రీనాథుఁ డొకఁడొకండు
మెచ్చి యా మెచ్చులే మెచ్చి యింకొకరీతి
మెచ్చుఁ గైకేయి భూమిధవుండు
వచ్చినవాఁ డట్లె వచ్చిన ట్లుండు భూ
మినాయకుండు సుమిత్రకడకు

నంతనంతట రాజకార్యములు చూచు
చుండి యుండియ యట్టులే యుటక లేచి
ముగురు భార్యల నవసాధముల గడవల
దాడఁ బోయి లోనికిఁబోక తాకి తిరుగు

గీ. ఎల్లవేళలఁ బఠియొద్దనే మెలంగ

వలయు ననిపించు మువ్వరు భార్యలకును

• బెతియుఁ దమసెజ్జ నుండిన వాంఛలేని

వట్టికొఁగిళ్ళ జబ్బుగాఁ బట్టికొందు

ఉ. చిట్టములైన కోరుకులు చెప్పగ నేటికి తేనితో సిరుల్

తెట్టెలుకట్టువారు తము తీర్చుకొనంగను లేరొకో? త్రవల్

జిట్టకముల్ ధరాపతికిఁ జెప్పనిరీతిగఁ జెప్పచుందు రా

జెట్టె నమ స్తప్రాణములు హద్దుగఁ దీర్చును వారికోర్కెల్

క. తొలియొకిలింత లన్నియు

నెలలు గడచినంత తగ్గి నెఱదాహృదముల్

తొలిపొంగులు నొండులు చెడి

నిలబడి తేరిన శరద్ధునీక్రమ మొప్పెన్

వ. అంత నాటవ నెలయందు

క. సీమంతమ్ములు మువ్వరు

సీమంతినులకును సలుప షీతిపతియును ని

స్సీమాంతమైన ప్రేముడి

శ్రీమంతుఁడు వారిపజ్జఁ జేరె నెలమితోక

సీ. వరాసమారంభవైభవం బాలసినం

తఁ బయోధరాగ్రముల్ నల్ల బారె

శరదృతుప్రారంభసమయాన నూత్నదీ

ధితఁ బద్మముఖములు తెల్లవడియె

హేమంతహిమపాత మేచి యేచక మున్నె

యంభోజముఖములం దరుచిపెచ్చె

నిర్దేహము శిశిరానేహ మరుగుదేర

గగనమధ్యమ్ములు కానిపించె

నొగిని వేసంగి వచ్చి పయోధరము ల
 దృష్టముగఁ బయస్సులు సేకరించుకొనియె
 బక్షమున నెలల్ మసలఁ గన్నడునుగాని
 ఋతువు మాత్రము చిహ్నముమిత మనంగ

సీ. ఒకనాఁడు రోమపాదోర్విధవుం డంపె
 బంగరుచీరలుఁ బండగంప
 లొక్కనాఁటికి విదేహోర్విభృతుం డంపెఁ
 బట్టచీరలు లడ్లు బండకోలది
 నొకనాఁడు కేకయోర్వికళత్రుఁ డంపించె
 నగలు నాణెములు సన్నవలిపములు
 కౌసల్య కొక్కలేఖయు జరీచీరలుఁ
 బ్రత్యేకముగఁ బంపె బడఁతి శాంత
 స్వయముగాఁగ నరుంధతీసతియుఁ దెచ్చెఁ
 గొడుకగు సుయజ్ఞమునిరాజు పడుగునేయుఁ
 దాను బేకనునేసిన తళుకుతోగరు
 టంచువల్కులములుఁ బండ్లు నాదరమున

సీ. హరినీలమణికృతహారమ్ము లంపు నొ
 క్కొక్కసామంతుఁ డొక్కొక్కనాఁడు
 గారుత్మతంబులకై పురు లంపు నొ
 క్కొక్కరాజబంధు వొక్కొక్కనాఁడు
 సాగరోద్భవరత్నసమితు లుంపించు నొ
 క్కొక్కపెద్దశెట్టి యొక్కొక్కనాఁడు
 యజ్ఞశేషమ్ము భూషాళిఁ బంపించు నొ
 క్కొక్కసోమపీఠి యొక్కొక్కనాఁడు

పురముపెద్దలు సతుల నంపుదురు రోజు
 రోజు నూడిద లవ్వారారోహలును ని
 రంత మరుదెంచి పట్టపురాణులకును
 గర్భసంరక్షణోపాయకలనఁ జెప్ప

ఉ. వేదపురంధ్రులట్లు కని వేంచిన తల్లులు పండువగ్గుము
తైదువ లేగుదెంచి పరిహాసము ప్రేమయు గౌరవంబు ము
గ్గాదిలిమాటలక వరుసఁ గైక సుమిత్రను రాణిఁ బాళ్లుగా
నాదలుతీర నాడుకొని యద్భుతశీలలు చూతు రెంతయున్

సీ. తా నదేమో పిచ్చితల్లి కౌసల్య యే
ప్రేమఁబోయిన నదే ప్రేమఁబోవు
శాంత పంపించిన సన్నజరీచీరఁ
బదునేడుదినము లాపగిదిఁ గట్టె
నెందఱు వలదన్న నిది శాంతచీరంచు
నది యుదికించును నదియ కట్టుఁ
దెలివి యరుంధతీదేవి వల్కల మీయ
నాపైని నది తాల్చె నదియ పనిగఁ
బదియునాల్గుదినంబు లాపగిదిఁ జూచి
కొఱుపట్టిన వని దాచికొనియే దాసి
పట్టమహిషీమహాయోగపరిధులైన
చీర లాపైని దాల్చుజేసినది దాసి

సీ. శ్రీరంగనాథపూజారాజితవ్రత
దినమును స్నానమాడును దలార
నెలకు మూన్నాళ్లు వానలయెద్దడిని మడి
చీర యారక తడిచీరఁగట్టు
యజ్ఞశేషము వశిష్ఠాశ్రమమ్ముననుండి
తినదు సుయజ్ఞండు తెచ్చుదాఁకఁ
బ్రాశించదును రంగవతి కారశింపైన
వార్త యంచెలమీఁద వచ్చుదాఁకఁ
బర్వదినములఁ జిటుచాప పైని బండు
కొనును జూలాండురకు నివి కూడదనుచు
మొత్తుకొందురు దాసీలు ముసలివారు
వ్రతము భంగంబుచేయదు రాణిగారు

ఆ. అసలు పూర్వమే మహారాజీనీడ సు
మిత్ర యిపుడు మఱియు మీటిపోయె
నామె యేదితాల్పు నదితాల్పు నెదిచేయు
నామె తానుగూడ నదియచేయు

ఉ. ఇంతటిసేమ మొప్పియును నిద్దఱురాణులు సంజవేళ కా
సంత శిరంబుదువ్వి కనుచాయలఁ గాటుకరేక దిద్ది నీ
మంతములఁ గుబుల్కొనెడు మంపుల కుంకుమబొట్టు తీర్ప నీ
మాంతములఁ జిగివఁ జను నా నృపకాంతల మోహనాకృతుల్

క. ఆకృతి నొంటెకుఁ జెల్లెలు
కై కేయికి ముసలిదాది కలదొక్కతె తా
నేకాలము పతి యచటికిఁ
బోకుండిన దానితోడ మునుఁగును దేలుక

సీ. నుమటఁ గన్తురిబొట్టు చదురుగాఁ దీరిచి
ముసలిది వలదన్న మొగము తుడుచు
శ్రీరంగనాథుని సేవింప మడిగట్టి
మంధర వలదన్న మానివేయుఁ
శౌసల్యఁ గనఁజోవఁగా బండిఁ బిలిపించి
వగ్గు కాదన్నచోఁ బంపివేయుఁ
గోర్కి సింగారింతుకొని పతిఁ గలయఁగా
దాది కిష్టము లేదొ తగ్గిపోవు

తల్లి నెఱుంగని దోషమ్ము తగిలి కైక
కన్నతల్లిఁ జూడని మమకార మెల్ల
దన్నఁ జేతులఁ బెంచిన దాదిమీఁద
నొలుకపోయును గుండెలో నులికిపడుచు

సీ. మడికట్ట వలదన్న మంధర మన్నించి
నాతి లోలో రంగనాథుఁ గొలుచు
దాదియొత్తిడి మహాధనచేలములు గట్టి
కాంత కామాయముల్ కాంక్ష నేయు

ముసలి రత్నాననమ్మును వీడ నీయమిం
బాదుకల్ తొడి పోవఁ బడఁతి యెంచు
నడివగ్గునదుపులు సగ మిష్టమై కాక
యతివ నే నిందుండ ననుచుఁ బలుకు

నెపుడో మంథరమాటకు నెదురుతిరుగు
నొక్కొక్కప్పుడు మంథర కొదిగియుండు
నెంతగొడ్డమ్ములైన నాయింతియెడఁదఁ
బ్రభువు శ్రీరంగనాథుండు పాయకుండు

క. సరియైన పెంపకము లే
ని రాచసంతాన మెంత నెగ్గడితనమో?
గరువమ్ము పట్టుదలయో?
సరసమొ మంథరయు నేర్పెఁ జాన క్షణలమ్మున్

ఉ. ఆ పనితాసిరాపథములం దెసలారుటఁజేసి జన్మతోఁ
గేవలన త్వమ్మూర్తి యగు కేకయనాథు ననృక్ష్పవాహముల్
భావములోపల్క దెలియఁబట్టనిచోటుల మూలన త్వగం
ధావలితంబులై పరిణతాకృతి భద్రములొఁ దదూహలున్

క. ఇష్టాపతితము వర్ణము
నష్టాపద మంచుఁ బూవుటాడంబరముల్
దృష్టి నిముసమున కొకఁడు వి
శిష్టతఁ గైకేయి పట్టుచీరలు తాల్చున్

క. ఆ హరిణాక్షికి దౌహృద
దోహదములు ముసలి దాది తోడ్తోఁ జేయున్
దేహళి నిలువఁగ నీయదు
కాహళరావమును జెవులఁ గాడఁగనీదున్

ఉ. సంజలఁ బెద్దతల్లులు ముస శృరుదెంచినఁ జూచిపోవఁగా
రుంజును వృద్ధదాసి యొక రూక్షపుజూపున దాని నార్పి ము
గ్ధాంజనలోచనాంతమధురాకృతి దర్శన మిచ్చుఁ గైకయున్
గ్రాంజెలువాడుకావి కనుకోసలు నాదరగౌరవంబులై

ఉ. కాదని యెంత చెప్పినను గైక వినంబడనట్లు పెద్దము
తైదువ లేగ మంథరయుఁ దల్లి! యొకానొకకన్ను పన్ను బల్
చేదు లటంచు రక్షలను జేసి పదింబది దృష్టితీసెడున్
బూది నొసంటఁబెట్టుఁ గులపూజ్యవశిష్టుల యజ్ఞయం బాగిన్

గీ. పెద్దముతైదువయు నోర్తు వేర్చి ముగుర
భాగ్యరాసులఁ బాగడికల్ పట్టుచుండ
నృపకుటుంబవృద్ధాంగన లేమొ తల్లి
యాటుతల లేరుపడనిం డటండ్రు తొలుత

క. చెంబెడు నీళ్ళును నగుచు సు
ఖంబున నా యింత గడచి గట్టెక్కినచో
నంబా! మీదీవనఁ బీ
తాంబరు రంగేళుఁ గొలుతు మందురు వృద్ధల్

వంశస్థము.

లతాంగు లానంద విలాసమూర్తులై
నితాంతగర్భంబులు నిక్కి ముందటన్
బలంగరాట్టించువుభాతి శార్ఙ్గ
జ్యోతాధురావైఖరి నద్భుతంబుగాన్

గీ. చిత్రభానుసంవత్సరశిశిర మేగి
యల స్వభానువసంతంబు నరుగుదెంచె
ముగురు రాణులు కాట్రేడు ముతుకఁ దాల్చు
దరులు చివ్రరాకు నన్నముల్ తాల్పజొచ్చె

క. జరిగెను మహాయుగంబులు
నిరువదియెనిమిది తలంప నేడవమన్వం
తరము గడచు నీమాదిరి
నిరాళమగు శోభ గల్గెనే మధువేళన్

మధుమతి.

వగరుపిందెలతోఁ జిగురుటాకులతోఁ
దొగరువన్నెలతో మిగిలె మావితరుల్

హంసరుతము.

శ్రీ సంపాదితములై యభ్యాసం బొప్పగ నరోజా
వాసంబై మధురవంబై కూసెన్ మత్తకలహంసల్

భ్రమరవిఠితిము.

మాకందోద్యత్సుమమధుర్గుణిసేకంబై త్రావి సివము లెనంగ
సాకూతం బొప్ప సరససరఘానీకంబుల్ ఝమ్మని రొద లురలెన్

మత్తకోకిల.

మాధవాగమమెల్ల లోచనమంజుశోణనవచ్చున్
సాధులై యెనంగ బికిరితి శ్రావ్యమోహనగీతికా
మాధునిర్విరపాళిఁ జిమ్మంగ మాధవుం డరుణాత్ముడై
సాధుధర్మము నెగ్గజేసెడి చాయఁ దోచిన దెల్లడన్

గీ. భావి నప్తమసూర్యసావర్ణి మనువు
నంతరమున సప్తమహావినుత్న
మండలమహర్షి ఋశ్యశృంగుండు వచ్చెఁ
బురిటి కరుదెంచు శాంతతోఁ బూరితితోడ

గీ. తొణికిసల వశిష్టారుంధతులును బ్రేమ
లెనంగ శాంతర్యశృంగుల కెదురుపోవ
నిరుతబిసిజంట యెదురెదు రేగినారు
రెండు మన్వంతరము లెదురేగినట్లు

ఉ. చైత్రము శుక్ల పక్షమున సప్తమినాఁ డరుదెంచె శాంత తో
ర్యత్రికముల్ నినాదముల రాజమహాభవనాంగణోజ్జ్వల
ద్ధాత్రి మనోజ్ఞరావమృదుతాళలయానుగవృత్త్యదణ్వణు
శ్రీత్రముగాఁగ మోదలహరీబహురీతులు పిచ్చులింపఁగాన్

మ. ముని శాంతన్ మునికాంతఁ గన్గొనియె సమ్మోదంబు శ్రీదంబుగాఁ
గని కొసల్యయుఁ గూతు వొదువు గదే కల్యాణి! యీనాటికా
కనరాఁగా ననుఁ దీరె నీ కను నుడిగ్ గొంటుఁదాలెన్ మునీం
ద్రునికాంతామణి రాణిగర్భమును జేమాయంగఁ గేలొడ్పంగన్

క. శాంతయు నిట్లనె నీ గ

రాభంతర ముజ్జగిలనున్న యద్భుతశిశువున్

గాంతును నే నెల్లుండియ
యింతకు మును వచ్చి యమ్మ! యేమనఁగలనే?

చ. రహి ముని చెప్పె నాకు నుదరంబున నీకును నున్న సామి నీ
దహరములో వెలుంగు దిగెఁ దా నుదరమ్మున దాఁక నంచు మా
ని హరిని జూడవచ్చె నిను నేఁ గనవచ్చితి నేను జూతున
మ్మ హరిని నీవు చూతువు రమాహృదయేశ్వరు డింభకేశవుఁ

శా. పోపో! యేమి పొగడ్త లంచు వినరెఁ బుణ్యాత్మ కౌసల్య శాం
తాపాశీనవిలోచనఁ గలసి యంతఁ జేరి రంతఃపురం
బా పుణ్యాత్మలు కైక శాంత తలపై నానించు కైదమ్మి మే
ల్చుపుఁ బోదు సుమిత్ర కాసుదతి వాలుంజూపులం దుండియే

క. క్రమమున ఖగోళమందున
నమరిన గ్రహరాజు లెల్ల నంతంత ననం
భ్రమ మేపారఁగఁ దా రు
త్తమరాశిసులుగఁ జన నతంద్రదాళువులై

క. పరితస్సూర్యము నేమి
త్వరావిభృతిఘల్లుఘల్లుతారాపథసా
దరమేదురగమనధురా
పురాణచక్రమణ మొప్పఁ బోయిరి గ్రహముల్

సుందరి.

శాంతయు వచ్చినదన్న నంబరమందు రా
ట్రాంతలు నప్తమి యెంత గమ్మన పోయెనో?
యంతట నప్తమి వచ్చి యంతన చన్నదో?
యింత యెఱుంగరు శాంత యెంతటి తీపియో?

ప్రభాతము.

తుకతుకనై పడద్రోలి నేడుగుఱ్ఱా
ల కొడుపుముట్టియలఁ వెలారు నుత్పల్
చికిలివెలుంగులు చిమ్మెఁ బ్రబాచి భాస్వ
త్ప్రకటితసారథిభాకశాంతకాంతుల్

సీ. ఏడుశంఖంబులు నెక్కటి న్యర్బుదం
 బర్బుదంబులు నాల్గు నంత నెన్ని
 దై నట్టికోట్లను నరువదియేడు ల
 క్షలు వేలుపదునాల్గు శతములైదు
 నిరువది రెండొచు జరిగెను ద్యుగణము
 స్మృప్త్యాది మఱుదిన మీదినంబు
 మార్తాండశోణబింబప్రథమమాగ్ర
 ధాశధశ్య మ్మింత దాటి లేవు
 పూర్వ మిన్ని యుషఃకాలములను నేటి
 నవమి యే పుణ్యకాలమో? తవిలి యీ స్వ
 భాను వే నోము నోచెనో? యైన చైత్ర
 శుక్లపక్షంబు లెంతటి శోభ గలవా?

ఆ. చిలుపవానజల్లు బిలబిలవచ్చిన
 రాతినేలపైని రాజిలములు
 పరువు లెత్తినట్లు ప్రాకాడ నినకాంతి
 చికిలి మెఱుగుడాలు జీరువార

క. అంతట నంతఃపురమునఁ
 గాంతలు గుమిగూడి బిట్టుగా గునగునలై
 వింతలునాడ నృపు శ్రవః
 ప్రాంతములఁ దవితె గాఢవాంఛాంకురముల్

సీ. ఉఱక తొందరపడె నుర్వీకళత్రుండు
 తొలివార్త విని యల్ల వెలదులకును
 మంత్రసానులఁ బిల్చె మహిమహిళాపతి
 తొలినొప్పు లనినంత తొయ్యలులకు
 మంత్రజలము లిచ్చె మానవనాథుండు
 దొంగనొప్పులు పోవ నంగనలకుఁ
 బెట్టించెను విభూతిఁ బృథివీమహేశానుఁ
 డెల్ల రక్షలు గల్గ నింతులకును

సూర్యరథము వియత్తతీ సుందరాధ్వ
మందుఁ బరువులు వెట్టెడు నర్థయామ
మల్ల యామము యామమ్ము నర్థమును మ
హాప్రకృతి యెల్లఁ జంద్రునియందు నిలువ

గీ. ముగురు రాణులకును బ్రాద్దుపొడుచువేళ
నొప్పు లుదయించె నిరువురినొప్పు లాగె
మఱి యథాపూర్వము సుమిత్ర మనలెఁ గోన
లావనీత్తనయానపర్యానమాధి

క. అడుగులు వేయించి రోగిన్
మడతిని గోసలతనూజ మంతరసానుల్
వడివడిగ నడిమిమింటికి
నడుగిడఁబో ద్వాదశాత్ము నరదపువాజుల్

సీ. కర్మాటకమున లగ్నమున స్వస్థానమం
దమృతాంశుఁ డుండె బద్ధాంజలి యయి
భాగ్యాధిపతిని దేవగురున్ దన
నక్కునఁజేర్చుచు నమృతరోచి
కర్మాధిపతియై ప్రకామ తేజోహేతు
వైన కుజుండు కర్మాధిపత్య
నిధి మకరమ్మున నిలచి లగ్నముఁ జూచు
రవిని గర్భస్థితు రాజుఁ జూచుఁ
దెలిసి వష్టాధిపతియైన దేవగురువు
శశిని లగ్నాధిపతిఁ గూడి జన్మలగ్న
మందు నివసించెఁ జరరాశియైన కటక
మందు సాగి పునర్వసు వంతమంధు

క. రుద్రాంశుడైన సూర్యుండు
భద్రతఁ గర్మాధికారపదవీస్థితుండై
రాద్రమున నుచ్చమేఖో
నిద్రస్థితి వెలుగుచుండె నిప్పుకవోలెన్

క. శ్రీమన్నాలభారతి

గా మొదలగు యోగశతముగా గ్రహరాజుల్
స్వామి జననంబువేళకు
సోమించిరి దితిజహరణసూచకములుగాఁ

సీ. గంగాశములనిండఁ గాంచుచుండిరి నీళ్లు
• టుడుకెత్తఁ బరిచారికోత్కరంబు
తమ సుభద్రస్థితి తప్పనో యని మింట
నుడుకెత్తుచుండె గ్రహోత్కరంబు
మెలకువగలవేళ్ళు మలచుచు మంత్రసా
నులు పట్టినారు కోసలతనూజఁ
గదలక మొదలక గ్రహరాజు లందఱు
లలిఁ జుట్టినారు కోసలతనూజ
రవి మహారథసైంధవరాజఘరవి
ఘట్టితాకాశగోత్రభిద్రావసాధ
దేహాళీటంకృతిం బలె డెరలె మింట
నగరి మొరుసు మధ్యాహ్నఘంటారవములు

పద్మసాధము.

ఘంటారవం బట్లు శ్రీరోదయం బిట్లు
గా నయ్యె లగ్నంబు నిష్కర్షగాఁగఁ
ఝింటీప్రసూనంబు లట్టుల్ గ్రహశ్రేణి
చెల్వొండె దత్కాలసంభూతదేహిఁ
మెంటఁ జగన్నాశనోద్యస్తహృదైత్య
విధ్వంససక్రీడనారంభం జేయన్
ఘంటాపథంబయ్యెఁ గన్పింపరాకుండ
క్షూనాథు గేహంబు దేవాళి కెల్లన్

అష్టమూర్తి.

ఋక్సామాకృతి యజుర్మూర్తిని మహా
ధర్మవాసుఁ గృతపతంగతురంగున్
వాక్సమృక్చరదుదాత్తస్వరితమా
ర్గప్రవిష్టుఁ బటుహవిఃప్రియచిత్తుఁ.

దిక్సీమాంత నిబిడజ్యోతిని హృషీ
కేశు విష్ణుఁ ధృతధనుశ్చణహస్తౌ
ద్రాక్షంతుప్తహృదయాబ్జాత కనఁ గౌ
సల్య శౌరిఁ దళితదైత్యమహాఘ్నుఁ

సీ. ఐదుగ్రహము లుచ్చయై లోకనాయకుం
డావిర్భవించె ధర్మాధినేత
లగ్నమునందున లగ్నాధిపతి తప
స్సానాధిపతియైన సౌరగురుని
సంబంధముండి పంచమకర్మపతిమహా
స్థితి కుజుచేత వీక్షింపఁబడఁగ
రుద్రాత్ముడైన సూర్యునిచేత మేషస్థు
చేతఁ గర్మస్థునిచేత
దశమభావమ్ము బలయుతిఁ దనర బుధుఁడు
దీప్తగతిఁ దృతీయవ్యయాధిపతి కుంభ
మందు విపరీతఫలదుండు నలర దైత్య
విదళనోగ్రాంశుమూర్తి యావిర్భవించె

ఉ. కెవ్వన స్నిగ్ధమంథరము కేశ వినంబడె మంత్రసానియుఁ
బువ్వను బోలఁ జే శిశువుఁ బూనెను బట్టపురాణియుఁ గనుల్
నొవ్వగు మూతవిచ్చుచుఁ గనుంగొనె భాగ్యము నామె కన్నులుఁ
నవ్వెనొ జాలిపొందెనొ సనాతనమా మఘకాంతిఁ జిమ్మెనో !

క. అలసములగు చేతులఁ గో
సలరాట్సుత శిశువుఁ గొనఁగఁజూచెను నవ్వల్
గిలకొట్టి మంత్రసానియు
వలదని చేసన్నజేసి బాలునిగిల్లె

క. కెవ్వనఁ గేశలిడఁ శిశు
వవ్వసుధానాథుమహిషి. ప్రాణములందుఁ
జివ్వమనె మంత్రసానికి
నవ్వలుఁ బరిహాసములును నానావిధముల్

- ఉ. మంత్రసానితో నొకతె మానుము తప్పుడుదాన! పిల్లవాఁ
డెంతగ నేడ్చెనే యనిన నేడ్వఁడా? యింకను వడ్లగింజము
ల్లంతటిసామి వచ్చె జగమంతయు నాఁగదొ యింక నంచు గే
రింతలు నాడుచున్ బులకరించెను జూపులలో సమార్దయై
- చ. కలకయు మోదమున్ నయనకాంతుల వింతలుగాఁగ దేవినొ
ప్పులు మొదలై నయంత విడిపోవఁ డహా! పురుటిల్లు రాజు ముం
గిలి జను జావడిన్ నడచు గెంటుపడున్ ముదిమంత్రసానిచే
వెలును వచ్చు దా మఱల వెల్లనితామరలైన కన్నులన్
- చ. చుంచువుకల్లు నీకొడుకు జూతువు కొంచెముగాఁగ నాఁగిర
మ్మించును మంత్రసాని వసుధాధిపుఁ బంచెను సామి పుట్టుచోఁ
గొంచెములోని కొంచెమునకున్ జనుదెంచెను రాజు పట్టరా
కంచుల నుబ్బు తాల్మి కనులం దొక వింతరువార మేచఁగన్
- క. చూపించె గట్టికందును
భూపతికిని మంత్రసాని భూపతి యానం
దాపాంపతి చిటుకన్నుల
నాపంచప్రాణములుగ నాస్వాదించెన్
- క. నిసుఁగుఁ గనుగొంచుఁ గంచును
వసుధేశునికనులు రాణి వై పేగును రా
ణి సగము మూసినకన్నులు
వసుధేశుని కనులవంక వచ్చు మృదువులై
- క. ఘోరతిమిపుచ్చతాడిత
మై రత్నాకరజలంబు లావర్తములై
తీరుబడి శాంతహా గతి
ధారణివతిగుండె కొంత దడదడయాగెన్
- క. విధిలేక వదలె నచ్చొటు
పృథివీపతి తోచ కరద మెక్కి నిజపురీ
పృథుబహిరుద్యానంబుల
రథమును దోలించె నెడఁద రాపిడికొలఁదిన్

క. నినువును బ్రేమ యుటికిచన
మునరుచుఁ గను మంత్రసాని ముసలికనులలో
నినువుంగను బట్టమహిషి
నినువుఁగనదు శాంత కనులు నెఱిమూసికొనున్

క. ఇదియంతయు నొక నిముసపు
కదలిక జగదీశుపైని గలిసీళ్లులు చి
ల్కి దురుసు మంత్రసానియు
గుదిలించెను శిశువు నేడ్పు గురుసులువారన్

క. తోరము కట్టిన కత్తిని
గోరణమున మంత్రసాని కోసెను బొడ్డున్
నీరజముకాడఁ జదిమిన
నేరిమిని గలుక్కుమనె మనీషన్ విధియున్

ఉ. కోసిన బొడ్డుపై నదిమి గోర విభూతిని బోరుకాడ గం
గానరిదంబుపాదయుగుఁ గంధినుతాహృదయేశు స్వామినిం
జేసిరి బోరుకాడఁగను జేసిరి క్షీరసముద్రశాయి ము
క్తిశుడు ముక్తిగల్బు విడియింపఁగ రా నిను వింపు లొందఁగన్

ఆ. గోధుమలనుబోసి గొతుపుపట్టుంజీరఁ
బఱిచి లోకనాథుఁ బండఁబెట్టి
గడ్డమీఁది చిన్నిబిడ్డ మాదంచును
గొఱవిఁ ద్రిప్పినారు గ్రుడ్డుచుట్టు

క. ఇప్పసికందు పెనుగొఱవిఁ
ద్రిప్పించును రాత్రిచరపురీ గేహములన్
గప్పల చుట్టున ననఁగాఁ
గప్పుం జగు లెగసెఁ గొఱవి కప్పు పొగలలో

క. చిటపట సవ్వడి వినఁబడెఁ
గిటకిటనన్ బట్టమహిషి కిటికిదెనఁ గనన్
చిటికలు గుటికలు మెటికలు
పటపట చిటచిటని జలువాన కురిసెడున్

శా. వర స్వాంబులొ? దేవతామకుటరాద్వైమూర్త్యరత్నాంశులొ?
 హర స్వాంతసురాళిబాష్పతతియొ? యానంద లేశంబులొ?
 యార్ద్రశ్రీనతదీపవర్తివిగళత్పారంభతైలాంశులొ?
 ధర్మణ్యాశరకామినయనచింతాబాష్పసంతానమొ?

మ. అవి పూవుల్ వడగల్లు లేటిరి యయోధ్యాపత్తనీబాలకుల్
 నవతాశ్రీసితపుండరీకజలదానందోష్ణధారల్ నత
 చ్చేవులై ధారణినాథసాధమణిరాజ్రాంకణాంబుల్ మణుల్
 పువులున్ వియ్యములందె గాంతులు రవంబుల్ వెన్నెలై మందమై

క. చినుకులను దిస్సమొలతోఁ
 జని చేతులు చాచుకొంచు జగ్గులనవ్వుల్
 తనరంగ శాంతాదేవీ
 వనితామణికొడుకు వానవల్ల ప్పాడెన్

ఆ. శాంతకొడుకు వానశంబరమ్మునఁ దూఁగి
 వానలోనఁ దిరుగు వచ్చి పురిటి
 యింట శౌరిఁజూచు నింతలో వానలోఁ
 దిరుగు మఱలఁ జొచ్చుఁ బురిటియిల్లు

క. తనచేతి కిమ్మనును స్వా
 మిని నవ్వుచు మంత్రసాని మెటికల్ చిటికల్
 చన విడిచి యతనికణతలు
 ననఁగా రాదయ్య దేవుఁ డని బెదరించున్

ఉ. ఓమిన ఋశ్యశృంగగురుయుక్తముగాఁ జని యక్కఱు శాం
 తామధుమూర్తి ముంగురులునాఁ జను కర్కటిడక్కలందు హే
 లాముఖచంద్రముం డమరి లగ్నముగాఁగను జిట్టితమ్మునిన్
 క్షేమపుణ్యోవుఁ గాంచి యొనఁగెన్ దొలిదీపన లల్లువెట్టుచున్

గీ. అంత వచ్చిన భూపతి కంగనలును
 నదివఱ కెఱుంగనట్లుగా నంతనంతఁ
 దొలఁగిపోదురు సిగ్గుపొందుదురు తక్కి
 తారుదురు నవ్వుచుందు రందాలగనులు

క. ధరణీపతి తన యంతః

పురమే యదియొక్క క్రొత్త పోడిమి నెఱవఁ
దిరిగి తనకు బాల్యదశా
పరిణామము జరుగునట్లు ప్రమదం బందె

సీ. విరియుఁబూచిన లేతవెన్నెలతీవల

పొదరుటూయెలలోన నొదిగినట్లు
తెలిపాలవెల్లి జగులకరళ్ల సుమాళ
మెనఁగు జీబులలోన మసలినట్లు
లోక వేయిపున్నమ లొత్తుజగట దేరు
చిక్కవెన్నెలవెన్నె జొక్కునట్లు
మెఱుపుదీవల నిట్టచెఱుపువెల్లులనీళ్లు
లోదెపనల మున్ను లొలసినట్లు

నంతిపురమునయం దయోధ్యాపురంబు
నందుఁ బ్రతిజీవి కదలని యాననమున
నుఱికివచ్చు నానందరసోల్బణంబె
కాక చైతన్య మేదిన కరణి నొప్పె

మ. సెలయేఱైనను వేళపట్టుఁ జనఁగా జీమూతధారల్ మహా
పలముల్ సేరఁగ గండుతా లురలి జీవద్వేణిఁ గట్టంగ ఘ
ల్లలఁ గాంతారము లేగఁగాఁ బెనుతటాకం బొండు చేరంగఁ గో
సలరాజాత్మజ చిన్నిబిడ్డఁగనుటాళల్ సేరె విద్యుద్గతి

మ. ఎదురెక్కె నవహర్ష కుల్యలు ధరిత్రీశోజ్జ్వలత్పత్తసి
పద మాశాంతము లందునుండి హితభూపాలోగ్రసామంతు లిం
పొదవం జేరఁగ వచ్చునట్టి యరదంబుల్ వాహినుల్లాఁగ న
ట్టిద రాట్పుత్తనమోదవార్ధి యెగఁదలై సంగమస్థానముల్

గీ. ప్రొద్దు వాటారిన దటంచుఁ బ్రొద్దు గ్రుంకె

నంచు వెన్నెల లరుదెంచె నంచు నెవరొ
యనిన నెఱుఁగుటయే గాని యవనిపతికి
నించుకే దినగతి గోచరించలేదు

చ. నెఱకళలందునన్ సగము నిండినఁ గ్రుమ్మిన యంకముద్రచే
మెఱుంగులకందు నీలిపన మించినరాజు నృపాలునిండ్లలో
నెఱకళ లన్నియున్ మిగిలి నిండిన కాంతల యాననంబులన్
గుఱుతిడనయ్యె నయ్యమృతగోళము దగ్గఱ నిండుకాంతులన్

గీ. రాజు పురుటింటిలోన నిద్రానమాధి
గతుని హరిజూచు సాధశేఖరనితంబ
గతుని హరిణాంకుఁ జూచు నా కాంతిగోళ
ముల విభేదంబు దెలియక మోసపోవు

గీ. రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వీడు
రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వాడు
మింట నితడు రే చన నస్తమించిగాని
యిరువురి విభేద మెఱుంగడు ధరణిపతియు

ఉ. నిండిన కొర్కిచేత నవసీపతి లో నయనాభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నొకత్రోపున లో శతశోభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు హృది ద్రొక్కిసలాడుచు నంత రామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నెద నూర్పిడిసేయుచుఁ దూరుపెత్తుచున్

ళా. తా జన్నంబును జేయనెంచిన మొదల్ తారాడె జంద్రుండు నీ
యోజ్జవచ్చెను నేటికిఁ దిరిగి యోహా! వాడె వీడయ్యెనో
రాజై స్వీయగృహమ్ములన్ వెలుఁగు నీ రాముండు చంద్రుండు తా
రాజై రాజునడందరాజయి రసారాముండుగా వెల్గెడిన్

మ. మధుమాసంబున నల్పయామము త్రియామాశ్రీత్రియామంబులున్
బృథువుల్ తాము గతించికూడ మిగిలెన్ రే యామభాగంబు మో
దధునీసాగరసంగమమ్ముగఁ బ్రభాతప్రాయమై రేయి సం
గ్రథితానందరసాపగావులినతీరం బయ్యె రాఘ్నేధముల్

నీ. వెనుగాళ్ళవగ్గముల్ బిగువులు నడలంగ
మునుగాళ్ళు గాటికిఁ గొనలు తగుల
వెన్నవంగఁగ సాఁగి వీనులు టిక్కించి
పొలపొలవచ్చు వేఁబోక నన్న

వెలుగులఁ దలవంచి పెడద్రిప్పి ముట్టియ
 మారేఁడుపిందెలమాద్రి కన్ను
 గ్రుడ్డులు మిలమిలఁ గూరఁగా విచ్చి నా
 సారంధ్రముల నుబ్బెనంగఁ జూచె
 నుఱిమి యుఱిమి మానవోర్వీశ సేవాధు
 రంధరంబు స్వస్తురంగమంబు
 పొలసుదిండిమూఁకఁ గొలికికిఁ దెచ్చిన
 రాజునకును సారరాజుకాన్క

క. ఆసమయంబునఁ గైకే
 యీసాధములందు దివ్వె లెసలారెఁ బునః
 శ్రీసముపేతజ్వాలా
 మానర కాంతిచ్చటారమాజటిలములై

క. పరిచారికలును భూమి
 వరుతోఁ జెప్పంగఁ బర్వపర్వనఁ జనఁ దొం
 దర సీఘృకాచుటకుఁ దొం
 దరయును బడినంతలేదు తనయుఁడు కలిగెక

సీ. మీనలగ్నమున జన్మించెను దనయుండు
 నైవాలపిహితమా శంఖ మట్టి
 యొకగ్రుడ్డు లగ్నమం దుండఁగా శుక్రండు
 మూడవరాజికి భూమిపాలు
 ప్రియతమతాంతకుఁ బేర్చి పంచమము బు
 ద్ధిసాన మమృతాంశు దేవగురుల
 యునికి నిర్వీచియకా నుదధివోని పరమ
 శాంతస్వభావుండు జననమందె
 రాజు పరువెత్తి చని కుమారకుని లోచ
 నాభిరామమూర్తిని జూచు నంత బ్రమసె
 బిగియు కళ్యాణ సృక్వముల్ పగిలి నూర్య
 రథతురంగముముఖముల రక్తిదోఁచె

క. మందేహుల మూఁడ దులుపు

టందున జాగయ్యెనేమొ యాదిత్యునకుఁ

సుందరి కైక సుతుఁగనుట

యందియమ్రోతలుగ వార్తయై పురిచబాకె

మ. దినరాజోదయకాలపుల్లనలిసీచీధిత్యనూనాస్యహృ

జ్జనితానందరసానుకూలగమనస్కంధోరులీలాచల

త్తనుమధ్యాభినవాభిరామ యగు వార్తాదేవి యూరేగె ధా

వనకాంచీమణిరత్నకింకిణీకాక్వాణప్రతిష్ఠానయై

చ. తనదెస రాజు సేయుఁ బ్రమదంబునఁ బట్టపురాణికన్న వ

ట్టిన తెగరాచరీవిఁ బ్రకటించెడు కైకయ రాణియైన భూ

జనులకు నంతలోన నలచానకుఁ బుత్తుఁడటన్న వార్తయుఁ

వినఁబడ రాజె పుట్టె ననిపించె బలాత్కృతబుద్ధిపెంపునక

క. కౌసల్య కొడుకునంతటి

రాసుతుఁ డింకొకఁడు గలుగ రవితరుగము ల

భ్యాసమ్మునఁ గర్కాటక

రాశి గలుగఁ బరువిడెన్ ద్వరాధూర్జరముల్

సీ. తనమేను చక్రసుందరముగాఁ జుట్టి న

హస్రఫణల్ సాచు నాదిభోగి

యంచుల ధాళధశ్యప్రాప్తదిశములౌ

సుడియు వెల్గులపాదు చుట్టుకైదు

వంతస్థనారాయణాత్మప్రభాగోప

నవ్రతపాలన తీవ్రమూర్తి

యాకాశదక్షిణాయనదోషపరిహృతి

ధర్మోత్తరాధ్వసంధానశీలి

యగుచుఁ జనుదెంచి మింట మార్తాండమూర్తి

నిన్న నడిజాము పుట్టిన నిసువుఁజూడ

నెంతదూరము పెరిగెనో యేమొ యనఁగ

నిముస మనఁగను నిముసంబు నింగి నిలిచె •

- గీ. అంతన సుమిత్ర కుదయించె నాత్మజుండు
 లేలిహానాధిపత్య మాశ్లేషయందు
 నాశరాసుప్రచయ లేలిహాన మగుచు
 దనువుచే బండువాగై న దబ్బపండు
- చ. తనయుడుగల్గి నొప్పలును దగ్గవు రాణికి వేళ్ళ నూది మె
 ల్లనఁ గని మంత్రసాని కవలన్ గ్రహించెను గుబ్బిసాడు రా
 జనకును బాయనంబు మధుసూదనుతేజము నాల్గు చేసి యి
 చ్చిన తొలిజాడ తోచె దనచిత్తమునన్ బ్రమదంబు పొంగఁగన్
- గీ. ఇంకొక సుతుండు గలుగఁగ నింకఁ గొంత
 సేపు పట్టునటంచును జెప్పె మంత్ర
 సాని రాజును శిశువుఁ గౌసల్యకొడుకు
 కైక కొడుకులతో బోల్చి కరుదులాడు
- ఉ. ఇద్దరు నీలిమైజగులు నీయన పాండిమ పాయనంబునన్
 గద్దటిపాలలో మఱుంగుఁగా పొకకొంతయుఁ గొంత లేతకా
 పద్దిర మద్దికాయ లయినట్టి కనుంగవ భూమినేతకున్
 బెద్దయు విస్మయంబు గనిపించును గోనలయందుఁ బ్రీతియై
- ఉ. ఆపయి నెప్పుడో కలిగె నామెకు నింకొకపుత్రకుండు న
 ప్తపదకాంతిదేహుండు కడంక సుమిత్రయు రంగనాథపూ
 జాపరమాంకమై తనబుజంబున జారెడు పట్టుతోరమున్
 గోపనహేతువున్ మొదలిగుర్తుగఁ గట్టెను బెద్దబిడ్డకున్
- ఉ. కోయనఁ గోటియై పనపు కుంకుమ గిన్నెలనిండ నూనె నీ
 కాయయు సేవకిరీతి గంపలు బుట్టలుగాఁగనై యయో
 ధ్యాయతనంబులన్ గడపయన్నది వీడక పంచిపెట్టి రా
 త్రీయవినూత్ననూపురగతిధ్వని నంచలపిల్పుఁ బిల్చుచున్
- గీ. రాచి ఆంపానఁబెట్ట దోషాచరాళి
 జెప్పునన్ దన్న దితిజుల శిశువు లంతఁ
 జాలుదు రటంచుఁ బురుటిండ్ల సాగనార
 మట్టలును బ్రాతఁచెప్పలుఁ గట్టినారు

క. ఆగామిదైత్యదహన

ప్రాగల్భ్యవినోదలీల బాలెంతల శో
భాగ్మహములఁ గుంపటిపొగ
సాగెను సనసన్నగాఁగ జాల్మలులుగా

సీ. దైతేయహరణవేళాతీవ్రతంబోలె

, నడికట్టు గట్టిరి సలిననేత్ర
లసురవార్తాపరీహరణంబు వోలికఁ
జెవి దూదిఁబెట్టిరి శ్రీనిధాన
లసురదుష్కిర్తిమూలాంకురం బనఁగఁ బం
డ్లకుఁ గప్పువెట్టిరి సలినముఖలు
దుష్టభావాత్తవైధుర్యంబు నూచిగా
ముసుగులు వేసిరి ముగ్ధదృశలు
పద్మనాభులీల బాలెంతరాండు పా
లించినారు మూదలించినారు
హొన్నకులఘు చెడిన వెన్నెమ్మలను దాది
పిండు ధర్మరాశి బిడ్డకొఱకు

సీ. ఒకసారి చనుడెంచి యుర్వీకశత్రుండు

కౌసల్యపసికందుఁ గాంక్షసేయు
నొకసారి తానేగి యుర్వీకశత్రుండు
కైకయాతనయుని గాంచిపోవు
నొకసారి కేమి యింకొకసారి చని రాజు
సౌమిత్రులను గాంచి సంతసించు
నితరులఁజూడని యెల్లవేళల దశ
రథరాజు నెడఁద నగ్రసుతుఁ జూచుఁ
గోసలాత్మజాతకొడుకు రాజునెడంద
వదలిపోడు చూపు ప్రిదిలిపోడు
ఉఱక ప్రిదిలిపోవునో యశుభాశంకి
రాజు ప్రేమఁ గదలి రవ్వ పొందు

క. రా జగ్నియందు వేల్వడు
రాజీవాక్షులును రంగరాట్నాజావి
భ్రాజష్టులు గారును ర
క్షోజేతయె రక్ష పదునొకొండు దినంబుల్

క. ఆ పదునొకొండు దినములు
భూపతిసగరంబునందు భూదేవాగ్నుల్
శ్రీపతిదయామధురనే
త్రాపాంగజ్యోతిసుషమ లావర్జించెన్

మ. దినముం బూసిన యాముదం బూసిన జ్యోతిర్గర్భముల్ వండి వె
చ్చన కుమ్మించినయట్టి యాముదపుగింజల్వోలె నార్ద్రప్రభా
ఖను లాత్రీయగృహప్రదీపికలు రాడ్గర్భంబు లేపారె జ
క్కని యానందపువెల్లు కన్న మొద లెక్కంబట్ట భూనేతయున్

సీ. జననాయకుండు కౌసల్యాసుతుం గాంచు
బ్రాణమ్ము లన్నియు బహిరవెట్టి
శాంతాపురంధ్ర కౌసల్యాసుతుం జూచు
బ్రాణమ్ములను లోన భద్రపఱచి
సత్తపోనిధులు కౌసల్యాసుతుం గాంత్రు
ప్రాణమ్ములో బిడ్డపాల్గు వెట్టి
కౌసల్య తనయుని గాంచు బ్రేమకొలంది
ప్రాణమ్ములను బిడ్డలోన బెట్టి
యొక సుమంత్రుండు కను దేవయుగమునాటి
వార్త కన్నులయెదుటన మూర్తిగట్ట
నవనిపతికిని గగనమైనట్టి బిడ్డ
యఖిలజనముల కనులకు నమృతవర్షి

క. హేమంతము పెనుసనగా
శ్రీమంతములైన పంటచేలవిధమునన్
వే మించి పురుటిదినములు
సోమించిరి రాజసతులు సుతులును గాంతిన్

- గీ. స్నాన మాడిన బాలెంత చక్కదనము
పరిణయమునాటి యందమ్ము పాదరించు
రాజు శిశువులఁ గాంచునో! రాణుల ముఖ
దేహకాంతులు కాంచునో! తెలియలేదు
- గీ. రంజితాధరతాంబూల రక్తిమంబు
చిటునగవు తెల్లదనములోఁ జిటిలిపోవ
నేటుపు విటుగుచుఁ దెలినిగ్గు లెక్కు చంద్ర
బింబములవోలె సతులు కన్పించినారు
- క. నెలపురుడు దాట దై నను
నిలాపతికిఁ బ్రాణ మార్గనే లే దటచే
తులఁ గొని పొత్తులలోఁ గా
నలేయు నిరవధికమోదసాగర మీఁదె
- గీ. ఆటుగడియలలోఁ దల్లి యనుట తెలియు
నాటునెలలకుఁ బైఁ దండ్రి యనుట తెలియు
ననుట నిజమే శిశువు రాజుహస్తమందు
నేడ్చి కౌసల్యచేతిలో నేడ్పు మానె
- వ. ఆ పదునొకండవదినంబున వశిష్టవృశ్యశృంగులు పిల్లవాండ్రకు నామ
కరణంబులు సేయువేళ నయోధ్యాప్రజ లొడ్డువిరిగి వచ్చిరి. వశి
ష్టులు పుణ్యాహవాచనానంతరంబునఁ బల్లెమ్మునిండ బియ్యమ్ము
పోయించి కౌసల్యతనయునిపే రనునంతలో మహారాజు బియ్యము
పై నిరతాంగుళీయమ్మున రామ యని వ్రాసి చంద్రుఁడని వ్రాయ
కయ మున్న
- గీ. సర్వదుఃఖహరమ్ము కౌసల్యపూర్వ
జన్మసంస్కృతి యోంకారసదృశమైన
తతమధురరామనామమ్ము ధాన్యలక్ష్మీ
యపహతనిచోళ మగు నెద హత్తుకొనియె
- వ. వశిష్టులు రామచంద్రుం డనకముందు దశరథుండు రామచంద్రుం
డని వ్రాసె. దశరథుండు వ్రాయకమున్న వశిష్టుల నోటనుండి
రామచంద్రుం డని వచ్చె. ఆలస్యముగ వచ్చిన సుమ్మంతుండు బియ్య

ములోఁ జూచి యక్షరమ్ములు సరిగాఁ గన్పింపక రామభద్రుం డని
చదివె

క. ఊరెల్ల రామభద్రుడు

ధారణినేతకును ఋషికిఁ దల్లికి శిశువున్

శ్రీరామచంద్రుఁ డయ్యెను

దారక మయ్యెను సమస్తధరణీపజకున్

వ. అంతఁ గై కేయీసుతునకు భరతుండని సుమిత్రపెద్దబిడ్డ రంగనాథ
వ్రతంబుతోరంపుబిడ్డకు లక్ష్మణుండని చిన్నబిడ్డకు శత్రుఘ్నుండని
వశిష్ఠులు నామకరణంబు చేసిరి

చ. ఉరువడి మ్రోతవెట్టుచు నయోధ్యవియత్పథ మందు స్వాదుభా
స్వరము వినూతనాద్భుతము శబ్దగుణంబుదయించె భూప్రజల్
పరిపరి రామ రామ యన భద్రత త్సుద్రతరధ్వనుల్ తదు
ద్ధరమహిమప్రతారితవిధూతములై చెడి యొత్తిగిల్లఁగన్

ఉ. అంతన కోసలేశసుతయాత్రృజనామము నెల్లవారి ప్రా
ణాంతరవీధిచుండి బయలై చనుదెంచిన యక్షరంబులై
యంతయు విస్మృతిన్ బడద యేరికిఁ కిన్ వారినామముల్
కొంత కెఱుంగఁగా నడుగుకొందురు వారిని వారు భూప్రజల్

సీ. ఆ చిత్ర మేమిటో? యాపురంబునయందుఁ

బ్రజలెల్లఁ బ్రశోత్తరంబులందుఁ

బ్రశ్న యడుగఁబోయి రామచంద్రుం డంద్రు

బదులుచెప్పగ రామభద్రుఁ డందు

రే వస్తు వేనియు నెట నున్న దే యని

యడుగఁబోవుచు రాము నడుగుచుందు

రెచటికేఁ బోవుచు నెట కేగుచుంటి వం

చన రామభద్రుని గన నటంద్రు

మఱియు నల్లంతలోఁఫల మాటఁ ద్రిప్ప

కొంటయే గాని మొదలిపల్కులకు రామ

ముద్రగా నాడుదురు వేదములకు వేద

శేఖరంబుల కందని సిద్ధమతులు

మ. శ్రమపొందక త్సుధయున్ బిహసయును దీరక గిష్ణకార్యాంతవి
 శ్రమమొందక నిదురింపఁ బండుకొన నిద్రక మేలుకొన్నక వచో
 గ్రిమభాగంబుల సర్వభూప్రజకుఁ దండ్రీ ! రామచంద్రా! యట
 న్న మహావాక్యమె గోచరించె సుమహానందంబు సంధించుచుక

గీ. వృక్షమా మున్నెయున్నది బీజనిర్గ
 తంబయై గోచరించు నేత్రముల కెందు
 లనలే రామమయం బయినట్టి జగము
 నప్పడే రామమయ మయినట్లు తోచె

గీ. సుకృతపరిణతిభేదంబు సువ్వె యొక్క
 శిశువె గనిరి కౌసల్యయు క్షీరరాశి
 పాలసంద్రపుడరంగల పచ్చి యార
 దట్టె కౌసల్య మైపచ్చి యారజొచ్చె

సీ. వెలికింతలై బోర్లగిలఁ బడఁజాలక
 కలశపాథోరాశి కమ్మతరంగ
 చినుకంచు మొగము వాచిన తోలిపసికందు
 కౌసల్యయెడఁదలొఁ గరడు కరడు
 లై పొంగులొలయు పయస్స్విదునిర్జర
 నిర్మ రధారలు నిక్కి నిక్కి
 చుబుకు చుబుక్కునఁ జుంచుమూతిని బెట్టి
 యాబతీరంగఁ ద్రావునట్టివేళఁ

గందు గుటక లుబ్బెడు పసిగళములోని
 లేతనరముల చిఱుకదలికలు చూచి
 రాజుముఖమండలమున మూర్తంపుముదము
 రాణిముఖమండలమున మూర్తంపుశాంతి

గీ. మొదట నోంకారమును వేదములుగఁ గల్ప
 మును యుగంబులుగాఁ బాదములుగ ధర్మ
 మజసుతుని మోదవా రాశి యాత్మజులుగ
 మొగిఁ జతుర్థావిభక్తమై మొనలుమాపె

ఉ. సాధుజలప్రపూర్ణములు సంతతజీవధులైన యెల్ల పా
 ఠోధులు నొక్కడయ్యు నొకత్రోవన క్షీరపయోధి పెద్ద ధా
 త్రీధవు నాత్మవృక్ష మిగిరించిన నల్వరిలోన స్వామి శో
 భాధునియై ప్రమోదమధుభావనిధానముగా జ్వలించెడున్

క. ఊత్తునకు శిశుచతుష్కము
 పొత్తులలోఁ గొట్టుకొందు పోరిఁ గాల్సేతుల్
 గ్రొత్తలుగఁ బురామాత్మ్యక
 జత్తునై తిరుగఁబడిన చేపలవోలెన్

క. మూలదితిజభూతంబుల
 గాలి దవిలి పోరువెట్టఁగా శిశువులు ద్వా
 ర్జ్వాలాజ్యోతిర్జాగ్ర
 ద్వేలలు కాపుండు దృష్టితీసిన యేకుల్

చ. బలికినయట్లుగాఁగ సరయాజల మెక్కి యయోధ్యబావులన్
 జలములు చేతికందు నృపుచానలు చేడ మొగం బెఱుంగరున్
 నెలపురుడై ననాఁడు రమణీత్రయ మూరక హేల నూతిలో
 పల నల చేడవేసి రొకబారెడు బాలమృణాలబాహువుల్

క. ఆ నాఁడు తొట్టెలో నిడి
 మానవపతివంశబాలమార్తాండుని నా
 నానారీమణు లూచిరి
 యానతమ్మదుహాసరోచిరాస్యాంభోజల్

గీ. నోరు పెగలదటే నీకు నూరక తెగ
 రాలిపోవుదు కూసరాగాలతోడ
 బిఱ్ఱబిగిసెదు తొట్టెను బెట్టు స్వామి
 నేలగాఁ బాడగా నొక్కజోలపాట

క. అనరమ్మ యొక్కపాటను
 వనితామణు లెల్ల నిటకు వాయనములకై
 చనుదెంచిరొ యెల్లరకును
 నినుమడిఁ దాళాట పడెనటే? నోభులకున్

గీ. నెల తిరుగలేదు మగనితో నీవు గలసి
యత్తగారిని దొలగించి పెత్తనమ్ము
నెత్తిపై కెత్తుకొంటివి నీరజాక్షీ
నీకునుం జిక్కనగు పుచ్చడీకతనమొ !

క. అని యదలించుచు హేలగ
ననునయముం జేసికొంచు సంభోజాన్యల్
విసమితవదనలు పాడిరి
మనుజేశ్వరశిశువు గానమాధురి కొలయక

క. జోజో కమలదళేక్షణ!
జోజో మృగరాజమధ్య! జోజో కృష్ణా!
శ్రీజేతృదిలీపాన్వయ
భూజానిలతాగ్రభాసిపూవా! జో జో!

తన్వి.

జో! కమలాచారువదనకమలాచూర్ణకపోలవికచనఖ జో జో!
జో! కరుణాపాంగకలితతరుణాజ్ఞా*వినివారణమధునిధి జో జో!
జో! కృతనాకేశ్వరతతపృతనాజ్యోతిరమోఘకరణతను జో జో!
జో! కుటిలారాతిహరిణజటిలాచ్ఛోదనకార్మకపటుకర! జో జో!

మంగళమహాశ్రీ.

పొత్తులను నందములు బొత్తులిడినట్టు గొలపొత్తివలె నొత్తిగిలు జో జో!
గుత్తులుగఁ బ్రాకిచని కొత్తలము వ్రేలు సరికొత్తలగు ద్రాక్షవగు సామీ!
చిత్తునకు సత్తునకుఁ జిత్తులగు బోకులగు జిత్తులమరించఁగల సామీ!
ఒత్తిగిలి పండుకొను ముత్తకలియేడుపుల నొత్తుగను నెత్తకుము జో జో!

క. మొకరిశిశూ! మాంధాత్మని
గకుత్స్థుని దిలీపరఘుల ఘనుడగు నజప్ప
ధ్వజశత్రుని సుజ్యోతి
ర్ముకురంబా! నిదురపొమ్ము! పో పో! జో జో!

వ. అంత నెలపురుడు పోయిన నేకాంతమున

౩౦౧

క. కౌసల్యాశయ్యోపరిః

గౌసల్యాహస్తజలజకాండోపరి శ్రీ

కౌసల్యావత్సోపరిః

గౌసల్యాశిశువు రాజు కడుముద్దాడె

ఉ. హాసరి చైత్రపుకదుదిని నారెడు మల్లెలమొగ్గలం బలె
రాసిగ రేకకట్టుకొను శ్రావణమాసపుఁ గేదఁగుల్ బలె
మాసరమైన కా ర్తికికమాసములో వరివెన్నులంబలె
శ్రీసముపేతులై పెనుపుఁ జెదిరి రానిసువుల్ క్రమంబుగ

గీ. వెలికిఁ గొనిపోకుండి బిడ్డఁ బిట్టలారు

సంజవేళల సంచుఁ గౌసల్య పలుక

గరుడి వైకుంఠమున భయకంపితుండు

మడమలను ద్రొక్కకొను తెక్క ముడుచుకొనుచు

గీ. బోర్లగిలఁ బడనేర్చిన భూపుసుతులు

తలయుఁ గాల్చేతు లిట్టె కిదల్పుచుండ

నీళ్ళుత్రవ్వక చన్న తాఁబేళ్ళపోల్కి

శాంతకొడు కమ్మతోఁ గేకినలుగఁ జెప్ప

చ. తనకును నిద్రలో దొరలి ధాత్రిపయిఁ బడ నేలపాప కొ

ట్టినదని రక్షనేసినఁ గడిందిగఁ గౌసలరాజపుత్రి యే

మనుకొనెనో మహాప్రభువు నాత్మను దాను విదేహరాధనుః

పణమగు లక్ష్మీయా పుడమిపాపకుఁ దాఁకిన మాటయొత్తిడి

మ. శిశువుల్ నాఁటికి నాఁడు దీపకళికాశ్రీ మాత్రమే కాక ము

గ్ధశనైర్ద్రష్టులఁ బల్కరించుజనులక గాంచంగ నవ్వంగనుక

గుశలత్వంబున నేర్చి గబ్బువెడలక గూర్చుండి రోంకారన

౪ ర్వశలద్యాకృతులై త్రిలింగవిషయవ్యాహరప్రాగ్జ్ఞలై

చ. నలువురు బిడ్డలక ధరణినాథుడు చిత్రము రామచంద్రుడన

బిలుపునఁ జేసియే పిలుచు బిడ్డలు మాత్రము రామచంద్రుఁగా

బిలచిన రామచంద్రుఁడును బ్రీతిగఁ జూచును దక్కుమువ్వరున్

గిలకిల నవ్వుచుండు రిరుగేలు మొగిడ్చినయట్లు తట్టుచున్ 3౦౮

మ. ఋభువుల్ వేగను లుంచి కాయఁగ ధరిత్రీభృన్మహస్సుల్ జగ
త్రృభువుల్ ప్రాఙఁగ సాగి రంతట మహారక్షోఘ్నమంత్రంబులన్
శుభముల్ కూర్ప వశిష్ఠులున్ శిశువు లాశుప్రోజ్వలత్పుష్పి నా
రభటిన్ విద్వేముసేసి రంగన లువారల్ చప్పటుల్ కొట్టఁగన్

మ. అవురా ! శ్రీరఘరామచంద్రుడు ప్రభుండై విద్వేముల్ సేయుచో
హనఁగించున్ నిలుచున్నవైఖరిని బ్రత్యుల్లీఢపాదంబుతో
శ్రవణాంతానతముష్టియై తిజగతీరక్షాపతాకంబుగాఁ
బువు పుట్టంగనె దిక్కులం బరిమళింపుల్ పిక్కటిల్లుం గదా!

ఉ. ఓహరిసాహరిన్ సాగను లూఁగఁగ విద్వేముసేయ సామి మా
లాహరితాంశువుల్ పొలయు లాగునఁ బచ్చలకంకణాలహ
స్తాహృతిఁ దల్లి దండ్రుని నుండ వికుంతపురీకవాటవీ
ధీహరిసీలతోరణవిధిన్ జెలువారును రామచంద్రుడున్

గీ. రామచంద్రుని ప్రక్క నిదానమాధి
రామచంద్రుని ప్రక్కఁ గేళీమహస్సు
వెలిగఁ బోరు వెట్టు సుమిత్రపెద్దకొడుకు
రంగనాథుని చికిలితోరంపువాడు

క. నెలనెలకు బిగియుచుండును
నెలనెలకును వదులుసేయు నెఱిఁతోరంబున్
బులకితదేహ సుమిత్రయు
ను లక్ష్మణుని దండవంకనుం గనుఁగొంచున్

గీ. మొలచెడు చివుళ్ళకండాతి నెలవులఁ జన
నురును శ్రీరామచంద్రుండు నొక్కినంత
కందిగింజయ్యె గోసలత్మాత లేంద్రు
సుత జగన్నాథమా స్తనచూచుకంబు

క. తనచంక నెత్తుకొన నీ
యనిచో నేడ్చును సరే యటన్నను దా మో
యను జాలక ధరఁ బడవే
యును బిడ్డల శాంతకొడుకు నుఱక యెగుచుచున్

మ. ధరణీనేత కుమారులక నలుపురక దాఁ జూచుఁ దాఁ జూచు భా
రులక మువ్వరురాణులన్ బిలుచుచున్ జూపించుఁ జూపించుఁద
త్కరపద్మంబుల నిచ్చి కన్ను లురలం గాంక్షించుఁ గాంక్షించుఁ జం
దిరు క్రొవ్వెన్నెలకుల్యలంబలె దెసల్ త్రివ్వించి నవ్వించుచున్

క. బిడ్డల చేతులు మెడకును
నడ్డముగా వేసికొంచు నాస్యాస్యమున్
గడ్డము గడ్డమునుగా
బుడ్డికపోలము కపోలముగఁ బతి చొక్కున్

గీ. రామచంద్రుండు సర్వమూర్ధంబు చేతు
లొత్తి చూచును బూరుషు లెత్తికొనిన
లక్ష్మణుండు ముక్కులును జెవుల్ తడిమిచూచు
నెవ్వరే నంగనలు దన్ను నెత్తికొనిన //

ఆ. తల్లిచంగకనుండి తల్లిపై కుఱుకును
దండ్రిచంగకనుండి తల్లిపైకి
నుఱుకు నంతసేపు నూగినల్ నవ్వులు
నిదియు రామునకును నేమొ యాట //

చ. నడువఁగ నేర్చి రంత లలనల్ నడిపింపఁగ రామచంద్రులున్
గడుకొని యంగనల్ కరముఁగైకొని మధ్యను బట్టువీడినన్
జడనుగ నవ్వుచున్ జని పసండుగ శ్రీరఘురామమూర్తి మూఁ
డనుగులువేసి క్రిందఁబడు నట్టె త్రిలోకము లాంచినట్టుగన్

గీ. ఎన్నివిశ్వంబులో రాఘవేశు లిండ్లు
మూఁడడుగు లెన్ని వేసిన మొగిడిరావు
ఈ జనుస్సునఁ గృచ్చమై యెసఁగఁబోలు
నాకపత్తిదైన దివ్యకార్యాచరణము

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదొచ్చె గరుత్మనకచ్చవిప్రభక్
గరుడి వియత్పథంబున సుఖంబుగ టెక్కలు సాచి పోయె మై
హరువునఁ బొంచజన్యములు హంసలు ముక్కులు మీఱె నందక
స్ఫురదురుకాంతిపుంజములు పుట్టె దిశాభిహతాతపంబులక 3౨౨

- ఉ. దారుమయాల్పఖడ్గము లుదారనవారుణవర్ణరమ్యముల్
 శ్రీ రఘురామచంద్రునకుఁ జేతి కొసంగఁగ నాడుకో ముఖాం
 భోరుహమందుఁ గోసలను బూంచుచుఁ గేళివిచిత్రఖడ్గధా
 రారుచి కోఱలై వనవరాహముగా బెదరించుఁ గాంతలఁ
- చ. ఒకరుఁడు పూటచిన్న మఱియొక్కఁడు నొక్కఁడు రోజుచిన్న వా
 రికిఁ దనయన్నగారగుట శ్రీ రఘురామునకుఁ గడిందియై
 చికిలిమెఱుంగు కంకణపుఁజేతులు వారిమెడల్ తగిల్చి యూ
 రక కవుఁగింటికిం దిగిచి క్రచ్చుకొనుఁ దొలివృద్ధవోలికఁ
- ఆ. ఒక్కసారిగాఁగ నుభయసంధ్యలు దయ్యి
 ణోత్తరములయందు నొదిగియున్న
 నీలిసీడ లొప్పు నింగివోలిక నల్లు
 రన్నదమ్ము లాడు నవని తోచు
- క. నలుపురకుఁ గాలిగజ్జెలు
 నలుపురకుఁ రత్నకంకణమ్ములు మెడలఁ
 నలుపురకుం బులిగోరులు
 నలుపురు నానావిభూషణజ్వలితాంగుల్
- మ. జగదీశుల్ హరిసీలచిక్కణమణిస్తంభంబులం జుట్టి కే
 లిగ ననోన్యభుజావిలగ్నకరు లోలిం జెట్టపట్టాలుగా
 నగుచుంబోఁ బ్రతిబింబముల్ పొలసి యింద్రశ్రీమహావేళలఁ
 దిగిభక్రీడగఁ బొల్చుఁ దా రనిమిషస్త్రిలై కనం గామినుల్
- శా. చూడారత్నము కల్లగజ్జెలు కటిజాతిస్వనత్కింకిణుల్
 ప్రీడామ్మగ్గముఖారవిందము రదావిరూపతహాసంబులుఁ
 గ్రీడాకారుక మంసవీధికను వ్యాఘ్రీశ్రీనఖోద్భాసి వ
 ణ్నోడంబాకృతి తల్లికై కరము సాచుఁ రామచంద్రుం డొగిఁ
- శా. క్రీడాకారుక మల్లెతాటను భుజాకేళీవినిస్వానముల్
 పేడెత్తించుచు నొక్కచేత జననీపీనస్తనం బందు నా
 డాడం దాచుచు నొక్కచ న్నడుచుచుఁ హరిప్రమోదాక్షుండై
 గోడిఁ నిల్వఁడు కూరుచుండఁడు దరాకూతాస్యకౌసల్యకుఁ 3౨౯

క. పాల్ద్రావు రామచంద్రుడు
 పాల్ద్రావుచు రాఘవుండు పరువెత్తు మఱి
 పాల్ద్రావు వచ్చి యాతడు
 పాల్ద్రావగఁ దల్లియెడఁద పాలకడలియా

నీ. నా తండ్రి రామచంద్రా! నన్నుఁగన్నట్టి
 బంగారుతండ్రి! నా ప్రాణపదమ!
 మార్తాండకులదీపమా! దిలీపరఘుది
 వ్యాస్వయజలధిశీతాంశురోచి!
 లజమహారాజసుప్రజ! యయోధ్యామహా
 పత్తసీప్రజ కంటిపాపవెలుగ!
 రావయ్య నాకూన! రావయ్య నాతండ్రి!
 రావయ్య నాబాబు! రావె! రావె!
 యని దశరథుండు పిలువఁగా హరి సమస్త
 మాతఁడే యైనయట్లుగా నడుగుదమ్మి
 గజ్జయలు నందియలు గల్లుగల్లు రనఁగఁ
 జనును నవ్వుచుఁ జేతులు చాచుకొంచు

ఉ. ఇక్కడనున్న రాముఁ డిపు డిక్కడ లేడని యింతలోన నే
 దిక్కున కేగెనో యని మఱి గుఱుసుళ్లుగ నాల్గుమూలల
 ద్రొక్కిసలాడు తల్లికిని దోచును రాముండు వేల్పుటింటిలో
 నిక్కడి విగ్రహం బచట నిక్కడ నక్కడిదిక్ విహించుచు

ఉ. ఒక్కడ నుండవేమిర శిశూ! యది యేమిటిరయ్య! సేత నీ
 కక్కఱలేని దంచుఁ గలదా? యొకఁడే పనియైన రాఘవా!
 యక్కడఁ బోవరాదు మడిరయ్య! ప్రభూ! ప్రభురంగనాథుఁ డీ
 దిక్కున నుండె నీవు నరుడె మ్మిటకున్ బనితండ్రి! వేగమే

గీ. అని పిలువఁ గేకిసలు నవ్వు లాననాంత
 మధురుచులు లోచనాంతశంపావిలాస
 దీధితులు గాఁగ రాముఁ డేతెంచునంత
 నమ్మకును గేకిసలు నవ్వు లాస్వరుచులు

శా. తూనీఁగంబలెఁ బోయి నీళ్ళులను జిందుక జిమ్ముఁ జెల్కుక శిర
స్నానంబుక బుడిసిళ్ళుగాఁ గొను రఘుస్వామిక విలోకించి తం
ద్రీ! నారాయణ! యేమి మీపని యటం చేకొరి కౌసల్య ర
త్నానూనం బగు పయ్యెదక దుడుచు యత్నానూనసాధ్యుక శిశుక

శా. తానో 'లాములు' తండ్రిపే రెవరయ్యా? 'దాచాతమాలాలు' 'నా
లే! నా పే' రన 'సమ్మగాల' నొంగ నోలిం దల్లి 'కౌసల్య తం
ద్రీ!' నాగా ననబోయి రాక కనులక నీర్వేట్ట 'గౌసల్య నా
గానే కానులె యమ్మనే' యని ప్రభుక గౌసల్య ముద్దాడెడిక

ఉ. మువ్వరురాణు లొక్కొకరి ముద్దులబిడ్డలఁ జూడ నేగుచో
నవ్వచు రాముఁడే యుటికినక బినతల్లియుఁ గైక కొఁగిటక
గ్రువ్వకొనంగ నొక్కొకరుక విడనీయరు ప్రేమపట్టు తా
నెవ్వరు పిల్చినక బ్రభువె యేగఁడు కైకయి వద్ద నుండినక

గీ. కాళ్లు వచ్చిన దాదిగాఁ గైకకొఱకుఁ
బరువులెత్తును శ్రీరామభద్రమూర్తి
నిద్ర మేల్కొన్నదిగ రామభద్రకొఱకు
నంగలార్చుచుఁ జనుఁ గేకయాత్మజాత

ఉ. చేతుల రత్నముల్ మలఁచుఁ జిన్నిహారంగుల పట్టుబొందు లం
గీ తొడుగక గిశోరహరికిఁ గనిపించఁగరాక నీళ్ళులక
జేతులఁ దట్టుచుక బురదచేయును నూడఁగఁ దీయనీయఁ డో
తాత యటంచు లాలనకుఁ దార్చెడు గైకను దక్క నెవ్వరిక

వ. శ్రీరామచంద్రుని వదలి కౌసల్య యుండలేదు; శ్రీరామభద్రుని
వదలి కైకేయి యుండలేదు; శ్రీరఘుకులరత్నమ్ము వదలి లక్ష్మణుం
డుండఁడు; రామలక్ష్మణు లున్న స్థలముననే సుమిత్రాదేవి యుండును

క. భరతుడును సతని వెనుజని
తిరిగెడు శత్రుఘ్నుఁ డనుమతింతురు తము మం
థర తీర్పు తీర్పులును బెఱ
పరిచారిక లరుగుడెంచి పాలించుటలుక

వ. మఱి కౌసల్యాగృహంబుల

- ఉ. దాగుడుమూత లాడుదురు తానును గైకయు రామచంద్రులె
 చ్చోచి గనిపింపకుండఁ జనుచో వెనువెంటనె పోవులత్తుణుం
 డాఁగఁగరాని వేగమున నందెలనవ్వడి మందగించుచున్
 బోఁగల రాము కన్నడమి మూర్తము నోర్వని తల్లి కుండఁగన్
- ఉ. ప్రాగుదితప్రభావమృదుభాస్వరహాసమనోజ్ఞమూర్తియ
 ధ్ధాగమనప్రచాలితపదద్వయనూపురకింకిణీస్వనా
 భోగవిచిత్రగోపనవిముగ్ధుఁడు రాముని పోయినెల్లెడన్
 శ్రీగమనక్రియాగుణవశీకృతప్రజ్వలితాంగి తోచెడున్
- చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె విరాజితరాజహంసముల్
 గరువపురీవి పోయె నడకన్ గడకన్నుల కాంతులన్ వనాం
 తరములు రాగరంజితపథంబులుగాఁ గలిపించె గోకిలల్
 మురువులునూపె బాలవృషముల్ కనుగ్రుడ్డులు ప్రత్తికాయలై
- ఉ. ప్రీతిగ దోవతిన్ మడచి పింజలువార ధరింపఁజేసి యం
 గీ తొడుగన్ వలెన్ బయి లగించవలెన్ జలతారుపాగ తా
 స్థితవిలోచనాంతముల సేవకులన్ గను తీవితో దిద్ద
 త్నాతరళంబులౌ కనులఁ జూచును దమ్ముల రామచంద్రుడున్
- గీ. నిభృతతీక్ష్ణప్రసన్నతల్ నిశ్చలతయుఁ
 దనుకు శ్రీరామచంద్రుని కనులు చూడఁ
 దెలియవచ్చె బురాతిగృహీతిప్ర
 శస్త్రకురాజనాకరక్షావిభూతి
- సీ. తన తల్లి కందుబాటును మీటి మేయ సా
 హసముఁ జూపెడు బాలహంసవోలె
 స్తవ్యపానము వీడి చనువేళ నొంటి న
 ల్లకితోటఁ జనెడు బాలకరివోలె
 వేట నేర్పెడు తల్లి బాటఁ దొలంగి తా
 నై దూడు బాలసింహంబువోలె
 పుష్కలావర్తకంబులఁ ద్రెంచికొని మెట్ట
 పాలము లేగెడు చిన్ని మొగిలు వోలె

రామచంద్రుండు నడువగా రాఘవేశ
గృహములం బ్రతిబింబితాకృతులఁ బాలించె
బసి కకుత్స్థమాంధాత్మల పసి దిలీప
రఘులతీవులు చివురుతొ రాచవడలు

క. ఒకనవ్వు నవ్వు రాముం

ఊకకన్నును బెట్ట రాముఁ ఊక నడ నడువన్
వికచనయమూడె దశరథుఁ
డకటా! యజు లుట్టిపడిర యని తను మఱచున్

చ. ఉత్తరకోసలంబులను నుత్తరశబ్దము దిక్పరంబు కా
డెత్తున కెత్తు గొప్పతనమే యని తా వినఁ బల్కు సూర్యవం
శోత్తములై న వృద్ధుల ఛలోక్తులకున్ బయియెత్తు పుట్టె నం
చుత్తమురాలు కోసలనృపోద్భవ రామునియండఁ బల్కెడున్

గీ. తొడలపై రామచంద్రుని నిడుకొని నృపుఁ
డేడుగుఱ్ఱాల రథముపై నెల్ల పురము
నరుగఁగ ననూరుయుతబాలతరణి పొడిచె
సౌధములు క్రమ్మిన యయోధ్యవీధులందు

సీ. ఎగఁబడి శ్రీరాము నే పూట కా పూటఁ
గనకున్నఁ బ్రాణముల్ చనెడి యా య
యోధ్యాపురీషజ లూరేగుచున్నట్టి
రాముని గనుగొంచు భ్రాంతి పొంది
దూరానఁ జనుడెంచు శ్రీరామచంద్రుని
జూచి పూర్వంబునఁ జూడనట్లు
దగ్గరగాఁ జన్న తరుణరాఘవమాళిఁ
జూచి తా మప్పుడే చూచినట్లు
దూరమై చన్న యరదంబుత్రోవఁ గాంచి
కూడి రాముని జూడనే చూడనట్లు
కనులచే వంచితులుగాగఁ గళవళింతు
బహువిచిత్రజీవులు రామభద్రుఁగూర్చి

చ. ధనువులు పూని భూపతిపదంబులయం దెఱుగంగ వచ్చు వీ
రనికరము గనుంగొనుచు రాముడు వారల చేధనుస్సులం
గొని చిటువన్వలక ధనుసుకొప్పలు గూర్చంగ నల్లెతాళ్ళు వం
చినవెన ఫెళ్ళుమంచన హసితము వీరులు విడ్లతోబడి

గీ. రాముఁ డడుగంగ ధనువు నీరాదు ధనుసు
రాముఁ డడుగంగ నీకుండరాదు పెఱ ధ
రాపతిభుజావిమర్దనోగంబు ధనువు
విఱిగిన విదేహు లై నట్లు వీరు లెంత

మ. తరుణాబ్ధారుణలోచనుక బ్రభువు నంతఃపత్తినీవకుల్
ధరణీనాథునిపుత్తు నెత్తుకొనఁ జిత్తంబందు వాంఛించుచుం
దురు శ్రీరాముని విష్వక్సనులను దోడ్తో గాంచి యుష్ణీషముల్
చరణాబ్జంబుల నుంచి భీతిని నమస్కారంబులక జేయుచుక

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచెను మాధవుఁడుక బ్రభుత్వవై
ఖరిని వసాంతిముల్ బహుముఖంబులఁ బొందంగ స్వీయముద్ర ని
ర్భరసుమనోభిరాముఁ డయి రాజులె రాజితరాజకీరముల్
పరువులుపెట్టె నాత్మభువువారువముల్ హరిదుజ్జ్వలాంగముల్

శా. ఆజానేయము నెక్కి ప్రాతరుదితాభ్యాసంబులై నిత్యముక
శ్రీజేతప్రధమానమూర్తి యయి రా శ్రీరామచంద్రుండు వీ
ధీజాగ్రత్పురకామినీనయనదీధిత్వంశుమాలాచ్ఛటల్
రాజీవంబుల తోరణాల వరుసల్ రాజిల్లు నిర్వంకలక

మ. వినిపించుక బ్రతినాటఁ బొద్దుట బహిర్వీధిపురోద్ధానధా
త్రిని సభ్యాసము సేయుచో రఘుశిశుక్రీడాభుజాస్థానంబు
ట్టనవిస్ఫారితశింజినీపటుధనుష్టాంకార భాంకారముల్
పునరాయాతపునఃప్రయాతఖగరాడ్భుజాగ్రఫీటూరముల్

శా. మత్తాశ్వంబులపై మదేభములపై మన్నించి యెక్కించకుం
డెత్తుం బల్లపుఁ జోటులక రథము పోనీకుం డతం డెక్క జా
గ్రత్తం జూడు డటంచుఁ జెప్పెను ధరాకాంతుండు వీరాభితో
హృత్ప్రవత్సముఁజూపు రాముఁ డవియే యెక్కంగ వాంఛించుచుక

చ. నిలువక సజ్జితం బగుచు నేలపయి ఖద నాడుచుండి గం
తు లిడుచు ముట్టై గాల్చుడుమ దూయుచు మానిసి నెక్కనీని ప్ర
జ్వలితహయంబు నొండు పరుషప్రతిభాఖని యొక్క డెక్కులో
వల రఘురాముఁ డెక్కిను సవారును దీసి హయం బుదగ్రతఁ

చ. నురుసులు గ్రక్కు కొంచును దనూరుహకూపము తెల్ల స్వేదముల్
తైర్లలుచు రాయిడించి తెలి తెట్టెలు గట్టుచు దూఁగిపోవుచున్
మరలిన డురాముఁ గని మానవనాథునిబంట్ల ప్రాణముల్
తిరిగియ వచ్చె రాజానకుఁ దెల్పరు రామునిసేత యొక్కరున్

సీ. మాలిమిసేతకు మలఁగనిదానిని
శృంఖలాబద్ధమై చెలఁగుదాని
గళమున వ్రేలాడఁగట్టిన యినుపమే
కులకమ్మి రాపిళ్లకును విదీర్ణ
ఘీంకారనిదదభయంకర మగుదాని
వన్యగంధేభంబు వఱలఁ జూచి
రాముండు తుండంబు రాఁబట్టి కంభస్థ
లం బెక్కి యదలించి లంకె లూడ్చి
మెడగుదె నడల్చి వెలి నాలుకడలు తోలి
కొట్టమునకు మఱియఁగాఁ గుతలపడుచు
మావటీం ద్రబ్రమందరు మనుజనాథు
వలని భయమున నెదలలోఁ గళవళించి

గీ. రామచంద్రుండు వదలు నారసముతోడ
లక్ష్మణుండు పర్వవెట్టును లక్ష్మణుండు
వదలు నమ్ముతోఁ బాటుగ బయలుదేరి
పరువునిడు మున్నుగా రామభద్రమూర్తి

క. రథచోదనదక్షతలోఁ
బ్రథమతైకై చను పరీక్ష రాముం డొక సా
రథిగా లక్ష్మణుఁ డొక సా
రథిగా లీల యచుచు దశరథుఁ డొప్పికొనెన్

ఉ. ఒక్కడు బారుగాఁ గదలె నూఁగి రథాళి; రథాళి యేగుచో
నొక్కవిచిత్రవల్లనమహోద్ధతి దాశరథుల్ రథంబులన్
మిక్కిలిఁ దోలి రంతన నిమేషములో మునుమున్నుగా ధరన్
జెక్కినయట్లుగాఁగఁ బఱచెన్ హయముల్ రయతీవ్రమూర్తులై

మ. అథధారాగతులై యెగుళ్లును దిగుళ్లొ నేలపైఁ బోవుచో
రథముల్ సుంతయుఁ గ్రుద్దుకోపు హయముల్ శ్రాంతాకృతుల్ దాపు నే
రథియన్ స్వీయరథంబుఁ దప్పికోనిపోరా దట్లు పోజూలఁడున్
బ్రథముండై ఘరాముఁడేగఁ బిఱుదన్ రాజులై సామిత్రియన్

సీ. ఈ పసికందుల యీ పసిచేతులు
ప్రగహంబుల నెట్లు పట్టఁగలిగె
నీ పసిబాలుర యీ పసిమనసులు
నశ్వంబులను నెట్లు లదుపుపెట్టె
నీ పసిపాపల యీ పసిమేనులు
వేగభారం బెట్లు లాగఁగలిగె
నీ చిట్టిప్రభువుల యీ చిట్టిశక్తికి
నొగి రథశిక్ష యెట్లు దిగివచ్చె
నని భయం బందుటో లేక యబ్రమందు
టో ముదంబందుటో డిందుటో తెలియక
రాజు మఱి రాజు మించిన రాజప్రజలు
నలిగిన యెడందలం దమనస్కులైరి

క. మొదలిబరువు ప్రిదులుటతో
నిది యద నని చెప్పి రశ్వవృత్తాంతంబున్
మదగజవృత్తాంతంబును
బెదరు వదలి రాజభటులు పృథివీపతికిన్

చ. నలువురు పుత్రులన్ ధరణినాథుడు తా మృగయావిహారవే
శలఁ గొనిపోవ రాముడును లక్ష్మణుడున్ మదకుంభికుంభముల్
పులివివృతాస్యముల్ హరిసమూహసటల్ పెకలించి క్రొచ్చి యు
య్యోలలుగ నూగ్గ కార్ముకము లెత్తరు నామిష మెత్తరు త్తముల్

సీ. చెంగలించెడు మహాసింహంబు సెలవులు
 నిలువంక నిరువురు నిశియబట్టి
 యెదురేగు మత్తకుంభీంద్రశుండాగ్రనా
 సారంధ్రముల వ్రేళ్ళు సాచి చీల్చి
 వెలికింతలుగఁ ద్రోచి పులి నొక్కఁడెక్కఁగా
 గొంతుపై నొక్కఁడు గోళ్ళు ద్రుంచి
 వృక్షమూలము పీటవెట్టి కూర్చుండిన
 పందిముట్టియ బీటువాఁడ దాచి
 చిటుతవులులకుఁ గన్నులు చిటుతలువడ
 మించులై వానిముందుఁ గుప్పించిదూకి
 యల్పమృగముల నదలించి యలపుఁగొనరు
 రామలక్ష్మణు లధికశౌర్యంపునిధులు

క. తనతల్లి యెత్తికొని త
 న్నును ముద్దాడంగ వారును వీరును రా
 ముని లోకాద్భుతకర్మలు
 వినిపింపఁగ నమ్మ దెన్ని విధములచేతన్

ఉ. అట్టివ యశానె నీదు పనులంచు వచింపఁగఁ దల్లి రాముడున్
 వట్టివ వారిపల్కులును బాలురు లోకమునందుఁ జేతురే
 యిట్టి విచిత్రవార్త లను నీ పలుకుల్ విని తల్లి నవ్వు నా
 బొట్టెయు నవ్వు నెల్ల ననబోదులు నవ్వుదు రొక్కయుమ్మడిన్

మ. ఒక లోకాద్భుతశౌర్యవృత్తమును దా నొప్పారఁగాఁ జేసి కై
 కకుఁ గాన్పించుకొనున్ రఘూద్వహుఁడు నా కై కేయి యానందబా
 వ్యకదంబంబులు గద్గదస్వరములున్ సంతోషకుల్యాతరం
 గకడోలాగమనంబులున్ మురిపముల్ గాఁ జూచుచున్ జూచుచే

ద్విపద.

నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
 నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
 మా బాబునకు ధర్మమహిమలు రక్ష
 మా బుజికిని మానిమహిమలు రక్ష

దేవి కౌసల్య పాతివ్రత్యరక్ష
శ్రీవశిష్టుల తపస్సేవధుల్ రక్ష
దశరథేశుల పూర్వతపసులు రక్ష
ప్రళమితాఖిలదైత్యభావంబు రక్ష

క. అని దృష్టి తీసిపోసెడు
నని వీపున నేలమన్ను నద్ది చమిరెడున్
దన చంకకెత్తికొని రా
ముని కే లెండ్రగుచ్చి మోము మోమున నిడుచున్

సీ. ఎవరయా యా స్వాము లెవరికో యీ వంగ
డవు దొలివెల్లు కప్రపునివాళి
యెవరయా యా దొర లెవరికో యాదిరా
జపవిత్రకీర్తి చొక్కపువయాళి
యెవరయా యారాజు లెవరికో నవకోస
లపృథివీలక్ష్మి బోగపుసుయాళి
యెవరయా యా తండ్రు లెవరికో చిన్నారి
వపువుడా తేళి నీలపుదువాళి
యని కవుంగిట గ్రుచ్చుకో నాస్యమందు
ముద్దులిడుకో గడుపుమీడ మూర్ధ ముంచి
కిలకిలార నవ్వించుకో గేకయాత్మ
జకును దెంపును దెఱపియు జాగు లేవు

శ్లో. ఉరువడి వృద్ధదాసి కనుచుండిన నూరక పల్కరించు; మం
ధర కనకుండఁ జూచి రఘునాథునిఁ గైకయి ముద్దులాడు; సి
గ్గరి పిన్దతల్లి జూచుటకుఁగా నటు లిట్టటుఁ జూచి పోవు మం
ధర కనుచుండేనేని రఘునాథుఁడు కోపములోని నవ్వులన్

గీ. దొంగగాఁ బోయి రామచంద్రుఁడు సుమిత్ర
కనులు చేరల చేతులఁ గప్పచుండు
నెదురుగా నిల్చి లక్షక్షణఁ డెగచినవ్వు
దిగిచి క్రువ్వుఁ గ్రవంగిట దేవి సుతుల

చ. తన తొడ లెక్కి యాడెడు సుతద్యయ మొక్క విచిత్రకంఠహః
రనిభృతరత్ననీలమణిరాజితపార్శ్వము లెట్లు కుండల
ప్రణిహితరత్ననీలమణిరాజితకాంతులునా నెసంగఁ జూ
చిన కనులకా సుమిత్ర యెద చిమ్మనగ్రోవులఁ ద్రిమ్మరించెడుకా

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె వినూత్నశిఖప్రభాశిఖా
హ్రాణమువోలె నొప్పెఁ జివురాకుల తుట్టతుదల్ జగాజిగుల్
రురువులు లేతపచ్చికలు రోసెను సాగెను చాగచెట్టు గం
బుర లుమిసెక వనీశిలలు మోసిన కస్తురి లేళ్ళ పక్కముల్

సీ. చికిలిచుక్కలుగ నారికెడంబె పూచెనా?

చిన్నారిమావి పూచినది తాను

సాలంకలుగఁ బారిజాతమే పూచెనా?

చిరుమల్లెతీవ పూచినది తాను

నింతలీంతలు నింబవృక్షమే పూచెనా?

సిరిసన్నజాజి పూచినది తాను

పైడిగంటలు మెట్టప్రబ్బలే పూచెనా?

చిన్నిగన్నేరు పూచినది తాను

సల్లవిసెమొక్కయే పూచెనా? మనోజ్ఞ

ముగ్ధమధురోచిఁగల్వారములును బూచె

దాను మాధవుఁ డరుదెంచు దారి యెల్ల

నవవికాసంబు జంటజంటలుగఁ బొలిచె

శా. తేజస్కములకుఁ వశిష్ఠు లుపసీతికా గామ్యసావిత్రి సు
శ్రీజాగ్రన్మతిశుద్ధి కల్గ నుపదేశించెకా ద్రిపర్యాయసం
ధ్యాజీవాతుమనోనిధానములు ప్రాణాయామపారీణతా
భ్రాజ్ఞుల్ శిశువుల్ సెలంగి రచలాంభఃపుండరీకాక్షులై

చ. రఘుపతియిండ్ల నుత్సవపరంపర సాగెను లేశలేశమై

యఘము లనల్ పినభృః బరమాణువు లొచు మొదభృక్రమంగె బా

లఘునమనోజ్ఞవక్త్రచపలాభ్రువు రాముని గాంచి జల్లుగా

సుఘువునికోర్కు లొప్పె మహిమండలభావగతుల్ సమార్ద్రమై

సీ. నడినెత్తి నాఁబసియడుగుజాతులు చాగ
 నారమేఖలలతో నల్లయవినె
 నార మాంజిష్ఠవర్ణపుదుండఁ చిఱుగూడ
 కట్లతో దురుచర్యకలితమయిన
 యుత్తరీయములతో యూపవక్రము లపీ
 డితములు బెరడుతోడివి లలాట
 పర్యంతము లగు నాశ్వత్థదండములతోఁ
 గనులకాటుకలతోఁ గొంకుమోర్ధ్వ
 తిలకములతోడఁ జిఱుకబుగ్గల నవాంజ
 నాంకములతోడ స్నిగ్ధపాదాంబుజముల
 పసపుసారాణి నొప్పిరి వటువు లంత
 వనజభవు పూర్వరంగసాధనము లట్లు

క. ముదితుండై 'భిక్షాం భవ
 తి దేహి' యని తల్లి నడిగె దేవుడు రాముం
 డు దయాప్రసాదసి 'త్వంచ మ
 మ దేహి' యని తల్లి రాము మఱి ముద్దాడెన్

క. రామునకుఁ దల్లి యిచ్చెను
 హేమాభరణములు భిక్ష మిందునవకళా
 శ్రీమన్మణినంతతియును
 ప్రేమవిభవభాగపాంగవీక్షాంశువులున్

క. క్రమముగ మ్రొక్కిన మువ్వరు
 కుమారులకు వటువులకును గోనలసుత యి
 చ్చె మురిపెములు ముద్దులు హే
 మమహాభూషణవితానమణిపుంజములున్

క. క్రమమున మ్రొక్కిరి నలువురు
 సుమిత్రకును రాజసుతులు సుదతీమణి మీ
 రమరాయువులును బటుదో
 రమండడర్పు లగ్నఁడంచు నాశీ స్సెచ్చెన్

క. నవధర్మపరాయణుడై

భువి నేలు మటంచు రాము మొగి దీవింఁచెన్

కవ శత్రుఘ్నుఁడు పుట్టుకఁ

గవ రాముఁడు జీవితమునఁ గమ్మనికొడుకున్

క. రాముఁడు మ్రొక్కెను గైకకఁ

బ్రేమోల్బణమోదబాష్పవీచీధారా

గ్రామితద్వైగేభికు ధీ

రామోదప్రవిచలాంతరామోఘకుఁ దాన్

ఆ. కేశయాత్యజాత కేశవునకు భిక్ష

పెట్టె మణులు కుట్టి పట్టుదట్టి

పిడిని మరకతమ్ము తొడిగిన చుఱకత్తి

వజ్రపుంఖతమ్ము వాలుటమ్ము

చ. మొగమున నింతయై మురిసిపోయెను రాముఁడు కైక కన్నులం

దిగము మఱింత యింత యయి యేళ్లులువాఁడె దదంతరంతర

స్థగితరఘూద్వహప్రవిలసచ్ఛిశుమూర్తి మఱింత యింతయై

జగములు పట్టరాని యొక సాహసదీర్ఘతనుత్వ మొప్పఁగన్

శా. తత్రత్యుల్ ఋషులెల్ల స్వీయమహిమల్ దాకొల్ప రాముండు గా

యత్రిక దా నధికారియై గురుని పాదాబ్జంబునంగుష్ఠమున్

ఛాతుండై మృదుపాణిపీడనమునన్ సంవాహనం బొప్పఁ దా

నై 'త్రయ్యర్థ మధీహి భో'యనుచు సంప్రార్థించె నేకాగ్రతన్

చ. గురువులలో గురుండు తనకుం గురు వౌటయె భాగ్యమో? నిరం

తరము సనాతనంబయిన తత్త్వము తా నగుటే విచిత్రమో?

గురువు వచించు విద్య తన కూడు విచిత్రమహావచోమయ

స్ఫురణమో? శబ్ద మిట్టై శ్రుతిఁ బొందిన రాముఁ డెఱుంగు పర్యమున్

గీ. పలుకుతోఁ దోచు శిక్షయు వ్యాకరణము

స్వరములోఁ దోచు నర్థప్రసన్నరీతి

గమనమే చెప్పు ఛందఃప్రకార మెల్ల

నల ప్రకాశించు నెల్లశాస్త్రార్థచయము

గీ. ప్రత్యహమ్ము నగ్నింధనభైతఁచరణ
ములును నధ్యయనంబును దొలఁగఁజెట్ల
స్మృత్యుదితమైన బ్రహ్మచారివిధు లెల్ల
స్వామియందున వాచ్యదోషంబు లయ్యె

మ. చకితాక్షుంశయి రాముఁ డశ్వగజశిక్షాశాస్త్రమర్మాదు లూ
రక బోధింప గురుండు శ్రద్ధమెయి నేర్వం జూచుచున్నట్లుగా
మొకముం బెట్టు ధనుర్విచిత్రకలనంబుల్ శబ్దవేధుల్ విము
క్తకలంబంబులు సర్వమున్ దెలిసి చక్కన్ నేర్చుచున్నట్లుగాన్

మ. ఒకశాస్త్రంబున మర్మమంత మును దా నూహించెనో లేదో దే
శికుఁ డా యింత వచింప రామున కదిఁ జిత్తంబునక బూర్వకా
లికమై యొప్పును బ్రాప్తకాలమున నోలిక వృక్షముల్వోలఁ దా
వికిఁ బర్యంతముగాఁగ రాము నెడఁ బుష్పించుక గళామర్మముల్

శా. మ త్రేభంబులు రామచంద్రవదనాధ్మాతంబులై వచ్చును
ద్యుత్తద్ధానము లాలకించి బెదరుక శ్రీరామచంద్రాననో
ద్యుత్తారుణ్యవినుతాత్మగీతికలచే నాకృష్టమై వచ్చు లీ
లాత్తశ్రీరఘునాథవంశశిశుదీప్యద్యానశిష్యాకృతుల్

మ. నిభృతాశ్వంబులు రామచంద్రమృదుపాణిస్పర్శచే వేగవ
ల్లభముల్ నాడులఁ జక్కిలంతలయి హేలావాయువీచీప్రచా
రభృశప్రొద్గమనంబులక జనెడు ధారారేచితస్కందిత
ప్రభుసర్వాంగవిచిత్రరేఖలు సముద్రశ్రీఘభాకారముల్

మ. కనదక్షిప్రవిభాస్వరుండు నొగ లెక్కఁ డెక్కెపైఁ గాలువె
ట్టినఁ జాలుక రఘుమూర్తి రథ్యఖురధాటీఘట్టనోద్వేగకు
ట్టనధాత్రీవిరుత్పరాగసురఘంటామార్గముల్ గాఁగఁ బో
వును గాకుత్స్సరధంబులక సురలమావుల్ లజ్జచేఁ గుండఁగక

మ. పదులుక ముప్పుదులుక శతంబులును వేల్ బాణంబు లెంతెంతలో
నొదుగుక ముష్టికి నెంతలోనఁ జనెడుక పూహంబు లింతింతలో
నది పన్నించును మార్పు నింకొకఁడుగా నగ్రేనరుం డాచు నే
పేదముక దానయి కానవచ్చు! బృతనాథాగంబులం దెల్లెడకరం॥

మ. కడునేర్చె రఘురామమూర్తి పటుఖడ్గక్రీడఁ గారించుటల్
 విడియున్ శత్రుకరాసులన్ బిడులచే బీడించి వాటొడ్డుటల్
 నశుమన్ శత్రుకరాసులన్ నఱకుటల్ నర్తించుటల్; చూపి యొ
 క్కెడ్డనింకొక్కెడఁ గొట్టుటల్ పొడుచుటల్ కేడించుటల్ రాచుటల్

పు. పరశుప్రోజ్జ్వలభిండివాలపరిఘప్రాసాసిసందీప్తతో
 మరముఖ్యాయుధసంప్రయోగమున సామర్థ్యంబు నాన్యాత్మము
 దూర్బితే నేర్చును రామచంద్రుఁడు మృగేంద్రుం బోలెగర్జించినన్
 కరిసంఘంబులు మొగ్గతిల్లఁబడు సంఘంబుల్ విదీర్ణంబులై

శా. ప్రీతిన్ రాముఁడు నేర్చినన్నియును నేర్చెన్ లక్ష్మణుం డాత్తబా
 హాత్మీవత్వము సూపువేళ నధికం డాతండా యీతండాగా
 నేతృత్వంబునఁ దత్ప్రయోగముల శాంతిం బొల్పు నాకారమున్
 జేతం బొప్పును రామచంద్రునకు; విక్షేపంబు సౌమిత్రికిన్

మ. తోడుగన్ వేయఁగఁ దీయఁగా భరతశత్రుఘ్నుల్ సమస్తంబునన్
 వడితో నేర్చిరి రామలక్ష్మణులతోవన్ గించిదూనంబుగా
 నడిసంద్రంబులు నాల్గుగాఁ బ్రళయగంధాంభోదముల్ నాల్గుగా
 విడివడ్డన్ రఘుబాలకుల్ నిలువ రే వీటన్ మహాశూరులున్

మ. తమరై రాఘవు లర్థశాస్త్రమును వార్తాశాస్త్రమున్ నేర్చి గౌ
 తమముఖ్యురికృతస్మృతిప్రవిలసద్ధర్మంబులన్ నేర్చి రు
 త్తమధీమంతులు కామసూత్రముల తాత్పర్యార్థముల్ నేర్చి సా
 ధుమతుల్ పాఠముసేసినా రుపనిషత్తుల్ బ్రహ్మసూశిష్యులై

మ. తమపూర్వుల్ రఘువంశరాజులచరిత్రల్ చిత్రముల్ వ్రాసి చి
 త్రములన్ బొంగుదు రా నృపాత్మజులు ముత్తాతన్ దిలీపున్ వశి
 స్థమునీంద్రాశ్రమధేనుపాలనపు నిష్ఠన్ గొల్ల వేషంబుతోఁ
 దమితో నిందుమతీనమేతు నజునిన్ దాతన్ ద్రివేణీగతున్

మ. రయధీశాలి రఘూద్వహుండు మతిధారావేగసంసారి షు
 క్లయజస్సుల్ పఠించుచుండి జనకత్తొనాఘ నాస్థానమం
 దయు సౌర్యుండగు యాజ్ఞవల్క్యకృతవాదాశ్చర్యముల్ భావనా
 మయతం జూచుచు నందె యున్నటుల సంభావించు జేతోగతిన్

మ. మనసై రాముడు మైథిలేయపరివన్మధ్యంబునకా యాజ్ఞవ
ల్క్యుని వాదాద్భుతమట్టియద్భుతము నాలోచించుఁ జేయంగఁ జే
సినచో నట్టిది మైథిలేయసభలోఁ జేయకలెక వేదముల్
వినుతించుకా మిథిలాసభాగతమహావృత్తాంత మం చెంచుచుకా

మ. ఘనులై వా రొకవిద్య నేర్చి మఱియొక్కం జేమొ సేర్వంగలే
దని చెప్పంగను నొనె? యా వయసునం దాలాటిప్రజల్ గ్రమ్మి
పను వీలొనె యనంగ వీలగునె? సర్వజ్ఞంబునుకా చర్మకా
రణమా వెల్లును దేశకాలములు కార్యంబుల్ ప్రతారించునె?

మ. పదిరెండేడులు వచ్చినకా రఘుసుతుల్ ప్రాథోగ్యోర్దండులై
మదనాగాకృతులై మహంసులయి శుంభజ్ఞుంభితోరస్కులై
యుదితోదగ్రమృగేంద్రమధ్యులయి రంభోరుప్రధావంతులై
నదయుల్ శౌర్యనిధుల్ వినూత్నరఘువంశస్వాములై యొప్పంగకా

మ. పదిరెండేడులు సాగినన్ రఘుశిశుల్ ప్రారంభసాముఖ్యస
మ్ముదితోత్సాహపరంపరాపరిణతంబుల్ తేజముల్ ప్రోవులై
యొదుగంబేర్చిన మేనులన్ శిశిరవాయుప్రోన్నమన్నూతనాం
బుదముగ్ధాకృతులై చరించి రమృతంబుల్ దృష్టి వర్షించుచున్

మ. పదిరెండేడులు నిండినకా రఘుసుతుల్ పర్వేందుబింబాననుల్
మదకుంభీనసరోషు లుజ్జ్వలితసింహప్రోజ్జ్వలుల్ పోయి నా
ల్లదెసల్ రాజులనుండి కప్పములు గైకోసాగి రాశాంతవ
ల్లదుదారాత్మరధస్వనంబులు పతాకల్ భీతిఁ గల్పించగన్

మ. చెలువుల్ చెల్లులు నుబ్బగా మఱల వచ్చెంబో వసంతంబు కొం
జిలమల్ చెల్మలఁ ఒండఁగా మఱలఁ దెచ్చెంబో వసంతంబు పి
చ్చిలముల్ తేనెలు కాల్వలై సొగసు హెచ్చెంబో వసంతంబు వె
న్నెల పండ్రెండగు రేకలన్ దగె హిమానీకాంతిబింబంబునన్

మ. కదలంగా మధుమాససన్నిహితశుక్లద్వాదశీచంద్రుడున్
జిదలం జల్లనివెల్లులన్ మెదపె దోహహారిదీప్తిన్ దటా
కదళత్తైరవవల్లరికా వెలలు మొగ్గన్ భావినంపర్కనూ
చిదరస్పృక్కిరణోల్బణత్వవిభవశ్రీస్నిగ్ధముగ్ధాకృతిన్

మ. తలెరుంగబ్రాహ్మణులు రాచనాండు కృతగోదానవతుల్ పంచచూ
డులు వాగ్బాహుపిచండసంయతులు వ్యాటోపుల్ బహిస్సంధ్యలున్
దళితాశీవిషభుక్ష్మిఖండసదుపానచ్ఛత్రులున్ ఛాత్రతా
కలనాతుష్టవశిష్ఠులున్ రఘుధరాకాంతార్భకుల్ పొల్పుచున్

మ. పటుబాహుపటుమూర్తి స్వామి ధనురభ్యాసంబు నిత్యంబు సే
యుటయున్ గైకయివచ్చి చూచుటయు 'నోహోతండ్రి! యాబాణమి
ట్టెనువట్టి' టని చిత్రదూరములు లక్ష్మ్యంబుల్ విదారించె జె
ప్పట చేయించుటయున్ ముదంపడుటయున్ బొల్పున్ వనీవీధికన్

మ. తన విల్లేగతిఁ బట్ట నమ్ము నెటు సంధానింపఁ గైకేయిశా
సనమే శాసన మా ప్రభూత్తమునకున్ జక్కంగఁ గైకేయి 'విం
టిని నీ ప్రక్కంగ నమ్మిటుల్ వదలుకొంటే దాచు నం'దంచుఁ జె
ప్పను లక్ష్మ్యంబును దాచు రాముడును నవ్వున్ నవ్వుఁ గైకేయియున్

మ. ఎలమిన్ దానిది వేళపాళ యని లే దెల్లప్పుడున్ రామచం
ద్రులు తానున్ దన కార్ముకంబు వడి జేరున్ గైకయీసాధభూ
ములఁ దత్సేధసమ్మిపవృక్షనివహంబుల్ లక్ష్మ్యముల్ దూయు లో
పల రా మంధర పోవ మంధర భయభ్రాంతిన్ సివా లాడఁగన్

శా. తా హాస్యాద్భుతశీలి రాముడు పృథక్కంబుల్ ప్రయోగించుచో
హాహాకారము లేచు మంధరను రాయన్ బాయఁగా నేయుఁ ద
ద్ధాహాకారము లెంతగా బలియునో హాస్యంబుఁ దానంతగా
బాహాస్ఫాలనమూర్తి చేయు రఘురాడ్బాలుండు గగ్గోలుగ్గాన్

సీ. డొక్కబుట్టవిధాన డోకుడుజుత్తుతో
డొల్లగుమ్మడివోలె డొల్లుకొంచు
గూనుతో మఱుగుజ్జు గునగునఁ బరువెత్తు
రాముండు నవ్వి పరాక్రమించుఁ
ద్రొక్కటపడి కైకతోడ జెప్పికొను బోయి
మంధర రఘురాము మక్కళింపుఁ
గైకేయి నవ్వుఁ జిక్కనిచొక్కపున్నవ్వు
మంధర కోపించు మాఁగి మాఁగి

యొక్క నీయందె పరిహాస ముజ్జ్వలించు
రామభద్రుఁ డెంతటి తపోరాశి వంచు
నవ్వు కానట్లు మఱియును నవ్వినట్లు
చంచలించును జేతు లాడించి కై క

మ. సుడియన్ బ్రత్యణువున్ బ్రవేగధుర మాచుం బంచకల్యాణి సా
వడిలో నూరక కట్టివేసిన నసృగ్బాధోల్బణంబైన కై
వడి నిల్పోవక రామభద్రుఁడు ధనుర్వైదగ్యసాఫల్యము
ర్పడు మార్గంబుల కోసమై వెదకు సాత్రశ్రీ లహోలిప్తలన్.౪౨౩

బండాంతము

గీ. శివ! భవస్మార్తి పుల్కలై చెలఁగుగాత
మిద్ది యవతారఖండంబు నెద్ది వినను
మనసుపడియెను దాఁ జంద్రమాళిన్మపతి
నా వలన సత్యకవివిశ్వనాథు వలన

చ. అరయఁగ నూహశక్తి తనయంతన తాను ఘటిల్లునో పురా
భరిత మనంతసంస్కృతిశుభంబునఁ జేకుఁడుగాక యట్లు చే
కుఱిన శుభంబుతోడ నొనగూడిన పూర్వపుంబున్నె మాదుకో
స్ఫురణ ఘటిల్లు బావనవిశుద్ధము త్వద్గతభావ మాత్మభూ!

పంచచామరము.

శిరస్సురావళీసరిచ్చుచిస్థితిప్రశీతలా!
ధురాధరద్వియధ్ధిద్విధుస్థిరారసాతలా!
యురుప్రశాంతిమూలకంద! యోగిహృత్పరాయణా!
విరావసర్వలోకతుండ! శ్వేతపర్వతాయణా!

అ హ ల్యా ఖ ం డ ము

క. శ్రీకా ర్తికీవి నూత్నసు

మాకారక బాలచంద్రమఃకోటీరా!

యోకాంత భావరేఖా

శ్రీకోమల యోగిసాధుహృదయకుటీరా!

గీ. అర్ఘ్య మర్ఘ్య మర్ఘ్యమ్ము పాద్యమ్ము పాద్య

మవనివతిఁ జెప్పబంపుడి! యవనివతికిఁ

జెప్పబంపుడి! ప్రభువు వశిష్ఠమునికిఁ

దెలియవలయు బ్రహ్మరికిఁ దెలియవలయు

సీ. కక్ష్యోంతరములఁ జక్కఁగఁ ద్రోవ వదలుఁడా!

ద్వారపాలకుల మొత్తములవారు

ఇరువంకలను బరాబరులుగా నిలుపుఁడా!

చాలులై వెండిబెత్తాలవారు

రహిని గర్భూరనీరాజనం బెత్తుఁడా!

కంకణా లులియ హెగ్గళ్ళవారు

వింజామరమ్ములు వీపుఁడా! వినయమ్ము

కందళింపఁగఁ గంచుకాలవారు

ఎవరయా? ప్రతీహారు లా యెవరొగాని

యవనినాథునకును గబు రందవలయు

నింక నిచ్చటనే యుండిరేమి మీరు?

రాజఋషి బ్రహ్మఋషి గాధిరాజసుతులు

శా. అంతర్వంశికు లిట్లుగా గుడుసులై యంతంతఁ ద్రొక్కిళ్ళుగా

నింతంతం జని సౌవిదల్లకజనుల్ హెగ్గళ్ళు దౌవారికుల్

బంతుల్ దీరిచి కొల్వఁగాఁ బనిచి భూపాలుక బ్రబోధింపఁగా

నంతపత్తన మేగి తెల్పఁగ నృపుం డావిర్భవద్భక్తియై

- వ. ఒక్కనిమేపంబులోన జాబాలి కశ్యప సుయజ్ఞ వశిష్ఠు లరుగుచేర
దశరథుండు సపురోధస్కుడై విశ్వామిత్రున కెదురుపోయి
- ఉ. దూరమునుండియే సగవుతో వినయంబును భక్తి తోచగా
దోరపుంగంపమై యెనఁగు దోసిలితో నవిధంబుఁ జేరి గం
భీరతయుఁ బ్రసన్నతయు మించిన మానిమొగంబుఁ గాంచుచున్.
ధారణినేతయున్ విధివిధానముగా నిడె నర్ఘ్యపాద్యముల్
- ఆ. అంత బయలుదేరె వింతగా వందిమా
గధకులంబు సుమముఖాళి నుండి
సంయమిడ్వశ్శిష్టసంయతసంయుగా
హంయుమునితపశ్శుభంయునుతులు
- ఉ. నీ ఫణితుల్ విచిత్రములు నీయెదమెత్తన వేఱయా ! శున
శ్శేపుని ప్రాణరక్షణము చేసిన చేతయె చేత విఘ్నవే
శాఫడితిప్రవేగజటిలత్వదుదారవచస్సు దుష్టధీ
శోభముఁ దీయు లేవనమునూ ! బలనూదననంస్తుతాకృతీ !
- ఉ. మాసరమైన వేలుపుల మత్సరబుద్ధి యదెంత బుద్ధి ? శీ
రాసననిత్యయోగికిఁ ద్రిశంకున కింకొక వేల్పువీడు నీ
కోసలుచేరు కన్నుగవఁ గూడిన జాలియె మూర్తికట్టె నా
యాసముకాక యేల నెదురైరొ జగమున నీకు నెవ్వరేన్
- వ. అని పొగడుచున్న మాగధులను సమందహాసశిరశ్చాలనమ్మున
వారించి రాజు ననామయం బడిగి రాష్ట్రకోశసుహృద్బంధుల
యందలి కుశలం బడిగి వశిష్ఠుల వంకఁ జూచిన
- క. జ్యోతిర్గర్భములై తగు
నా తబిసుల కన్నుగవలు నాశ్లేషసప
ర్యాతరశాంశువులై శివ
తాతస్ఫోరకము లయ్యె దర్శనపథముల్
- వ. అంత విశ్వామిత్రుండు తక్కినఋషులను యథోచితంబుగ మన్నించి
యందఱును గలసి మందమందగమనంబుల రాజగృహంబులు
చొచ్చి యం దృవవిష్టులైన

క. ముని రాజుఁ గాంచి నీచే

ననుష్ఠితం బగుఁగదా మహామతి! దైవం

బును మానుషంబు నయి పొ

ల్చిన కర్మంబనుచు నవ్వ ట్టితిపతి యనియె

క. మానుషకర్మము మానఁగ

మానవదేహంబు చెడెనె? మానికులపతీ!

పూని ట్టెడ దైవికం బనఁ

గా నీ వచ్చుట కడింది కాదటవె ప్రభూ!

ఉ. అచ్చపుజాలిగుండె మొదలైన మహావిభవాచ్చమూర్తి నీ

వచ్చుట యూషరావనికి వర్షము వచ్చుట; పుట్టుపేదకు

గ్రొచ్చిన కొండ్రలోన నిధి కొట్టునఁ దాచుట; లుప్తబీజమై

లొచ్చునఁబడ్డ వంగడములో నిను మొక్కడు తోచు టో ప్రభూ!

ఉ. ఈ జగమం దుదాహరణకేనియు నిన్ను వినా ఘటిల్లునే?

రాజఋషిత్వము వదలి బ్రహ్మఋషిత్వముఁ గొన్న దీప్రమా

తేజపుఁబోవు నీ యనుమతిం బడి యద్భుతముల్ ఘటిల్లెఁ జే

తోజితవేధ! నా గడపఁ ద్రొక్కినదే పదివేలయా జటీ!

తా. నీవై సేరుట నా గృహంబులు త్రివేణీసంగమస్నానపు

ణ్యావిర్భావము గల్గె నాయెడల గాయత్రీమహాదేవి శ్రీ

సావిత్రాకృతి ద్రష్టృభేదముగ సాక్షాత్కార మిప్పించె నే

లా వేదములు నాల్గు నాలుగుమొగాలం బాడిన ట్లయ్యెడి

ఉ. ఉంఛఋతాధ్వజీవనుల కోప్రభూ! మీకునుగాని కల్గునా

వాంఛలటంచుఁ గల్గినను వాంఛలు గల్గకమున్న వేచి శ్రీ

లాంఛను లాదితేయు లవిలంబనులై సమకూర్తు రెవ్వధి

సంఛితవాంఛ లియ్యెడకు సాగుట మా రఘువంశపుణ్యముల్

క. ఊరకయ వచ్చియుండురు

కోరిక యొక్కండు నన్నుఁ గోర్కడు నేనుం

దీరిచెద జన్మసఫలతఁ

గూరుచుకొన వచ్చినందుకు దీర్ఘమతుల్

క. ఇది యడుగవచ్చు గాదని .

మది నెంచకుఁ డేదియైన మామకపుణ్యా
స్పదము హఠాత్స్ఫురితము నీ
వదనంబుననుండి రానె వలయును స్వామీ!

ఆ. ఆర్చువాడ వీవ తీర్చువాడవు నీవ

నేను దీర్తు ననుట నీదు కరుణ
సర్వకర్తృకత్వసంపన్ను ధాన మం
చెఱుకఁ గలిగియుండుటే కదయ్య

వ. అనుచున్న రాజుమాటలకు విశ్వామిత్రుండు సంతోషము పట్టరాక

క. రఘుకులమర్యాదార్హము

నఘావదారణము నైనయటు లాడితి నీ
మఘవజ్జగదవనకళాఽ
జఘన్యతకు నీ యుదాత్తసంపదకుఁ దగుక

సీ. పాప మెన్నేండకో పడయఁజాలవు సంత

తుదకేమొ రత్నపుఁదునుక కలిగె
నే మునియాశ్రమ మేగిన నీకుమా
రుని గూర్చియే చెప్పికొనుచునుండ్రు
పసివాని బాగడుట పాటిగా దైనను
నింతని నీభాగ్య మెట్లు చెప్ప
నా పనిఁ జెప్పెద నామైని ముందు నీ
సుతు రామభద్రుని జూడవల్లయుఁ
గబురుపంపు మనంగ భూకాంతుఁ డంత
రామభద్రుని బిలిపించె రామభద్రుఁ
డరుగుదెంచెను లక్ష్మణుం డరుగుదెంచె
నతని వెంబడి వినయంబు లతిశయిల్ల

ఉ. ఓయి రఘుప్రవృద్ధనయనోజ్జ్వలశీతమయాఖి! వారు గా

భేయులునూ! వశిష్ఠులకుఁ దీటగు తేజపుఁబోవు తత్పదా
బ్జాయతవందనంబుఫల మన్నది రెండవ స్వర్గపృష్ఠి ధీ
ప్రాయతమృతలిబ్ధవధుణాచ్చక్రపావినీకృత్తమృత్యువున్

వ. అని తండ్రి పలుక రామలక్ష్మణు లిరువురును గాధేయపాదాభి
వందనం బాచరించిన

క. రాముడు నమస్కరించుచు
నా మునిపాదములు తాఁకినంతటన తనూ
రోమాంధువు లానంద
శ్రీమత్పులకాంబుభంగధృతి ముని పొంగె

సీ. గాధేయఘోషాఘ్రలు కమలవత్రాభిరా
మములైన రామునేత్రములఁ గలియు
గాధేయకన్నులు కదలి వశిష్ఠుల
స్తిమితనేత్రములను జేరఁబోవు
గాధేయచూపులు కమనీయరామమే
ఘముమేన శంపాభకాంతు లొలయు
గాధేయకన్నులు కదలి వశిష్ఠ శం
పాలోచనైక్యభావంబు నందు
రామచంద్రుని మధురదర్శనములోన
నిరువురు మునీంద్రులును బ్రహ్మఋషిత గాధి
సుతునకు వశిష్ఠు లిచ్చిన శుభసమయము
నందుఁగన్నను నధికసౌహార్దు లైరి

క. ముని దృష్టి లోన మలఁచుచు
మనుజేశ్వరుఁ గని వశిష్ఠమానిం గని త
క్కినవారింగని యొకతొ
తనవృత్త సవ్య చిటులనియె ధాత్రీపతితో

మ. ఎవరయ్యా! రఘురామచంద్రులకుఁ గానీ యస్త్రవిద్యాగురుల్
నవబాహుపలుదీర్ఘదండునకు నీ నా వద్ద శిష్యత్వ మొ
ప్పవలె శ్రీరఘురాముబాహుపటిమల్ ప్రాశస్త్య మందఁవలె
వివృతంబుల్ మునితోటియజ్ఞతతి నిర్విఘ్నత్వ మొప్పవలె ౩౦

చ. మొనసి భృశాశ్వద త్తములు మూల్గుచునున్నవి నాకడక మహా
 త్త్రునిభృతవిద్య లట్లై రఘురామునకై యవి యెల్ల నిచ్చెదన్
 మనుజుమహేంద్ర! పంపుము కుమారుని నా వెనువెంట; నూరకే
 యనలము దాచుకొన్న ఫలమా? క్రతుయోగ్యము కావలెంజుమీ!

ఉ. చి త్తము చి త్తమంచు నృపశేఖరుఁ డానమదాస్యహాసుండై
 యొత్తిగిలెన్ నిష్ణాతను; నొత్తిడిఁ జేసెను మౌని; రాజు లో
 నుత్తలమందుచున్ బ్రభు! ప్రభు! బ్రతుకంతయు వాచిన్ నొ యీ
 పొత్తులవిడ్డఁ బాయ నిలుపోవనయా! నిముసంబునేనియున్

ఉ. రాముఁడు నాకు స్నానమగు రాముఁడు నాకు జపంబు ధ్యానమున్
 రాముఁడై యెల్ల నా బ్రతుకు రాముఁడు నన్నును గన్నతండ్రి యీ
 రామువినా నిమేష మపురా మనఃజాలను గాదయేని నీ
 రాముని వీడి యీ యఖిలరాజ్యము గాధిసుతా! గ్రహింపవే!

మ. వసుధేశుం డిటులన్నయంతటన విశ్వామిత్రు నాస్యోద్గతం
 బసక్తృద్ధాసము చిశ్శుచిశ్శులయి రాజాంతఃపురం బంతటన్
 ముసరెన్ మానియు నిట్లు చెప్పె బళిరా! భూపాల! నీ వేదియై
 న సరే యింతకుమున్న యిత్తునని యన్నా వేకదా! దాతవై

క. నీ కొడుకును గైకొని చని
 మా కాకలి యంచుఁ దిందుమా? పిచ్చిన్మహా!
 మాకడఁ బ్రశస్త మస్త్ర
 వ్యాకృతి కల దద్ది నేర్పి పంపెద మింతే!

ఉ. ఇమ్మగు విద్యనేర్పెదము నింకను నా కొక చిన్నమెత్తు కా
 ర్యమ్మును జేసిపెట్టవలె నాపయిఁ బూవులలోనఁ బెట్టి కై
 కొమ్మని నీ కుమారుఁ డిడుగో నని నీక యొసంగువార మా
 పిమ్మట నీవుగా నతని వీడవలెన్ మఱి మాకు నేటికిన్

ఉ. సీచులు దైత్యజంతువు లనేకులు కారు మఱి సుబాహుమా
 రీచు లటంచు నిద్దఱు నసృక్ప్రీతంబుల నింపి యజ్ఞకా
 ర్యాచరణంబు బద్ధమతులై నవ వేదికఁ బాడుచేసి క
 ట్టా! చెడఁజూళ్లు రుగ్రవికటప్రకటావిలచి త్తవృత్తులై

ఆ. ఒక్కసిద్ధి గిరి ముగి నెన్నిసార్లు నే
మొదలుపెట్టినాడ నది నవంబు
నెన్నిసార్లు వా లెరియించిరి నవంబు
దుదకు విసుగుపుట్టి వదలినాడ

క. ఆదేశమే వదలితి

నా దైత్యులు వీర్యవంతు లద్భుతశిక్షుల్
కాదని శశింతు శన్నన్
గా దా జన్నంబు కోపకలుషిత మగుటల్

క. అమరంగ నదిగాకయు గో

పము వచ్చుటలేదు తొంటివలె నాకు నృపా!
కమలప్రసూకుమారుడు
ప్రమాణము వశిష్టమాని వాక్కునయందున్

ఉ. ఈ జలపాలజుత్తుగల యీపసిభాలుని నే నెఱుంగుదున్
రాజ! యొనంగఁగావలయు రాముని నాకయి దైత్యలోకప్రా
ణాజిరబద్ధపీరుఁ డయినట్టి యముం డితఁ డా దితిప్రసూ
తాజన మంత తా నొలుచు నద్భుతశౌర్యనిధాన మీతఁడున్

ఉ. దైత్యతనూవిదారణవిధానపటిష్ఠుఁడు రామమూర్తి దా
ర్శత్యము గల్గె దైత్యులకుఁ గాలము చేరువయ్యెన్ వారికిన్
సత్యపరాక్రముండు రఘుశాబకుఁ డేను నెఱుంగుదున్ దవ
స్థిత్యమృతాత్మదీధితి వశిష్ఠుఁ డెఱుంగును దక్కుమానులున్

శా. క్షీరాస్యండుగు తండ్రికి బహువిధశ్రేయంబుఁ గూర్తున్ ద్రిలో
కీరారాజ దుదార కీర్తివిభవ క్రీడానిధిం జేయుదున్
మూరింబో మమకార మేమిఫలమో? భూపాల! దైత్యాసుబా
ధారీఁగభుజాద్భుతున్ గొడుకు సంతోషతన్మా నిల్పినన్

చ. అది పదినాళ్ళయజ్ఞ మింక నాగుటకైనను వీలులేదు నీ
కుదురు త్రిలోకపారిషదకూటములందుఁ బ్రశస్తి కెక్కఁగా
మది కలదేనిఁ బంపుము కుమారు వశిష్ఠులఁ దక్కుమంతు లొ
ప్పుదల ఘటిల్లఁ జూచికొని పుచ్చుము భావిమహోవిధాతవై రర

క. అని రామచంద్రుడు గని నా

యన! నీ వియ్యోడన యుంటివా? పో! నీ త

మ్ముని గూడి యాడుకొనెదో?

జననీగేహముల కేగి సందర్శింతో?

వ. అనిన రామచంద్రుండు సెలవుఁగైకొని లక్ష్మణునితో నిష్క్రమించిన

క. ప్రాణములు లేచిపోయిన

మానవపతి కంతలోన మానివచన్సం

తానము శ్రవోగతంబులు

గా నించుక యూర్పుఁగొంచు ట్లాపతి యనియె

మ. పసివాడే పసివాడు రాఘవుఁడు నా ప్రాణంబులోఁ బ్రాణ మా

నిసువుం గాంచఁగఁ బడ్డ కష్టములు తండ్రీ! విస్మృతిం గాంచలే

నన లీ నాటికి నేను; నీ కరుణ కట్టా! యెంతదూరమ్ముగా

మనలుక? వచ్చెనో లేదో రామునకు శంస్యమ్ముల్ పదార్పణముల్

ఉ. తా మమకారమే యనుము తక్కిన ముగ్గు రొకెత్తు వాఁ డొకె

త్తో ముని! నాకు; వాని విడి యోర్వఁగఁజాలను గోనలేంద్రక

న్యామణి యోర్వ దెవ్వ రెటులైనను నైకయి యోర్వఁజాల దా

రాముఁడు లేని నాదు గృహరాజియుఁ జీడటికోణముల్ మునీ!

ఉ. లొట్టలు తల్లికొంబాదుగులోఁ జిటుముట్టియఁ గ్రుమ్ము దూడనాఁ

జిట్టిని జేతఁబట్టికొని సింహాఘటాలి నెదుర్పఁజూచె దీ

బొట్టెకు రామచంద్రునకు ముష్కరబుద్ధులు కూటయుద్ధులు

దట్టులు నైన రక్కసల తంతుల కెక్కడి కెక్కడో మునీ!

శా. బౌ నే వచ్చెద యజ్ఞరక్షణకు నా యశ్విహిణీపూర్ణ మా

సేనం దెచ్చెద యోధసంతతులు నా సేనాగ్రయాయుల్ ప్రచం

డానీకోగ్రులఁ దెచ్చెదన్ దనుజయుద్ధాప్తి ధనుష్పాణినై

ప్రాణమ్ముల్ గలవట్టుఁ బోరెద సవారత్వాపతిజ్ఞాభిన్

గీ. కాదు కూడ దటంచు రాఘవుని గొంచు

బోవ నేంచెడవేని నో మునిమహేంద్ర!

వూనీ సతంరంగయుక్తమా సేనతోడ

నన్ను సేతిమ్ము రానీవే నాథమాని!

ఉ. పువ్వులఁ గొట్టినన్ సాలసిపోయెడు రాముఁడు యుద్ధభూమిలో
నెవ్వఁడు? వాఁడు నేర్చినది యేమి మహాధనురక్త్రవిద్య? యా
యెవ్వరు విఘ్నకృద్దితిజు లెవ్వనిపుత్త్రకు లేమివారు? నేఁ
జివ్వకు దూసి వారలను జెందుట కేమి యుపాయ మొప్పెడిన్

క. ఆతల నెఱింగి యోగ్య
సాతవ్యముగా బలంబు సమకూరిచి యా
నీతెన్నగుట వలయుఁ గదా
చేతోమర్మముగ నాకుఁ జెప్పఁగదె ప్రభూ !

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

భుజంగవిజృంభితము.

పౌలస్త్యప్రోద్భూతుం డా రా
వణుఁడు దితిజకులపతి బ్రహ్మదత్తవరంబులన్
ద్రౌపిలోక్యంబున్ బాధించున్ భూ
తవితతి బెగడుకొనఁగ దైత్యసైన్యభయంకరుం
డాలోచింపన్ వాఁడే యజ్ఞ
యతననిరతకుపితుఁడు నాకరాజవిరోధి వాఁ
డాలంబంబై యజ్ఞధ్వంసం
బనుమతి సలిపెదరు దుర్మాగహానతదర్శులై

వ. వాఁడు సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాత; వీ రిద్దరు మారీచసుబాహులు;
వానికి దగ్గరచుట్టములు

మ. అనినన్ రాజును నివ్వెఱుం గనుచు; వాఁడా? వాఁడు భీతిప్రథా
వసయక్షాదిక దేవయోనిపటుగ్రీవాదేశనిక్షిప్తతే
జనని స్త్రీంశుఁడు; వానిఁ దాఱుటకు నేఁ జాలన్ మతెవ్వండు చా
లును? వాఁడే మఱి మూఁడులోకములఁ జాలున్ జంపఁగా నొంపఁగా

ఆ. వాని కెదురు తీర్పవలదు శ్రీరాముని
నల్పభాగ్యు వన్ను నాదరింపు
నీవె గురువ వాడు నీవె దైవతమాదు
కుఱ్ఱవాఁడు సమిదకోవిదుండు

వ. ఆ సుందోపసుందుల కొడుకులు యమసదృశులు; నా కొడుకును

బంపించను; వారిలో నొక్కనితోనైన నా సైన్యములతో యుద్ధ
మాడ నేర్తునని రా జూరకుండిన

క. మానిభూయుగమధ్యం

బానతధూమాసితప్రభాంశుకలితమై

లోని కుపితాగ్నిపిశునం

బై నరపతి కన్నుదోయి యటమటఁ బొందెన్

గీ. హద్దులో ఘూర్ణితంబులై యంబునిధులు

నాంతరాణుఘట్టితములై యుద్రివితతి

యనలకించిదుల్బణముగా నాకసంబుఁ

బెరిగి వచ్చు పొంగులను నాపికొని తిరిగె

మ. అవునయ్యా! యవు నిత్తు నంటి మొదలీ యంతంబునం దీయనం

టివి; పోనీ! రఘువంశయోగ్యమగునో సీచేత! సీకున్ సుఖం

బవు నీ బంధులు నీవునున్ సుఖము పెల్లెయుండుఁ డే బోదు మా

నవనాథా! సుఖమాతి నీకును బ్రతిజ్ఞాభంగపుణ్యాబికిన్

వ. అని విశ్వామిత్రు డు కుపితవిధురచలితాంగుడై సభాసదనంబు

వదలిపోయిన రాజు త్రొక్కటంపడుచు సుమంత్రుని గాంచి నీవు

పోయి యెట్లులైన మునిని బ్రసన్నుని గావించి తెమ్మని పంచిన

సుమంత్రుండు గాధేయువెంటఁ జనియె; గాధేయుండు విధురగమ

నంబున నేగి ప్రథమకక్ష్యంతరంబునఁ గూర్చుండిన మంత్రి పోయి

బద్ధాంజలియై యాయనయొద్ద నిలబడిన మాని పెడమోమైయుండె;

నిల సభలో

ఆ. పతి వశిష్ఠుఁ గాంచి ప్రాంజలియై యేమి

స్వామి! యేమి బెడద వచ్చిపడియె!

గాధిసుతుండు ప్రథమకక్ష్యంతరముఁ గూడ

దాటిపోవకుండ దారిఁజూపు

క. వైకుంఠ మొత్తిగిలినను

వైకుంఠమె యొడ్డుకొనఁగవలయును మోహ

వ్యాకులితచిత్తు నన్నున్

గై కో సాకంగ నీకుఁగా కెవరికయా!

క. అనిన వశిష్టుం డిట్లను

మనుజాధిప! నీవు తొలుత మాటయొసంగి తా

వెనుక వెనుకాడ నేటికి

నినకులమర్యాద యగునటే! యిది తాతా!

ఆ. మొదట నిత్తునంచుఁ బిదప నీకుండుట

యశ్వమేధయాగహతమునేత

మోడ్లట వాపిఁ ద్రవ్వి పిదపఁ బూడ్పించుట

యీవు ధర్మమూర్తి విదియుఁ దగునె

మ. అకృతాస్త్రుండో కృతాస్త్రుండో రఘుసుతుం డా గోష్ఠయాగాధినూ

తికి శిష్యాకృతిఁ దేరిచూచుటకుఁ గా దే రాక్షసుల్ గాని, కా

శికుఁ డెవ్వండని? సర్వధర్మకలనాశ్రీమూర్తి; పుంజీభవ

త్రప్తకటామోఘతపస్సు; బుద్ధినిధి; వీర్యవస్ఫురజ్జ్యోతియుఁ

వ. తొల్లి యతండు రాజ్య మేలునప్పడు భృశాశ్వం డితనికి సర్వా

స్త్రంబులు దయచేసె; భృశాశ్వనిభార్యలు దక్షప్రజాపతికూతుండ్రు

జయయు సుప్రభయు ననువారు నైకరూపంబుల మహావీర్యంబుల

దీప్తిమంతంబుల జయావహంబుల మహాస్త్రంబుల రక్షసైన్యవధా

ర్థంబు గనిరి; విశ్వామిత్రుం డివియన్నియు నెఱుంగు; మఱియు

సపూర్వంబులు దర్శించుటయందును శక్తుండు

ఉ. ఆతండు నేర్చినస్త్రముల నన్యులు నేర్వరు; నీ కుమారకున్

బ్రీతి ననుగ్రహింప మదిఁబేర్చి యతం డిటు వచ్చెఁగాని కా

దా తనయంతఁ దా సమదదానవసామజకుంభపాటన

వ్యాతతసింహమూర్తి యతఁడై యిట నేటికి వచ్చు భూమిపా !

చ. అనుచు వశిష్ఠు లాడ ముదితాంతరుదారసముజ్జ్వలత్రనూ

తనుతరమూర్తి భూమిపతి తాఁ గబురంపెను రామునిన్ సల

క్షణుని; వశిష్ఠమానికృతమంగళవంతుల మాతృపాదపూ

జనమధురాస్యచంద్రముల క్షౌపతి యిద్దఱు రెండుచేతులన్

ఉ. కైకొని మోదవీచిమృదుకంపనుడై తొలియేనుగుమ్మమున్
దాకొనియున్న కౌశికుని దగ్గరఁ జేతులు వీడి పుత్తులన్
మోకలఁ బ్రేమ మూర్ధములు మూర్కొని మానిని జూపఁగా నుష
శ్రీకమలాననుల్ మునిసి జేరిరి వారు వినమ్రదేహులై

సీ. సుంకులౌ జలపాలజుత్తులవారలు
మూపుల నమ్ములపొదులవారు
ఎగుబుజంబుల వ్రేలనగు విండ్లవారలు
నడయాడు పరికాడునడలవారు
ఉడుముచర్మపు వ్రేలితోడుగులవారలు
ముడిచిన పిడిబాకునడుమువారు
కావిరంగుల గూడకట్టులవారలు
మొగముకుంకుమ నిల్వబొట్లవారు
రఘుశిశులు గాధిసుతుని జేరంగఁబోవ
జలజలవిసల్లు పూలవానలును గురిసె
వేలుపులవీటి మద్దెలల్ వీగుడెంచె
సంకువుల బుంబు ములివులు సాగుడెంచె

క. వెనుదిరిగి చూడఁ డా ముని
చనఁజొచ్చెను వెంటవెంటఁ జనె రాముఁడు ల
క్షణుతోడ నయోధ్యబహి
ర్యనములు వెనుకఁబడె నిముసపాలున సంతకొ

ఉ. స్కందవిశాఖు లిద్దఱును స్థానిని వెంబడి నేగినట్లు శ్రీ
స్కందిముఖాశ్వినేయులును సారసగర్భుని వెంట నేగి న
ట్లందపుఁబ్రోవులౌ దళరథాత్మజు లిద్దఱు గాధిసూతివెం
టం దపనీయపాదవికటస్ఫురణంబుల నేగఁ జొచ్చినన్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనును ద్వారాయానవిధృతిఁ జనుచో భూభృ
త్తనయులు త్రిశీర్ష భుజగగ
మనఁజల్లనసుందరసుషమామధుమూర్తుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జను ముని దాశరథు లాత్మన త్రేజస్సం
జనితసుషమాదశదిశా
కనత్రప్తభాక్షీరనిధి చకచ్చకితాంశుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనియెడు మునిరాజు రాజశాబకము లురో
జనినవహధురస్వేదాం
బునిపీతానిలతరంగమోహనమూర్తుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగక చనచనఁ
జనుదెంచెను సరయు వంత సరయానదిద
క్షిణతీరము చేరిన నా
రనివేగమున వెనుదిరిగి; రామ! రఘుపతీ!

చ. అని ముని పిల్చి 'రామ' యను నక్షరముల్ చలితాధరంబునం
దునన కవుంగిలించుకొనునో, యన మెల్లన నప్పళించి కై
కొనుము జలంబు మూర్తమును గొంచెములో నయిపోవుఁ బ్రాప్తవే
ళను గ్రహియింపర మృతిబలాబల లక జను రెండువిద్యలక

ఉ. వీరనవోవ దండ మొకవెంట శ్రమంబు జ్వరంబుఁ దాఁక వు
గ్రాసురులుక బ్రసుపుండ్రపునైన బ్రమత్తుండవైనఁ దాఁక లే
రీ సకలావకాశమున నెందును నెవ్వరు నీకుజాల రూ
జ్జాసువులైన మంత్రముల నందుము రెంటిని రెండు నందినక

క. ఇవి తల్లులు సర్వజ్ఞా
నవిధానంబునను ద్రోవ నడచుచు వీనిక
దవిలి జపించుచునుండినఁ
దపులపు నీ కాకలియును దప్పియు శిశువా!

క. తాతా! వీరిద్దరును వి
ధాతకుఁ గూతుండ్రు కీర్తిదాక్షిణ్యజ్ఞా
నాతిశయబుద్ధివై భవ
రీతుల నీసాటిఁ గనఁడు పృథ్వి నెవండుక

క. గ్రహియింపు విద్యలను నీ

కహన్మరుడుకూడ నెదురునాడంగ లేడీ

దహదాత్మమైన విద్యా

మహావిధురు నిన్ను శక్యమా? పట్టంగఁ

ఁ. వడిగ నంతఁ గాలు కడిగి శుద్ధాత్ముడై

యాచమించి రాముఁ డవి గ్రహించె

రాముడును గ్రహింప రాజైన మునిరాజు

రాముఁ గాంచెఁ గనుల రాణితేలియ

ఁ. తరణికులుడు సన్నిధి త్తవిద్యుం డౌచు

శక్తిమంతములగు సూక్తములను

సుహుతుడైన యగ్ని శోభతోఁ జెలువారె

శారదాంబుజా ప్తసరణిఁ బాలించె

శా. శుశూషాపరములీ రఘూద్వహులు తేజోరాశి గాధేయునిఁ

ధీశ్రేయోనిధులై భజించిరి ప్రపత్తి మువ్వరుఁ రాత్రియుఁ

రా శ్రీవాససువాసనాసుఖులు దూర్వాశయ్యలఁ నిదితుల్

విశ్రాంతిం గని రా విభావరియుఁ దన్మే వారి సౌఖ్యాబ్ధియై

ఁ. మూర్తము దాటిపోవునని ముందుకు దూసుకవచ్చినాడ మీ

కార్తియుఁ గల్గెనేమొ? పథమందున వెన్నకుఁజూచినన్ శుభా

వర్తము కాదటంచు వెనువ్రాలనటం చను మానిలాలనన్

సర్వత్రచేతులై న రఘునాథులు నిద్దరవోయి రంతటన్

చ. ఉరుతరవీచిలోలసరయూశిశిరాంబుసరజ్జలేజకే

సరభరరాజవాయుపరిషత్తులు కొల్వంగ వచ్చుచున్ విభా

వరిసిరి చల్లచల్లగ దివాపతివంశ్యుడు రామచంద్రునన్

బరవశయై ప్రశాంతసుఖభావముఁ జూపె సుషుప్తిమిత్రమై

వ. అంత శర్వరి ప్రభాతప్రాయమైన దూర్వాసంస్తరశయానులఁ గాకు

త్ఫలను గాంచుచు విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

ప్రభాతము.

తొలివెలుగయ్యె నిదోయి! యోయి! యో కో
 సలసుతసుప్రజ! సాధు రామచంద్రా!
 తొలివెలుగయ్యె నిదోయి! కౌసలేయా!
 మెలకువ వచ్చెనె మీకు రామభద్రా!

వ. లేచి దైవమైన యాహ్నికంబుఁ దీర్చుండనినఁ దల్లిపిలువుకన్నఁ
 బ్రేహ్మార్గము మృదువు నైన మునిమాటకు మేల్కొని దాశరథులు
 నవ్వుచు లేచి స్నాతులుఁ గృతోదకులు నిర్వర్తితజపులుఁ గృతా
 హ్నికులు మునిపాదకృతనమస్కారులు సంహృష్టులునై గమనాభి
 ముఖులై న

ఆ. నడచువేళ మానినాథుండు గొంతసే
 పిరువురకును నడుమ నేగుచుండుఁ
 గొంతసేపు ముందుకుం దూఁగి నడచును
 గొంతసేపు వెనుకఁ గూడివచ్చు

క. ఇరువురకు నడుమఁ జనుచో
 నిరువురి కేల్లమ్ము లంది యిట్టటు కదపుక
 ఇరువురకు వెనుకఁ జనుచో
 నిరువురి గమనముల శోభ నెంచుచు నుండుక

చ. కడువడి నేగఁగాఁ ద్రిపథగానదిఁ జేరిరి దానియొడ్డునక
 గడముగ నేగఁగాఁ ద్రిపథగానరయూశుభసంగమసర్వీ
 గడుకొని వేలు వర్షములుగా మునులుండిన పల్లె యొందు క
 న్నడ రఘుపుత్రకుల్ ముదమునం గుళికాత్మజఁ జూచి సస్పృహల

వ. ఇది యెవ్వరి పుణ్యాశ్రమం బిం దెవ రుందు రనిన విశ్వామిత్రుండు
 నవ్వుచు

చ. సనవిలుకాఁ డటంచు వినినారుకదయ్య; యనంగుఁ డాతఁడుక
 మునుపు శరీరధారియె; ప్రభుండగు శంకరు మీఁద దాడివె
 ట్టినఁ బ్రభునేత్రకీల వికటించిన మంటలు చూటి చూడిపో
 యినవి తదంగసంతతులు నెచ్చటి వచ్చట శీర్షమాణముల్ ౯౮

క. పరిణీతుండగు ప్రభు పయి

మరుద్గణప్రోద్బలమున మన్మథుఁ డరిగెన్

దురుసుదనముఘల మందెన్

బరమశివుని నియమవంతు బాధించుటచేన్

వ. ఈ కథ జరిగినది యీ దేశంబునఁ బరమశివుఁ డిందే తపోవంతుం

డయియుండె; నందుచేత నివి యంగ దేశంబులయ్యె

క. ఈ యాశ్రమ మా యాశ్రమ

మీయెడ ఋషికోటి నాడు నెవ్వరొ వారే;

శ్రీయుతులు పాప మను పలు

కే యెఱుంగరు నిత్యధర్మఋద్ధినిధానుల్

ఆ. రజని యిచటఁ గడపి రఘుకులమణిదీప!

పుణ్యవారీమధ్యభూమియందు

నేఱు తేపు చాటి యేగెద మనఘసం

స్పర్శనం బడెంత బ్రాతె యనుము

క. కృతజపులము స్నాతులమును

హుతహవ్యుల మగుచుఁ బోవు టొప్పు నచటికిన్

మతిశుచుల మగుచు ననుచో

మతిఁ దెలిసిరి వీరిరాక మానులు తమలో

వ. తెలిసి ప్రత్యుత్తానంబుచేసి మున్ను విశ్వామిత్రునకుఁ బ్రొలుండ రఘు

శిశువులకు నతిథిక్రియ జరిపి సర్వరులును యధార్హముగ సంధ్య

నుపాసించిరి

శ్లో. ఆ రే యెల్లను గాధిసూతి పరిహాసాశ్చర్యభీరాద్రశృం

గారస్థానములొఁ గథానకములన్ గాకుత్స్థులన్ సమ్మదాం

భోరాశిన్ మునుగంగఁజేసె శిశువుల్ ముగ్ధాత్ములై తత్కథా

ధారాయోగ్యముగాఁగ నుద్ధతిని దత్తదాభవముల్ పొందఁగన్

ఉ. నాలవజామునన్ గునికినారు రఘూద్వహు లంతలో నుమ;

కాలము పారిజాతసుమకాంతులతోడ జపాసుమప్రభా

జాలముతోడ గన్నెరులచాయలతో నవమల్లికాప్రసూ

నాలిమెఱుంగుతోఁ దిరిగినంతఁ బ్రభాతము వచ్చె స్వచ్ఛమై ౧౦౯

వ. కడచినరాత్రియే సరంగులకుఁ గబురంపించి సిద్ధముగా నున్న నావ
వద్దకుఁ గృతాహ్నికుని గాధేయుని ఋషు లందఱునుసరించి సరాజ
పుత్రంబుగా నావ నెక్కించి మార్గ మ్మరిష్టతాతిగాఁ జెప్పిన

క. ముని గాధిసూతి యా ఋషు

లను మఱి నిర్వాణమృదువులఁ బూజించెన్

ఘనవాస్తరంగమన్ భూ

మనీరవత్సాగ్రంగమన్ దరియించెన్

చ. నది నడిపాయకున్ జనెను నావ మొదల్ మదబంభరధ్వనిన్
బిదపను మర్దళధ్వనిని బిట్టుగ నావయి ఘూర్ణ మాన మం
బుదమునుగాఁగ నొక్కధ్వని పుట్టిన వించునె రామలక్ష్మణుల్
నదిజల మింత చీలిన నినాదమొ యియ్యది యంచుఁ బల్కినన్

గీ. ఎండఁబోసిన చేపల వెండిపొలను

లెండలో మండిపోయెడు నెమ్మెయైన

యా యెగువనున్న విస్తార మైనవారి

సరయువు దివౌకసాంబుల పంగమమ్ము

శా. కైలాసంబునయందు బ్రహ్మ మనసా కల్పించెఁ గాసార మొం
డేలా దానికిఁ బేరు మానససరస్సే యంచు వచ్చెన్ దదు
ద్వేలాంబుల్ సరస్వప్రవాహములుగా విచ్చేసెఁ గాదే యయో
ధ్యాలంకారము లొచ్చుఁ జుట్టికొని గాఢాంబుప్రవాహంబులై

గీ. ఆ మహావారి సరయువు నా సరయువు

గాంగవేగాంబువులతోడఁ గలియు నిచట

నా మహాధ్వని యద్దియే రామచంద్ర!

తోయశుభసంగమమునకు దోయిలింపు

వ. అనిన నన్నదమ్ము లిద్దఱును బుణ్యనదీద్వయసంగమమ్మునకు
నమస్కరించి దక్షిణతీరంబుఁ జేరి

శా. పోఁబోఁగాఁ బథమెల్ల నున్ బాదలునున్ భూజంబు లేవారుచున్

బోఁబోఁగాఁ బెనుచీడతై యడవియై పూరించె ఝిల్లీరవం

బాఁబోతుల్ బలెఁ జిక్కఁగా బలిసి యిట్ట ట్టడమై త్రోవలో

రాఁబోఁగా మనుబిళ్ళు దూసిచనె ధారావేగసంపాతముల్ ౧౧౮

శా. చక్షుస్సుల్ పెనుచీకటిన్ మనకలై సంధ్యానఘృష్టిన్ వనీ
పక్షిశ్రేణివిరావ మేచినఁ జెవుల్ బాధిర్య మొప్పన్ దర
క్షుతోభంబులు వ్యాఘ్రగర్జనములున్ ఘోషీమృగేంద్రావో
గ్రక్షుభ్యచ్ఛవణేంద్రియం బగు మహాకాంతార మేపారినన్

ఉ. అంబరచుంబివృక్షనివహంబులు తిందుకబిల్వకీచకో
దుంబర దేవదారుక మృదుత్వగరిష్టముఖావనీజముల్
కంబువు లూదినట్లు పెనుగాలికి మ్రోసిన శేఖరంబులై
యెంబెరికమ్ముగాఁగఁ బధమెల్లను నెంజిన మాంస మొప్పఁగన్

ఉ. రాముఁడు గాధిసూతిఁ గని రా నిది యెక్కడిమార్గమో? కడున్
స్వామి! యిదేమి కానన మనన్; ముని యిట్లను; వత్స! పూర్వమీ
భూమి కరూశముల్ మలదముల్ జనవాసములైన దేశముల్
సామనసాభినిర్మితికి సాటువ గల్గిన శ్రీనిధానముల్

మ. వెనుకన్ వృత్రవధాఘ మూదికొన దేవేంద్రున్ క్షుధావిష్టుఁ డ
య్యెను దప్తుండయి బ్రహ్మహత్యఁబడి దేవేజ్యుల్ మహర్షుల్ మహేం
ద్రుని గుంభస్నపితుం బొనర్చిరి మలాధూతంబుగా నిర్మలుం
డును దేవేంద్రుఁడు నిమ్మ రూఘు డగుడున్ దూఁగాడి రాదిత్యులున్

చ. అల యమరేంద్రుడేహమల మంతయు నిచ్చట జారినన్ బ్రభుం
డలఘుతరప్రసన్నుఁడునునై మలదంబులునుం గరూశభూ
ము లని ప్రసిద్ధిఁ బొంద వరమున్ దయసేసెను వీనికిన్ దల
త్తలనయి సన్యముల్ జనపదంబులుఁ బొల్చె నిటన్ సమృద్ధముల్

చ. కృత మతికాల మిట్లె జరిగెన్ దుద నొక్కపు డొక్కయక్షి యా
హతమతి తాటకాభిధ సహస్రమదేభబలాభిరామ; మీ
కతిశయమైన భద్రమగునయ్య రఘూత్తములార ! సర్వదే
వతలును మీ ధనుస్సులను బాహువులన్ వసియింతు గావుతన్

క. అది రాక్షసి సుదునకున్

సుధతి యలఁడు మంచివాడెనూ! దానిసుతుం

డదయుఁడు మారీచుం డు

గ్రదోఃప్రతాపపతిధి పరిఘభుజుం డొప్పన్

గీ. ఊళ్ళపైబడి తినును వాడొకడు తల్లి
తాటకాకాలనిశి మలదములునుం గ
రూశములు ఘోరకాంతారరూక్ష దేశ
ముగను జేసెను జనముల నెగచి యెగచి

గీ. ఈదేశములు నింతయా నడవికా నెన్నేండ్లుపట్టున్ మృగేం
ద్రాదికూరమృగంబు లిం దునికిగానై యుంట కెన్నేండ్లగున్
గాదే తాటక పీటవెట్టి యిచటన్ గాపై ప్రజాశ్రేణి వ్యా
పాదించెం జమి యన్నియేండ్లులు ధనుర్బాహమహాగ్రాకృతీ !

క. మన దారిలోన నుండెను
దనుజ యచట యోజనార్థ మాపయిఁ గొంచెం
బున దానిపడక పెడపెడఁ
జనుదు రసలుత్రోవ వదలి జనములు భీతిన్

క. గుదులుగను, వనవరాహము
వెదుళ్ళు మేసినటు నమలివేసెను జనమున్
వదలద యింకఁ గరూశమ
లదముల్ నై వేద్య మిడిన లాగయ్యె ననన్

మ. తులుచన్ రాముఁడు నల్పవీర్యులని విందున్ యక్షులన్ వేయియే
స్థల కున్నంతబలంబు దాని కెటు కల్గున్ నాఁగ గాధేయు డి
ట్టులు చెప్పెన్ దొలుతన్ సుకేతుఁడనియుండున్ యక్షుఁడవ్వాఁడు పు
త్తులు లేమిం దప మాచరింప విధి ప్రీతుం డిచ్చె నీ తాటకన్

చ. కొడుకును నీని యావెలితి కూడగ నింతబలం బొసంగె నీ
పడఁతికి నబ్జయోని తరువాతను ఝర్మసతుండు సుందుఁ డీ
పడఁతుకఁ బెండ్లియాడెఁ బయి వారికి వాడు జనించె నూళ్ళపై
బడితినువాడు కౌణవత వచ్చెను వానికి శాపహేతువై

ఉ. ధీచణుడైన సుందుఁడు గతించిన లోనిబలంబు సుఖగా
నేచినఁ దా నగస్త్యుషయి కేగెను జంపఁగఁ బుత్తుతోడ మా
రీచునితోడఁ దాటక గరిన్ భ్రుకుటిన్ దలవ్పంచి యొరగాఁ
జూచు చగస్త్యుఁ డా వికృతశోషులఁ బేర్చి శపించె నీగతిన్ ౧౨౮

చ. తరుణియు మానిశాపవశతన్ విశ్రాంతన ఘోరమానబం
ధురతరనేత్రగోళ మునితో భగవంతుఁ డగస్త్యుతోడి మ
త్సరమున నీ యగస్త్యచరితంబు శుభంబు పొలంబు బీడుగాఁ
బఱచెను గోవులున్ ద్విజాలపాట్లకు సంతములేద యిచ్చటన్

క. తుదిమొదలు లేని విశనన

మిది యింకెన్నాళ్ళు జరుగు టేమోయి శిశూ!

యిది చదియఁగవలె నన్నఁ

జదియంగవలయు నీదు చాపాగ్రమునఁ

మ. అనినఁ రాముడు మీలితాక్షుఁడయి కట్టా! యాఁడుదానిక వధిం
పను నాచేతికి నమ్మురాదనిన విశ్వామిత్రుఁ డా దోష ముం
డిన నా యందున నుండు ధర్మమగు సంధిం జూడు మ ట్లెంచ భూ
జను లిట్లే హతమారుచుండి రిటు లెంచఁ స్త్రీవధకేశమున్

వ. నృశంసుం డనృశంసుం డనక పాతకంబు నదోషం బనక సత్పురు
షులు ప్రజారక్షణం బాచరింపవలయు నిది సనాతనంబైన రాజ
ధర్మంబు; ఇది పరమాధర్మరాలు; దీనింగూర్చి ధర్మవిచారణలేదు;
తొల్లి ధారణీదేవిఁ జంపబోవు మంథరను శక్రకుండు వధించె; లోకం
బనిద్రంబుఁ జేయనెంచిన భృగువత్నిని వెన్నుండు సంహరించె;
అధర్మసహితలైన స్త్రీలు తొల్లి మహాపురుషులచే వధింపనే బడిరి;
ధర్మంబు మాకు వదలుము; నీద్రవ్యమార్గణదర్శనోత్సాహులము
మాకుఁ గనువిందు సేయుము

ఉ. అల్ల భృశాశ్వనుండి సకలాస్త్రములున్ ననుఁ జేరె నస్త్రముల్
తలులు రెండునొ నతిబలాబలున్ నిను నన్నునుండి శ్రీ
వల్లలు చేరె నేను గురువన్ గురుదక్షిణ యిమ్ము తాటకా
భల్లము నాకు రాఘవనృపాలక గేహమణిపదీపికా!'

మ. అనినఁ రాముడు దోయిలించి ప్రభువా! యట్లే పొసర్తున్ నినున్
నిను విద్యాగురు నేను గాదనుట లేనేలేదు; మాతండ్రులున్
శతః బంపించెడు వేళ నీ వచనముల్ నానాత్రయీమాళిమం
డనముల్ గాఁగి సమాదరింపు మని యన్నారున్ మహాపేటికా!

మ. ఇదె గోబ్రాహ్మణరక్షకోసమయి యా యీ దేశసాభాగ్యసం
పదకై మద్దురుదక్షిణార్థమయి యీ పాపాత్మయాఁ దాటకన్
జదియింతున్ జదియింతు నంచును ధనుర్జ్యోవల్లి శబ్దించినన్
ప్రదసేతుభ్రమవారినిస్వనముగా నార్చెన్ దిశాసంతతుల్

ఉ. తల్లులితంబులైన నినదంబుల కవ్వనవాసు లెల్లఁ గం
పిల్లిరి తాటకాశ్రవణవీధిక దిరిగిదిరిగె క్రుధా
పుల్లతనూరుహంధువులఁ బుట్టిన మంటలతోడ లేచి జ్ఞా
వల్లిరవంబు దిక్కుబడి పర్వులు వెట్టుచు వచ్చె నుగ్రతఁ

క. దాని వికృతంపు మోమును
దాని వికారమ్ముమేను దాఁ గని రాముం
డైనం దమ్ముని గని ల
చ్చీ! నీ వా యసురఁ జూచితే యని నగుచున్

క. దీనిం జూచుచె వదలున్
బ్రాణంబులు పిటికిగుండెవాడైన ముటిన్
దీని మఱి యూడుదానిని,
వానెతఁ జంపను నఱకెదఁ బాదకరములన్

మ. అనుచో బాహులు బిట్టు చాచికొని క్రోధావిప్లవ గర్జంతి రా
మునిపై దూతుచువచ్చెఁ దాటకయు హుంమూర్చాకృదుగ్రస్వనా
ననుడై దండము నడ్డువెట్టి ముని యంతఁ స్వస్తియకా రామల
క్ష్మణయుగ్మంబున కన్న న ద్దనుజ మూర్చాగ్ర స్తయై క్రుంగుచున్

ఉ. అంతట లేచి కాళ్లులను హస్తములన్ బెనుమమ్ము రేపి భూ
కాంతసుతద్వయాస్యములుఁ గన్నులు గప్పి శిలాభిసాతవి
క్రాంతిని జూపెఁ దాటకయు రాముఁడు కోపముఁ బొంది తచ్చిలా
వంతము వర్షమున్ నిశితబాణపరంపర ప్రవక్తలంపఁగాన్

క. మఱలను జేతులు చాచుచు
దఱుముకొనుచు వచ్చుచున్న దానవిచేతుల్
నఱకెను రాముఁడు రోజుచు
జెఱభియుఁ దా నుగ్రబాధచే ధర దొరలన్

చ. తెల తెలవారిన్ నికటదేశనివాసులు వచ్చి గుంపు గుం
పులుగ రఘూద్వహున్ మునిని బ్రోవయి చూచుచు రామచంద్రున
ములపొది విల్లును బెరుకుబొందుచుఁ దాఁచుచుఁ దాఁకి కన్నులిం
తలుగను విచ్చి నవ్వుచు ముదంపడి నివ్వెఱయున్ భజించుచో

గీ. తాటకాద్రోహపరిణాహత త్వ మెఱిగె
రామభద్రుడు కాంతారభూమి వదలి
చనిరి వా రంతట శకుంతలముదయంబు
సాధుమధురస్వనముల సాగనంప

చ. చన జలదేశ మొండయిన సన్ముని యంతటఁ దాటకావధం
బునకును బారితోషికము పొందు మొసంగెద రాఘవా! జలం
బును స్పృశియింపుమన్న రఘుమూర్తి స్పృశించెను నంత మాని లో
చనములు శోటినూర్యనదృశంబుగఁ దైజసమూర్తు లొప్పగా

వ. మహాదివ్యంబులైన దండచక్ర ధర్మచక్ర కాలచక్ర విష్ణుచక్రం
బులు నైందవజ్రాస్త్రంబులు శైవంబైన శూలంబును బ్రహ్మశిరం
బును నైషీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబును మోదకీశిఖరీనామగదాద్వ
యంబు ధర్మకాలవారుణపాశంబులు శుష్కార్ద్రము లను నశనులుఁ
బైనాకనారాయణాస్త్రంబులు శిఖర మన్న యాగ్నేయాస్త్రంబును
బ్రథన మన్న వాయువ్యంబును హయశిరఃక్రొంచాస్త్రంబులును శక్తి
ద్వయంబును నసురులు ధరించు కంకాళ ముసల కాపాల కంకణా
స్త్రంబులును వైద్యాధరాస్త్రంబు నందకాసి గాంధర్వమానవ
ప్రస్వాపన ప్రశమన సౌరదర్పణ శోషణసంతాపనవిలాపనాస్త్రంబు
లును గందర్పదయితంబును దైవదుర్ధర్మమునైన మదనంబును బైశాచ
దయితమైన మోహనంబును సంవర్తదుర్ధర్మమాసలములును
సత్యాస్త్రమును మాయాధరమును బరతేజోవకర్షకంబైన శేజః
ప్రభాస్త్రంబును శిశిరం బను సోమాస్త్రంబును సుదామనం బను
త్వష్టయస్త్రమును భగుని దారణంబును శీతేషువును మానవాస్త్రం
బును గామరూపంబులు మహాబలంబులుఁ బరమోదారంబులు
తేజోమూర్తులైశక్తులయెదుటఁ దిరిగిన

మ. ఇదె గోబ్రాహ్మణరక్షకోసమయి యా యీ దేశసాభాగ్యసం
పదకై మద్గురుదక్షిణార్థమయి యీ పాపాత్మయాఁ దాటకన్
జదియింతున్ జదియింతు నంచును ధనుర్జ్యోవల్లి శబ్దించినన్
హ్రదసేతుభ్రమవారినిస్వనముగా నార్చెన్ దిశాసంతతుల్

ఉ. తల్లిలితంబులైన నినదంబుల కవ్వనవాసు లెల్లఁ గం
పిల్లిరి తాటకాశ్రవణవీధిక దిద్దిరదిద్దిరై క్రుధా
పుల్లతనూరుహంధువులఁ బుట్టిన మంటలతోడ లేచి జ్యో
వల్లిరవంబు దిక్కుఁబడి పర్వులు వెట్టుచు వచ్చె నుగ్రతఁ

క. దాని వికృతంపు మోమును
దాని వికారమ్ము మేను దాఁ గని రాముం
డైనం దమ్ముని గని ల
చ్చీ! నీ వా యసురఁ జూచితే యని నగుచున్

క. దీనిం జూచుచే వదలున్
బ్రాణంబులు పిఱికిగుండెవాఁడై స్థమటిన్
దీని మఱి యాఁడుదానిని
వానెఱఁ జంపను నఱకెదఁ బాదకరములన్

మ. అనుచో బాహులు బిట్టు చాచికొని క్రోధావిప్ల గర్జంతి రా
మునిపై దూఱుచువచ్చెఁ దాటకయు హుంమూర్ఛాకృదుగ్రస్వనా
ననుండై దండము నడ్డువెట్టి ముని యంతన్ స్వస్తియా రామల
క్ష్మణయుగ్మంబున కన్న న దనుజ మూర్ఛాగ్ర స్తయై క్రుంగుచున్

ఉ. అంతట లేచి కాళ్లులను హస్తములన్ బెనుదుమ్ము రేపి భూ
కాంతసుతద్వయాస్యములుఁ గన్నులు గప్పి శిలాభివాతవి
క్రాంతిని జూపెఁ దాటకయు రాముఁడు కోపముఁ బొంది తచ్చిలా
వంతము వర్షమున్ నిశితబాణపరంపర వ్రక్కలింపఁగాన్

క. మఱలను జేతులు చాచుచు
దఱుముకొనుచు వచ్చుచున్న దానవిచేతుల్
నఱకెను రాముఁడు రోజుచు
జెఱిభియుఁ దా నుగ్రబాధచే ధర దొరలన్

- చ. తెలతెలవారిన్ నికటదేశనివాసులు వచ్చి గుంపు గుం
పులుగ రఘూద్వహున్ మునిని బ్రోవయి చూచుచు రామచంద్రు న
ములపొది విల్లును బెరుకుబొందుచుఁ దాచుచుఁ దాకి కన్నులిం
తలుగను విచ్చి నవ్వుచు ముదంపడి నివ్వెఱయన్ భజించుచో
- గీ. తాటకాద్రోహపరిణాహత త్వ మెఱిగె
రామభద్రుడు కాంతారభూమి వదలి
చనిరి వా రంతట శకుంతలముదయంబు
సాధుమధురస్వనముల సాగనంప
- చ. చన జలదేశ మొండయిన సన్ముని యంతటఁ దాటకావధం
బునకును బారితోషికము పొందు మొసంగెద రాఘవా! జలం
బును స్పృశియింపుమన్న రఘుమూర్తి స్పృశించెను నంత మాని లో
చనములు కోటిసూర్యసదృశంబుగఁ దైజసమూర్తు లొప్పగా
- వ. మహాదివ్యంబులైన దండచక్ర ధర్మచక్ర కాలచక్ర విష్ణుచక్రం
బులు నైంద్రవజ్రాస్త్రంబులు శైవంబైన శూలంబును బ్రహ్మశిరం
బును నైషీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబును మోదకీశిఖరీనామగదాద్వ
యంబు ధర్మకాలవారుణపాశంబులు శుష్కార్ద్రము లను నశనులుఁ
బైనాకనారాయణాస్త్రంబులు శిఖర మన్న యాగ్నేయాస్త్రంబును
బ్రథన మన్న వాయువ్యంబును హయశిరః క్రాంచాస్త్రంబులును శక్తి
ద్వయంబును నసురులు ధరించు కంకాళ ముసల కాపాల కంకణా
స్త్రంబులును వైద్యాధరాస్త్రంబు నందకాసి గాంధర్వమానవ
ప్రస్వాపన ప్రశమన సౌరదర్పణ శోషణసంతాపనవిలాపనాస్త్రంబు
లును గందర్పదయితంబును దైవదుర్ధర్షమునైన మదనంబును బైశాచ
దయత్రమైన మోహనంబును సంవర్తదుర్ధర్షమాసలములును
సత్యాస్త్రమును మాయాధరమును బరతేజోపకర్షకంబైన తేజః
ప్రభాస్త్రంబును శిశిరం బను సోమాస్త్రంబును సుదామనం బను
త్వష్టయస్త్రమును భగుని దారణంబును శీతేషువును మానవాస్త్రం
బును గామరూపంబులు మహాబలంబులుఁ బరమోదారంబులు
తేజోమూర్తులై క్షన్నులయెదుటఁ దిరిగిన

- ఆ. సరగ వేని సర్వసంగహణంబు దై
వములకే సశక్యఫణితి యగునొ
యవియు గుంపుగాఁగ నరుదెంచి రాముని
యెదుట మోకరించి యిట్లు లనియె
- క. పరమోదారులమును గిం
కరులము రఘునాథ! మమ్ముఁ గైకొను మనినన్
దరణికులుఁడు శ్రద్ధామతి
గరమును నా మానసములుఁగా మెలఁగుఁ డనెన్
- ఆ. అంత న్నన్త్రములును నంత ర్హితములు గా
మానిపాదరేణుమండితాగ్ర
చూడముగఁ బ్రణామశుద్ధుఁడై రాముండు
తైజసాకృతిబలె దారి నడచె
- చ. నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితో నొకకొంత యేగి తా
నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితోఁ బ్రభు! యెల్లవేల్పులున్
గడవఁగరాని యన్త్రతతిఁ గాంచితిఁబో! యుపసంహృతిన్ మఱిన్
బడయఁగరాక యేమిఫలవంతము లయ్యవికూడఁ జెప్పవే!
- వ. అనిన ధృతిమంతండును సువ్రతుండు శుచియునైన గాధేయుండు
సత్యవంతమ్ము సత్యకీర్తి దృష్టంబు రభసంబుఁ బ్రతిహారతరంబుఁ బరా
జ్ముఖంబు నవాజ్ముఖంబు లక్షైత్తవిషమములు దృఢనాభసునాభక
ములు దక్షైత్తశతవక్త్రములు దశశీర్షితోదరములుఁ బద్మనాభ
మహానాభములు దుందునాభసునాభకంబులు జ్యోతిషముఁ గృశ
నము నైరాశ్యము విమలమును యోగంధరహరిద్రములును
దైత్యమ్ముఁ బ్రశమనమ్మును శుచియు బాహువును మహాబాహు
వును నిష్కులియును విరుచియును సార్చిర్మాలియు ధృతిర్మాలియు
వృత్తిమంతంబును రుచిరమును బితృసౌమనసంబు విధూతంబు మక
రంబుఁ గరవీరకరమ్ము ధనము ధాన్యమ్ముఁ గామరూపంబుఁ గామ
రుచియు మోహమ్ము నావరణమ్ము జృంభకంబు సర్వనాభంబు
సంతాపంబు వరణంబు, నను కామరూపుల భాస్వరుల భృశాస్త్వ
తనయులను నావిర్భవింపఁజేసి

ఉ. అంత మనోవ్యధావిచలితాత్ములు వేల్పు లనూనపాత్పురో
గంత లధోక్షజం గనుటకై యిట వచ్చి ప్రభూ ! బలిప్రభా
వంతము లెల్లెడల్ నిలువవచ్చునె మాకును గుజ్జవర్ణివై
యంతయొ యెంతయో యడిగియిచ్చిన నిల్తుముగాక యచ్చటన్

చ. అతఁడును నొక్క యజ్ఞమునయందున దీక్షితుఁడై మెలంగు నా
క్రతువు మహాఫలప్రదము కాకయ మున్న త్రివిక్రమా! త్వదా
శ్రితుల స్వకార్యమున్ సవదరింపవలెన్ బలిదైత్యుఁ డిట్లు యా
చితుఁ డనినంతఁ జాలును ద్యజించుఁ ద్రిలోకములైన వామనా !

చ. అని యనుచుండ వేల్పు లపు డచ్చటికిఁ జనుడెంచె గాశ్యపుం
డనలనమప్రభుండును సమాప్తసుదివ్యసహస్రవర్షయో
గనిభృతమూర్తి సాదితి; జగత్ప్రభుఁ గాంచి తపోమయున్ దప
స్తనుఁ దపఁడొరితున్ దపఁడదాత్తతమాభి స్తుతించె నీగతిన్

శా. గుప్తాదిత్యుని నిన్ను నేమి యనినన్ గోవింద! యందున్ దప
స్తప్తంబై యసితచ్చవిం బాలుచుఁ గాదా నీ తనూవల్లి కా
లాపున్ నిన్ను దిశాపు నీ తుదిమొదళ్లన్ గానలేమయ్య నీ
గుప్తిం బొందెద నిన్ను నే శరణముం గొందున్ జిదాకారునిన్

చ. అదితికి నాకు గర్భమునయందునఁ బుత్రుఁడవై జనింపవే!
త్రిదశులు నిద్దె కోరెదరు దేవవిభుండును నీవు తమ్ముఁడై
యొదిగిన చెట్టరక్కెనల యొత్తిడి తీరి సుఖించు; శోకముల్
గుదులు గుదుల్ సుర ల్తొలఁచుకొందురు చిక్కులు తీసినట్లుగన్

మ. ఇది సిద్ధాశ్రమ మాను నీ కరుణచే నీ సిద్ధకార్యంబు నే
యుదు లెమ్మన్న నధోక్షజం డదితియాస్యోద్ధారికాంతిచ్చటల్
వదునై తల్లితనంబు క్రొమ్మెఱుంగులన్ బాలింప నాతల్లి యా
వదనంపుం బద నింత రాచి శిశువై బాలుండునై యొప్పుచున్

మ. సురలుం గాశ్యపుఁ డిట్లె చూచెదరు శ్రీశుం డంతలో వామన
స్ఫురణం బొప్పఁ గిలారునవ్వులును రజ్జుల్ వింత విజ్ఞోడు సం
బరముల్ జందెమునొంటిప్రోవు గొడుగున్ బాఁగోళ్ళు నాశ్వత్థసం
దరదండంబు శిఖాకమండలుముఖాంతత్రయ్యధీతిచ్చటల్ ౧౩౬

- ఆ. సరగ వేని సర్వసంగహణంబు దై
వమూలకే నశక్యఘణితి యగునొ
యవియు గుంపుగాఁగ నరుడెంచి రాముని
యెదుట మోకరించి యిట్టు లనియె
- క. పరమోదారులమును గిం
కరులము రఘునాథ! మమ్ముఁ గైకొను మనినఁ
దరణికులుఁడు శ్రద్ధామతి
గరమును నా మానసములుఁగా మెలఁగుఁ డనె
- ఆ. అంత నస్త్రములును నంతర్హితములు గా
మానిపాదరేఖమండితాగ్ర
చూడముగఁ బ్రణామశుద్ధుఁడై రాముండు
తైజసాకృతిబలె దారి నడచె
- చ. నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితో నొకకొంత యేగి తా
నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితోఁ బ్రభు! యెల్లవేల్పులుఁ
గడవఁగరాని యస్త్రతతిఁ గాంచితిఁబో! యుపసంహృతిఁ మఱి
బడయఁగరాక యేమిఫలవంతము లయ్యవికూడఁ జెప్పవే!
- వ. అనిన ధృతిమంతండును సుప్రతుండు శుచియునైన గాధేయుండు
సత్యవంతమ్ము సత్యకీర్తి దృష్టంబు రభసంబుఁ బ్రతిహారతరంబుఁ బరా
జ్ఞుఖంబు నవాజ్ఞుఖంబు లక్షాక్షవిషమములు దృఢనాథసునాభక
ములు దక్షాక్షశతవక్త్రములు దశశీర్షతోదరములుఁ బద్మనాభ
మహానాభములు దుందునాభసునాభకంబులు జ్యోతిషముఁ గృశ
నము నైరాశ్యము విమలమును యోగంధరహరిద్రములును
దైత్యమ్ముఁ బ్రశమనమ్మును శుచియు బాహువును మహాబాహు
వును నిష్కులియును విరుచియును సార్పిర్మాలియు ధృతిర్మాలియు
వృత్తిమంతంబును రుచిరమును చిత్తసామనసంబు విధూతంబు మక
రంబుఁ గరవీరకరమ్ము ధనము ధాన్యమ్ముఁ గామరూపంబుఁ గామ
రుచియు మోహమ్ము నావరణమ్ము జృంభకంబు సర్వనాభంబు
సంతానంబు వరణంబు నను కామరూపుల భాస్వరుల భృశాస్త్వ
తనయులను నావిర్భవింపజేసి

ఉ. అంత మనోవ్యధావిచలితాత్ములు వేల్పు లనూనపాత్పురో ' '
 గంత లధోక్షజుం గనుటకై యిట వచ్చి ప్రభూ ! బలిప్రభా
 వంతము లెల్లెడల్ నిలువవచ్చునె మాకును గుజ్జవర్ణివై
 యంతయొ యెంతయో యడిగియిచ్చిన నిల్తుముగాక యచ్చట

చ. అతఁడును నొక్క యజ్ఞ మునయందున దీక్షితుఁడై మెలంగు నా
 క్రతువు మహాఫలప్రదము కాకయ మున్న త్రివిక్రమా! త్వదా
 శ్రితుల స్వకార్యమున్ సవదరింపవలెన్ బలిదైత్యుఁ డిట్లు యా
 చితుఁ డనినంతఁ జాలును ద్యజించుఁ ద్రిలోకములైన వామనా !

చ. అని యనుచుండ వేల్పు లపు డచ్చటికిఁ జనుడెంచె గాశ్యపుం
 డనలసఘప్రభుండును సమాప్తసుదివ్యసహస్రవర్షయో
 గనిభృతమూర్తి సాదితి; జగత్ప్రభుఁ గాంచి తపోమయన్ దప
 స్తనుఁ దపఁడొర్జితున్ దపఁడదాత్తతమాభి స్తుతించె నీగతిన్

శా. గుప్తాదిత్యుని నిన్ను నేమి యనినన్ గోవింద! యందున్ దప
 స్తప్తంబై యసితచ్ఛవిం బాలుచుఁ గాదా నీ తనూవల్లి కా
 లాపున్ నిన్ను దిశాపు నీ తుదిమొదళ్లన్ గానలేమయ్య నీ
 గుప్తిం బొందెద నిన్ను నే శరణముం గొందున్ జిదాకారునిన్

చ. అదితికి నాకు గర్భమునయందునఁ బుత్తుఁడవై జనింపవే!
 త్రిదశులు నిద్రై కోరెదరు దేవవిభుండును నీవు తమ్ముఁడై
 యొదిగిన చెట్టరక్కెనల యొత్తిడి తీరి సుఖించు; శోకముల్
 గుదులు గుదుల్ సుర ల్లోలఁచుకొందురు చిక్కులు తీసినట్లుగన్

మ. ఇది సిద్ధాశ్రమ మకాను నీ కరుణచే నీ సిద్ధకార్యంబు నే
 యుదు లెమ్మన్న నధోక్షజుం డదితియాస్యోద్గారికాంతిచ్ఛటల్
 పదునై తల్లితనంబు క్రొమ్మెఱుంగులన్ బాలింప నాతల్లి యా
 వదనంపుం బద నింత రాచి శిశువై బాలుండునై యొప్పుచున్

మ. సురలుం గాశ్యపుఁ డిట్లె చూచెదరు శ్రీశుం డంతలో వామన
 స్ఫురణం బొప్పఁ గిలారునవ్వులును రజ్జుల్ వింత విజ్ఞోడు సం
 బరముల్ జందెమునొంటిప్రోవు గొడుగున్ బాఁకోళ్ళు నాశ్వత్థసుం
 దరదండంబు శిఖాకమండలుముఖాంతత్రయ్యధీతిచ్ఛటల్ ౧౫౬

మ. పటుయానంబుల నొప్పి య య్యదితి నంబా! తాను వైరోచనుం
డటె లోకాద్భుతయజ్ఞ దీప్తితుండటె యం దేగెడన్ బుత్త)లం
పటతన్ స్రుక్కకు కంట నీరిడకు మమ్మా! యంచు నా వంచనా
వటు వేగెన్ బలినదృ మచ్చట స్వధాస్వాహాజ్వలద్వహ్నిగా

చ. ఒగి వటు వెంతయందముగ నుండె నటందు వటన్న లక్ష్మణుం
డగు వటు వెంతయందముగ నైనను నుండు నటన్న రాముడున్
నగవు మొగంబుతోడఁ బయినన్ గథ చెప్పఁ డటన్న వామనుం
డెగురుచుఁ బోయి మూఁడడుగు లిమ్మన నిచ్చెను దైత్యరాజునున్

క. ఇచ్చిన మూఁడడుగులతోఁ
బచ్చనిదొర పెరిగి పెరిగి పాదము కొలతల్
హెచ్చించుచు హెచ్చించుచు
గ్రొచ్చెను ముల్లోక మడుగుకొసలన్ మనలన్

గీ. బలి వసింపంగ మిగిలిన పొలము లేక
చచ్చిపో నెంచుచుండగా జాలిగుండె
దొరయు బలిరాజుఁ బాతాళధరణి నుండ
నిచ్చి ముల్లోక మింద్రున కిచ్చె స్వామి

ఉ. పుట్టుచునే బలిం గనఁగఁబోయిన బిడ్డ మఱియెవోయి రాఁ
డటె మఱేమియయ్యె నని యా ఋషి యీ ఋషి నింగికొప్పలన్
దటె నటంచుఁ జెప్ప నరుదారంగ వించును జూచుచుండు నా
బాట్టియ కోనమై యదితి పొంచి వగర్చుచు నాటినేటికిన్

ఉ. ఆ ప్రభు నాశ్రమం బిది మహాశ్రమనాశన మోయి రాఘవా!
యాప్రభునందు బత్తి నిటనై యిలుంగట్టితి దుష్టచారులున్
దీప్రభుజాబలుల్ దితిజగృహులు నిచ్చటె వచ్చి యజ్ఞ హ
వ్యప్రభుగర్భి నెత్తురుల నార్తురు నార్తువుగాక వారలన్

వ. అనునంతలోన నాశ్రమంబు దరిసిన వారి నాశ్రమస్థులైన ఋషు
లెదురు వచ్చి గాఢేయుని బూజించి రామలక్ష్మణులకు నాతిభ్య
క్రియలు జరిపి లోనికిం గొంపోయిన

గీ. ఆశ్రమమ్మను జేరిన యంతలోన

ధృతిని గాఢేయునకు యజ్ఞ దీక్ష పాలించె

శ్రీరఘస్వామి వింటిలో శిక్ష పాలించె

ద్విజదృశాశ్రేణి విస్మయవీక్ష పాలించె

చ. అణువణువుకొ దదాశ్రమపథాంతరధాతివియత్పథంబులకొ

గుణనినద్రవతిధ్వనులకుకొ సుడిపొందుచు లక్ష్యభీతి మా

ర్గణసహసాప్రసారణము గామిని ధైర్యముమై జరించుఁ జి

క్కణములు రామచంద్రుమెయికాంతులు చాదినఁ జల్లపాటునకొ

ఉ. ఆ నిశి నొక్కకన్ను దివిజారులపై నిడి యొక్కకంటితో

నూనిన నిద్రలో రఘుకులోద్వహుఁ డాత్మ బలిక్రతుస్థలికొ

దానును వామనుం డగుచుఁ దక్కిన తారిన చాయ నెంచుచుకొ

దా నయినట్లు మేల్కొనియఁ దానును వామనుఁడౌట యెంచుచుకొ

చ. మునిసవిధంబుఁ జేరి రఘుమూర్తి యెదేనియుఁ బ్రశ్న సేయ నెం

చిన ముని దీక్షితుండని వచించుచు మాన మిఁకాటురాత్రులం

జనునని చెప్పి యాటుదివసంబులు మాని యుఁ బల్కఁ డాటునౌ

దినములు దైత్యభీతి యని తెల్పిన మానలు రాజు లిర్వురుకొ

గీ. సరి యుషస్సుననుండి యుషస్సువాక

చరమసంధ్యంబడి చరమసంధ్య దాక

బదగోధాంగుళీ తాణబాణతూణ

కార్ముకులు దైత్యలోకభీకరులు నౌచు

ఉ. అల్ల భృశాశ్వపుత్త్రీకులు నై న మహాస్త్రములెల్ల శ్రద్ధమై

మొల్లముగా రఘుద్వయవిముగ్ధమనస్సు చివళ్ళు వేచుచుకొ

పుల్లమహాప్రభకొ జనె సమున్నతుఁ డే నిముసంబులోన నే

భల్లముఁదీయునో యనుచు భక్తిభయంబులు సందడింపఁగా

గీ. సరగ నాటవదినమున చరమసంధ్య

యెఱ్ఱనై యెఱ్ఱకాంతులు నెల్ల దిశలు

పేరెములువారి యాశ్రమాభిముఖమాచు

వచ్చుచున్నట్లు తోచిన వానిఁ గాంచి

- గీ. రామచంద్రుండు సౌమిత్రితో మఱి మఱి
చూచితే కాంతు లిచటికిఁ జొచ్చుటేమి
కదుములుగఁ గట్టి తమ్ముడా! కార్ముకంబు
నందున సమాహితుండనై యరుగుమనిన
- ప. సోపాధ్యాయపురోహితయు సదర్భచమసస్పృక్మయు ససమిత్మును
మోచ్చయయు సర్విజయు సవిశ్వామిత్రయు నైన యజ్ఞవేది భగ్గు
మని మండిన
- క. అగ్ని యస్పకస్పృక్కాంతివి
భుగ్నజ్వాలముగఁ గాకమున్న రఘుసుతో
ద్విగ్నమహిమాస్త్రి మొక్కం
డగ్ని యస్పకస్పృశత లేనిదై యింకించెన్
- గీ. రామలక్ష్మణబాణపరంపరాకృ
త మృయోదారుకాయమానమ్ము పొలిచె
యజ్ఞవేదికోపరిగగనాంగణమున
సుహుతమై యజ్ఞ కార్యంబు శోభ నొందె
- ఉ. అంతట వార్షకంబులగు నభ్రములై గగనంబు రాక్షసా
క్రాంతి ఫెళాపెళార్భటులుగాఁ బటుగర్జలు గాఁగ రక్తవ
రాంతవిచిత్రధారలుగ నైన రఘూద్వహు నస్త్రిదేవతల్
చెంతలఁ జెంతలన్ విరియఁజేసినఁ జిన్నును రాదు వేదిపై
- శా. ఆకాశంబున రెండు భీకరమదేభాకారముల్ గాగ నూ
రీకృన్నైల్వతనుల్ సుబాహుడును మారీచుండు హుంకారగ
ర్జాకలోలితవాయవీచు లయి సంరంభాత్ములై ఘోరసే
నాకోలాహల మేచి వచ్చిరి నిరంతక్రోధబాధాత్ములై
- శా. ఆకాశంబున దైత్యులిద్దఱును నెందొచుండు రందంద నూ
పై కన్పించెను రామకార్ముకము దైత్యద్వంద్వ ముద్వేలదం
ప్రాకోటివిగళద్యయంకరతరాట్టప్రాధహాసుల్ వియ
త్రాకారోజ్వలదుగ్రచంక్రమణులై వర్షింప రక్తాంబువుల్ ౨౦౭

శా. దైత్యుల్ కార్ముక చండమూర్తుల రఘూత్తంసద్వయంబుగ్రుధా
హత్యుద్దీపితచండహుంకృతిపరీహాసంబునన్ దాడినన్
సత్యక్రోధుడు రామచంద్రుడును దా సౌమిత్రి గంచున్ వృథా
దైత్యుల్ చూడుము హుంకరించెదరు వ్యర్థక్రీడనారంభులై

ఉ. గాలికి దూదిపింజలునుగా విదలించెదఁ జూడుమంచు నా
భీలతరోగకార్ముకనివిష్టమహానిలబాణుఁ డప్రసవో
ద్వేలచమూవికీర్ణ ముగ ప్రేసిన దైత్యబలంబుగొలికిం
దూలి యెటేనిఁ గొట్టబడి తోచదు మిన్నున నెంతదూరమున్

మ. తమ సైన్యంబులు తోచకుండినను దైత్యద్వంద్వ మాభీలవి
క్రములై రామునిపైకి దూతుటకు రా రాముండు మారీచువ
క్షమునం దూసిన మారుతాస్త్రమున రక్ష స్సొక్క నూ తామడల్
భ్రమితుండై చని సాగరంబునఁ బడెన్ బారుష్యవేగంబునన్

క. తప్పించుక పోకుండఁగ
నప్పుడ యాగ్నేయ మస్త్ర మరివోసి యెదన్
జొప్పించె సుబాహు నతడు
గప్పన మండి యొకబొగ్గుగా ధరణిఁబడెన్

చ. అల మఱునాడు పూర్తియయి యజ్ఞము దీక్ష పరిత్యజించి వి
హ్వలపదయుగ్మండైన ముని వచ్చి రఘూద్వహుఁ గొంగిలించి నా
తల మగునే నినుం బొగడ చాశరథీ ! శరధింబలెన్ దిశా
వలి వలిమంచునిగులకుఁ బట్టితివోయి; నిరీతికల్ దిశల్

క. ఇది సిద్ధాశ్రమ మోయీ !
యిది సిద్ధాశ్రమ మొనర్చి తేమందునయా !
యుదితమహాకార్ముకసో
గ్రదోప్రతాపనవహిషాకా! యని మెచ్చెన్

క. రాముండు మానివదంబుల
నామస్తక మంజలించుటయి వంగి ప్రభు !
స్వామి! యొక శిష్యులేశము
నీ మూడికి బొగడవచ్చునే యని పలికెన్

చ. ఋషిపరిషత్పరీవృత్తుని బ్రేమము భక్తియు గౌరవంబుగా
హృషితులు రామలక్ష్మణులు నేగి మునీంద్రుని గాంచి స్వామి నీ
కృషి ఫలియించె నింక నిటఁ గింకరు లేమి పొనర్తురయ్య! నీ
విషయమునందు మాకుఁ బనివెట్టెదె యంచును దోయిలించినన్

వ. అంతఁ బారిషదులైన మును లిట్లనిరి

చ. జనకుఁడు మైధిల్లుం డొక ప్రశస్తము యజ్ఞము చేయుచుండె మే
మును జనుచుంటి మల్ల సవభూమికి మీరును వచ్చుచుండి రం
దున నొక యద్భుతంబగు ధనుస్సు మహాబలమున్ బ్రచండమున్
మును సురదత్త మా ధరణిపుండును బూజ యొనర్చు దానికే

వ. దానిని దేవతలు గంధర్వులు నసురులు రాక్షసులు నెక్కిడలేరు

చ. ప్రభువులు రాజపుత్త్రీకులు వచ్చిరి దాని బలం బెఱుంగ సా
రభుజులు శోటివంచుటకె రా దింక నెక్కునె యల్లెత్తాడు? త
చ్చుభదము విల్లు రా జగురుసొంపులధూపములన్ యజించు; మీ
గభయులు దానిఁ జూచెద రహా! బలశాలులు రాజపుత్త్రీకుల్

వ. ఆయాగభూతమ్ము ధనుస్సు చూతురు గాని యని

గీ. బయలుదేరిరి ఋషులును బండ్లపైని
నగ్నిహోత్రంబు లెక్కించి యంత గాధి
సుతుఁడు నాశ్రమ దేవతావితతి సెలవు
వేడి నేఁ బోయివచ్చెదఁ గూడి యనుచు

చ. సురనదియు తరంబులటి సుగడితంబులు మంచుతా ధరా
ధరమున కేగివత్తు నని తానును వెంబడివచ్చు నాశ్రమాం
తరమృగపక్షీసంతతుల నవ్వలతో మఱలించి మించి వే
గరులగు నెద్దులున్ ఋషులకన్నను ముందుగఁ బోవుచుండఁగన్

వ. బహుదూరంబు పోయి శోణాతీరంబున విడిసిరి; సూర్యదేవుం డస్త
మితం డగుడు హుతహుతాశనులై మహర్షు లందఱు విశ్వామిత్రుం
జుట్టి కూర్చుండిరి; శ్రీరామచంద్రుండు గాధేయునిముందు నిషణ్ణుం
డయ్యె; అయి కొతూహలియై ప్రాంజలించి సమృద్ధవనశోభితంబైన
యీ దేశం బెయ్యది?

చ. తపములు గల్గునేమొ! యరుదార మహత్తులు గల్గునేమొ! యీ
కృపయును గల్గునేమొ! మఱి యే ఋషులందుననే రసోల్బణా
నుపమముగాఁ గథాకథన ముండదు మీవలె; మాకుఁ జెప్పఁడా!
యిపు డన రామచంద్రు చనవెంచి హసించుచు మాని యిట్లనెన్

గీ. చిన్నికథఁ జెప్పి నీకు నీచేత నొక్క
యేమహాకార్యమోను జేయింతు నింత
యల్పనంతోషి వేమి రామా! యటంచు
నవ్వె ఋషి; యెల్ల ఋషులును నవ్వినారు

క. తల వంచికొనియె రాముఁడు
సొలపున నగ్రజుని వంకఁ జూచెను దమ్ముం
డలఘువు మహానికథాకథ
నలవనదళదభిముఖననయనుం డగుచున్

వ. ఓయి రామచంద్ర! బ్రహ్మయోని కుశుం డను మహాతపస్వి కలఁడు;
అతఁ డక్లిష్టప్రతీధర్మజ్ఞుండు, సజ్జన పూజతుండు, ఆయనకుఁ గులీన
యైన వైదర్భియందు కుశాంబుఁడు కుశనాభుఁడు నధూర్తరజసుండు
వసువు నను నలుగురు సుగుణోల్బణులు పుత్తులు గలిగిరి

మ. దలదుత్సాహుల దీ ప్తిమంతుల మహాధర్మిష్ఠులన్ సత్యవా
దులనుం గాంచి కుశుండు పుత్త్రకులఁ జేతోవీధి తాత్రంబు ని
ర్మలధర్మంబును సౌఖ్యపాలనముగా మన్నించుఁడీ ధాత్రుఁ బు
ష్కలతన్ మీరని చెప్పె వారును పీతృస్వాంతంబు నుప్పొంగఁగా

వ. మహాతేజస్కుఁ డైన కుశాంబుండు కౌశాంబీనగరంబును మహా
త్ముండైన కుశనాభుండు మహాదయం బను పట్టణంబును నధూర్త
రజసుండు ధర్మారణ్యంబును వసువు గిరివ్రజంబును నిర్మించిరి

ఉ. తీరికయైన యీ వసుమతీపతి యాను వసుక్షీతీశ్వరుం
డీ రమణీయముల్ గిరులు నీ సుమనోహరముల్ వసితతుల్
శ్రీరఘురామ! యెదగు గిరింద్రములంబడి వేళ్ళు ప్రాకెనాన్
బాటెడు మాగధీనదియుఁ బాయలు పాయలుగాఁగ నిచ్చుటన్ ౨౩౦

ఉ. నా పినతాత యా వసువు నాయన! నేనిటఁ బిన్ననాఁడు క్రీ
డాపరిమాత్ముడై మసలుటఁ బ్రతియంగుళమైన భూమి సం
ధాపరిదీ ప్తమై పరిచితంబగు నా కిట; నిందు గాలులుఁ
నాపయి నల్లనాఁడు కరుణామయముల్ మృదువాస్సుషీమముల్

వ. కుశనాభుండు ఘృతాచి యను నపురసయందు రూపవతుల స్వలం
కృతల యశావహతులఁ గన్యాశతంబు నావిర్భవింపఁ జేసిన

గీ. నూఱు తెలిసీటి పడియలు నూఱుమెఱపు
లొక్కమొగి మిన్నుమన్నున నొరసె ననఁగ
నగలతో నృత్యవాద్యగానములతోడఁ
బోయి రుద్యానమునఁ గ్రీడపొంటె వారు

శా. ఆ లీలావనిఁ గేళివీచి యనిలుం డా స్నిగ్ధలావణ్యశో
భాలాక్షాపదలోభసీయతనులఁ బ్రాదుర్భవద్యౌవన
జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులఁ బర్వేందుబింబాననా
లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులన్ లోనూరి లోనూరుచున్

ఉ. జాలిగఁ గాంచికాంచి యెడ జాలిసాదం బడి డింది డింది కాం
తాలినిఁ జూచి; కోరెదనె యంగన లందఱ మిమ్ము నాండుగా
నోలిని వందమంద యగుఁ డొప్పుగ నాకన; వారు చప్పటుల్
గా లలిగాఁ గిలాకిలలుగాఁ బెనునవ్వుల చిల్కరింపుగా

గీ. వందమందిమి నీకుఁ గావలెనె యన్న
బిగువుచెడి మోహమున గాలి ముగుదలార!
యేలఁ గాకూడదే? మీరు నెవతె కారె
యందక త్తియ? తప్పక యగుఁ డటన్న

శా. తాతా యంచు నొకర్లు; నోర్తుమొగమందం బెల్ల నొయ్యారమై
నీ తాత్పర్యము వంద చాలుదుమె? కానీ చాలమేమో? యటం
చీతుల్ కల్గెనె స్త్రీలకం చని యొక రీలాగు కైలాగులై
చేతుల్ తట్టుచు నవ్వుచున్ పనిత లిస్సీ! యంచున్సీ! యంచునున్ ౨౩౭

గీ. కేకిసలనాడ వాయువు కెరలి నే నె

వండ నని? వాయు దేవుండ వనితలార!

మానుషము యశావసము లిప్తమాత్ర మింక

నన్నుఁ బొంది యమ ర్త్యలై యున్నఁ దగదె?

చ. మలయధరాధరోదరకుమారసమీరునితోఁ బటీరగం

ధిలతరు శాఖ కాకుసుమనిహ్నుతకుంజతలంబు లందుఁ జె

మ్మలరియుచోటులన్ సమదమాన్మధబంభరగీతి మ్రోయుచో

టులు వెగటే సుఖంపగ? నటుల్ ననుఁ బొందుడటన్న వారలున్

చ. ఎద భయమందినట్లు క్షమియింపు మటంచును వారు వారు క

న్తుడలను గోసఁగా నగుచు దోసిలులన్ గుశనాభుకూతులన్

మది మము నీ వెఱుంగుము సమర్థల మీ వనిలుం డటం చెఱుం

గుదుము తపోనిధానునకుఁ గోపము తేకుము మాదు తండ్రికిన్

చ. అడుగుము పోయి మాదు పిత నాయన యిచ్చెనయేని నీ కహో

యుడుగర తొడు మే మనిన నుల్లసపుంబలుకై ప్రభంజనుం

డిడియఁగఁ జేసె తత్తనువు లెల్లను గోపముఁడై కుదించి వా

రడలుచుఁ దండ్రియిల్లు చని సానవిలోచన తాచు సత్రపల్

క. బ్రాతి నిలు వెడలకుండినఁ

గూతులఁ గనుగొంచు రాజు గుఱ్ఱుల వనటన్

గూతయిడియేమి తల్లులు!

కోతయిడినయిట్లు చేసికొంటిరి తనువుల్

క. ఏధర్మ మతిక్రాంత మ

సాధు వెవఁడు మిమ్ము నిట్లు సలిపె ననఁగ నా

గాధ సకలంబుతో నం

బోధించిరి తండ్రి గాలి ముడియించుటలన్

క. కుశనాభుండు క్రుధాపర

వశుఁడై యంతంత బిగియఁబట్టి యెడలదన్

గృతనులఁ గూతులం గని

దృశానిభృతతోచి యిట్లు తెలియన్ బలికెన్

క. క్షమ! తల్లులార! క్షమయే;

క్షమ యోతటి దండు? క్షమయె జన్మము యశమున్

క్షమ సత్యంబును దానము

క్షమచే నావిష్ట మగు జగం బఖింబున్

ఉ. ఓరిమివంటి దెందు నొకఁ డుండదు మిమ్ముల నిట్లు చూచి నే
నోరిమిఁ దాల్చుచుంటి నన నోరిమి మీరుచూ దాల్చుఁడీ! యిదో
యోరిమి దేవతావిషయమో! యది యెన్నిమకుంగు లుత్తమం
బో! రవణంబో! యంచును దచూశ్చలన్ విడి రచ్చ కేగుచున్

గీ. మంత్రులం గాంచి నాదు కుమా రైలకును

బేరి సంబంధమును జూచిపెట్టుఁ డనిన

వారు గాంపిల్యపతియైన బ్రహ్మదత్తు

పేరు చెప్పి తన్మహిమలు పేరుకొంచు

ఉ. సోమద యన్న యచ్చరయుఁ జూళిమహర్షి తపంబు సేయుచో

నా మునిసేవఁ జేసి ఫల మందెడువేళ స్తుతించి నిల్చిన్

సోమద కూర్మిశాసుతకుఁ జూళియుఁ బ్రీతుఁడునై వరంబు నీ

వే మని కోరెదో యడుగు మిచ్చెన్ నన్నను నామె యిట్లన్

ఉ. ఒక్కనియాలు గాను; మఱియొక్కఁడు లేడుప్రియుండు నాకు; నీ

దిక్కున నైతి న న్ననుమతింపుము బ్రాహ్మతపోనిధానునిన్

జక్కనివాని నాకు దయసేయుము పుత్రు ననంగఁ జూళియున్

జక్కని బ్రహ్మదత్తు దయచేసెను సోమద కంచుఁ జెప్పఁగన్

ఉ. పేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁ బిలిపించి సుతాశత మిచ్చె రాజు తాఁ

బేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁడును బెండిలియాడెను వారి నెల్ల నా

ధారణినేత హస్తమున దాఁచిఁ దన్మహిమప్రతారితుం

డై రమణీతనూలతలయం దనిలుండు వికంభితుండుగా

శా. ఆ లీలావతులున్ మనోజ్ఞతనులై యాస్నిగ్ధలావణ్యశో

భాలాక్షాపదలోభనీయతనులై ప్రాదుర్భవద్యౌవన

జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులై పర్యేందుబింబాననా

లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులై లోలాక్షులై యొప్పఁగన్ ౨౫౧

- చ. లలితపురాతనూమస్వణలఁ గుశనాభుఁడు కౌగిలించి కూఁ
తులఁ బెనుసారె చీరలను దోఁకొని పొమ్మని బ్రహ్మదత్తునిం
ద్దులకును బంచె నచ్చటఁ గడుంగడు సోమద వారిఁజూచి క
న్నులఁ దెలిసిటిబిందువులనో సితము క్తలనో వెలార్చుచుక
- ఆ చూచి చూచి వారి సుందరమూర్తులు
తాఁకి తాఁకి వారీ తలిరొడఁభు
మెచ్చి మెచ్చి వారి మేలై నయడకువల్
గ్రుచ్చె గ్రుచ్చె నెదకుఁ గోడలులను
- చ. ఒకశతమయ్యుఁ గూఁతులు మఱొక్కఁడు పుష్ప్రేఁడు లేక కన్నుదో
యికిఁ గునుకేది పాత్రయగు నిష్టిని జేసెను దాత! తాతయి
ష్టికిఁ దొలియంకురార్పణము చేసెఁ గుఱుండును బ్రహ్మసూతి పు
త్రుకుఁ గని 'తండ్రి! నీ కొడుకు రాజులు గాధి నిరంతకీ ర్తియై'
- మ. అని లేజఃపథముల్ గమించి యొకఁడై యాకాశవీధిఁ ననా
తనమై యొప్పెడు బ్రహ్మలోకమును బొందఁ జాత్రియుం బూర్తినం
దెను నగ్గాధియు ధార్మికోత్తముఁడు జన్మించెఁ దిశాచంద్రికల్
నినుపురీ కీర్తులు గ్రుచ్చియెత్తి తనుకందెఁ గాధి సాధీయుడై
- ఆ ఉషసు తమ్మిమోము నొప్పెడు రఘురామ!
యిందురోచి నవ్వు లేచు తండ్రి!
గాధిసుతుఁడ నొట గాధేయుఁడను నేను
గుఱునికులము నగుటఁ గుశికసుతుఁడ
- వ. నాకు సత్యవతి యని యక్కగారు కలదు; ఆమెను ఋచీకున కిచ్చి
తిమి; ఆమెయు భర్త ననుసరించి సశరీరమ్ముగ స్వర్గమ్మున కేగె
- ఉ. ఏగిన యామె యల్లె ప్రవహించెను గౌళికి యన్న పేరుతో
వాగరవాతగా విమలవాహినియై హిమవద్గిరింధరా
భాగము నాశ్రయించి యనపాయని లోకహితార్థ మమృత
భాగిని యొడ్డునక బహుళభక్తిని నాశ్రమ మేను గట్టితిక ౨౫౮

ఉ. శాంతయు నిన్ను నెంతో రఘునత్తమ! యాయమ నన్ను సంతగా
సంతకుమించి చూచెడిది; యాయమ యెడ్డున నున్న నన్నుఁ
కాంతసరోజమండముల కమ్మని తావులు దిమ్మరించుచున్
బాంతతరంగముల్ చలువ లార్చి కమండలుపూర్ణ వారిగన్

చలికాలమున హిమాచలగంధకావర్త
ముల నీళ్ళులగు వెచ్చగిలగఁ దెచ్చి
వేసంగిలో మంచుపూసకట్టులనీళ్ళు
లొడ్డుముత్తైపుబిందు లొత్తిగించి
తెలవారుచో బ్రాహ్మతీర్థమ్ము కోసమై
గోరువెచ్చనినీరు గులకరించి
యటు కమండలు వొడ్డునం దుంచి యిటుచూడఁ
దిరిగిచూచెడులోనఁ దీర్థమెత్తి
తాన మాడంగఁబోయిన తరగమొత్త
ములను నా మూర్ధమునయందు మూరుకొనుచు
నేచి యేచి మా యవ్వ ఘృతాచికన్న
నలరు క్రొందమ్మికన్నుల నారఁగూరు

శా. నే నేతాదృశవత్సలన్ విడచి తండ్రీ! యొక్క సిద్ధర్థమై
శ్రీనారాయణపూర్వదివ్యచరితన్ సిద్ధాశ్రమాస్థానిఁ బో
నైనాడన్ రఘుదేవ! నీదు కృపచే నా సిద్ధియున్ గల్గె నీ
వే నారాయణుఁ డందు; సిద్ధి నిడి తీవే కాన నా పాలికిన్

క. అది యీ దేశపుఁ గథన
మ్మిదియును చా జన్మకథన మీ వడుగుటచే
నిది చెప్పకుండ నాగక
వదలితి సర్వంబు త్వత్కృపాశోతృతకై

క. అనినంత సర్వములకుఁ
గనులుం జెమరించె మేనఁ గంపము పుట్టెన్
వనజాస్తవంశసుతుఁకు
ముని తెలిసెను సంతలోన ముని తెలియుచునే.

ఉ. పెద్దయుఁ బ్రాదువోయెఁ బసిపిల్లలు మీకును తెప్పలంబడిక
నిదురముంపు తోఁచెడిని నేటికిఁ జాలు మృగద్విజావళుల్
నద్దు మణంగె నెల్లెడ నిశాచరు లాడెద రింకఁ బోవుఁడా!
తద్ద యపేతవిఘ్నముగ దారియు తేవగుఁగాక బాలకుల్

శా. మీ యారోగ్యము చూచుకోవలె నయా! మీతండ్రి కష్టంబుల్
నాయెంబో మిముఁ బంప నన్ను బడి యం చన్నక బుఘల్ సాధుసా
ధ్వాయామస్తతినంతతిక నెఱిసి యాహా! బ్రహ్మకల్పుల్ భవ
చ్ఛ్రయోరాశికులేంద్రు లెల్లరును నీ చేతంబు బ్రహ్మభముక

ఉ. కాశిక యేమి కాశిక ? ప్రకాశితవారి సరిద్వరిష్ట మీ
దేశము మీరునుక వెలుగు తెచ్చిరి ధాత్రి కటంచుఁ బోయి దూ
ర్వాశయనంబులందు నిదురంగని రా రఘుయుగ్మకంబు ధీ
నైశితవృత్తు లాచు మననంబును జేసిరి మానివాక్కులక

ఉ. రామునెడందలో గిరగిరక దిరిగెఁ గుశవంశరాజతే
జోమహిమంబు లచ్చరలశుద్ధమనస్సులు వారి ట్లాంతియుక
శ్రీమతి కాశికీనదియుఁ బ్రేమనిధానము శాంత యంతటక
స్వామి కవే యవే తిరుగసాగెను నిదురపట్టునంతకుక

కం. శ్రీరామచంద్ర! యిదె తెల
వారెక లేవఁగదవయ్య! పైఁబోవలయుక
దూర మను కుశికసుతగం
భీరారావంబు వించు మేల్కని యంతక

వ. రామలక్ష్మణులు పౌర్వాహ్నికక్రియలు నిర్వర్తించి విశ్వామిత్రుం
జూచి

క. ఈ శోణ పులినమండిత
యీ శోణ యగాధవారి యెటు దాటఁగనా
నీ శోణ యనిన నవ్వుచుఁ
జూశికుఁడొక త్రోవ కల్గదు కాల్పడరేవై

చ. ఋషు లొకగుర్తుగాఁ జనెద రేను నెఱుంగుదు నాదువెంట మీ
రిషువులు వస్త్రముల్ పయికి నెత్తుచు రంజని శోణ దాటి యా
ఋషులును, రాఘవుల్ పథ మదెల్ల మనోజ్ఞ వనంబు లొటచే
'హృషీతులు చూచుచుం జనిరి యెంతయొ మారము వేగగాములై

చ. 'నెఱి' నెఱి ప్రొద్దు వచ్చె నడినెత్తికి గంగయు వచ్చె నంబువుల్
తఱిఁదఱి లేచి లేచి చిటుతల్ కెరటంబులతోడ నంచలున్
గఱి గఱి రాచి శాచి మొలకల్ చిటుకాంతులు కందళింపఁగా
గిఱకలుపెట్టి నట్లు నవకీర్ణములైన జలంబుఁ గాంచుచున్

తా. భిన్నాధాత్రి వలే పితాశ్లకును గంభీరాంబుమూర్తి! మహై
నస్సంహారణి! శ్వత్కృషీటనిచయాంతరీ ననై స్త్రింశికా
ర్చిస్సుల్ మాకును రక్షఁగా నిలుపవే శ్రీవారి! నీ దివ్యపా
థస్సమేధితదేహాయష్టులుగ సంధానింపవే పావనీ!

వ. అని మహర్షులెల్ల కృతస్నానులై పితృతర్పణంబులు సేసి యగ్ని
హోత్రంబులు సేసి హవిఃప్రాశనానంతరంబున

తా. విశ్వామిత్రుని చుట్టుఁజేరిన మహావీరుండు శ్రీరాముఁ డీ
శశ్వద్వారి త్రిమార్గగాప్రథకు నే చందంబునన్ వచ్చె నీ
యాశ్వీనాక్రమణంబులో యను కథాత్తానంతవిజ్ఞానమే
విశ్వంబుల్ వెలిగించు నా యెడఁద నే విందున్ వచింపఁ గదే!

క. అన ముని యనే హిమగిరియును

మనోరమానామధేయ మగువ యిరువురన్

దనయలఁ గని రీ గంగను

మునువుఁ బిదప నుమను బూతమూర్తుల సుతలన్

మ. ఒగి ముల్లోకముఁ ద్రావ నీ రనుచు లేకున్నన్ మహాఘంబుల్కున్
బాగలై జీబులుకట్టి దమ్మిన నిలింపుల్ దేవకార్యార్థమై

నగరాజున్ దనపెద్దకూతు నడుగన్ నాకావనీభోగిరా

జ్జగతీవాహినిగాఁగ నిచ్చెను మహాత్మాభృత్తు రాహుత్తునై ౨౭౭

గీ. తొణకిసలగంగఁ జేతుల దూసికొంచు

మణిసిరులగంగ బుజముల మార్చుకొంచు

మోసికొనిపోయిరిని నిలింపులు తలంపు

లాస కొసలంట గంగ స్వర్గాభిముఖులు

క. ఏయమ్మ మిగిలెనో మఱి

యా యమ్మయుఁ జిన్నకూతు రాత్మనియమన

వ్యాయతి నుగ్రతపశ్చ

ర్యాయతియై వేలకొలది నబ్దము లొప్పెన్

క. రుద్రున కొసంగె నామెను

రుద్రాణిగఁ గూతు భూధరుండు; నగసుతల్

భద్రదాకృతు లఖిలజగ

ద్భద్రదాకృతులైఁ సర్వవంద్యలు జగతిన్

వ. ఆ తల్లి యట్లయ్యె, నీ తల్లి యిట్లయ్యె; నీది వారి కథ

క. అరుణగరుదంతసుషమన్

మరాళసతి మింటి కెగురు మాదిరి రక్తాం

బురుహంచల గంగానది

సురలోకపథంబుఁ బట్టెనూ ! రఘుతలకా!

మ. అనినన్ రాముండు మీకిదిన్ శ్రమయుగా నొనేమొ? రేయెల్లఁ బ్రా

ద్దును నట్లే కథఁజెప్పు టైనయది యెందున్ మేము సౌఖ్యంబుగా

వినుటే కష్టము కాదనన్ మునియు నవ్వెన్; నవ్వి కాదోయి! నీ

వినుటే బ్రహ్మరథంబు నా కనియె, నవ్వెన్ రాముఁ డుత్సాహియై

చ. వుఱి ధరణీధరేంద్రుని కుమారిత యాయమ పెద్దయామె; పెన్

జఱియలుమీఱి తండ్రి గిరిచాయలు దాటి సురాళి వెంబడిన్

బటచినయామె; ముజ్జగము వాఁగులు తీర్చిన బాటసారి యే

తెఱుగున నయ్యెఁ జెప్పవుగదే మునిలోకశిరఃపరిష్కరయా! ౨౮౪

ఉ. గాధిసుతుండు చెప్పి శితికంఠుడు పార్వతి బెండ్లియాడి సం
బాధముతా తపస్సులుచు బంజిన న్వామి సతీష్పుహాళువై
యా ధవళంపుండేజమును నా యసితంబగు తేజమున్ నిరా
బాధముగాఁగ దివ్యశతవర్షము లఱు చనన్ జనన్ జనన్

క. ఋభువులు గగ్గోలై యీ
ప్రభువులు ప్రసహిష్ణుతకును బట్టని వేనిన్
బ్రభవించుకొకో యని యా
తృభువుం గయికొని కపర్ది దరిసి వినమితుల్

క. దైవములకు దైవమ వీ
దేవాళిం గనఁగ గనఁగ దే! నీ తేజం
బీ విశ్వంబు ధరించును
నీ వుమతో బ్రాహ్మవిధిని నిలుము తబిసివై

శా. నీ తేజంబు వినిర్గమించినను దండ్రీ! పట్టలే మందునన్
నీ తేజంబును నీ తపస్తనువు నందే నిల్పవే యన్న నా
భూతేశుం డటులే సుఖంపుఁ డయినన్ బొంగారి యుద్గిరహా
నీ తేజంబు ధరించు నెవ్వఁ డనినన్ బృందారకుల్ భక్తితో

క. అడిగెదమ యొప్పికొనునో
పుడమి యనఁగ నొప్పికొనియెఁ బుడమియు శితికం
ఠుడు తన తేజము పుడమిన్
విడిచెను గిరికాననాంతవీధులు పఱవన్

క. జటిగొనిన వెలుంగురాపిడిఁ
దటివడి తేజోనహిష్ణుతన్ ధర వడఁకన్
దెఱగంటు హుతాశను న
క్కఱకుం దేజమ్ముఁ బూనఁగాఁ బ్రార్థింపన్

ఆ. పూని తేజ మగ్నిచే నభివ్యాప్తమై
శ్వేతవర్వతంబు షీతి జనించె
శరవణంబు బ్రహ్మధురమును జనియించె
నెందుఁ గార్తికేయుఁ డొందె రూపు

చ. తెలచి యుమామ హేశ్వరుల దేవతలు ఋషులు యజంచి రా
వల నుమయు సమన్యపు నపత్యమున విగ్రహీతయై సురా
వలఁ గొనకంటి జేగురుఁ బట్టి స్వదారలయం దపత్యపు
ఫలమున మీరునుం దొలగబోయఁ డటంచు శపించె నుగ్రయై

శా. అంతం ధాత్రిని జూచి యానె యన నొనొనంటి మాతృత్వపు
సంతోషంబునఁ బాయఁబెట్టి బహుళాశాఁకాలతో భిన్నులా
కాంతుల్ గల్గఁగఁ బొమ్మ నెక్ శపితులై కన్నుల్ త్రపాశ్యామికా
క్రాంతిఁ జూచి సురావళి మృడుడు వేగఁ దత్సల్గి బాయుచున్

క. పడమరఁగ నేగి హిమగిరి

గుడికిఁ దిరిగి యుత్తరంపుఁగొమ్ము గిరిజతో
మృడుడు వసియించెఁ గొడిమను
నుడుగక తప సాచరించు చుండగ నిచటన్

చ. బడిబడిగా నురభ్రసమజంబుల కైవడి దోలె వృత్తుఁడున్
మడకలుగా సుపర్వులసమాజము మేల్పడవాలు లేకయున్
నడువఁగ వేల్పునైస్యములు నాథుఁడు లేక కృశింపుచుండి బి
ట్టడలుచుఁ బద్మయోనిఁ గని సాగ్నిపురోగములై సురావళుల్

క. ఇడిన పడవాలు తేజపు

కడలై యిందాక రూపుకట్టఁడు ప్రభువో
మృడుడు తపమేచు మఱియీ
తడకును నీవేమి చెప్పెదవు చెప్పమన్

చ. హిమగిరిరాజకన్య వచియించిన శాపము రిత్తవోవునే
కొమరులు మీకుఁ గల్గ రిదిగో శివతేజము నన్ని గాంగవా
రి ముడిచెనే జనించును నరిందముడౌ పడవాలు నాతనిన్
హిమగిరిరాజకన్య సుతుఁడే యనునట్టుగఁ గూడ గాంచెడిన్

క. అని బ్రహ్మ యనిన దేవత

లును గైలాసమున కేగి భోహితమూర్తిం
గని వహ్ని దేవకార్యం
బునకు నియోగింప వహ్నిమూర్తియుఁ బెలుచన్

క. తెలుగుంటల్లోటకోరడి

నటిముటి నొగసి చను వారి నారసి పడవాలి

గుఱుమగు జడముడిదొర జే

పుఱు తేజము గర్భమందుఁ బూసవె యంచున్

ఉ. ఓ పరమంపువారి! యిదియున్ బ్రియమారఁగ వేల్పుపిండు సే

నాపతికామ్యచే నడిగితో రన గంగయు దివ్యమూర్తియై

యా పరమంపుదేజమును నందినఁ గుల్మలు ప్రోతసుల్ పృష

ప్రీతిపరిపూర్ణవేణికలు చెందిన తేజము నుమ్మలింపఁగా

ఉ. వాహిని పట్టలేక హుతవాహ! యిదేటికి పుష్పమయ్యె నా

దేహము నోర్వఁజాల నన దేవపురోహితుఁ డాసయేని నీ

వే హిమవత్పదంబు నొలయింపుము తేజమునా వికృష్టిమై

బాహిరిలంగ ప్రోతసులు ప్రౌఢము తేజము గంగ త్రోసినన్

వ. ఇట్లు వెలార్చిన గర్భంబు మావి రాగియు నుక్కును దగరంబును

సీసమ్మును నై యనేకధాతువు లుద్భవించె గర్భమ్ము దూసినచోటఁ

దప్తజాంబూనదం బయ్యెఁ దదాది సువర్ణంబునకు జాతరూపం బను

వేరు కలిగె; గర్భంబు శిశువై కెవ్వన నేడ్చినఁ బాలిమ్మని దేవ

తలు కృత్తికల నడిగిరి; వారును దమకుఁ గొడుకు దొరకినదే చాలు

నని పాలిచ్చిరి; ఆ బిడ్డయు గంగాగర్భమునుండి స్కన్నుఁ డగుటచే

స్కందండును గృత్తికలు పాలిచ్చుటచేతఁ గార్తికేయండు నయ్యె

ఉ. ఆర్జురపాలు త్రాగుటకు నాఱు మొగమ్ములు పెట్టి త్రావె నా

శర్వుని తేజ మొక్కదివసంబునఁ ద్రావిన పాలచేవచే

గర్వితదైత్యయాధములు క్రమ్మరిలం బడఁజేసె స్వామి స్వ

స్వర్వదళంబు వృత్ర నగచాట్లను నొడ్డుకొనంగ నైనదిన్

మ. నదయుం డాశ్రితపరిజాతము సుమీ స్కందండు తద్భక్తు లా

పదలన్ మెట్టరు నాయువుం బరమమై పౌత్రుల్ ప్రపౌత్రుల్ వెదా

వెదగాఁ దామరతంపరై తుదకు దివ్యై స్కందసాలోక్య మం

దేద రోయీ రఘురామ! చాపముఖసందిగ్ధాసురాస్సవ్రజా! 30౪

సీ. జడముడివేలుపు సంబరంపడె రామ!

ప్రమదమందెను శైలరాజదుహిత

ధారణీదేవిమోదము పట్టరాదయ్యె

లలి నగ్నియును నుబలాటపడియె

మందాకినీదేవి చిందాడెఁ దెలిసీళ్ళు

తెల్లుతోటయు గండరిల్లిపోయె

ఒక్కొక్కతె యెడంద యుగ్రాణములుగాఁగ

గండళించిరి కృత్తికాచయంబు

ఒక్కతనయుండు కలిగిన నుర్విజనుల

యుబ్బు పట్టంగవచ్చునటోయి స్వామి!

స్వామి కలుగ నిందరకును సంబరంబు

తనుక గొడుకన్న వస్తు వెంతటి ప్రియంబో?

చ. అడిగినదేమొ చెప్పుకువె యా యితర మృణలంబు చెప్పుమా

యుడుగక యల్లె వించుఁ బడియుందురు శ్రోతలు నిద్రియేనుమీ

గడుసరియోఁ గథాకథనకౌశల మేమి యటందు రన్న రా

బుడుతలు రామలక్ష్మణుల మోముల నవ్వులు మ్రోసె మువ్వలై

గీ. అనలుకథఁ జెప్పెదను వినుఁ డంచు మాని

పుడమిపడఁతికిఁ బెట్టిన పునుగుబొట్టు

కల దయోధ్య యటన్న చక్కనిపురంబు

మీ రెఱుంగుదురే యన వారు నగుచు

గీ. మే మెఱుంగుదు మన మాని మేలు మేలు

మీ రెఱింగినఁ గథలోని మేలినగము

నెఱుంగుదురే యంట యప్పుర మేలుఁ దొల్లి

యనఁగ ననఁగను సగరుఁ డన్నట్టి రాజు

ప. ఆయన కిద్దఱు భార్యలు; పెద్దయోమె కేళిని; ఆమె వైదర్భుని

కూతురు; రెండవయోమె సుమతి; ఆమె యరిష్టనేమికూతురు;

కేళిని ధర్మిష్ఠ సత్యవాదిని; సుమతి మహాసౌందర్యవతి; ఆమె గరుడ

చెలెలు

గీ. ఆతఁ డనపత్న్యఁడై సభార్యముగ హైమ
నగములో భృగుప్రసవణంబునందు
భృగుమునిఁ వందయేండ్లు లర్చించె భృగువు
నాయన కపత్యలాభ మా నంచుఁ బలికి

క. నీ వెలదులందు నొక్కతే
నీ వంశకరుండు పుత్రునిం గనుఁ బెరియ
దేవియు పట్టినహాసను
తావిర్భావమున దీప్తయశా నని పలికె

చ. తరుణులు నంజలుల్ మునిపదంబుల నుంచి యొకం డెవరై కౌ
నఱువదివే లెవరై కన; నయ్యది మిమ్మును బట్టి యొక్కఁడున్
గురుతరవంశవర్ధనుఁడు కోమలు లాపయి నింక నైన యె
ల్లరు హుక్తిమంతులు బలప్రభవిష్ణులు మీరె కోరుడా!

క. అనఁ గేళిని కులవర్ధనుఁ
దన కిమ్మనె సుమతి తాను దక్కినవారిం
గొనె మునిఁ బ్రదక్షిణించుచుఁ
జనెను సభార్యుండు రాజు స్వపురంబునకున్

వ. కేళిని కసమంజసుం డను పుత్రుండు గలిగె; సుమతి కొక గర్భ
తుంబంబు గలిగి యది పట్టినహాసశకలంబులై ధాత్రులు ఘృతకో
శంబులఁ జెంచిన దీర్ఘకాలంబున నా శకలంబులు రూపయావన
శాలులైన పుత్రులైరి; ఆ యసమంజసునకు వీర్యవంతుడైన
యంశుమంతుం డను పుత్రుండు గలిగె; నయ్యసమంజసుండు

గీ. ఊరిలో నున్న బాలుర నొకని నొకని
గుంపుగాఁ బ్రోగుచేసి తోకొంచుబోయి
సరయువున ముంచి ప్రాణనిష్క్రమణదాడ
వీరమద్దెళ్ళ కేరింతగా రమించు

వ. పసిబాలురఁ గొనిపోయి సరయువు నడిపాయలోనికిఁ ద్రోసి యొడ్డున
రాండిని జేతు లిడుకొని పకాపక నవ్వుచుండును

గీ. ఈతియై పొరులకు ధూమకేతు వైన
పుత్త్రకుని రాజు వెడలించె బురమునుండి
యతనికొడుకు ప్రజాహితుం డంశుమంతు
డతిప్రియంవడుడును సాధువైన బిడ్డ

వ. వేదజ్ఞుండైన యా సగరుండు యజింతు నని నిశ్చయించి సోపాధ్యాయ
గణుండై యశ్వమేధం బొరంభించి

నీ. ధూర్జటిమామగా దూర్జస్వలుండైన
వెలిమంచుమలరాజు వింధ్యశిఖరి
నిక్కించి కొమ్ములు నింగిలో నొక్కరొ
క్కరు తాము చూచికొందురు సతంబు
నా చూపులును బడినంత మేరయు యజ్ఞ
కర్మకు మిగులయోగ్యమగు నేల
యా చోట సగరుండు యజ్ఞ మారంభించె
యయు వంశుమంతునియందు మెలగె

ఉక్ళదివసంబునం బురుహూతుఁ డాన
పంబు తనువొంది తగ ధనుష్పాణియైన
ఘనభుజుని సంశుమంతుని గన్నుగప్పి
యపహరించెను మేధీయమైన హయము

క. యయుహర్త సహరింపుము
హయముం గొనితెమ్ము కాక యజ్ఞచ్ఛిద్రం
బయి మీకు మాకు నశివము
హయముం గొనితెమ్ము ఛిద్ర మరికట్టి నృపా!

వ. అని పురోధను లాడిన రాజు

చ. అగు సగరుండు కర్త యయుహర్త యటన్న వచస్సు పుట్టె నే
మిగ హయహర్త యింకఁ గుసుమించునో యర్వదివేలమంది కో
సగను నొక్కొక్కయోజనము సాగరమేఖలఁ గ్రొచ్చి యాతఁ డా
వగతుని దెచ్చి నా యెదురఁ బట్టుడు పుత్త్రకు లంచుఁ బంపినన్

చ. చని సగరాత్మజాతులు నసాధునఖంబులఁ ద్రవ్వఁగోలలఁ
గునఁములఁ బృథక్కముల గొట్టుల ధారణఁ గ్రొచ్చి క్రొచ్చి క్రొ
చ్చిన బహుజంతువుల్ చిదిసీ చీలి శిరమ్ములు వ్రస్సి మూల్గు లే
చిన నినదంబు మిన్ను లొరసెన్ విరిసెన్ మహిదేవిపావడల్

ఉ. రాజున కోపవహ్నికల రాజులు సర్వదివేలయామడల్
గోఁజునఁ ద్రవ్విత్రవ్వ యెలగోలుగ గోలగఁజేసి ధారణఁ
గాఁజరలున్ లతాతరు లెగాదిగఁ ద్రోచి శ్రమంబు పెల్లుగా
రోఁజుచుఁ దండ్రివద్దఁ జని త్రొక్కట పొందుచుఁ దీవమూర్తులై

ఉ. ఈ మహి వ్రక్కలించితిమి యెచ్చటనుం బొడగానరార యే
గోముననైన గుట్టమును గుట్టపుదొంగయు నన్నఁ దండ్రి పో
రే మఱి త్రవ్వఁ డశ్వ మెగిరెన్ వినువీధికి టెక్కలాప్పె నీ
భూమిన యెందు దూరెనొకొ? పోయి రసాతల మెల్ల వ్రచ్చుడా!

ఆ. ఇట్లె హయము తోఁచు నెందాక నందాక
నేను దీక్షితుండ నిలుతు నిచట
నిట్లె హయము తోఁచు నెందాక నందాక
మీరు త్రవ్వించూడుఁ డార నార

చ. చిలువలు డ్వైశమూర్తులగు జిహ్వాగరాజులు సశ్వరాజు నే
కలుగుల లాగిరో? దితిజకాండము గుట్టముఁ గొంచుఁబోయి యే
వెలుగులఁ గట్టిరో? వెడకి పృథ్విని జొచ్చి గ్రహింపుఁ డంతెగా
కలఘువులే! హయం బెచట నైనది కానమటంచుఁ జెప్పఁగా

వ. అని రాజు పుత్రులం దఱిమిన

చ. అగిలిన పాదులంబడి మహాగిరిరాజము లూఁగెఁ గ్రొచ్చుచో
రగిలినమంటలఁ భుజగరాజులనాల్కలు తూలె సంతఁ బ
న్నగులును దేవతల్ దితిజనాథులు బ్రహ్మను జేరి స్వామి! యీ
జెగడును నే గతిం దొలఁగఁబెట్టెదొ చెప్పవె లోకనాయకా!

చ. అల సగరుండు దీక్షితుని యజ్ఞ హయంబును వృత్రహండుగాఁ
దొలఁచెను సాగరుల్ సమదదోర్బలశాలులు ధాత్రి యెల్ల వి
హ్వలముగఁ ద్రవ్విపోయుటకుఁ బంతముపట్టిరి మాకున్లె దు
ర్బలులకు వీరిచేతఁ దలప్రాణము తోఁకకు వచ్చె నక్కటా! 330

మ. అనినన్ బ్రహ్మయు భీతిలేదు పదఁడా! యా వాసుదేవుండు చి
చ్చునునై కాపిలమైన మూర్తిని ధరించున్ గృత్సన్నయా ధాత్రి యా
తని కన్జిచ్చునఁ గాలిపోయెదరుగాదా సాగరుల్ పొండు పొం
డన దేవాదులు హృష్టులైచనిరి యంతన్ సాగరుల్ త్రవ్వచున్

మేదిని.

గుములుగఁ దూర్పుదిక్కుఁ బడి గ్రొచ్చుచున్ విరూపా
క్షము తొలిదిగ్గజంబు శిరసా ధరన్ విహింపన్
శ్రమమున మస్తకంబు గదురన్ గదల్ప భూకం
పము గలిగెన్ నభూధ్రవనపాళి బిట్టు తూలన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి వె
క్కగఁ ద్రవ్వకొంచు బోయిరి
పెగులని బండలును దండప్రేటులఁ గూలన్

మేదిని.

గుములుగ దక్షిణంపుదిశఁ గ్రొచ్చుచున్ మహావ
ద్యము యముదిక్కు నేనుఁ గని మానవేంద్రపుత్రుల్
సుమహితశైలమూర్తి షీతి సొక్కి మోయుదానిన్
తమకము విస్మయంబు నరుదారఁ గాంచి యంతన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ప్ర
క్కగఁ ద్రవ్వకొంచు బోయిరి
నొగులని బండలను గోళ్ళ నొక్కి విద్రుచుచున్

మేదిని.

గుములుగఁ బశ్చిమమ్ముదెసఁ గ్రొచ్చుచున్ జనన్ గొ
మ్ము మెదపుకొంచు సామనసమున్ గనంబడెన్ బ
శ్చిమదిశయేగ్గు దాని పెనుచేవఁ గాంచి యాశ్చ
ర్యము గని దంతపుంగొననె రాచి పట్ట ధాత్రిన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి వీ
లుగఁ ద్రవ్యకొంచుఁ బోయిరి
తగిలిన బండలను గాలఁ దాఁచుచు వీరక

మేదిని.

గుములుగ నుత్తరంబుదీశ గ్రొచ్చికొంచు భద్ర
మృమరఁగఁ దద్విశాగజము నందుఁ గాంచి దానిన్
హిమవృదుపాండురంబు క్షీతి నెత్తి కుంభనీమన్
గమలనుమంబువోలె సుఖికాంతిఁ బూనుదానిన్

క. సగరసుతులు గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ముం
దుగఁ ద్రవ్యకొంచుఁ బోయిరి
రగిలిన బండలను నార్ప రాచి కరములన్

క. విసువును దాపము కోపం

బెసఁగఁగ నీశాన్యదిక్కు నెగువంగఁ గనా
కసిఁ బార లెత్తిపోయఁగఁ
గనవుగ మహిగర్భవృత్తికలు పెళ్ళలుగా

చ. పెనుబయలై క్రుధానయనభీకరులై సగరాత్మజుల్ కన్
బెనుపరి దూరమందు మునివృత్తియునై కపిలుండు తా సనా
తనుఁడును నాద్యుఁ డల్ల మునిదగ్గర మేయుచు నున్న మావు నో
లిన తమకష్టమంతయు ఫలించిన యట్లుగఁ గాంచి సాగరుల్

క. అదిరదిర ! కనులు మూసిన

యది మదిరాపారవశ్యమా? లోఁజూపున్
నుదు రొరయుటయా? బికిరవుఁ
జదురులు తీర్చుటకుఁ దట్టు చాలదె నీకున్

చ. సవహయ మేల రోరి? యని వప్తీసహస్రములౌ నృపాత్మజుల్
తవిలి పృషత్కముల్ శిల లుదారమహీజములం గ్రహించి మా
నివరునిపైకి దూఁతుచు ఖణిలని యార్చుచుఁ బేర్చు చేగినన్
వివృతములైన నేత్రముల వీరిని దాఁ గపిలుండు గాంచుచున్ ౩౪౩

- క. రోసమ్మన హుమ్మనగా
నా సాగరులెల్ల దనువులం దగ్గిశిఖా
భాసురజిహ్వజ్వాలలు
దూసినతో భస్మసాత్కృతుల్ గా నయినా
- ఉ. ఎంతకు రామిచే సగరుఁ డెంతయుఁ బుత్తుల వేచి వేచి ధీ
మంతుని నంశుమంతుఁ గని మన్మని నామన! నీవు పోయి వృ
త్తాంత మెఱింగి రమ్మ పినతండ్రులతో హయముఁ గ్రహించి ర
మ్మింతకుఁ బొమ్మ సాయుధుఁడ వేగు పథ మ్మెటువంటిదో యనన్
- వ. అంశుమంతుండు కార్ముకియై ఖడ్గియై పినతండ్రులు త్రవ్విన మార్గం
బున నేగుచు
- ఉ. దారిఁ బిశాచయక్షసుర్దానవరాక్షసపక్షిభోగులౌ
వీరులఁ గాంచికాంచి పృథివీపతిని వృ నమస్కరించుచున్
వారలచేతఁ బూజితుండు వచ్చి దిశాగజరాజులన్ నుతి
శ్రీరుచిరాననుడయి యజించెను దోసిలులన్ గ్రహించుచున్
- చ. ప్రభువులు మీరు మీ భుజము పట్టియసూ దిగిపోదు ధాత్రి యా
ప్రభువులు పోత్రియున్ గమరరాజును శేషుండు కోటచే శిలా
నిభమగు డిప్పచేఁ గుసులునించు ఫణానివహంబుచే బలెన్
శుభతనులైన మీరు మధుసూదనమూర్తు లటంచుఁ జెప్పుచున్
- వ. దిగ్గజరాజు లందఱుఁ బ్రదక్షిణించి యందఱుఁ బినతండ్రులు పోయిన
త్రోవ యడిగి యందఱవద్ద సెలవుగైకొని వారందఱు హయ
లాభంబు నాశీర్వదింపఁ బోయిపోయి
- చ. అలిపిరులై మరుద్విధులమై చిటుబూదిపారల్ వెలార్చు ది
బ్బలు మనుజాకృతిస్ఫురణవంతము లర్వదివేలు గాంచి తాఁ
దెల తెలవోయి కన్గొనలఁ దేరిన నీళ్లులుగాఁగ నట్లెగా
నిలబడి చూచి క్రుంగెను మనీషిశిరోమణి యంశుమంతుండున్
- చ. కమిలి యెడందలోన నొకకొంతకుఁ దేరి నివాపవారిఁ దా
నమరగఁ బిన్నతండ్రులకు హర్షముసేయఁగ నెందుఁజూచి నీ
రము కనఁకాక చొచ్చికని రాజితదూరవియత్తు టెక్కలన్
దెమలుచు వై న్నతేయు నరుదెమ్మని బిగ్గన కేకపెట్టినన్ ౩౫౧

క. ఆతఁడును మిన్ను డిగినన్

దాతా! యని యావటిల్లె ధా గరుడి వృధా

చేతము నొవ్వకు దైవము

. రీతికి; దైవంబు బరిహరింతురె యెవరే

వ. నాకు మాత్రము మేనల్లనిండు కారో? నేను మాత్రము దుఃఖించ

లేనో? వీ రప్రమేయుడైన కపిలునిచేత దగ్ధులై; తాకికజలపరిస్థితు

లైకాని వీరు స్వర్గతిఁ బొందగ, హిమగిరిజ్యేష్ఠదుహిత గంగానది

గాని వీరిని బరిష్ఠతులఁ జేయజాలదు

ఆ. మఱియు నఘటవిత్ర మందాకినీదేవి

పాయ విడిలి యిందు వచ్చెనేని

లోక కాంతములగు శీకరాంబువులచే

దడిపెనేని నదియ తర్పణంబు

క. గుఱ్ఱముఁ గైకొని చనుమా

బిఱ్ఱునఁ గూర్చున్న తాత ప్రియమగు జన్నం

బఱ్ఱునఁ గొనసాగింపుము

కుఱ్ఱా! యని గరుడి మింటికొసలఁ జనియెన్

గీ. అంశుమంతుండు యయువుతో నరుగుదెంచి

తాతకును విన్నె సర్వవృత్తాంత మతఁడు

విని యధాకల్పమును యధావిధిగఁ గ్రతువుఁ

బూర్తి చేసి యయోధ్యకుఁ బోయి వంత

క. ఆ పెద్దకొడుకు నట్లె

యీ పిన్నలు వేలమంది యిట్లె యా ధా

త్రీపతి ఆంపవుగోతయు

నాప యయిన నవ్తఁ గాంచినన్ దీరెడునే

క. అమలమతిఁ దల్లి హరుసతి

నుమనై నం దపమునేసి యుర్వికి రప్పిం

తుముగాక వేయియరలం

దమకులు దాచిన సురాంబువా? యిట వచ్చున్

౩౫౮

గీ. ఏమి చేయంగవలయునో యెఱుంగరాక
సంశయాధీనుఁ డగుచుఁ ద్రింశత్సహస్ర
వర్షములు రాజ్యముంజేసి స్వర్గమేగె
సగరుఁ డంశుమంతునకు రాజ్యంబు వచ్చె

వ. అంశుమంతుడును మహాత్ముడైన తనపుత్తునందు దిలీపునందు
రాజ్యం బుంచి హిమగిరిశిఖరంబున నిలువదివేలయేండ్లు గంగ
కొఱకై తపస్సుచేసి స్వర్గతుండయ్యె, నంత దిలీపుండు

క. ఏ రీతి గంగఁ దెత్తును
నేరీతి బితాళ్లు స్వర్గమేగెద రకటా!
యారీతి తెలియ దంచును
నారాట మృడద నెక్కువై తపియించెన్

గీ. ఆ దిలీపుం డనేకముల్ యజ్ఞములను
నమరులకుఁ బ్రీతిఁ గల్పించి యమరగంగఁ
దిగియఁజాలక తుదకును దిగులుపొంది
వ్యాధిచే స్వర్గదేశమ్ము నధిగమించె

గీ. అతడు ముప్పదివేలేండ్లు లవని యేతె
నతనికొడుకు భగీరథుం డంత రాజ్య
మునకు వచ్చెఁ దపోనిధి పుణ్యమూర్తి
పరమధార్మికుఁ డఖిలదిగ్భరితకీర్తి

ఉ. తా ననపత్నుడై యొకటి తాతలకై సురగంగ భాత్రిక
దేనని యొక్కటికై బరమధీనిధి రెండుదిగుళ్లు గాఁగనై
పూని వ్రతంబు సర్వమగుభూమిని మంత్రులయందు నుంచి తా
గానలకుం దపస్సులకుఁగాఁ జనె బద్ధజటానిటాలుడై

శా. గోకర్ణంబున సూర్యబాహుడయి సంగోరైన యాహారమున్
బ్రాహ్మ్యత్త తపోజితేంద్రియుడనై పంచాగ్నిమధ్యంబునం
దా కా లట్టుల చేయి యట్లుగనె వేయై వర్షముల్ తత్త పో
వ్యాకీర్ణాగ్నికణంబులుం జెదరి మిన్నంబున్ మహాతారలై ౩౬౫

క. ఆ తపము సారపురి గ్రీ
 ప్రితపమై యుడుకఁబెట్ట న్నలసురతతుల్
 ధాతఁ గని చెప్పికొనగా
 నాతఁడును భగీరథుఁ గన నరిగె సురలతో

గీ. అరిగి యోయి భగీరథా! యాగు మాగు
 మీ తపోవహ్ని యెగఁదట్టి యిగురుచుండె
 సారగంగయు; నీదేదొ కోరికయును
 బయటపెట్టుము బిట్టతపమ్ము మాని

నీ. అనిన రాజుర్వి మార్తాండమండలికిని
 దననేత్రములకు మధ్యమున నాల్గు
 తలలై పలుకుచున్న దైవమై తొట్రుపా
 టున నంజలించి యే మనెదు స్వామి!
 యోయి లోకేశ్వర ! యో సర్వనాభ ! వ
 రం బిత్తు వలె కృపారాశి! రమ్ము
 ము త్తరంబులనుండి యుత్తలం బయ్యె మా
 తండ్రియుఁ దాతయుఁ దాతతాత

యీ భవత్కృప నిజమగునేని దరణి
 కులులు సాగరుల్ సౌమ తేయులును గట్టి
 యున్న తెలిబూదిదిబ్బలు నుడుకులార్చు
 మడుగు సురగంగ కెరటాలు కడుగవలయు

గీ. నాకు సంతతిలేక యిహ్వాకుకులము
 నంబు లుపలంబుకడ నాగినట్టు లాగె
 నేచి యీ రెండునుం బ్రవహింపవలయు
 ననిన బ్రహ్మయు నింతగాఁ గనులు విచ్చి

చ. అవునవు నెంతకోరితివి యైనను సీతపమే నలంతియా?
 యవునవు నై నఁగాని సకలావని చిల్లిపడుక రసాతలం
 బవుఁ దొలికొట్టినట్టులగు నా సురగాంగఝరీజ్వలజ్వల
 ద్వివృతమహర్భటీప్రళయవీచిక లుమ్మడిఁ గ్రుమ్మరించినన్ 320

చ. ఒకశివదేవుడైన జడ లూచి గ్రహింప గ్రహించుగాని యా
ప్రకటితవేగ మే పరులు బట్టరట్టంచు నదృశ్యుడౌచు గం
గకు గబురంపె నోసి గిరిగర్భము ! ధాత్రికి డిగ్గుమమ్మ ! యే
యొక్క డని కూరుచుంటి వతఁ డొక్కఁడు వచ్చె భగీరథార్థితా !

క. బౌ ననెనో కా దనెనో

యానని గర్భోక్తియో ఛలాలాపంబై
కాని మృదుచు భగీరథుఁ
డూనెను దీవమగు తపసు నుగ్రునికొఱకై

వ. ఒక్కకాలి బొట్టనవేల్చిపై నిలచి యూర్ధ్వబాహుండ
బుండు వాయుభక్తుండు స్థాణువత్తు నయి యొక్క యేడాది
యుగ్రతపశ్చర్య నడవిన స్థాణుండు

గీ. చాలు నోయి నరశ్రేష్ఠ చాలుఁ జాలు
బొటనవ్రే ల్మానుకట్టదు పూండ్లుగాఁగ
మజ్జటాజూటి సురగంగ మడతు ననియె
నతనిశిరసున ధుని గభిల్లనుచు దూఁకె

గీ. తచ్చిరస్సుప్తిగ్గాఁగఁ బాతాళమునకుఁ
జనెద నని లోన నూహించె సౌరగంగ
యవమతి నెఱింగి సౌరగంగాంబుర్రురము
నిడియ బిగియింతు నంచు నూహించె మృదుండు

చ. గణగణ వచ్చుచున్న సురగంగను గాంచి భవాని స్వామికిన్
బెణుకులు పుట్టునో మెడను వేగవశంబున స్వామియంగముల్
వణికి యిలాసలిన్ జదికిలంబడునో యని యప్పగారి యా
తోణకిన లేవగించుకొనె దూఁకుడు మాన దటంచు నెప్పుడున్

ఉ. పెద్దది యల్లె యుండ నిటఁ బిన్నకుమారిత పెండ్లియాడె నా
పెద్దది గద్దరై యసలె పెండిలి వద్దని కూర్చుండె నా
యొద్దనె దీని నుంతు నని యుగ్రుండు సింహసటాచ్చటాజటల్
ప్రాద్దు నవోదయాంశువులు పోసినయల్లుగ విచ్చి నిల్చినన్ ౩౭౭

సీ. శంపానహస్రాభచంక్షకాంతిచ్ఛటా
 మేయవారావర్త మెఱసి ఘోఱసి
 ప్రళయకాలాంభోదపటలీవిసీస్వనా
 మోఘగర్జభంగ మొరసి మొరసి
 సప్తసాగరమహాక్షారషాఢశ్చటా
 విధృతభంగాభంగ భిరిసి విరిసి
 కోటిప్రపాతవార్ధాటీనిరాఘట
 తుంగోగ్రతరవారి దూఱి దూఱి

స్వర్గముననుడి శివునిమస్తకముదాఱ
 ఘూర్ణితైరావణాస్యమై కురిసి కురిసి
 శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
 భిల్లు మని వచ్చి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

సీ. మకరమత్స్యకుభీరమత్తాహికమరవా
 రములచేత నవజీవరాశి యగుచు
 మణిరత్నమౌక్తికమరకతవైడూర్య
 ములచేతఁ బుష్కరమూర్తి యగుచు
 కనకసీరేజాతకల్పారమాలికా
 ద్రుతమేఘపుష్పాచ్ఛరూప యగుచు
 అద్భుతరాద్రవీరానందకృద్వారి
 ధారమై ఘనరసాకార యగుచు
 అతితరతరంగహస్తస్తాభిరామ
 ప్రస్రుతిని సర్వతోముఖప్రతిభ యగుచు
 శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
 భిల్లు మని దూఱి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

చ. ఒకజలబిందు విల్లు పడుచుండఁగనే యడుగంటి యన్యబిం
 దుకములచేతఁ దాడితము ధూతమునై పయికేగి యందుఁ బ్ర
 క్కకుఁబడి యంచుచుట్టు తిరుగంబడి చింది మలంగి చేరి నీ
 టికి బుడ్డగై జలంబయి కడిందిగ నీల్లె పరిభ్రమించెడుకా 3౮౦

క. అశ్వర్థుదాధికంబులు

నిత్యపరిభ్రమితజీవనీయపుషత్స
స్తుత్యపరిషత్సహస్రవి
హృత్యధిదేవత వియజ్ఞరిణి శివజూటిన్

గీ. ఒక జటలలోయలోఁ బడి యుటిమి యుటిమి

యంతఁ గనబోయి కనలేక యంతఁ దిరిగి
యొక జటాస్థిగతామ్రవర్ణిరుశోభఁ
జిక్కి తిరుగుళ్లుపడి తెమల్చికొనలేక

చ. తన పరిణాహసంజనితదర్పము క్రుంగి కపాలభృజ్జటా

వనిపరిణాహచింతఁ బడి వాగులుచుట్టి పరిభ్రమించు గం
గను గనలేక చింత శితికంఠుని గూర్చి పునస్తపఃశ్రమం
గనిన భగీరథున్ శివుఁడు గాంచి జటన్ సడలించె నింతఁగా

వ. ఆ సడలింపులో నేడునందు లొప్పిన నా యేడునందులనుండి గంగ

యేడుపాయలుగా వచ్చె; హ్లాదిని పావని నళిని యన్న మూఁడు
పాయలు శివజలలు శుభలు ప్రాగ్దిశం జనె; సుచక్షువు నీత సింధు
వన్న మూఁడుపాయలు శుభోదకలు ప్రతీచిం బట్టె; ఆయేడవపాయ
భగీరథు ననుసరించె

గీ. కనకకింకిణులన్ గలుగల్గురన్న

సితపతాకాచ్ఛవిన్ మిన్న జీల్చుచున్న
కలితవల్లత్తురంగముల్ కట్టియున్న
తేరుపై ముందు సాగె భగీరథుండు

గీ. లీల శివమాళి బిగి సడలించుకొన్న

తొణికిసల నీటితరంగల దుముకుచున్న
చిన్నిగాలుల తాడిడిఁ జిందుచున్న
జలములై వెన్నవచ్చె వేల్పులసరిత్తు

వ. ఒకవేళ తమ కులోద్భవుం డెవ్వఁడైన గంగ నావిర్భవింపజేసిన

నామెఁ దేవలసిన శ్రోవఁగాఁ దమపూర్వు లేర్పఱచిన గుర్తుల
వెంబడి నిమ్మధాత్రిగా భగీరథుండు రథము పోనిచ్చె ౩౦౭

ఉ. గంగయురా వసుంధరయుఁ గమ్మనితావుల యూర్పు పుచ్చుచో
నంగద నెండలై నెటియలై నధరాస్థలి నీళ్లు పీల్చుచున్
ముంగలఁ గొంతమేర జలముల్ స్పృశింపక చెమ్మగిల్లుచున్
ఘోరిన నేలయున్ దొలుత లోఁ తోకయించుక నీలమండలై

మ. వెనుకన్ వచ్చెడు పెద్దహాపినియు నావిరూభతపాథోనితాం
తనినాదోత్పటతీవ్రమై భయదయాదస్సంఘపుచ్చాగ్రతా
డనవల్లద్రభమమై పరస్పరవిఘట్టప్రోత్థకల్లోలపా
వనవాశ్చుంబితసారమార్గ మయి తీవ్రంబై విడంబించెడున్

మ. తెలివాకంబడి మింట నంటి చనగా దేవర్సిగంధర్వయ
క్షులు సిద్ధుల్ మణిభూషణాంగులు దివ్యక్షుల్ శ్రీవిమానస్థు లం
జలి నారగ్వధపల్లవాగ్రరుచిరచ్చాయాతనుల్ వచ్చి రు
త్పలవీక్షాసుమదామ లచ్చరలు శంపావాహినీమూర్తులై

సీ. మహియందునను శింశుమారమీనంబులు

నలి శింశుమారమీనములు మింట

మహియందున మరాళమహితగరుచ్చట

శారదాభ్రంబులచాయ మింట

మహియందుఁ బాండురాంభశ్చటానంహతి

యస్సరస్తనురోచిరాప్తి మింట

మహిని వారిజపండమహితదీప్తిచ్చట

సౌరాంగనాముఖాబ్జములు మింట

దూకి మహి నేగు సురగంగ తోడుగాఁగఁ

దూగి సురలేగుదెంచిరి తోడునదిగ

సాగరునిపెండ్లికూతును సాగనంప

బ్రాతిఁ బుట్టింటివా ర్వెంటవచ్చినట్లు

ఉ. అందముగా హూయల్ వెడలునట్లుగ నొక్కొకచోఁ దరంగపా

ళిం దుమికించుచున్ విధురలీలను నొక్కొకచో నొక్కొకచోఁ

జిందుచు వక్రమై నిడివి చెన్నులపాయలుగా నొక్కొకచో

మందముగా ద్రుతమ్ముగ శ్రమమ్ముగ సాఖ్యముగాఁగ నేగఁగా

- గీ. భవుని మైజాజీనట్టిది పావనంబు
తోయము స్పృశించి భక్తిమై దోయిలించి
యాచమించిరి సర్వదివౌకసులును
సర్వవసుధానివాసులు సంతసమున
- ఉ. నాకనివాసులై శపితులై ధర జాతీనవారు వచ్చెఁబో
నాకజలంబులంచుఁ బడి స్నానములాడి పవిత్రదేహులై
నాకనివాసులై చనిరి యంతట గంగ చలత్కబంధవీ
చీకమనీయమార్గవివశీకృత యేగెను దండడించుచున్
- చ. వెలలి భగీరథేశు వెచువెంబడిఁ బోవుచునున్న గంగ త్రో
వల నొకమాని జహ్నుడనువాడు యజించుచు నున్న స్రుక్రువం
బులఁ దరలించుకొంచుఁ జనెఁ బొంగులనీళ్లులవెంట జహ్నుఁ డు
జ్వలితవిలోచనుండు సురవాహినిఁ జూచుచునుండఁ ద్రావినన్
- ఉ. అంతకుముందు నేలయును నాకసమున్ గయికోని తీవ్రపా
ధోఽంతచల త్తరంగవివశాద్భృతవాహిని బొట్టులేక తా
నంతట బద్దె గీసినటులై యటముంగల నెండునేలయున్
వింతఁగఁ బింగలన్ బురదపిండలిగా నయినంత నివ్వెఱన్
- వ. సురలును ఋషులు హాహారవంబులు చేసిన భగీరథుండు వెనుదిరిగి
చూచి
- క. తనకనులను దా నమ్మన్
ధుని తనుబడి యసలువచ్చెనో లేదో యం
చని సురలు గుర్తుగా వ
చ్చినదని తెలిసికొని శోకచిత్తుం డగుచున్
- చ. తనదగు వంగడంబున కథానకలంబును గోచరించి బి
గ్గన నిముసంబులోఁ గడుపు కాలువయై యిది యేమిపాపమో
వెనుజనివచ్చు నేఱు కనిపించదు తండ్రులుఁ దాతలుం గడిం
పని మడుఁ గే గడింతునె? త్రపారహితుండను వెట్టిబుద్ధిన్ ౩౯౯

చ. మృదుఁడును బ్రహ్మ నన్నుఁ గీకురించుట యేటికొ యల్పమానపున్
గడువడిఁ బొమ్ము పొమ్ము గురగంగను నీ కిడరాదునాఁ దలం
దిడికొని చేతులన్ మగుడనే? యదియేటికొ? యింతదూరమై
మడుగును నింకఁజేయుటలు మామకభాగ్యము లేమిచెప్పుదున్

వ. అయ్యో సురనదిం దెచ్చితి ననుకొంటి నని దుఃఖించు భగీరథు
నకు సురలు జహ్నుని జెప్పిన భగీరథుండు జహ్నుపాదంబులపై
వ్రాలి

ఉ. ఇంకొక వేయియేండ్లు ప్రభు! యే నినుఁ గూర్చి తపింతుఁగాని నీ
వింకకు సారవారి; విడువే! యది యెంత ప్రయాసమయ్యె నా
వంకకురాఁగ నీ సురలవంక! తరంబులు నాల్గు మేము ని
ట్టింకులు నింకినాము ప్రభు! యీ నది కంచుఁ బితౌళ్లకోసమై

క. అని కాళ్లవేళ్ల బడినన్
ముని గుండియ కరఁగి కొంచుబో కొంచును బో
ధుని జహ్నుతనయ సుమ్మి
ధుని సారావగయ కాదు తోకొనిచనుమి!

చ. అని చెవినుండి దీప్తసహసార్భటి రివ్వుమటంచు నేన్లుపా
యను వెలలించె మాని విధురాహతమత్యధులీప్రవేగపు
చ్చనిహతపుష్కరభ్రమవిసారినిరంతర వేణికాచిరం
తనజలమూర్తి యమ్మునిఁ బ్రదక్షిణ మొప్పగ నేగఁజొచ్చినన్

క. వెనుకకుఁ జూచుచుఁ జూచుచుఁ
దనయరదము నెక్కి యేగె ధాత్రీపతి యా
వెనుకం జనియెన్ జాహ్నువి
తనమోతయె యఘశతంబు దండింపంగన్

శా. క్రితీన్ గంగ భగీరథానుగయుఁ జేరెన్ సాగరున్ సాగరుల్
ఖ్యాతీన్ ద్రవ్వినచో రసాతలమునం దావిర్భవించెన్ సృపుం
డా తాతల్ పడియున్నదిబ్బలు గనెన్ సాశ్రుంజు సాలోచనుం
డా తీర్థంబులు దిబ్బలున్నయెడలం దల్లాడె గల్లోలముల్ రంజ

చ. అటువదివేలరాజసుతు లచ్చతదేహులు తైజసంబులై
మెఱసెడిమేనులం దిరిగి మింట విహానములన్ భగీరథున్
దిటిపము పెట్టినావు సురతీర్థము; పుత్తుడ వాడు వీవ యీ
యటువదివేలయెండ్రకును నైన నటంచును మెచ్చుచుండఁగన్

గీ. అచ్చటికి బ్రహ్మ వచ్చి యోయయ్య! భీదు
పిన్నతండ్రుల నర్పదివేలమందిఁ
జనికి గంగాంబులు తరింపఁ జేసినావు
కులమును సముద్ధరించితి వలఘుచరిత!

క. ఎన్నాళ్ళు సాగరాంబువు
లిన్నేల తుదళ్ళు పట్టి యెగచుచుఁ జనునో
యన్నాళ్ళు దేవతాకృతు
ల న్నాకమునందు నుందు రా సగరసుతుల్

క. ఈ గంగ పెదకూతురు
భాగీరథి నీకు, మూడుబాటల రెంటన్
నీ గురుత కలె నామెకు
నీ గురులకుఁ బితరులకును నీళ్ళు వదలవే!

శా. నీవే కల్పవలెన్ సురాపగయుఁ దా నీ చేతఁ బాతాళలో
కావిర్భావము పొందగావలయు నం చన్నాళ్లు తాతల్ తప
శ్రీవారాసుల మత్సమానుల తపశ్రీ యింత కైకోదు నీ
వావిర్భూతుడవైతి తెచ్చితివి గంగాంబుప్రవాహంబులన్

ఉ. ఈ సురవారి నీయెడల నెంత కృపామతి! నీ తపస్సు నా
కోస ముమామహేశ్వరునికోసము; ధూర్జటి మాటయిచ్చె నం
తే సురగంగయున్ విడిలెనే గద స్వర్గపుభాష్ట; నీవుగా
నీ సురగంగ కా యమయు నింతఁగ నీకు సమాద్రు లేటికో?

గీ. అన భగీరథుఁ డిట్లనె నస్మదీయ
మైన తపసెంత? నాతండ్రు లాచరించి
నట్టి తపములఘలము నా యందుఁ బొంది
శ్రీఘ్రులవంత మైనట్టి చెలువుగాక

వ. అనిన బ్రహ్మయు నట్లె యట్లే నీ పితరుల కీ నీజలంబులఁ దర్పణంబు
లిమ్మని యంతర్హితుండైన హనీతామరవాహినియై ధర్మాయతనం
బైన భగీరథుండు యధాక్రమంబుగ యధాన్యాయంబుగఁ బిత
రులకు నీభ్యవదలి యయోధ్యకేగి సింహాసనం బెక్కిన

గీ. రాజుకొడు కౌటచేతనే రాజుగాక
రాజతజగత్ప్రతిష్ఠావిరాజమాన
తేజుడై రాజు రాజుగా; భూజనంబు
రాజనంబులు పండించి రా జగాన

వ. శ్రీరామభద్రా ! నీకు స్వస్తియగుగాక తండ్రీ !

శా. సంధ్యావేళ యతిక్రమించెడుఁ దపస్వ్యాభ్యాసముల్ సేయ నౌ
సాంధ్యముల్ నెఱవేర్చు గృత్యములు దీక్షావేళ ప్రాప్తించెడు
వంధ్యమై చనఁ దేజముల్ దితిజు లే వంకం బర్చిభాంతులై
సంధ్యం గాంతురు భీతి సాగరకథాసంభాషవిత్రీకృత

వ. ఆరాత్రి యొక్కరాత్రివేళ గాధేయుండు మేల్కనియుంటఁ జూచి
శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లనియె

గీ. మానిజనమాళిమండన! మామకీన
భాగ్యరాశి! భగీరథు పల్కినట్టి
తండ్రుల తపఃఫలము వచ్చి తనతపంబు
నాదుకొనె నన్నమాట లోకాద్భుతంబు

వ. అనిన లక్ష్మణుండు లేచి కూర్చుండి

క. ప్రభు! యెంత యాస్తికత్వము
ప్రభు! సాగరులకును నెంతపట్టుదల? తుది
ఋభువుల యాపగ నెంతై
న భూమికిఁ దేనెతెచ్చినారు గదయ్యా !

వ. అనినఁ దక్కినఋషు లందఱు మేల్కనియే యుండినారు కాబోలు
లేచి

గీ. జామిపువులోని కేసరచ్చవి వహించి
ప్రాచి తెలివెల్లగీతలు పారుడెంచె
నేమి సాగరుల్ వార లదేమి ప్రభలు?
ఏమికథ? యేమిచెప్పట? యేమిసాగసు?

వ. అని మఱలఁ గొంచెము శయ్యాగతులే

మ. పొరిఁ బ్రాచీనతపుండరీకవనముల్ పుష్పించెఁ గింజల్కభా
సురకాంతిచ్చట లెఱ్ఱవాగులయి కచ్చుకవిచ్చుగా నౌ మొగి
ల్లొరయక దుట్టతుదల్ ఛటావితతి వెల్గొండక జరీయంచులై
చెరివెక గ్రొమ్మొగి లడ్డమేగిన ద్విజశ్రేణీమనోజ్ఞాకృతిక

వ. అంతఁ గృతాహ్నికుడైన రామచంద్రుండు గాధేయనితో నిట్ల
నియె

శా. నీకై రేవున నొక సిద్ధముగ నుండెక బుణ్యభాగీరథీ
శ్రీకాంతాంబులు లేగరళ్యగుములై ప్రేయకధాకృష్టవీ
లాకారమ్ముగ నిన్ను వేచెడిని హేలార్ఘ్యప్రదానక్రియా
స్వీకారమ్మును గాంచవే మునిశిరస్సీమంతముక్తామణీ!

మ. అనినక నవ్వుచు గాధిసూతి బళిరయ్య బాలకాకుత్స్థ! మా
మునిమూర్ధంబుల నట్టకట్టినజడల్ పోద్రోచి సీమంతముల్
తనుకక బొపటఁదీర్చి యావయిని ముక్తారత్నముల్ పెట్టె దీ
వనుటే నా తలపైని ముత్యములునై యాముక్తమయ్యె శిశూ!

వ. అనిన నందఱును భాగీరథిం దరించి యుత్తరపుగట్టు చేరి స్వర్గోప
మమ్ము దివ్యంబు రమ్యంబునైన యొకమహానగరంబుఁ గాంచి
రామచంద్రుండు

గీ. శ్రీవిశాలమనోజ్ఞమా నీ విశాల
నగర మేదన గాధిసంతాన మంత
శ్రీవిశాల! విశాలాపురీవరంబు
రాఘవా! యిద్ది యనిసంత రామమూర్తి

గీ. శ్రీవిశాలవిశాలాపురీవరంబు !

నేలు రాజర్షి వంశ మదేది స్వామి!
యూదిచెప్పవె నీ నోటినుండి వచ్చు
సిరిపలుకు క్షీరవారాశితరంగచిలుకు

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డేట్లుచెప్పె; పూర్వము కృతయుగంబున వీర్య
వంతులై సుధార్మికులైన యదితికొడుకులును మహాబలులైన దితి
కొడుకులును నవతితల్లిబిడ్డలు నజరామరుల మెట్లగుదు మని యాలో
చించి కలశపాథోధి జలికీ రసము తెత్తు మని

గీ. మందరముఁ గవ్వముగఁ దెచ్చి దందళూక
పతిసి వాసుకీఁ దెచ్చి కవ్వంపుఁద్రాఁడు
గాఁగ రెండుపక్షము లిటుగడలఁ జేరి
కలశపాథోనిధానంబుఁ జలికినారు

గీ. వాసుకీభుజంగశిరములవై పు దైత్యు
లూని మధియంచుచో దేహ మొరిపిడిఁబడి
యెచట నందినఁ గఱచిన నచటఁ బాము
దైత్యు లెందఱొ మృత్యువక్త్రంబు సొచ్చి

గీ. వాసుకీభుజంగపుచ్చంబు వైపున దితి
కొడుకులు గ్రహించి రాష్ట్రము భుజంగ
పుచ్చతాడితులు నదితిపుత్రు లెంద
ఱో జలధిఁ దూలి దెబ్బల గాఁజవాటి

మ. అటు లాశీవిషపుచ్చతాడితులునై యాదిత్యు లాశీవిషో
త్కటదంష్ట్రాపరిలీఘులై దితిజులుగై గోక యల్ల మధిం
చుట వేయేడులు సేయఁగా జలధియంచుల్ పుష్పపాథోభ్రమ
చ్చట యాదోనికరంబు చచ్చిపడి దృశ్యం బయ్యె బీభత్సమై

ఉ. అందఱు పట్టిలాగఁగ మహాహి శిరమ్ములు చిమ్మికొంచుఁ బ
ట్టందక దూసినక దితిజు లందున నందునఁ దూలి ప్రేలఁగక
మందరమంధరాశ్మములు మంటలు పుట్ట మహాహి గోఱవెం
టం దిగువాటులం గఱచినక బెనుబండలు ప్రేలుచుండఁగక ౪౩౭

మ. అహిదంప్రప్రావిషవహ్ని భూమిధరగండాశ్మప్రభూతాగ్ని సం
దహదుగ్రంబు వినూత్నమా గరళమైనా మిశ్రమై తచ్చటా
విహృతి గాలులు పాతినంతయెడఁ ద్రెవ్వె భూతసంతాన మా
యహిత్రాడు గిరికవ్వము వదలి ప్రయ్యంబాఱఁగాఁ గాశ్యపుల్

గీ. ఓయి శివ! యోయి శంకర! యోయి రుద్ర!

యోయి సురలోకబంధు! యోదుంటి వోయి!

యని యఱచి బిట్టబిళ్లుగా నదవదించు

నట్టి దైతేయు లాదిత్యు లఱపువెంట

శా. ఆవిర్భూతుడు శంకరుడు వెలుచక హాలాహలం బంజలిం
ద్రావణ బట్టి వెలార్చి చుక్క విడ కంతక స్వామిగర్భస్థమా
జీనశ్రేణియుఁ జచ్చిపోయితిమయా జీవేశ! శంభూ! యటం
చావుల్ దేరినఁ గంఠమందె యదిమెక హాలాహలం బంతటక

గీ. కవ్వపుండ్రాడునకుఁ జేలికడ మొసంగి
గువ్వకోలుగఁ బెనుకాలకూట మార్చి
నివ్వటిలు నీదు ప్రేమంబు, నీవు మాకు
దివ్వెలై కాక చీకటిఁ దెరలలేము

గీ. అని మహాదేవు స్తుతియించి యాదితేయ
సమితి దైతేయసమితి రసంబుఁ గూర్చి
మఱల గిరి నిల్వఁబెట్టి చిల్కిరి పయోధి
మఱల నహిరాజుఁ జుట్టి చిల్కిరి పయోధి

మ. ఒకవేయెడు లదేపనిం జలికినక బ్రోద్ధూతమై క్షీరపి
చికదంబంబులఁ జిక్కనల్ పలుచనై క్షీరంబు నీరంబు వో
లికగాఁ దేలికయైన మందరిము తూలక వారిభంగంబు లూ
దక మట్టమునఁ గ్రుంగి పాతుకొనఁ బాతాళంబు గర్భంబునక

క. పెగలింపలేక యిరుదెన
లగడుగుడిచి; మఱల రుద్రు నాహ్వనింపక
మొగమోటమువడి శ్రీహరి
జగదీశ్వరుఁ జేరి యోయి స్వామీ! శౌరి! .

చ. ఇది మొదలా? భవత్కరుణ కేమును నజ్జులుసాచు టిట్ల వే
డెడ మెది వచ్చినన్ దిగబడెన్ గిరిమట్టము లేవనెత్తు జా
లి దొరపు నీ కృపాభరముభే దమృతమ్మును లేదు, నేమి నే
సెదవాకొ సేయవే! యనిన శ్రీహరి తాను బయోధి నీదుచున్

మ. సిరిఁ గాల్పేతులు నీటిలోఁ గుఱుచలై శ్రీనీలమేఘాభసుం
దరదేహంబును ముద్దయై గళము మూర్ధం బింత సన్నంబు గా
హరువా వీపును నుబ్బ డిప్పయు భూధ్రాంతంబునన్ ద్రవ్యకొం
చరిగెన్ నీళ్ళులలోనికీ జలధి కంతో పెద్దతాఁబేలుగా

కా. పాలోడన్ గిరి శృంగకానఁదరీ పత్యంతభూభృద్భవ
త్పాళిన్ క్షీరకృతాభిషేకశివరూపం బాప్సగా మందఁ
బాలో లేచిన లేచుటే తడవుఁగా నాదిత్యులున్ దైత్యులున్
వ్యాళాధీశ్వరుఁ జుట్టి చిల్కిరి ప్రభూతానందదీప్తాస్మయై

చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధి క్షీరము చిందిన బిందు లద్భుతం
బులును విచిత్రతూపములు పొందెడు క్షీరమయంబులొక గమం
డలుపులు శంఖచక్రమకుటంబులు దండములై పయోధిలో
పలి వనమాలి భూషణులను బాయఁగఁ ద్రోచినయట్లు లేచుచున్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి శంఖచక్రకుండలధారి దండి సకమండ
లువు హస్తంబున నమ్మతకుంభమ్ము పూని ధన్వంతరి యుదయించె;
నమ్మహాప్రభువునకు సకలరుజాజరామృత్యువులు సాంజలులై నమ
స్కరించుచుండ నంత నద్దేవాసురులు మఱల

చ. చిలుకుచునుండఁగా నుదధిక్షీరముచిందులు లోకమోహనం
బులు రమణీయరూపములు పొందెడు క్షీరమయంబులైన త
మ్ములు తెలిసంకువుల్ కలశముల్ వరివెన్నలు తమ్మిత్తూండ్లు ను
న్నొలసిన వాహినీగతము లూచి పయోధి వెలార్చినట్లుగన్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి పుండరీకనేత్రలు శంఖగళలుఁ గలశ
పయోధరలుఁ గణిశఙ్గములు మృణాలబాహులును నైన యఱువది
కోట్లయచ్చరలును వారి పరిచారికలును నావిర్భవించిరి; అమ్మహా
భాగ లండఱును సాధారణులై దేవదాసవుల కపరిగృహీతలై
లోకంబులు వెల్గించిరి; అంత కాశ్యపులు మఱల రగిం

చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధిక్షీరము నుర్వులు దేరి యెట్టినా
వెలుగులు చిమ్మి పైపయిని వీచెడు గాలికి నొక్కు దెచ్చి తా
నిలువక తూఁగి తూఁగి హవణించె సహస్రసమావిక్షిర ముల్
జలములశక్తి తప్పవడి చక్కఁగ నిల్వఁగ లేనిచాడునన్

వ. అంత సమృహోఽధినుండి న న్నెవరు గ్రహింతు రెవరు గ్రహింతు
రని వారుణీదేవి యావిర్భవించె, నామెను దైత్యులు మాకు వల
దనిరి; దేవతలు గ్రహించిరి; అద్దాన దైతేయులు నాఁటినుండి యను
రులుగ దేవతలు సురలునైరి; అంత సురాసురులు మఱియు బిట్టుగా
క్షీరనిధిఁ ద్రచ్చిన నా పాలనీటి కెరటాలు గురుసులు వాటి వాటి

సీ. ఉచ్చైశ్శ్రవంబునా నొక తెలిమావైన
నది యింద్రుఁ డాచె వాహనముగాఁగ
గుములుగానైన చిమ్ములు చెట్టుగట్టిన
నది కల్పవృక్షమై నాకమెక్కె
గిర్మధస్థానానకీర్ణాంబువుల పడె
మంజిడి వర్ణమై మాఁగుదేరి
మూతాషధీస్పర్శమున గట్టిపడి కొస్తు
భంజెన సురమున నవధరించె

గేశవుడు; పాలచిన్నరి కెరట మొకఁడు
నిందిరాదేవియైన దానే గ్రహించె
భార్యఁగాఁ గేశవుడు; నంత పాలకడలి
నుండి జనియించె సమృతమహోరసంబు

క. పుట్టిన యమృతము కొఱకై
కొట్టికొనిరి సురలు నసురకోటి యసురులన్
గిట్టించిరి సురతతు లెగఁ
దట్టిన వారుణిమదంబు దర్పము కొలదిన్

వ. అంత మోహిని యన్న మాయ నాపాదించి విష్ణు వమృతంబు
నపహరించె

ఆ. పరమవైష్ణవులును భాగవతులునైన
సురల కీచ్ఛే రసము హరి పరముఁడు
అమృతపానవశత నమరులై యాదిత్యు
లసురకోటిన్లెల్ల నదుపుపెట్టి

ఆ. అసురకోటిన్లెల్ల నాస్కందనంబునఁ
గాలు ద్రవ్విత్రవ్వ కనుపుకొట్టి
— యెచటి యెచటి వారి నేరి చంపిన సర్వ
మైన ధాత్రి సురలధీన మయ్యె

వ. సర్వఋషులతోడను యక్షగంధర్వసిన్ధచారణులతోడను బురంద
రుఁడు ముగ్ధోకములకు రాజై సుఖంబుగ నేలుకొనుచుండిన

క. దితి కడుపుకోత నతిదుః
ఖతయై లోలోనఁ గుమిలి కృశించి నిరా
దృతిఁబోయు నవతిబిడ్డల
గతిమాలినగంజిఁ ద్రావఁగాఁ దన బ్రదుకై

క. బ్రదుకుటయు నొక్క భరమై
యదితిదయాధర్మభిక్షమై గుఱుసులుగా
మది మారీచుం గాశ్యపు
నదయునిఁ దనభర్తఁ గని శుచాదీనోక్తి

చ. తగవును జూడుమీ! నవతితల్లి కుమారులు నింత చేదుగా
నగుదురయేని నే పురుషుడైన గ్రహింపఁగ నేల నిద్రఱ
మగువల నేరికైనను గుమారుడె మీకన నల్లయాండ్ర కె
ట్లగునొ తలంపవే యెవతె యాత్మజుఁ డాయకకే కదా ప్రభూ !

మ. అసిన గాశ్యపుఁ డొనె యానె దితి ! నే నాదిత్యులంబోయి నీ
తనుజుఁడేని జంపుమంటినట ? లేదా నీవుగా నేది యో
రిన నే నిత్తు వరంబు నన్న ; దితి మారీచుం బతిం గాంచి యిం
ద్రునిహంతక సుతు నిమ్ము నాకును దపింతుక జువ్వె నే గాశ్యపా!

శా. నాగర్భంబున నింద్రహంత యగు సంతానంబుఁ గల్పింపవే
చేగఁ వేయినమల్ తపించెదను దాక్షిణ్యంబు కన్పింపవే
నాగర్భంబునకోత యెంత కడిదో నారాపి డేపాటిదో
యీ గాలించెడుశోక మాగుటకు స్వామీ ! చాల నే వట్టునఁ

చ. పరమతపోవిధాత భగవంతుఁడు కాశ్యపుఁ డట్లెయకాఁ గదే
తరుణి ! సహస్రమబ్దము లుదారత సీపు తపస్సుచేసినఁ
జిరమగుకాల మింతయు శుచిత్వము పాయక యుంటివేక బురం
దరహననక్రియాపటువు నాతుక ! పుత్తుని గాంతు పొమ్మనఁ

వ. ఆమెయుఁ బతిహస్తసమ్మార్జితయై స్వస్తిబ్రువాణుడైన పతి
యాశీస్సు పొంది నారచీరలు నగ్నిహోత్రమ్ములు దర్భలు హవి
స్సులుఁ గొంచుఁ గుశల్లవనంబున కేగి మహాతపశ్చర్యానిరూ
ఢయై గర్భశోకావసోదవీక్షాపట్టువై యుండె నిట నిద్రుండు

ఆ. దితితపోఽర్థ మెఱిగి తతస్థిదిక్పతనియ
మం బెఱింగి యపచయం బెఱింగి
మించి వచ్చు టెఱిగి వంచనయే మార్గ
మంచుఁ దెలిసి వినయ మతిశయిల్ల

వ. తానును గుశల్లవనంబున కేగి

సీ. ఉభయసంధ్యల కుగ్నిహోత్రమ్ము సరిచూచి

కొనగలదర్భలు కోసి తెచ్చి

విమలమౌ జలములు సమకూర్చి యర్పించి

యశ్వత్థసమిధల నాహరించి

త్రవ్వీ దుంపలు వేళ్ళు తఱితో సమర్పించి

యందిచ్చి జపమాల హస్తములకు

పాదనఁవాహనపరతే శుశ్రూషించి

మడిచీర లెండించి మడతపెట్టి

తల్లి కునికిననైనను దాను గునుక

కమ్మ కనుమూయుఁ గనుమూయ కమరరాజు

సర్వకాలంబుఁ దత్పరిచర్యయందె

సొక్కుచున్నట్లుగాఁగ శుశ్రూష సలిపె

చంద్రిక.

పది కొఱతగ వేయివర్షముల్ కదలెను శిశురక్ష గల్గెగా
మది సురపతిసేవ మక్కువై యెదయు హృషితమాచు నిట్లనె

చ. కడువడి నింద్రహంతయగు గర్భముఁ గోరితి నే మునిగ్ గడుం
గడు మది సంతసించితిని గావున నీ పరిచర్యఁ జేసి నా
కడుపుననున్న బిడ్డఁ ననుఁగాని వధించెడువాఁడు గాక యే
క్కుఁడు జయశీలి యాచు మిముఁ గూడి త్రిలోకము లేలుగావుత

శా నీ యాయుస్సును నీమ రాజ్యమును దండ్రి ! నిత్యమై యుండ్రుగా
కీ యాశీస్సు ఫలించుగాత మని తా నిట్లే వచ్చిపక్ష దితి
ప్రేయోభావముఁ గాంచి యుండ్రుఁడును సత్ప్రతాత్పూర్ణమైక్కుఁగా
నీ! యంబాపటుగర్భమత్సరత గానీ వీడఁ డింతేనియు

గీ. కాశ్యవైపు తలాడగాఁ గన్ను కూరు
కొంచు వచ్చిన దితియు నిద్రించె నంత
పవలు రెండుజాములవేళఁ బట్టరాని
పాపపున్నిద్ర యామెకుఁ బవలువచ్చె

గీ. ఆమె యశుచిత్వ మెఱిగిన నాకరాజు
నామె ప్రశ్రయమ్మునఁ గొంత యదవదపడి
మొగి దశోనసహస్రాబ్దములును వేచి
దక్కినట్టి రంధ్రము దిగఁదావలేక

గీ. ఆమె యుచ్చాసపథమున సంతరమ్ము
సొచ్చి గర్భస్థిండమ్ము వచ్చిపోవ
నేడు కణుపులుగాఁ గొట్టె నేడ్పు లొదవ
బాలకంఠంబుల దితి మేలుకొనియె

డ. దారకు నేడ్పు లేచిన శతారమునక హతు లొప్ప మా రుదో
మా రుదయంచు శక్రుఁడు కుమారుని జెప్పెడుచో సుషుప్తియు
దీరఁగ లేచి చూచి దితి దేవపతీ ! శిశుఁ జంపకోయి రా
రా! రుధిరంపుఁబిండమును వ్రక్కలునేయకు మోయి శూరుఁడా!

క. అను తల్లిమాటయందున

వినయము గౌరవముచేత వెడలెను శక్రుం

డును వెడలి తల్లిపాదం

బునబడి క్షమియింపు మంబ! పుత్రుని ! నన్ను

గీ. కాళ్ళవైపు తలాడఁగాఁ గన్నమూయి

నశుచివొటను రంధ్రమ్ము సరసి యింద్ర

హంత నేడుగ నఱికితినమ్మ! యిదియు

నీ కృపాప్రశయమ్మున నేను జేయ

గీ. సాహసించితి క్షమియింపఁ జను ననంగ

దితియు నతిలోకముగను దుఃఖితయు నైన

శక్రుఁడును భీతిఁ గనియె నే శాప మిచ్చు

నో యటంచును దితి కొంత కూరడిల్లి

చ. మును నినుఁ జంపువాని కయి పూనితి నే వ్రత మిప్పు డట్టి భా

వనయును లేదు నే నశుచిభావము పూనినయప్పు నీవు చే

సినయది తప్పుగా దయన నేయుము నా యొకకోర్కి యే డగు

దునుకలు నేడు గాలిపెనుత్రోవల రాజులఁగాఁగ నిల్పవే !

ప. నీవును మా రుదో మా రుద యంటివి గావున మరుత్సప్తస్కంధ

ములకు స్థానపాలకులుగా వీరగుదురుగాక ! యొకఁ డింద్రలోకచారి

యొక్కండు బ్రహ్మలోకచారి మూఁడవవాఁడు వాయు వనుపేర

దివియందునను దక్కిననల్వరు నాల్గదిశలందును నీ వాగన్వర్ణతా

సిద్ధిగా మారుతు లని చరింతురుగాక యనిన నింద్రుండు

గీ. తల్లిపాదంబులందునఁ దలను వాంచి

యెట్లు నీ పంటివో తల్లి యల్లె యగుత

మంచుఁ దల్లియుఁ గొడుకును నమరపురికి

జని సుఖించిరయ్యా ! రామచంద్ర ! తండ్రి !

క. ఈ దేశమ్ముననే రా

మా! దితియుఁ దపస్సు చేసె నమరపతియు నిం

దే దితిగర్భముఁ జేల్చెను

నా దితి యిందే క్షమించె నమరేశ్వరుని

గీ. రెండునెలల పిండంబు జాతీన జగంబు
 లోనివారు శోకము పట్టలేనివారు
 ఇంచుమించు వేయేడులు నెదిగినట్టి
 పిండమును వ్రయ్య దితి యోర్చె బెద్దతల్లి

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

క. ప్రభు! ప్రభు! యోరిమినంటిది
 త్రిభువనములయందు లేదు ధృతియుఁ ట్టమయుఁ
 శుభతమములైన గుణములు
 ప్రభు! ప్రభు! గుణగుణములందు రాజపదంబుల్

వ. అనిన విశ్వామిత్రుండు నౌనయ్య యకానయ్య యోయి శ్రీరామ
 చంద్ర ! తాటకాప్రాణహరణపుణ్యవాహినీభగీరథ ! సుబాహు
 ప్రాణజలధిమందర! మారీచప్రాణరక్షణ ! ట్టమాగుణనిధి! యనిన
 శ్రీరామచంద్రుం డిట్లు పలికె

గీ. ముని భృశాశ్వని విద్య లిచ్చినది ఘనమొ!
 మునివతీ! యీ కథాళి చెప్పినది ఘనమొ!
 రాఘవుని రామచంద్రుని బ్రతుకునెల్ల
 నేలుచుంటివి నీ కృపాలోలదృష్టి

వ. అనిన నవ్వుచు విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

నీ. పరమధార్మికుడు నిక్షౌకు వలంబున
 యనునామెఁ బెండిలియై విశాలుఁ
 గనె నా విశాలుండు కట్టె నీ పురి హేమ
 చంద్రుఁ డ౯ వాఁడు విశాలసుతుఁడు
 ఆ హేమచంద్రుని యాత్మజుండు సుచంద్రుఁ

డతనికి ధూమాశ్వఁ డాత్మజుండు
 ధూమాశ్వనకును సుతుండు సృంజయుఁడు సృం
 జయుబిడ్డ నహదేవుఁ డయవయోధి

యల్ల సహదేవుసుతుడు కృశాశ్వఁ డతని
తనుభవుడు సోమదత్తుఁ డాతని సుతుండు
రామ ! కాకుత్స్థఁ డసయెడు రాజు; సుమతి
వాని కొడు కిప్పు డీ రాజధాని నేలు .

గీ. కులవిధాత యిత్వాకుని యలఘుకరుణ
నఖలవై శాలికులును దీరాయువులును
వీర్యవంతులు ధార్మికుల్ సూర్యతేజ
లును నరిందములు మహాత్ములును గుమార !

వ. ఈ రే యిందు వసించి జనకుని రేపు ప్రొద్దునఁ జూడఁబోదు మనిన
శా. మత్స్యద్విగ్నత నేగి చారులు వచింపఁ భక్తితో శ్రద్ధతో
బ్రత్యుత్థానము నేసి యా సుమతి విశ్వామిత్రు నర్హక్రియా
స్తుత్యాదిక నపురోధనుం డరిగి సంతృప్తుండుగాఁ జేసి సా
మత్యం బొప్పగఁ దక్కు నెల్ల ఋషులక మన్నించి యర్చిచుచుక

శా. తా మిత్వాకులు తాతతాతలకుఁ దాతల్ మెట్టినారయ్య యీ
భూమిక వారు తపోనిధాను లది యెట్డో నేటికిక దాదృశుల్
స్వామీ! మీరలు మెట్టినారు నిది మీ సామత్యమో? పూర్వపు
ణ్యామేయాచ్ఛఫలంబో? నాదయిన ధన్యత్వం బకూపారమా

సీ. నడక యేనులమృగేంద్రములది యాకృతి
వ్యాఘ్రపుంగవముల యదియు నంద
మది జయంత కుబేరులది కన్నుదీర్పు క
ల్లారసీరేఙులయది ; యీ కు
మారు లెవ్వరు? దేవతారూపవంతులు
కత్తి తాల్చినతీరు గార్ముకంబు
పట్టిన తీరును గట్టినతీరు తూ
ణీరయుగ్రము సమాసీతయైన
గంగ వ్యోమభూమిగత రెండుపాయలొ?
స్కండుడును విశాఖుఁ డిందు చనిరొ?
సృష్టిమూలహేతు విష్ణి రెండయ్యెనో?
ప్రభువు లేల నడచివత్తు రొక్కొ?

మ. ఎవరో సెప్పడు పూజసేయుటయె లేదే గొంగిటం బట్టుటో
సవరింతుక బరిచర్య యన్న మునిరాజ్యుద్దాల మానందనం
భవబాష్పంబుల వీరు దాశరథి లప్పా! రాముడుక లక్ష్మణుం
డవు నా జన్నము దీర్చినా రసురసంహారక్రియాదక్షులై

క. అన సుమతి దశరథాత్మజు
లనియా! విన్నాను సర్వమగు వృత్తంబుక
మునినాథ ! యింక నొకత్రో
వను బోయితి కాదు నాదు భాగ్యము పొంటెక

వ. అని యథాశాస్త్రంబుగ సర్వపాద్యంబు లిచ్చిన రామలక్ష్మణు
లద్భుతంపడిరి

క. ఆరేయి యచట నుండిరి
స్వారాజ్యమునం దొసంగు సత్కారమై
శ్రీరామలక్ష్మణులు పర
మారూఢముదంబురాసులై చలితాత్ముల్

శా. స్వామీ! యింతటిగౌరవంబు మఱి యీ సత్కార మే మోర్వగా
లే మిచ్చోటుననుండి తె పుదయమే లేవకవలె నాఁగ న
వై మానీంద్రుడు నల్లె పోదము విశాలాధీశుఁ డీతండె కా
రా ముత్తాతలనుండి యీవఱకు రామా! యిట్టివారేసుమీ!

శా. శిష్యంబుల్ గొని రైతులేగెదరు రాజీవాక్ష! కోపేరులై
శిష్యంబా వచియింపఁ ద్రోవఁ గనవా శాలేయవై హేయప
ష్టికంబుల్ బహుపూర్ణసస్యములు కంటే యీధరానాథు లా
స్తీకంబుల్ సుకృతంబు లా పగిదిగా జ్ఞేత్రంబులం బండెడుక

వ. అనిన వా రా ప్రొద్దున లేచి కృతాహ్నికులై సుమతి బహు
దూరంబు సాగనంపి యొకజలాశయంబు కడ మానిసి మానిసి వద్ద
సెలవుఁగై కొని మగుడ లేక మగుడ లేక వెనుదిరిగి చూచుచు జూచు
చు జనిన

గీ. దారిఁ జనినంతవఱకు నందఱు విశాల
మెచ్చికొనుటయు సుమతినీ మెచ్చికొనుట
యాదరము మెచ్చికొనుటయు సంతిష్ఠరము
మెచ్చుటయు సేవకాళిని మెచ్చికొనుట!

గీ. చాలదూరమ్ము చనగాఁ దమాలవృక్ష
బహుళమైనట్టివని యడ్డువచ్చినంత
నిచటికి విశాలరాజ్యమ్ము లిచటినండి
యమలగుణ ! శాంతమతి ! విదేహములు రామ !

మ. నెఱి నిత్యాకువునుండి వారు నిమినుండి వీరును మైథిలుల్
మఱి వైశాలికులు దమాలవని యీమధ్యంబునం దెల్లయై
గుఱుతై కానుగుచెట్లకై పొడలకై గూడక వివాదం బటం
చెఱుంగఁబోరు తమాలకానన మ దిట్లె యెన్నియేం డ్లుండెనో !

క. వైశాలికనరపాలుర
ధీశబలతఁ జూచివచ్చితివి మిథిలాధా
త్రీశులను నెఱుంగఁబోయెదు
రాశి యయిన పున్నెము లగు రాజుల రామా !

మ. అల వై దేహులఁ గూర్చిగాని రఘురామా ! చెప్పఁబోగాఁ బొగ
డ్డల వైయర్థము కల్లు నన్న నుడివెంటఁ మానులుం జూచి యా
తెలిమేడల్ వెలుంగై నదే మిథిలకాదే యన్న నొనన్న మా
నులు కేలోడ్చి సమస్కరించి రసమానుల్ బ్రహ్మవిద్యాగురుల్

ఉ. ఎప్పుడు చూతునో మిథిల యెప్పుడు వాజసనేయసంకథల్
తప్పక పోల్చుకొందునొకొ ! ధర్మపుబ్బాడును బ్రహ్మబుద్ధి నే
నెప్పుడు చూతునొక్కొ ! మిథిలేశు నటంచును రాముకన్నులకా
గుప్పన వచ్చె బాష్పములు కోసలు దేరిన వెల్లముతైముల్

ఉ. రాముడు పల్కకే చరచరక నడచెక మిథిలాసమీపమం
దే మునిపల్లియో యుపనీడితధాత్రిఁ బరిత్యజించి తా
నా మునియేగెఁ గావలయు సంతయు బీడయి పర శాలయ్యకా
గోమఱి కూలిపోయెఁ బురుగుం గనిపించదు చుట్టుపట్టులకా ౧౦౯

1
 నీ. ఈ కావి కొనకేల యేగెనో తరుశాఖ
 గాపాయమును బీలికలుగ వ్రేలు
 నీ నీరు కొనకేల యేగెనొక్కొ కమండ
 లువు నీరు మురికియై సప్తరుమాయు
 నీ తోలు కొనకేల యేగెనో కృష్ణచ
 ర్మము వానకెండకు మాఁగిపోవు
 నీ మాల విడి యేల యేగెనో స్ఫటికముల్
 వ్రీలి యట్టిట్టల విరిసిపోవు
 బాడువడి హోమకుండముల్ పూడిపోవు
 బీడువడి యగ్ని వేడులు గాడిపాటు
 బాదలలో నొక కుండెలు పొడయులేకు
 చెట్టుపై జిల్క యాడిన చిన్నె లేదు

గీ. కడుఁ బరిభ్రష్టమైన యోగంబువోని
 యాశ్రమముఁ జూచి రామునియక్షులందు
 బాష్పములు గుత్తులై రామభద్రముఖము
 హరి వదలిచన్న వైకుంఠమట్లు తోఁచె

వ. వైకుంఠదేవాలీద త్తసంగతకస్తూరికారంగవల్లిమంగళాభిరామం బై.
 శ్రీరామచంద్రుని మొగంబు హిమాచ్ఛాదితోషకమలమ్ము వోలె
 నైనఁ గాంచి గాఢేయుండు

గీ. తండ్రి తండ్రి! బాష్పములు నేత్రముల తుదల
 గుబ్బటిలసీయఁబోకు నా గుండె చెదరు
 గౌతముని యాశ్రమ మ్మిది గౌతముండు
 సుఖముగా నుండె దీ ప్రతేజోవిధాత

ఉ. తీవ్రతపశ్శిఖావిమలదీధితి గౌతముఁ డొక్క హేతువై
 సుప్రతభగ్నకారి యగు చోటును దీని శపించి యేగె నం
 తే వ్రేణిమాళి తాను నెటకేనియుఁ బోయి తపస్సు చేయునో
 తీవ్రకృపామనోజ్ఞపరిధి! వినిపించెనఁ దన్నిమిత్తమున్

క. వినవే యన రాఘవుడు

గనుకోసలఁ దేరి హాసకలితాననమో

హాసమూర్తి యంజలించిన

మునిపతి యాననము నవ్వు మొలకలుఁ గాఁగె

ఉ. గౌతమమాని సాధువు నఖండతపస్వి లతాంగిష్ఠా నహ
ల్యాతరభాషీతో నిచట నాశ్రమమై పటుధర్మమూర్తియై
ప్రీతుల నెల్లచో నదువుపెట్టి హృషీకములన్ మలంచి ప్ర
సీతవృద్ధియై తపముఁజేసెనయా ! బహువర్షపూగముల్

ఉ. అందపుఁగోన యామెయు నహల్యయు గౌతమమానియున్ శతా
నందు సుతున్ విదేహనరనాథులయిండ్ల పురోధనున్ మహా
నందుఁ దపోనిధాను మునినాథుని గాంచిరి వేల్పు లాశ్రమా
ళిందములం జరింతు రమలీకృతమానికృపానలంబులై

మ. ఒకసిద్ధింబడి వేలువర్షములుగా నున్నన్ దపోమూర్తియై
యకటా గౌతము డట్టివేళను నహల్యాబుద్ధియై యింద్రుఁ డా
యకతోఁ గేళిని దీర్ఘకాలముగ మోహగ్రస్తుండై కోరుచున్
సకియం జూడఁగఁ బల్కరించఁ దటి తోచుకొరాక యెన్నుళ్లకున్

గీ. మునితపమునందుఁ గనిపెట్టి మునియవోలె
వేషమును గట్టి యాశ్రమవీధి కేగి
యోసి యోసి యహల్య! యిట్లొక్కసారి
రావె! యనఁగ నహల్య; పురందరుండు

ఉ. కట్టినవేసమున్ బలుకుకై వడి చూపులరీతియున్ మదిం
దట్టి వినూత్నవైఖరిగఁ దా బహుకాలముగాఁ బురందరుం
డటై తనుం గనంగొనుట నా కనుగోసలు గుర్తుపట్టి యా
గుట్టును బైటపెట్టి కిదిగో ఋతుకాలము కాదు కాదనన్

క. కాముకులకు ఋతువగుటయుఁ

గామి యగుట కలదె యోసికామిని ! యన్నన్

బో! ముని చూచిన నీకును

స్వామీ! నాకును మఱింత ప్రాణాంతకహా

- వ. పొమ్మన్న నిండ్రుం డెటింగిస డెటింగెనే యెటింగె నని విడివడి
- మ. ఇది నీకై యదియెన్నియేండ్లు దిగులయ్యెన్ గా కహల్యా! యనన్
మది హేలార్థముగాఁ గుస్తుళ్ల యిస యా మంజూషికారత్న మా
నదనా యియ్యది? కోడికూసెనె? యనన్ నాకేసుఁ డానందమున్
గదురన్ సవ్యుఁడు బోయే నంతటన చీడ స్లేగుడెంచెన్ వడిన్
- చ. నిశి నిశి యెల్ల నిండ్రునకు నీలసహోదుహానోచనావచో
నిశితమనోహరార్థవిషణీకృతధీకునకున్ మనోఽనుగా
విశదతనూసమార్దవినివేశనదర్శనధీర్గురీసహ
స్రశక్తితాక్షిగోళునకు సాగియు సాగదు కోడి కూయదున్
- గీ. ఇట్లు కాదని లేచి సురేంద్రుఁ డటుల
నే చతుష్పాషిసకలకళాచతురుఁడు
తన శిరస్థస్సమాణిక్యమ్ము తామ్రమైన
చూడముగ నొప్పి తానుగాఁ గోడి కూసె
- చ. ధృతమునివేషుఁడై బయలుదేరిన నా నిశిఁ గృష్ణపక్షసం
గతమగు ద్వాదశి బలుచగా వెడలెన్ గడరాత్రి వెన్నెలల్
ధృతమతి గౌతముండు నరుదేరెను మందిరనుండి చూచె ని
ర్గతుఁడయి మాసినద్దమునఁ గప్పడనౌ ప్రతిబింబ మట్లుగన్
- ఉ. తన్ను ద్విధాకరించిన వృధామతిఁ గాంచి క్రుధామతిఁ బలే
పన్నితి వోరి లొకికుండ ! భామిని నీ కనులన్ విలాసముల్
కన్నది నేను బాపములు కన్నది నేటికిరా ఫలించె నీ
తెన్నున ఛాందసాకృతిని దెచ్చెద వేమి సుఖింబు జారరా!
- క. తనర సురాపానార్థము
చనుచున్ బీతాంబరంబు సవరించినటుల్
ననుఁ గూర్చి యేలఁ గట్టితి
విని వేసము దుష్టధీనివిష్టాఘోహా!
- శా. ఏరా! నీవిటు వచ్చినావు సరి యా యిల్లాలు పోలోమి నీ
కై రాపిళ్ళుగ వేచియుండెడును గాదా! యామెనుం గూర్చి యే
మారంభించిన మాటయే కలుషమా నాత్మీయతా దారలం
గారా! యొక్కటియైన కోర్కి బది సరికల్పింతు మిధ్యామతీ !

చ. పశువులఁ గాంచియైనఁ గనవా? ఋతుసంగతి యేక కామినీ
వశముఁ గపోతరాజుఁ గనవా? త్రిదశేశ్వరతానిరూఢి యా
పశువును బక్షికన్నఁ జెడఁబట్టెద వింధిత శాశ్వతంబురా?
ప్రశమితవాంఛమైన యొకపాటి వెల్గుగు నెఱుంగ వింతకు

చ. దొర నని యందగాఁడ నని దోచి యొసంగెద నంచు నీవు కా.
పురములు కూల్చినన్ బికిరపుం బ్రదుకైన జనంబు లొండ్రకున్
విరహితులై శరీరసుఖవేదనఁ గాంచగరాదొ నీకు మైఁ
దిరిగిన జీవుఁ డచ్చటను దిద్దఁడొ యీసొలపుల్ కుషీడకా!

చ. ఒకచిటుభేద మేమిటికి నుగ్మలు లందఱ దేహనిర్మితుల్
ప్రకటితరీతి నొక్కఁడగు పద్ధతియే యిడ దేనిఁ జూచి యీ
వికృతపుఁజేత దేనిఁగని వెక్కిలి పట్టెదొ? దానిరూపముల్
వికృతముగాగ దేహమున వేయి ధరింపుము నిత్యదర్శివై

మ. అదియే ధ్యానముగాఁగ నుండెదవు నీ వా హేతువై నీకు నే
నదియే శిక్షను జేసితిన్ జనుమురా యన్నన్ ద్రపామూర్తియై
త్రిదశేశండును మేనఁ బశ్చిమలుగాఁ దేరన్ నలన్ మేన నొ
ప్పిదమై కప్పిన పల్లెవానివలె రొప్పెన్ స్వర్గమార్గంబునన్

వ. అంత గౌతముండు భార్య నహల్యం బిలిచి పోవుచున్న యింద్రుం
జూపించి యిట్లనియె.

క. త్రిదశపతికిఁ ద్యాదృశ లగు
మదవతు లొక వేయిమంది మసకలు కలిగెన్
త్రిదశపతి దివానిశ లని
చెదరం డిక నిత్యభోగచిహ్నతుండు సుమీ!

ఉ. నా తప మట్టు లుంచు మది నాదు దర్శిత చాలు నాకు నా
యీ తనుయష్టిలోన మఱి యేడ్గులొకమ్మ లేలువానిలో
నే తమకమ్ము కల్గు నదియే యది వేయిమడుంగు లెక్కువై
నీతియు న్యాముమై వెలుంగునే సురరాజును కాలిగోటికొ గెకె

ఉ. పేదతనంబులోనఁగల వెక్కువ సత్కులమందుఁ గల్గు మ
ర్యాదయు నీనెఱుంగ వపురా! యొకతాతివి గమ్మటన్న నా
పైదలి భీతిన్ ది మునివల్ల భుఁ గాంచి ప్రభూ! తమింపవే
రాదగు తాతనం బయిన రాపిడి తగ్గవలె మనస్సులో

మ. పృతనాసాహుఁడు వేయియేడులుగ స్వామీ! నన్నుఁ గాంక్షించెడు
మతి నిన్నాళ్ళును బిగ్గపట్టితి నిలింపస్వామి సాయంతన
మృతిగుప్తాకృతి వచ్చి నన్నడిగె నే నావేళ మోహంబు నొం
దితి నీ మోహము తీరఁగావలయు గానీ తాతి నెఱ్ఱెడునో

శా. ఈ మోహమ్ముఁ దొలంచి నీసతిగ నన్నేలక వలె తాయగా
స్వామీ! యుండు మటన్న నుండెదను వర్షంబుల్ పదార్థేలుగా
నీ మోహమ్ముఁ దొలంచవే యనినఁ దన్విక గౌతముం డీశిలా
సామాన్యం బాకయద్భుతంపుగ్రియ నైశ్చల్యంబు ప్రాప్తించెడుక

ఉ. ఎప్పుడు నీదుమోహ మది యెల్లయు విచ్చునో రామచంద్రుడై
యప్పుడు వచ్చు స్వామి యని యా ముని యేగె హిమాచలంబునక
అప్పగనై యహల్య తన తాతితనంబుఁ దొలంచు సామిక్తై
యిప్పటి కిందె యుండెను సుమీ! యని గాధిసుతుండు చెప్పినక

క. సౌమిత్రి రామచంద్రుని
ప్రేమయు గౌరవముఁ దొలుక వీక్షింపఁగ శ్రీ
రాముని ముఖమున లజ్జా
శ్రీమంధరమధునదంబు చిందులు త్రొక్కెన్

చ. పిలిపినాచు నంత వినిపించె శుకీకలవింకశారికా
కులకలరావముల్ తరునికుంజలతాళులఁ గూహుకూహుసం
కులనినదార్భటిమధురకూజితకోకిలకాకలీస్వరం
బులు గగనంబునం దెగిరిపోయెను సారసహంసరావముల్

సీ. నేత్రపర్వముగ నిండిన పూలచివురుల
వృక్షశాఖలఁ గావు లెండుచుండె
నట్టె దైవతగంగఁ బట్టితెచ్చిన కమం
డలువారి శ్రుభమై వెలుంగు జమ్మె

నననవలాడి కృష్ణమృగాజినం బంత
 యప్పుడే పఱచినయట్లు తోచె
 వృక్షశాఖలయందు వ్రేలాడు జపమాల
 స్ఫటికాచ్ఛకాంతులు చొకళించె
 హోమకుండంబులం దగ్ని యుజ్వలించె
 దీర్చిన బ్రహ్మసోజ్జ వేదికలు నొప్పె
 నోయి! రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
 స్వాగత మటంచు వినవచ్చె బలు కొకండు

చ. కలకలనాడు తోరణవికాసపు ముంగిటి పర్ణశాలలో
 వెలువడి గౌతముం డమృతవీచిక నవ్వున వచ్చి యెల్ల పా
 నులకును సర్వపాద్యములు నూత్నసపర్యలుగా నొసంగి క
 న్నులబడి యాత్మయే యుటుకునో యన రాముని జూచి చూచుచు

గీ. ఓయి రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
 స్వాగతము కన్నతల్లి! సుస్వాగతమ్ము
 నీ కొఱకు వేచియున్నారు నీరజాక్ష!
 పర్ణశాలాంతరమ్మున భక్తజనము

వ. అందఱు నాశ్రమసరస్సున మాధ్యాహ్నికక్రియలు నిర్వర్తించి భోజ
 నంబునకు రండనిన వారును స్నానమ్ములాడి యగ్నిహోత్రంబులు
 చేసి పర్ణశాలాభ్యంతరమ్మున బంతులుదీర్చి పఱచిన పర్ణంబుల
 ముందు గూర్చుండిన

సీ. ఒకచేత పంచభక్త్యకములు బరమాన్న
 మిరవొందుచున్న పల్లెరము బూని
 యొకచేత గాంగవారికమండలువు పూని
 యన్నపూర్ణాదేవి యనంగ వచ్చి
 చేతి పల్లెరమును ఊతితలంబున నుంచి
 యిడ నొక్క పల్లెర మెత్తి కప్పు
 రంబు వెల్లించి నీరాజనం బెత్తి యో
 శ్రీరామచంద్ర! దాక్షిణ్యమూర్తి!

రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తల్పి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
యనుచు నీరాజనం బొసంగిన దహల్య

సీ. పేదయింటికి దివ్వె పెట్టి యట్లుగా
నారచీరలు గట్టి క్షీరజలధి
కన్యకామణి వచ్చు కైవడి హిమగిరి
కూతురు భూతేశుకొఱకు వ్రతము
పూనినకై వడిఁ బాలుపారెడు నహల్య
నీరాజనంబెత్తి నీరజాక్ష!
కరుణవారాణి! భాస్కరవంశవారాణి
పొడిచిన నీహారముగ్ధరోచి
రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తల్పి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామ యంచు

సీ. జలధికన్యాకుచస్థలిసీలమణి తాళి
బొట్టు గట్టెభవాంబునిధి యొడ్డి
శ్రీవికుంఠపురీధురీభూత మగు పచ్చ
డాలు వాలై యఘశైల మగలి
గరుడిమూపున పదాంబురుహ ముంచిన వీర
ముద్దె హద్దె దోసములు మలంచి
ముక్తికాంతాగళమ్మున హత్తుకొను నల్ల
పూస మోసై పున్నెములు జనించి
రాసులై పేర్చు వాంఛాతరంగములును
బలిసి టాకట్టు పొందిన పాపములును
సర్వలిప్తల బలిసెడు స్థలితములును
బాసి నా గుండె నడకువల్ బలియుచుండె

సీ. మునిగుప్తమా మనోమూలమై చను వేల్పు
 కుజము నాపైఁ దనకొమ్మ సాచె
 పొదుగుధారలవాక పొల్లెడు తెఱగంట్ల
 ప్రస్తాహి నాపైని బాలుచిలికె
 చల్లనివెలుగులౌ జాబిల్లి జిగిదిండి
 మాందాళి నాపైని జెందిరించె
 కలుషమ్ములను రాపిడులుపెట్టు సురధాణి
 శ్రీధుని నామీదఁ జలకరించె
 బడలికలు వాసితిని గొమ్మపట్టులందుఁ
 బేర్చిఁ ద్రావితీ క్షీరవార్చిందులందుఁ
 జెంగలించితి రత్నంబు చిందులందుఁ
 జెలగి మునుకాడితిని గంగచినుకులందు

సీ. సచ్చిదానందముల్ స్కంధత్రయము గుర్తు
 గా నున్న యొకచెట్టుగానిచెట్టు
 పంచభూతము లను బంచశాఖలు సాగి
 యైదుగుణంబుల నవఘళించి
 పంచేంద్రియాఖ్యశిఫల్ దిగి యవ్వని
 మొదఘల విషయముల్ మొలకలెత్తి
 బుద్ధియు మనసును బొల్పు నహంకృతి
 విషయేంద్రియములకు వేళ్ళపాటి
 యొకమహాగాధ పెంచిన యొక్కడై న
 చెట్టుగాని చెట్టుతనమ్ము జిగివెలుగున
 కంజలించెద నేను నారాయణునకు
 రామచంద్రునకును రఘురామునకును

సీ. కమలాకుచోపరికస్తూరకాగంధి
 శాటినాగరకత సాగివచ్చె
 వైకుంఠమంగళద్వారతోరణపారి
 జాతవాసన లిందు సాగుధెంచె

వనమాలికాగంధవాసనాలుబబు
భరకోటి యిచటికి బాటుదెంచె
ముక్తికాంతాహాసముగ్ధమందచ్చట
సంతాన మిచ్చోట గంతునైట్టె
నింతసభ్యత నాయెద నేలగలిగె
నీ పరీమళ మేల నా యెద వహించె
నింత ప్రభులోభ మేల నా యెదకు గలిగె
నింత యానంద మేల నా యెద జనించె

సీ. రూఢి నారదతుంబురుప్రేథసామగా
నాలాపములు నోట నాడినట్లు
శ్రీఘృతాచీ మేనకాఘలంఘులితమం
జీరధ్వనుల్ నోట జలికినట్లు
లలి లయానుగగరుచ్చలననృత్యత్పత్తి
చరణరావము నోట దెరినిట్లు
పద్మాలయాహస్తపద్మానుకూల తా
ళామృతధ్వని నోట నలరినట్లు
శ్రీవికుంఠపురీసమావృతసమస్త
భక్తలోకంబు నా యెద బాడినట్లు
శ్రీయుతాకారమై తోచు నా యెడంద
నరుదుగా రామభజనమందిరము తోచు

సీ. ప్రభు మేనిపైగాలి పైవచ్చినంతనే
పాపాణ మొకటికి స్పర్శ నచ్చె
ప్రభుకాలిసవ్వడి ప్రాంతమైనంతనే
శిల కొక్కదానికి జెవులుగలిగె
ప్రభుమేనినెత్తావి పరిమళించినతోస
యశ్మంబు ఘ్రాణేంద్రియంబు జెందె
ప్రభునీలరత్నతోరణమంజులాంగంబు
గనవచ్చి తాతికి గనులు గలిగె

ఆ ప్రభండు వచ్చి యాతిధ్యమును స్వీక
రించినంత నుపలహృదయవీధి
నుపనిషద్వితాన మొలికి శ్రీరామ భ
ద్రాభీరామమూర్తియగుచుఁ దోఁచె

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు లేచి యహల్యాపాదంబులకు నవ
రించిన

గీ. సర్వమానికంఠసంపదుదీర్ఘమై
స్వస్తి స్వస్తి రామచంద్రునకును
స్వస్తి స్వస్తి మానిసంతోషమూర్తికి
ననుచు మంత్రపుష్ప మనిరి నోట

౫

ఖండాంతము

గీ. ఓయి నా ప్రాణనాథ! శివా! యిదియు న
హల్యఖండంబు నీ కృప కగునుగాక!
పార్వతీశోభనాది గర్భంబు రచన
యల్ల ముక్త్యాలపతి విననైన రచన

ఉ. ఐహికముక విరక్తిఁ గొని యాత్మవదార్థపరార్థనైచికి
దోహనశీలమా నెడదఁ దూఁగిన తూతువ నీవు క్రొత్త రూ
పై హవశించుటో! హృదయమందిన మేలిమి యెన తేకునో!
ఓ హర! రెంటు భేద మని యొప్పని నీదు ననుగ్రహంబాఁకో!

మేఘవిస్ఫూర్ణతము.

స్థిరాంశుప్రస్విన్నామృతకరవియ ద్దేశచూడామనోజ్ఞా!
పురాణీప్రధ్వంసాద్భృతతరభుజాభోగ కేళీసమజ్ఞా!
మరుత్పాళీకేళీగిరికృతధనుర్మండలీలగ్నవిష్ణూ!
సరజ్జ్వాలాహాలాహాలవిషమహాసహ్యరేఖాసహిష్ణూ!



ధ ను వ్వు ం డ ము

౩౩. శ్రీయోగిరాజహృత్కమ
 సీయసుధాస్యందికోన్మసీచరమకళా!
 తోయదమ్మదు రేఖాశో
 భాయుతర్కుదాక్షకాంతిభాగహిమగళా!

సీ. రఘువులకోవజీరధిచందమామకు
 వింటి కోసలయందు విజయమగుత
 కౌసల్యబిడ్డకుఁ గన్నతండ్రికి విదే
 హాధీశుసభలఁ గల్యాణమగుత
 తాటకాప్రాణసంతానద్విజహ్నున
 కళులమార్గమునందు సభయమగుత
 యఖిలేశ్వరున కహల్యాప్రాణదాతకుఁ
 ద్రిభువనంబులయందు శుభములగుత
 గౌతమర్షి తేజము కూడుకట్టియున్న
 యీ యహల్య ప్రాణములలో నెగయుచున్న
 శ్రద్ధలును భక్తులును బరిస్పందములును
 తండ్రి వెన్నాడి శుభములు తార్చుగాత

ఉ. నాయెదలోని నెత్తురులు నాఁగను గైరికధాతు వోయి తం
 డ్రీ! యది నీ ముఖాబ్జమున నెల్లయుఁ బ్రాణముతోడఁ బెట్టెదన్
 బ్రేయపుబొట్టు దీని సవరించుచు నుంటిఁ గొసల్మలంచి నీ
 మై యఖిలామరుల్ సకలమార్గములన్ బరిరక్ష సేయఁగా

స్త్రీ ఓ యమ్మ భూదేవి! యీయయ్య రఘుశిశు
 బడలబెట్టకు మమ్మ యడుగులందు
 ఓ వాయుదేవ! రఘూద్వహు శ్రీరాము
 సొక్కిపోకుండఁగఁ జూడుమయ్య

ఓసి తేజోభూతమా ! సామి తేజమ్ము
 బొడ్డు దీధితులను బొక్కనీకు
 ఓ యగ్ని! యీ కౌసలేయుండు పసిపాప
 కడలనాల్చింటను గాచియుండు
 ఓ జలాధిదేవతలార! రాజశిశువు
 నీ రసాధిదేవత చూడుడీ! సమస్త
 రసపథంబులయందున రాపులేక
 స్వామి మిథిలేశుసభలకు సాగుచుండె

వ. అని యహల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రుని ముఖంబున విజయతీలకం బుంచి
 ఋషు లెదురుచూచుచున్ని నిట్లనియె

సీ. నా ప్రేమ యిద్ది యెన్నా శ్శిట్టులే యుండు
 కదలిపోవయ్య రాఘవకులేంద్ర!
 ఎన్నాళ్లు తిలకంబు నిల్లె తీర్పుచునుందు
 మునులు వేచెదరయ్య ముద్దుబిడ్డ
 ఈ సాగనంపుట కెప్పు డంతుండదు
 వహ్నులై త్తిరిసుమీ బండ్లపై ని
 నా ప్రేలి యెఱ్ఱదనాలకుంకుమ యార
 చా విదేహముల కీ వరుగవలయు
 నాయనా! యచ్చటను శతానందు డుండె
 నీవు నా బిడ్డ వగుట వానికిని కెప్పు
 నీవు నా తండ్రి వగుట వానికి వచింపు
 నీవు నా దైవమగుట వానికిని దెల్పువు

మ. అలవైదేహియు శ్రీయుగం దిరిగి పోనా వేశం గల్గ్యాణమూ
 ర్తులు మీ జంటలు గౌతమాశ్రమముగాఁ ద్రోవం జనంజూడుం డా
 శిలయా నొక్కతె వేచియుండు నిట్ల రాజీవాక్ష! మీశోసమై
 యలరుంభక్తియె పేని చీర లని మీకై కట్టపెట్లంగనై

క. అని పంపలేక పంపిన

మును లాలస్యంబునకును ముగ్ధులుగానై
చని రీశాన్యదిశంబడి
జనకుని యజ్ఞాయతనము చనుడెంచె నటన్

సీ. శ్రవణపేయంబుగాఁ జనుడెంచె స్వాహావ
షట్కారదీర్ఘ ఋక్సంశతులును
ఘ్రాణతర్పణముగాఁ గదలినచ్చె నవాఙ్మయ
హవిరుత్థధూమ మేఘాళిపారలు
నేత్రాభిరామమై నిగిడితోచెను సర్వ
దేశసమాగతద్విజకులంబు
సంకులం బయ్యె నెచ్చటఁ ద్రోవ బహుశత
శకటీప్రపూర్ణ యాజ్ఞికధర్మితి
యంత గాఢేయఁడును వివిక్తాభిరామ
మైన యొకసర స్తీరంబునందు బండ్లు
దించి యట రావికొమ్మలు వంచి త్రుంచి
యెడకును మేతవేయించి యెనఁగునంత

క. మునివృషభరాక తెలిసిన

ననగి శతానందఋత్విగాళిపురస్థం
డును వచ్చె జనకభూపతి
వినయము కనుగోసలందు వియ్యంబులుగా

ఆ. ఋత్విగాళి దీప్తఋత్స్యానముఖరులు
ఋషిమహేంద్రు సర్వమిచ్చి పూజ
సేయ ఋషియుఁ బూజసేతఁ బొంది నృపాలు
నడిగె రాజకృతునిరామయములు

ప. అంత రాజు కృతాంజలియై యెల్ల ఋషులను బరిచారికానీతాసనం
బుల సుఖనివిష్టులం గావించి

!

క. నీ వచ్చుటచే యజ్ఞము

భావితఫలవంతమయ్యెఁ బ్రభు వరుడేరఁ

దేవతలు నిలిచి రిచ్చట

నీ వచ్చుటచేఁ దరించెనే నా జనువే !

వ. ఓయయ్య మునిదేవ! యజ్ఞంబునఁ బ్రండెండవదినంబు శేషహా-
మంబు సుత్యాహామంబున దేవతలం జూతువుగాని యని మఱల
నంజలించి

శా. శ్రీ వక్షస్థలమందు డిగినగతిం జెల్వొంది గాఢోరసుం
డావిష్కారము నందియున్న ధరణీనాకావసస్ఫూర్తిమ
ద్ద్రీవాబాహుముఖాభిరాముఁడు దరశ్రీస్త్రీరరేఖాజగ
ద్భావాకర్షణశీలుఁ డీ వటువు శోభారాశి యెవ్వండయా?

శా. గోధిప్రాథజగన్నిరాకరణమా గోమొప్పఁ దూణీరముల్
గోధాతాణము ఖడ్గముం ధనువుఁ గైకొంచున్మ రాజన్యవం
శాధారంబగు మూర్తిఁ జెప్పెడును మోమందంబు దర్పంబునుఁ
గాధేయా! రఘువంశభూపతుల ప్రాగల్భ్యంబు సూచించెడుఁ

వ. ఈ పిన్నవాఁ డన్నిరీతుల నన్నగారిం బోలియుండె; వీరెవ్వ రన్న
గాధేయుండు

శా. వీరా! వీరు విదేహరాజ! మిథిలావృద్ధశ్రవా! యాజ్ఞవ
ల్క్యారాఢోజ్జ్వలశిష్యతాజలధి! బ్రహ్మజ్ఞాని! సీరధ్వజా!
ఈ రాజన్యకుమారులుఁ దొరకినా రెచ్చోటనో నాకు నా
తోరా నే నొకచోట వెన్దిరిగి చూతుఁ వీరు గన్పించినఁ

వ. అపు డొక యజ్ఞదీక్షితుఁడనై సవవిఘ్నకృదుగ్రులైన కొ
ణపులయు బాధ యెక్కుడయినఁ గొనిపోవుచు నుంటి వీరి; మా
ర్గపుఁబడుగయ్యె నంత నొకరాక్షసి; తాటక దానివేరు, నీ
నృపసుతుఁ డొక్క-బాణమున నేసిన రాక్షసి చచ్చె భూమిపా!

వ. అనినఁ దాటకోప్పదవం బెఱిగిన సభలోని ఋషులందఱు నాశ్చర్య
పోయిరి; అంత గాధేయుండు

ఉ. నీచులు దైత్యు లిద్దఱు నించిన మాంసముగా సుబాహుమా
రీచులు పంక్తికంధరుని ప్రేరణచేతను నాదుయజ్ఞ మా
హా! చెడుచుండినా బ్రభువులై చనుడెంచిన వీర లిద్దఱు
గాచిరి యాటురాత్రులునుగాను బవళ్లునుగాను దండ్రులై

గీ. ఆ సుబాహుని నాగ్నేయమైన విశిఖ
దాహమున మింట మింటనే తగులఁబెట్టె
నే పృషత్కంభా మారీచు నెగురఁగొట్టె
నాతఁ డేమయ్యె నీ పఱ కయిపులేదు

గీ. ఒకతాయి యేమొ స్త్రీయై
చకితాక్షులమైన మాకుఁ జొకట్లుగ నా
యక యీతనిం బలిధ్వం
సక! స్వభు! వైకుంఠ! యనుచు సన్నుతిపట్టె

వ. అంత నిచ్చటికి వచ్చితి మనిన సభయంతయు నాశ్చర్యంబును
సంభ్రాంతియుగా జనకపురోహితుండయిన శతానందుండు వించు
వించు లేచి లేచి

శా. ఏమీ! యమ్మ శిలాతపస్వినియుఁ దా నీకుఱ్ఱ కా ల్దాకినా
శ్రీమనోహనమానుషాకృతిని దాల్చె జెప్పవే గాధిసూ
తీ! మా తండ్రియు రామచంద్రుఁ డితఁ డౌనే రాఘవుం డేమి నో
మో! మాయమ్మ యహల్య యిప్పటికి నొప్పు శాపనిష్కారమై

ఉ. అది యటులయ్యెనే దశరథావనినాథులబిడ్డ లీ ప్రభుల్
సదయుల తండ్రిగౌతముల శాపము నిష్క్రమితి యట్లు లాటచేఁ
బొదలఁగఁ దల్లికి నికటభూమిఁ బురోధనుఁ డౌచునుంట సు
మ్మిది మిథిలేశులొద్ద నిది మీ కృపసూ! కుశవంశభూషణా!

ఉ. త్రోవను గాంచుచే మదిని దోచెను నా కది యేల చెప్పగా
దేవరహస్య మంచు ముని తిన్నగ రామునివద్ద కేగి యా

నీవటె యయ్య! యీ యడుగు నీదటే? యీచిటునవ్వు నీదటే?

నా వలనుం గనుంగొనవె! నా హృదయాంతరరత్నదీప్తికా ! ౨౭

వ. అనుచు నఖిఖిపర్యంతము రామచంద్రునిఁ ద్రాపుచున్న కన్నులతో శతానందుం డేమో యేమో యడుగుచుండినంత రామచంద్రశతానందు లిద్దఱుఁ బరస్పరస్నిహ్యమాణులైనంత జనకుండు

చ. అగు రఘువంశయోగ్యమగు నాకృతి, యిద్దఱయందునకొ దగుం దగుఁ బటుదోరమందమగు దర్పము చేసినచేత యద్భుతం .
బొగి సకలంబు నం దొదిగియున్నది వీరును యజ్ఞదర్శనానుగులయి రాక యీ క్రతువునుకొ ఫలవంతము నేఁ గృతార్థుడొక

చ. దశరథరాజు నాకు నరుదారఁగ మిత్రము వాని యింతతొ శిశువులఁగాంచి నా మనసు జెందెడు మోదముఁ జెప్పజాల నో కుశికసుతా! యనుంగుకొడుకుం గన నా పతి దైన నొప్పుగా ని శతగుణంబుగా ఫలము నెక్కినె; జన్మము నేను జూచితికొ

వ. వీరి నామధేయంబు లెట్టివనిన గౌధేయండు బెద్దవాఁడు రామచంద్రుండు పిన్నవాఁడు లక్ష్మణుం డని చెప్పి రామచంద్రుండు కౌసలేయండు లక్ష్మణుండు సౌమిత్రి యనె నంత రామచంద్రుండు లక్ష్మణునికంటెఁ బెద్దవాఁడు తృతీయాంబాపత్యంబు భరతుండును లక్ష్మణునితోడి కవ శత్రుఘ్నుండును గలరు, మేము నలువుర మన్న దమ్ముల మనిన

క. ఆలాగటోయి తల్లడీ!
యేలాగూ? దశరథునకు నీ నలుగు రఁటే!
నాలుగుతునుకలు నీదగు
నాలావమె మిత్రు విన్నయటలై యొప్పెకొ

వ. అని రామలక్ష్మణులను జేరఁదీసి రామచంద్రునిమూర్ధంబు మూర్ఛిని నంత శతానందుండు గాధేయుని రామచంద్రునిం గనుంగొంచు విషాదానందవాక్యై-

గీ. ఓయి మునిలోకశార్దుల! యోయి గాధి
తనయ! యో బాలకాకుత్స్థ! దశరథాత్మ
జాత! యో కౌశికా! యోయి సత్తపోని
ధాన! యో రామచంద్ర! యో తరణికులుండ!

ఉ. అర్ఘ్య మొసంగెనా జనని యొక్కతః బాంధవ మహాశిలాతపో
దైర్ఘ్యము మాని పాద్యమును దాను నొసంగెన ? హ్రామచంద్ర ! నీ
కర్ఘ్యము పాద్య మిచ్చెనటె? యమ్మ తపోనిధి యా శిలాతపో
దైర్ఘ్యము నేయియేండ్ల కరుదారంగ మానెనట కృపామతీ !

క. విధి చెడ్డదోయి రఘుకుల
పృథుకా ! యది చివటిదాఱ నెడలించవలె
పృథుతరము మహాతేజము
విధురము దురనుష్ఠితంబు విధిచేత గదా !

మ. ఇది యేనాటికి నేమగుకా దెలియ దోయీ రామ ! యెన్నేండ్లుగా
బ్రదుకో యన్నిసమల్ నెలల్ దినము లిప్తల్ లిప్త రక్షింపఁగా
దుది నీ జీవితమెల్ల శ్రేష్ఠమగు; లేదో యొక్కవిఘ్నంబుచే
నిది పాపంబున నంటి యట్లె యగు స్వామీ ! యెల్లకాలానకుకా

మ. అది కృతఁబంబు తపంబు తుట్టతుద కేలా వచ్చు నిర్విఘ్నమై
యదియుకా నచ్చునో రామచంద్ర ! విధిచే నా రీతి నుద్దిష్టమై
పాదలుకా గాధితనూజుఁ డి ప్రభువు సంభూతోగ్ర తేజోమహా
స్పదమై యొప్పు నటన్న నవ్విధియనుష్ఠానంబు పుష్పించుటే

ఆ. అనిన గాధినూతి యానౌ శతానంద !
గౌతమా ! బలిష్ఠగతియు విధియ
యదియు ననుమతింప కగునె రాజర్షియు
నయిన బ్రహ్మఋషియు నగుట యగునె ?

క. అనిన శతానందుండును
మునినాథా ! యమ్మ రామమూర్తింగని యే
మనినది? తనభాగ్యము నే

మనినది? ప్రభుఁగూర్చి యేమి యనినది చెపుమా !

శా. వ్యోమజ్యోతిరుదారమండలసభాపుష్పంబు నాతండ్రి యో
స్వామీ ! స్వామిని రామచంద్రుఁగని పూజాసత్కృతుల్ చేసెనా?
స్వామికా మత్తిత్పాదులకా రఘుకులస్కందంబు మూర్ధంబు త
చ్చీమత్పాదములందు నుంచి వినయశ్రీ లొప్ప మన్నించెనా? ౪౧

శా. ప్రత్నాఖండలరత్న మోహనతన్మూపౌఢచ్ఛటాసంతతుల్
 నూత్నాంభోధరరమ్య రాఘవుని కాంతుల్ పందిరుల్ కట్టెనా?
 ప్రత్నాంశుల్ విరజమ్మి మేల్కొను తపఃప్రహ్లాన్నమై సర్వముల్
 యత్నంబుల్ రిఘురాముడే యతిథిగానై యాశ్రమం బండునన్

వ. అనిన శతానందునితో గాధేయుం డిట్లనియె

క. మునినాథ! యచటఁ దపములు
 మునుజను వెలుంగై న గౌతముండు జననియున్
 బునరుద్దీపితతేజ
 స్సనాథబంధురతపోవిశాలయుఁ గారే!

గీ. అచట నున్నది స్మృతికర్తలైన గౌత
 ములును జన్మది శాపవిమోచనోగ్ర
 తేజు లగు రాఘవులును నాతిధ్యవిభవ
 వర్జనము నేయుటకును నెవండ నేను?

మ. కను లున్నం జెవు లున్న నచ్చటివిధుల్ కన్నన్ గధల్ విన్న నే
 తనువో పూతముకాదు? నే జనువో కృతస్మంజైన సృష్టిప్రభా
 ఖిని పున్నెంబులు త్రవ్వకోదు? కనులం గన్నీరు మున్నీరుగాఁ
 దనువుల్ దర్శలమోళ్లగాఁ బులకరింతల్ గల్గె మీ యింటిలో

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

ఉ. నే నొక రాజబాలకుండ నీవును జూచిన మానిరాజు వ
 య్యా! నిను నన్నగా రనిన నా జననీపదమా సహస్రములం
 గాని యొకింత బాధ్యుడను గాను సుమీ మఱి నేను; నన్ను గ
 న్నానని యామె యామె గనినా నని నేనును నెంత న్యాయమా!

గీ. నా నొసట నిద్దఱే యుంచినారు విజయ
 తిలకము లయోధ్యలో బయల్దేరువేళ
 నమ్మి కౌసల్యయును; గౌతమాశ్రమమున
 నమ్మి కన్నుఁ బ్రేమపడి సహస్రయును నాకు

క. అని యానందాశ్రువు లొలి
కిన రాఘవుఁ గొగిలించి కేకాగుంజ
ద్వననీలకంఠపింఛ
మృన వెలుగులు చిమ్ము లోచనాంశులు గాఁగఁ

గీ. రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యోయ
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయిత్రుడి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామచంద్ర!

క. ఈ వెంతవాడ వాడువా?
యీ విశ్వామిత్రహాని యేలా నిన్నుం
దా వెంటఁదెచ్చు రాఘవ!
యీ విశ్వామిత్రుఁ డెవఁ యెఱుఁగుదు వటవే?

క. ఈ కౌశికుం డొకండును
గాకుత్స! బ్రహ్మయటులుగా నితఁ డిటుఁగా
లోకముల సృష్టి సేయుదు
రాకసమున గోళకంబు లవి యుదయింపఁ

క. మలుబ్రహ్మ బ్రహ్మ యనుటయె
తెలియదు లోకంబునకు ధృతిని నీ ముని యీ
వెలుగు వెలిగించెనో తప
ములవహ్నులు ప్రజ్వలించి ముల్లోకములఁ

క. నీ కన్న ధన్యతరుఁడు
గాకుత్స! లేడు; గోప్తగా గాఢిసుతుం
డే కాచుచుంట నిన్నును
నీ కన్న మహావిధాత నెఱి నుండఁడయా!

క. ఈయన కథఁ జెప్పెద విను
మీయన తొలిగాళ్ళ రాజ్యమేతెను బహుదీ
ప్తాయుతవర్షములు ధ
ర్యాయతమతి నేలి యేలి యా యేలుతఱి

ఉ. ఊహ యొకండు కల్గి ధర నుంజిన సర్వపురీస్వపాలనం
నోహము సర్వపర్వతపదుల్ మునుఁగొశ్రమముల్ గనంగ న
ఊహిణి సేనఁ గూర్చి చనుచుండి దరించె సమస్తభాత్రిఁ బూ
జాహరులై నృపాలకులు సన్మునులున్ దను గౌరవింపఁగాన్

వ. ఇట్లు పోవుచుఁ బోవుచు నొక్కనాఁడు

సీ. తరులచే దేవకిన్నరసిద్ధచారణ
దానవయక్షసంతతభుజంగ
దరులచే సమదదంతావళమృగరాజ
హరిణశార్దూలసౌహార్దదీప్తి
సిరులచే బ్రహ్మఋషిత్రిదశర్షిప-
ర్ణానిలవారిభఁగైత్తైక్ష
గురులచే జపహోమనిరతహృషీకసం
యమనదీతౌవ్రతిహరులచేతఁ
బుష్పితానేకవృక్షసంభూతమధుర
వాసనాకృతఘ్రాతర్పణముచేత
మహితమైన పశిష్ఠాశ్రమమ్ముఁ జేరి
బ్రహ్మసూముని దర్శించె బాధిపుండు

క. కని బ్రహ్మలోకమందున
వనజోద్భవు పాదములను వాసవ్యులెన్
మునిపాదమ్ముల వ్రాలినఁ
గని యమ్మునిపతియుఁ బ్రీతి గాఢేయనకున్

ఉ. స్వాగతమంచు నాసన మొసంగి ఫలంబులు వేళ్లు నిచ్చి య
భ్యాగతపూజ సల్పి సుఖమా నరపాలక! భృత్యకోటి ని
న్నే గణుతింతురే కదవె? యీవు బలంబును గోశమున్ యధా
యోగముగాఁగఁ జూతువుగదోయి! సపత్నుల గెల్తువే! యన్

ఉ. ఆ యమృతాదరమ్మునకు నంజలిఁ గైకొని చిత్తమంచు గా
ఢేయుఁడు త్యాదృశుల్ ఋషులు తెచ్చిన దివ్యతపఃఫలంబుగా
నా యెడ నన్నియున్ సుఖసనాధము లంచన నిద్దఱున్ సప
ర్యాయుతులై పరస్పరముదావహసాధుకధావచస్కులై

గీ. కొంతసే పున్నయంతన ఖోజిపతికి
బరమస్మక్తితుఁ డైనట్టి బ్రహ్మకొడుకు
నోయి యోయి విశ్వామిత్ర! యోయి నేన
యీ బలంబున కాతిధ్య మేర్పరింతు

క. ఈ నీ వతిధి శ్రేష్ఠుడ
వీ నీకును నీదుసేన కే నాతిధ్య
శ్రీ నెఱపుదు నుండు మనఁ
దానును గాధేయుఁ డిదియుఁ దగునటవె ప్రభూ!

ఉ. ఎచ్చటిసైన్య మొక్కదుచు నిద్దఱునా? యది యెంతమంది నీ
విచ్చిన కందమూలములె యొతికునైనను జాలుఁ గాఢటం
చచ్చముగాఁగ భోజన మటం చిడెదేనియు నాశ్రమంబునం
బచ్చనియాకునుఁ మిగులుపాటికి రా దనఁగా వశ్యులుఁ

క. నగి కాదు కాద యుండు మ
న గాధిసుతుఁడును నది యవినయ మగునేమో
తగ దంచు నొప్పికొనియెను
భగవంతుండైన మునియుఁ బ్రహ్లాన్నుండైన

సీ. ఓయమ్మ కల్మాషి! నా యగ్నిహోత్రార్థ
హవ్యసంపాదనీ! యరుగుదేవె!
యని పిల్వ సంతలో నాశ్రమసంకల్ప
ధేనువు తా నరుడెంచె శబళ;
ఓయమ్మ శబళ! గాధేయుండు కుశేనాభు
ప్రేతుండు నాత్మభూపుత్తుండైన
కుశునివంగడములో నిసుగు వచ్చెను వా
సైన్యంబునకుఁ దృప్తి సంఘటిల్ల
లేహ్యచోష్యపానీయపాళియు రసాన్న
సమితి సత్కారసంతతి సంతరింపు
మమ్మ! నాయంగు నీకుఁ గలట్టిప్రేమ
కనుగుణంబుగ నా కోర్కె కనుగుణముగ

గీ. అని వశిష్ఠులు చెప్పిన యంతలోనఁ
గామధేనువు పొదుగు పాల్కూరి కారి
పడెలు పడెలుగఁ గట్టిన పడియ పడియ
కుల్య కుల్యగ జాఁచిన కుల్య కుల్య

క. ఒక్కటి యన్నపురాశి మ
ఱొక్కటి భక్ష్యములరాశి యొక్కటి సూపం
బొక్కం డిక్షురసావగ
యొక్కడు దధికుల్య మధునవోజ్జ్వల యొక్కడై

క. ఒకపడియ ప్రిదిలి గుడమై
యొకసగమును పాడబంబు లొకసగమైనకా
జకితులు విశ్వామిత్రుని
సకలచమువు మృష్టభుక్తి సంతర్పితులై

వ. సంతోషురుండు స్రబాహ్మణపురోహితుండు సామాన్యుండు విశ్వా
మిత్రుండు మృష్టాన్నతృప్తుడై వశిష్ఠునింగాంచి భగవంతుడా! నీ
పూజ చేతఁ బూజితుండ నైతిగాని

ఆ. శబళ శబళగాదు సద్రత్నమగు గద!
రాజుగాని యెందు రత్నహారి
యొక్క వేయియాల నొసఁగెదఁ గైకొని
ప్రభువ! నా కొసంగవలయు శబళ

వ. అనిన వశిష్ఠుండు వేయికాదు పదివేలుకాదు వందవేలుకాదు; నా
యెత్తు బంగారముఁ బోసినను శబళ నీయను; శబళ నన్ను వదలిపోవు
నది కాదు, ఇది నాకు హవ్యంబు; ఇది నాకుఁ గవ్యంబు; ఇది నాకుఁ
బ్రాణయూత్ర; అగ్నిహోత్రబలిహోమంబులు స్వాహాకారవహ్ని
రంబులు నిష్టాపూర్తంబులు సర్వంబును నాకు శబళ

ఆ. ఆత్మవంతునకును యశమట్లు కల్మాషి
త్యాజ్యకాదు నాకు ధారుణీశ!
యామె నన్ను వీడ దామెను కేవీడ
యామె నాకు నేను నామె కిదితే

వ. ఆమెను నేను బరిత్యజింపమి కెన్నేని గారణంబులు గల వన

సీ. బంగారపునడుముపట్టులు బంగర

మెడపట్టెడలు జగి మేల్మిహాన్ను

పూజలయంకుశమ్ములతోడి పదునాల్గు

వేలయేనుల కీయవే! యటంచు

నడిగె భూపతి, యీయ ననె మాని; దేశజా

తములైన వేయినందలు హయములు

రంగురంగుల గోవులం గోటి యిచ్చెద

శబళ నిప్పింపవే! సాధుమూర్తి!

యనియె; నీ యిచ్చవచ్చిన యన్నిమణులు

హేమముం గొమ్ము శబళ నా కీవే! యనియె

మా కిదియ దర్శ మిది పౌర్ణమాస మిదియె

యజ్ఞములు విద్య; కాదు కాదనియె మాని

గీ. పూని యేరీతి నొప్పింపరాని మాని

నడుగునది యేమి? యను గాధికోడుకు నాజ్ఞ

బంట్లు భేరురత్నము మెకపలుపుతోడ

లాగి తోలిన శబళ తోలంగఁ జూచి

ఉ. నన్ను మహాత్ముడైన మునిసాధుఁడు వీరికిఁ దోలిపెట్టునా?

యెన్నడు నన్నుఁ బాయని మునింద్రుఁడు నేటికిఁ బాయు నన్ను? నీ

యన్నిటి కైనదానిని ననాగసురాలిని భక్తురాలి నా

నన్నుతమూర్తి యేల విడఁజాలు నటంచును దుఃఖమూర్తియై

ఆ. ముట్టెయెత్తి డుస్సిపోఁజేసి శృంగముల్

వంచి మెడను దుసికిలించి పలుపు

మెనుకఁగొల్లఁ జిమ్మి మునుగొమ్ములం గ్రుమ్మి

భృత్యకోటి శబళ యెగచి చిమ్మి

క. ఎగఁబడి మునికడకుం జని

యగడున గర్జించుకొంచు సంభోదముగా

భగవంతుఁడందు నిలచుచు

భగవంతుడ! నన్ను నీవు వదలితె? చెప్పుమా!

- గీ. ఊతివతిజనమ్ము లేల లాగెదరు నన్ను
నేల తోలెద రనినంత ఋషియుఁ దల్లి!
యేల వదలెదనమ్ము ! ని న్నేను దోష
రహిత నానందమూర్తిని విహితనేవ
- గీ. వికృతుఁడౌ రాజు నిన్నుఁ దోలికొనిపోవు
నాతఁ డత్యోహిణీపూర్ణుఁ డధిక బలుఁడు
క్షత్రియుఁడు; దుర్బలుండను త్మోసురుండ
నేను; నే నేమి నేయుదునే? యనంగ
- గీ. ఏమి యేమి? క్షత్రియబల మెక్కువగునె ?
బ్రహ్మబలము తక్కువగునె ప్రభువ! గాధి
సుతుఁడు వీర్యవంతుఁడె యగునువ్వె; నీమ
తేజము దురాసదంబు గాదే మహాత్మ!
- ఉ. చాలును నీదు బ్రహ్మబలసంభృత న నియమింపు మింతలో
నోలి సృపాలుసైన్య మొకయొడ్డును బట్టఁగఁజూతు నన్నఁ ద
ల్లి! లలితంపుమూర్తి! సృజింపవె శత్రుచమూనిబ ర్హణో
ద్వేలరుజాప్రతాన మని పెట్టిన యా ఋషియాన వెంబడిన్
- విశ్వకేవి.
అంభారావోత్సృష్టంబులై పష్టవోగ్రో
జ్జృంభమ్ముల్ సైన్యంబుల్ ధురీణంబు లంతన్
భంభంధ్యానంబు ల్లాగఁ బుట్టెన్ ధరాభృ
ద్గంభీరానీకంబున్ విఘాతంబు చేసెన్
- క. తనకనులముందుఁ దనదగు
ననీకినియు నాశమైన నస్త్రంబులతో
నినిచిన తనువులఁ బాప్లవ
మనీకమును గ్రాధిసూతి హరించి వడిన్
- ఆ. కుపితశబళ రోమకూపంబు లందుండి
యవనశకులకోట్ల నాహరించె
ఘోరముఖుల దీర్ఘఘోరాసిహస్తులఁ
గన.. కేసరాభ కాంతితునుల

కుసుమవిచిత్రము

శకయవనాశుల్ సకలధర్మిత్రి
వికటగర్తి ద్రెవ్విన నరపాలుం
డకుటిలబుద్ధి హతులను జేసెన్
శకచముపుల్ భాస్వరశరవహ్నిన్

క. తల్లీ! యని పిలచెను ముని
తల్లీలాహూతి వెంట ధైనుక మంభా
కల్లోలరవము వెలువడె
గల్లోలారవము వెంటఁ గాంభోజులునున్.

సీ. పొదుగువెంబడి బష్టపులు శస్త్రపాణులు
యోనిశక్యత్తులనుండి యవన
శకులును రోమాంధుసంభూతులై మేచ్చు
లును మహాహరీతులును గిరాతు
లావిర్భవించిన సాశ్వమత్తేభపై
న్యముగ విశ్వామిత్రు నస్త్రవహ్ని
నందఱు మడిసిరి యంతఁ గౌశికుతనూ
ద్యపులు దుర్వారులు వందమంది
బ్రహ్మయోని మాని పైకి నేగిరి నిశి
తాసిఖిడ్గబాణహస్త లగుచు
నాథమాని యంత నవ్వె వశిష్ఠుండు
ప్రౌఢబాణకరుల వారిఁ జూచి

క. చిద్రుపలు చిద్రుపలు గానై
యద్రువగ హాసంబు చల్లనగు వహ్నులుగా
నెదిచిన నృపసంతానము
చిద్రుపలుగాఁ జల్లబూది వెల్లిపోవులుగాన్

ఆ. బూదియైన కొడుకుమొత్తంబు గాంచి వ
శిష్ఠు నెగువ సాహసింపలేక
దృష్టి నన్నగిలిన తెక్కలు విరిగిన
పక్షి యగుచుఁ బెనుత్రపానిరూఢి

న. అవధిలేని పరుగునకుఁ దూలిపోయిన పంచకల్యాణివలెఁ జెట్టుమొదటఁ బీటవెట్టి కూర్చున్న శలలీప్రోధఘాతంబుల వీనరవోయిన సింహంబు వోలె నిచ్చేదంబుఁ బొంది మఱిపోయి

చ. మిగిలిన యొక్కపుల్ల్రకుని మేదిని నేలఁగఁ జెప్పి యక్షప
న్నగసురరాజకిన్నరసనాధము మంచుమలం దపన్ను ప
న్నగధరుఁగూర్చి చేయఁగ ననంతసమల్ వృషభధ్వజుండు తా
నుగఁ జనుదెంచి కాళిక! కనుల్ తెరు మేమి మనోరథం బనన్

మ. అనినన్ గాధిసుతుండు నాకుఁ బ్రభువా! సాంగంబు సోపాంగమున్
వినమత్సర్వరహస్యయు క్తమా ధనుర్వేదంబు నిప్పింపవే!
నను దేవేశ్వరయక్షరాక్షసుజగంధర్వప్రభల్ చేరఁగాఁ
గనవే! యన్న వృషధ్వజుం డరిగె వేడ్కం దీర్చి కైలాసమున్

గీ. పో వశిష్ఠునిపని యయిపోయె నగుచుఁ
బరువు లిడు చేగె నాశ్రమప్రాంతమునకుఁ
ద్రత్రయక్తాస్త్రములచేత దగ్ధమయ్యె
నంతలో బ్రహ్మఋషి వశిష్ఠాశ్రమమ్ము

ఆ. అమ్ముడీసి మఱల నమ్ము జోడించులో
నెచటివార లచట నెల్లఋషులు
కాలికొలది పాటి గగ్గోలుగానైన
పల్లె యెల్లఁ జవిటివఱ్ఱి యయ్యె

నవనందిని.

కనుమూసి కన్దెఱచులోఁ గడు వశిష్ఠం
డనె భీతిలేదు పడఁడా! యనుచు గాధే
యుని నీవు లేవు కుటిలా! యుదరుపాటా ?
మునిపల్లె మంట నిడె దో ములుచ! యంచున్

చ. తన యమదండసన్నిభ ముద్రగలయాగ్నినిభంబు దండమున్
గొని పయికెత్తెఁ గౌశికుఁడుఁ గోపమునన్ నిలుమంచు బిట్టు నా
ర్చిన ముని నిల్చినాడనుర సీ! కుటిలోద్ధత! క్షత్త్రబంధు! నీ
ఘనమగు నృత్రగర్వమును గాల్చెదరా! యసిగర్వదూషితా! ౯౯

క. జౌకార ! బ్రహ్మబలమును
నీ రుధిరాపాన రాజ నిర్వీర్య బల
ప్రారంభ మంత సేయదు
రా ! రమ్మన, రాజు విడిచె నాగ్నేయంబున్

సీ. అది సాగరంబునం దంబుబిందువువోలే
వెన బ్రహ్మదండనిశీతమయ్యె
దెఱిసిలేకుండ గాధిసుతుండు వారుణం
బును రాద్రమును నైంద్రమును నిషీక
మును మానవంబును మోహనంబును బాశు
పతము గాంధర్వంబు స్వాపనంబు
సరగ జృంభణమును సంతాపనవిలాప
నములు మాదనశోషణములు దార
ణంబు వజ్రము బ్రహ్మపాశంబు కాల
వరుణపాశముల్ పై నాకశరము లేయ
నడచె దండంబు శుష్కంబు నార్ద్ర మన్న
రెండు పిడుగు లేయంగ హరించె గజ్జ

సీ. విస్మయకోపభావితనేత్రుఁ డౌచు వి
శ్వామిత్రు డంతఁ బై శాచమైన
యత్రంబుఁ గౌంచదండాత్రముల్ విష్ణుచ
క్రంబును ధర్మచక్రంబుఁ గాల
చక్రమీ వాయవ్యశరమును మధనంబు
హయశిరశ్ క్షిద్వయమును ముసల
కంకాశయుగ్మంబుఁ గాలాత్రువైద్యాధ
రత్రిశూలములు ఘోరమగు కంక
ణంబుఁ గాపాలమును బ్రయోగంబుచేసె
మానిడండంబు నా యెల్లవాని మ్రొంగె
నోయి శ్రీరామచంద్ర! మహానిధాన!
సర్వకార్యకవిద్యాప్రపశ స్తపాస్త!

క. అంతట సర్వాస్త్రంబులు

శాంతించిన గాధినూతి చండారుణనే

త్రాంతుడు బ్రహ్మాస్త్రము హ

స్తాంతమునం బూనె లోక మల్లాడె శిశూ!

ద్రుతవిలంబితము.

సురలు దేవఋషుల్ పరివర్తిత

స్ఫురణ నట్టిటు సోలిరి భ్రాంతులై

తోరగి గాధిసుతుండును నస్త్రమున్

బరగఁ జేసె గృహాశుమునీంద్రుపై

చ. చిఱచిఱ బ్రహ్మదండము గ్రసించెను దానిని నెల్లయస్త్రముల్

మొఱగియు దేనికీ వికృతిఁ బొందని స్వామి వశిష్ఠుఁ డంతలో

నెఱకులు క్రమ్మినట్లు హవణించె సముద్ధతరోమకూపముల్

గఱగఱ మంటలై యెఱుపుగ్రమ్మిన రాద్రమనోజ్ఞమూ రియై

గీ. బ్రహ్మపుత్తునిచేతిలో బ్రహ్మదండ

ముగ్రకాలానలజ్వాల లుమియఁ జొచ్చె

నంతటిమహాగ్నియును బ్రాహ్మమైన తేజ

మందు నింకించెను వశిష్ఠు డధికశక్తి

ఆ. ఒండు విఱిగి నీర మొగిఁ దేరుకొన్నట్లు

సాధుమౌని సుప్రసన్నుఁ డయ్యె

సర్వఋషులు సేయు సంస్తోత్రములచేతఁ

బరమమైన తనతపస్సుచేత

ఉ. ఏర్పెడు కోపవహ్నికల నెల్లఁ గుదించి వశిష్ఠుఁ డంతలో

దేర్చిన శాంతియై యరుగ దిమ్మయి కొశికుఁ డంతనంతఁ బె

ల్లార్చిన శ్వాసమై బళియురా! నిఖిలాస్త్రము లొక్కకఱ్ఱయై

తీర్చిన బ్రహ్మదండము నెదిర్చెడిపాటికి రావె యంచును

సీ. ఛీ! ఝ్రియబలంబు ఛీ! ఝ్రియబలంబు

- నస్త్రబలంబు ఛీ! యస్త్రబలము

బల మన్నచో బ్రహ్మబలమే బలం బగు

బల మన్నచో బ్రహ్మబలమే బలము

నేను నింతటఁ బ్రసన్నుడై య మానసుం
డై మహాగ్రతపంబు నాచరింతు
నదియ యొక్కండు బ్రహ్మత్వకారణ మని
యింతచేసియుఁ గోప మేల రాదొ
యీ వశిష్ఠున కేను నిశ్లే తపస్సు
చేసి కోపమ్ముఁ దెప్పింతుఁ జివరిదాఁక
నీ వశిష్ఠున కని బ్రహ్మఋషిమహేంద్రు
నందునను బద్ధవైరుడై యరిగె రామ !

గీ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు మనసునందు
నాకును వశిష్ఠుబ్రహ్మదండంబు రక్ష
నాకు గాధేయు నస్త్రసంతతులు రక్ష
యనుకొని యనంతరం బేమి యంచు నడిగె

వ. అంత శతానందుం డిట్లు చెప్పె; విశ్వామిత్రుండు దక్షిణదిశ కేగి
ఘోరతపస్సు చేసె; అప్పు డాయనకు హవిష్యందుండు మధుష్యం
దుండు దృఢనేత్రుండు మహారథుండు నను పుత్రకులు సత్యధర్మ
పరాయణులు కలిగిరి; అంత నొక వేయియేండ్లును బ్రహ్మ వచ్చి నీవు
రాజుని వైతి వని చెప్పి యంతర్హతుం డయిన

శా. విశ్వామిత్రుండు నాత్మలోఁ గుమిలి యీ వేయేండ్లు రాజుని కా
శశ్వత్తీవ్రతపంబు సేయు టని లజ్జాబుద్ధి గాఢవ్రతుం
డై శ్వాసంబు బిగించి నిశ్చలుండు నై యబ్బుతుండై లీనవ
హ్నుశ్వత్థాకృతియై నిగూఢతరదీవ్యజ్యోతియై యుండఁగ

ఉ. వాలికమాటలుఁ బెఱుకువట్టినచూపులు జిట్ట జుత్తు లో
వ్రాలిన తెప్ప లెఱుని సెరల్ గనుదమ్ములు కప్పు మైజిగుల్
పీలిక గోచిపాతలును వెన్న నెదో యొక రాజులక్షణం
బై లులితాక్షముల్ గిరిగిరై చని గోసఁగి వచ్చి యొక్కండై

గీ. మానిపాదంబులఁ వ్రాలి మామకీన!
నన్నుఁజేపట్టవే యన్నఁ గన్నుగొసలఁ
గరుణ తొలుకాడ లెమ్మని గాధిసూతి
నిభృతనేత్రంబులఁ నిదానించి చూచి

క. నీవు త్రిశంకుడవా? మఱి

యీవేసం బేమి యన్న, నిటువచ్చె బ్రభూ!

నా వెనుకటి రాచఱికపు

తీవియు సర్వంబు డీల్వడె గరుణాబీ!

గీ. కులగురువుచేతఁ దత్పుత్త్రకులయుచేత

నిట్టలైతిని నొక దీప్త మిష్టజేసి

బొందితో స్వర్గమునకును బోదు నల్ల

యిష్టి మీరునుగాని చేయింపుఁ డంటి

గీ. దానిఫలమునఁ బుల్కునుఁ డైన నేను

ము న్నన్మత మాడినదిలేదు ముందు నాడఁ

బోవునది లేదు వేగ్రతువులు పొనర్చి

తర్పితులఁ జేసితిని దేవతలను మున్ను

వ. ప్రజలను క్షత్రధర్మవరిరంజితులం బొనరించితిన్ మహా

యజనములకా సుపర్వులకు నన్నమువెట్టితి భక్తితో గురు

ప్రజమున సేవఁజేసితిని వచ్చిన దీ ఫల మో మునీంద్ర! యే

యజనము బొందితోడఁ జననా సురలోకము? దాని గోరికన్

. ఎవరని జన్నములంబడి

తవిలిన కోర్కెలఫలంబు దార్చికొనరు నా

యవినయము కాక యనినన్

వివృతాక్షుఁడు వశాని చెప్ప విస్తృతి ననినన్

. త్రిశంకుం డిట్లనియె

౨. ప్రభు! నే నేగి వశిష్ఠులందు సశరీరస్వర్గవాంఛాఫల

ప్రభవంబౌ సవయాజకత్వ మొనరింపంగోర నన్ దోలె నా

ప్రభు వీ కోర్కె యయు క్తమంచు గురువుత్త్రక్షేణి వాంఛించితిన్

ఋభులోకమ్మును జేర మానుషపుమూర్తికై యజ్ఞకార్యార్థినై

. లజ్జావనతాంగుడనై

హృజ్జాతనిరాకృతిప్రహీణాత్ముడనై

తెజ్జాతుల పాదంబులు

మజ్జనముగ్గ బొప్పవారి మన్నించి ప్రభుల్

గీ. గురునితరువాత మీరలు గురునియంత
వారు పొమ్మని త్రోచె దీప్తోరుమూర్తి
నను వశిష్టులు మీ పాదనలిన మొక్కడె
నాకు శరణన్నఁ బరిహాసనధముఖులు

గీ. ఔర దుర్బుద్ధి! గురులు కాదనుటయును మ
ఱీవు ననుదించి మమ్మాశ్రయించుటయున
యెల్ల యిత్తోకులకు గురు వీశ్వరుండు
సత్యమూర్తి వశిష్టులు చనుము చనుము

క. ఆయన కాదన్నదియా
మాయెడఁ జేయించుకొందు మఱి త్రేలోక్యం
బాయనయధీన మాయన
కా యవమానంబునేతే? యరుగు మరుగుమా!

క. ఇటు తొంగిచూడకుము పో
కుటిలా! యన నాకుఁ గల్గె గోపము మీరై
ఘటియింపరేని నన్యులు
పటువులు ఘటియింతు రంటి వాగ్విధృతిమెయి

గీ. కేరడపుమాటకుం గోపగించి వారు
నన్ను గోసంగిగ శపించినారు స్వామి
నాటి రే జిఱ్ఱజుట్టును నల్లమేను
నెఱ్ఱగుడ్డులు బడియె నా కేమి చెప్ప

శా. న న్నేతాదృశుఁ జూచి మంత్రులును నానాభృత్యులున్ ధూరమై
చన్నన్ నీవము నిల్పికొంచుఁ దుది యాశన్ స్వామి! యేకాకినై
నిన్నే ధ్యానము చేసికొంచు నిటఁగానీ వచ్చితిన్ ముంతువో
నన్నున్ దేల్తువొ దైవమున్ బురుషయత్నం బొగ్గి మార్పింపవే!

గీ. శ్రీదయామూర్తి! పొమ్మన్నఁ బోదు నేను
బూని యజియింపజేసి స్వర్గానికైనఁ
గమరి వాశిష్టులట్లు గూడమున కైన
నెటుల మొగ్గింతువో త్రాసు వీవె నాకు

చ. అనిన హృదంబుదంబున దయారసవాః పథమోదబిందులై
నిను గ్రహించితిన్ విమలనిష్ఠయు ధర్మముఁ గల్గు నీకు ని
క్కిన నది చేతి కందుఁగద కృత్యము వేల్పుల వీడు పుల్కసుం
డును నగు నిన్నె పంపెదఁ గనుంగొను మచ్చటి కింతలో నృపా!

వ. అని పరమధార్మికులైన తనపుత్రులం జూచి

సీ. తండ్రి హవిష్యంద! తండ్రి మధుష్యంద!
నాయనా దృఢనేత్ర! నన్నుఁగన్న
తండ్రి మహారథ! తండ్రిమైనది చూడుఁ
డా! త్రిశంకునకు మీ రరిగి యెల్ల
ఋషులను బిలచిరంజీ! నాదు మాటగా
ససుహృత్సశిష్యకసర్వజముగ
నెవఁడైనఁ గాదనెనేని నాతోఁజెప్పుఁ
డది వచ్చి మీరును నరుగుఁడంచు
శిష్యులను బుత్తకుల బంపఁ జెలఁగి వారు
నాశ్రమ మ్మాశ్రమమ్మున కరిగి వారు
దేశమును దేశమున కేగి తిరిగి వారు
వాయువేగమనోవేగవల్లనముల

క. ఋషిఋషిని బిలిచివచ్చిన
ఋషులును నానననిరంతరీకృతసామ
వృషితసకలాఘులై పా
రిషద్క బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి-త్రయీవదనుల్

గీ. అంతఁ బుత్తులు శిష్యులు నరుగుదెంచి
తమ రొసంగినయాజ్ఞ యాదల వహించి
యెల్లఋషులను బిలిచితి మేము గాని
యా మహోదయవాశిషు లనిన మాట

సీ. క్షత్రియయాజక చండాలయజమాన
క్రతువున భోక్తలుగారు సురలు
ఈ తిండిఁ దినఁబోవు ఋషులు పాంక్త్యులో
యా ఋషులకు స్వర్గ మెత్తువడదొ

చీ యంచుఁ గోపరంజితనేతు లైయని
రా మహోదయుండును నల వశిష్ఠు
పుత్రులు నని నిల్వఁ బురపురఁగఁగి యే
మీ ! సర్వత్రైజనరాసులైన
మునుల యాజకత్వమ్మునఁ బుల్కనుండు
సేయు యజనంబునకా ఫలసిద్ధి లేదో
యింత ధర్మంబుఁ దెలియని యీ యనాథ
మునుల శిష్యులై నని జలంబులు గ్రహించి

గీ. న న్నదుష్టుని నిందించినాఁ డెవండు
నా మహోగ్రతపం బాషేనాఁ డెవండు
వాడు వాడు నిర్దగుఁడై భస్మమగుత
మనుచు నీళ్లు వదలెఁ గోపాత్తబుద్ధి

వ. అనిన మహోదయుండును వశిష్ఠపుత్రులు వందమందియు భస్మై
భూతులైరి; గాధేయండు కోపంబు బట్టజాలక వీరు కాలపాశనీతులై
యేకువందలజన్మములు గుణవఖాదులు గుణవదాహకులు శ్వమాం
సాహరులు వికృతులు విరూపు లగుత మని మఱల శపించి

ఆ. ఈ మహోదయుండు నేల దూషించె న
న్నదియ కారణముగ నాతడును ని
షాదజన్మ మెత్తి సత్యదయాధర్మ
దూరుఁ డగు నటంచు దూరువెట్టి

మ. ఋషిమధ్యంబు నీ త్రిశంకుండును దా నిశ్చైకుదాయాది సా.
భిషవప్రోజ్జ్వలయజ్ఞకర్తయును దృష్టిం బొందితికా వీనికై
హృషితుల్ మీరలు వీని మానుషపుమూర్తికై స్వర్గ మెక్కింపఁగా
గృహిభూతంబగు యజ్ఞముల్ నలుపుఁ దుర్వీదేవభూతేసులై

క. అనిన భయంపడి యెల్లరు
మునులును మనకేల యితఁడు ముక్కోపి యితం
డును నైశ్చైకువు కాని
మృని యారంభించి యజ్ఞ మా యా క్రియలకా

గీరం

గీ. వెన యథాకల్పముగ యథావిధిగ పర్య
కర్మలును జేయ యజ్ఞభాగంబు కొఱకు
గాధినూతి సువర్ణలగములఁ బిలచె
లేచి యొక దైవతమును రాలేదు దాన

మ. వ్యవధాక్రోధుడు తా జడల్ మలచి విశ్వామిత్రుఁ డంతఁ హవిః
స్రవముల్ హస్తముతోడ నెత్తి సువచస్కుండై త్రిశంకుఁ ధరా
ధవ! యీ వీరలు వచ్చి రాక యగునే త్రైవిప్తపం బీవు మల్
స్రవముఁ గైకొని పొమ్ము కాదనుటలుం జూతుఁ దపోద్భుష్టిచే

శా. రాజా! నీవును బొందఁజూతు సశరీరస్వర్గముఁ మత్తప
స్తేజం బింకను స్వార్జితంబు గల దా తేజంబుపొంటెఁ సుర
భ్రాజిష్ణుత్వము పొందుమంచు స్రవ మభ్రం బంసు వీచెఁ లతా
శ్రీజంఘాలుడు తాఁ ద్రిశంకుడును శేరెఁ స్వర్గ మా వీవుతో

క. చీ! చీ! పో! పో! చండా
లా! చీ! పొమ్మన్నరవము లంతటఁ దలక్రిం
దై చెడి పడుచుఁ ద్రిశంకుడు
వాచఱచుట తోచె యాగపద్యము మింటఁ

ఉ. వంచితుండై త్రిశంకుడును వ్రాలుచు స్వామి! యిదేమి నన్నుఁ బం
పించినయంత లేదనుచుఁ బెట్టిన కేకకు నందె నిల్వూ మీ
వం చని యానపెట్టె ముని; యాతఁడు నందున నిల్చె; నంతఁ గో
పించిన గాధినూతి కలిపించెను వేటొకస్వర్గ మచ్చటఁ

శా. శ్రీమన్మోహనమోహనాకృతిగఁ దోచెఁ దక్షిణాకాశవీ
ధీమాత్థంబున నంతలోఁ బ్రవిలస త్రేజోనిధుల్ నూత్నతా
రామాలాపరిదీ ప్తన ప్తఋషిచక్రద్యోనవాంభోధుని
శ్రీమన్నందనపారిజాతతరురాజప్రౌఢసంతానముల్

ఉ. వేటొకయింద్రు దేవతల వేట యొకశృ సృజింపఁ బోవుచో
నూటలు మాని దేవతలు నుమ్మలికం జనుదెంచి గాధిజా!
తేటము శాపవిక్షతుడు దేహముతో సురవీధి కెక్కునే?
బీటువడుఁ దపస్సులును బేర్పులు తద్గతిముల్ మఱెక్కినన్ ౧౮౭

చ. అనినను గాధిసూతి యవు నౌను ద్రిశంకున కేను మాట యి
చ్చినయది పొల్లువోడగద సృష్టియొనర్చిన తారలున్ ఋషుల్
చనవున నిల్వజూడుడు త్రిశంకుని భద్రముగాఁగఁ జూడుడీ
యనుమతి నిండు నా కన సురాళియు నొప్పికొనెన్ సమస్తమున్

క. వైశ్వానరమార్గబహి
శ్వశ్వజ్యోతిస్సు లగుచుఁ జెలఁగెడు గాతన్
విశ్వామిత్ర! త్రిశంకుడు
శాశ్వతుడై యింద్రువోలెఁ జనియెడుగాతన్

క. అని యెల్లదేవతలు నే
గిన యజ్ఞము పూర్తిచేసి కృతమతు లగుచున్
జనిరి ఋషులు నా తండ్రీ!
యినవంశతుపారదీధితీ! రఘురామా!

చ. తల యొరిగించి లక్ష్మణుడు దానును గౌతమువంకఁ జూచెఁ గ
న్నుల మృదుహాసమేదురమనోజ్ఞ నవాంఘలు కోర్కెగూడ్లుగా
వెలలిచె రామభద్రుడు నవీనకుతూహలరమ్యవేగవా
క్కులు మునులెల్ల నా పయిని గోరెద మేమి ఘటిల్లెనో యనన్
వ మఱల శతానందుం డిట్లనియె

ఉ; లాభములేదు విఘ్నబహుళం బని యామ్యదిశన్ దృఢించి యిం
ద్రాభుడు గాధిసూతి చనె నంతఁ దపోఽర్థము వారుణాశకన్
శ్రీభరితంబు తీర్థజలసేవధి పశ్చిమదిక్కునన్ వ్రత
క్షోభితపాలితేంద్రియుడు ఘోరతపం బొనరించె నచ్చటన్

చ. తపముల గూడుగా సముదితంబగు తేజపుబ్రోవుగాఁగఁ గా
యపసుపుగా నిమిలితశుభాక్షములం దగియుండ నొక్కనాఁ
డపుడ విలోచనంబులను నంతన విచ్చి కనెన్ విముక్తబం
ధపదనమీపధాత్రిని బ్రణామము సేసెడు నొక్కకుఱ్ఱనిన్

క. కని నాయన ! నీవెవరవు
నను నేటికి నాశ్రయింతునా; నతఁడును నో
ముని! వేఱ యొక త్రిశంకుం
డను ననుమతియైన వినుతు నాత్మీయకథన్

క. నిచితసుకృత! భృగుతటమున

ఋచీకుఁ డను ఋషివృషభున కేక మువ్వురిలోఁ

బ్రచురముగ నడిమికొడుకను

బచరించితి నేవ గురులపాదములందున్

వ. మధ్యముఁడ నైన నాపేరు శునశ్శేపుఁడు

ఉ. పాపము నేను దత్తులముపంటకు యజ్ఞ మొకండు దా నయో

ధ్యాపతి యంబరీషుఁడునునై పొనరింపఁగ వానవుండు శ్రీ

గోపనుడై పశున్ వెలుచుకొంచుఁ జనన్ సవయాజకుల్ వెనక

భూపతితోఁ బశున్ వెదుకఁబొమ్మని రట్టిటు కీడు పాయఁగన్

క. ఆ రాజు వెదకి వెదకి మ

హారణ్యంబులు పురంబు లద్రులు పల్లెల్

గూరి భృగుతుండమున మా

యూరికిఁ జనుడెంచె వెదకుచుండి దిశదిశల్

క. బ్రహ్మర్షిని మా తండ్రి న

జిహ్మగుండై రాజు సేవసేయుచు నాలో

బ్రహ్మవిఘాతము సెప్పిన

బ్రహ్మర్షియు సానుభూతి పచరించుటచే

గీ. ధైర్యముంజేసి యశిగెను ధాత్రిపతియు

మా జనకు యజ్ఞవిఘ్నంబు మాన్పుటకును

నరపశువు గావలయు మానినాథ! యొక్క

వందవేల్గోవు లిత్తును బదులుగాగ

చ. ఇది క్రతువిఘ్నసంహరణమే ఫల మద్దియుఁ గొంత చేరు నే

నిదియును యజ్ఞకర్త మనియే యిది ధైర్యముచేసి యాడెదన్

మదిగలదేని మీ యొకకుమారు నటంచును నాడియాడ న

టాదుగఁగ నాడ. మజ్జనకుఁ డూఁగె నొకించుక మాటవెంబడిన్

శా. మాలో జ్యేష్ఠునియందు నిచ్చలును బ్రేమంజేయు మా తండ్రి తా

నాలోచించి యొసంగఁజాల ననె జ్యేష్ఠాశ్రమముంగాని భూ

పాలుం డందొక త్రోవఁజూచి తెగువం బాటించి మాయమ్మతో

నీలాగం చనగాఁ గనిష్ఠసుతుఁ గానీ యామె కాదన్నచో ౧౬౩

క. పరిశేషన్యాయముచే

• గురువుల వాగ్దలముచేత క్షోణిపతి నిరం
తరము మసలసీని నిరా
దరణముచే యజ్ఞపశుత తప్పనిసరియై

గీ. ఓయి స్వామి! యాష్మాకీణమై యుదార

• మగు విశాలపశ్చిమపుష్కరాశ్రమంబు
తన యదృష్టమ్ము కాక యీ దారి నేల
యుండునో? శునశ్శేపున కో మహాత్మ!

ఉ. బిట్టుగఁ గార్యవంతులును బేదలు ధాత్రిని గొప్పవారితోఁ
జుట్టటికఁబుఁ గల్పికొనఁజూతురు సత్యవతమ్మ నీదు తోఁ
బుట్టువుఁ బట్టి నేను నొకమూలను జుట్టమ నంచుఁ జెప్పెడక
బట్టిన నీదుచేయి త్రిదివంబయి ముట్టినఁ బట్టువీడడక

సీ. అనినంత హృదయమేఘాంచలకరుణార

సాసారనేత్రజహ్నుంతుఁ డగుచు
పశుభూతుడా! నీకు వచ్చిన భయము లే
దని పుత్త్రకులఁ జూచి యంతలోన
తండ్రి హవిష్యంద! తండ్రి మధుష్యంద!
నాయనా! దృఢనేత్ర! నన్నుగన్న
తండ్రి మహారథ! తా శునశ్శేవుఁ డ
న్నట్టి యీ యెల్ల విన్నూరుగాదె

యేగి మీలోన నొక్కరుఁ డితనిబదులు
గాఁగ యజ్ఞపశుత్వంబు గండు బాబు
లతనిఁ జూడుడి యెంతగా నావట్టిల్లు
ననిన నొక్కఁడు నొక్కఁడు నంత నంత

క. ఎవ్వనికొడుకో తీపియు

మవ్వపుఁ దనకొడుకు చేదో? మఱి యిది తగవో?
యెవ్వనికి వానిప్రాణము
• నెవ్వగ కాదో త్యజింప? నీవ తలఁచుమా!

మ. అనినన్ మానియుఁ గోపవిహ్వలితనే త్రాంతుండు ధర్మంబు చెప్పిన మీ కింతయుఁ బట్టదే? కరుణ యే వీసంబు మీ గుండెలన్ దనుకంబోదే? యిదేమి పుత్రకులు! మద్వాక్యంబునం గౌరవంబును లేదే యిదె మిమ్ము నే సుకృతకర్ముల్ ధర్ములం చెంచితిన్

శా. ముల్లోకంబులు బ్రహ్మదండమున నిల్పున్ స్వామి; యా స్వామిపుత్రు లీలాగతకోపవహ్నికల దగుల్ గాఁగఁ గావించితిన్ చెల్లంబో పరిహీణధర్ముల దయాశ్రీమాలి వాశిష్ఠులన్ మల్లాడంగను లేదు వారియెడఁ బ్రేమల్ లేవు మీయందునో?

ప్రమాణి.

శ్వమాంసభో క్తలై చనన్ సమల్ సహస్రముల్ చనుం
డమందదర్పులై వృధా భ్రమన్ మనుష్యపాళిలో

క. అనుచు శపించి శునశ్చే
పుని గని పాశములఁ గట్టి మోహనరక్తా
ర్ద్రనిరంతరమాల్యసిచయు
నిను యూపమునం బిగింప నిలుచున్నయెడన్

ఉ. గాధలు రెండుచెప్పి యివిగాని యుషర్బుధుఁ గూర్చి చాడుమీ
నాథుడవై హృషీకముల నాయన! సిద్ధి ఘటిల్లు నన్న నా
గాధలు స్వీకరించి వడిగాఁ జని శ్రాంతిని దీరియున్న ని
ర్బాధుని నంబరీషుఁ గని రా! యిదివేశయు మించె భూమిపా!

గీ. ఎదురుచూతురు యాజకులేమొ నిన్నుఁ
గడుపు చెడకుండఁబో నగుఁగాదె యన్న
హరియై యంబరీషుండు యజ్ఞవాటి
కేగెఁ దా శునశ్చేవుఁడు నేగుదేర

క. సంబరమున వారును ర
క్తాంబరధరుఁడేసి యూపమందు శునశ్చే
పుం బట్టిరి గాధాద్వయ
సంబోధము చేసె నతఁడు సంయమబుద్ధిన్

ఉ. ఇంద్రుఁ డువేంద్రుఁ డిన్ద్రుఁ నెంచిన గాధలలో రహస్యముల్
సాంద్రములైన స్తోత్రముల సమ్మదులై చనుదెంచుచుఁ బుచ్చి
కుం ద్రసితుఁ గ్రహించి యొడఁగూటిచి దీర్ఘరాయువుఁ గృపా
తంద్రులు నంబరీషునకుఁ దత్కతులాభముఁ గల్గజేసినన్

గీ. వేయిరైఱైన ఫలలాభవిస్తృతికిని
నంబరీషుండు సంతోష మందె నంత
దీర్ఘమైన యాయుస్సు పొందిన బుచ్చికుఁ
డంతకన్నను సంతోష మందె నంత

వ. అంత విశ్వామిత్రుం డచ్చట వేయియేండ్లు ధర్మాత్ముడై తపస్సు
చేసి వ్రతస్నాతుఁ డయిన దేవతలును బ్రహ్మయు వచ్చి నీవు
బుష్టివైతి వని చెప్పి దేవలోకంబులు చేరిన

క. ఇన్నాళ్ళు జేసిచేయు
నన్నా! బుష్టి న నెడు మాత్రకా నే ననుచున్
గన్నులుమూసి మఱలఁ దప
స్సు నైఱిపెన్ శితమైనచూడ్కి నిలుపుచున్

వ. అంత.

సీ. మాకందతరుశ్శాఖాకోకిలాలాప
కౌతూహలాకారకలనఁ జేసి
ప్రాతస్సమాయాతశీతానిలాధూత
సాధుపల్లవహస్తసంజ్ఞఁజేసి
రేఖాభవద్వారిశాఖాసదీవేణి

సామోదకల్హారసంపుల్లనీరేరు
హాకేకరాత్రమోహసతఁజేసి
తరుణశాలీనకోమలాతపవిసారి
హృదయవాంఛాసవత్ప్రేమరేఖఁజేసి
శకలితమరాళకూజహాసంబుగా వ
సంతనవళోభ వచ్చె నప్పరసవోలె

ఉ. ఆ యెడ మందహాసకలితాననదీధితి గాంచుచున్న గా
 ధేయుని నేత్రమార్గపరిధీకృతమోహనమోహనాంగరే
 ఖాయతమానగోపనవికంపితముగ్ధతరాంగుళీగృహీ
 తాయతసి క్తచేలకలితాంచితకాంచపదాభిరామయై

సీ. ఎడమమూపు గ్రహించి కుడిచేతఁ గుచమండ
 లము గోపనముసేయు లలితరేఖ
 కుడిచేతఁ బిఱుదుపై నడుముపైఁ దడిచీర
 లాగునో యన్న విలాసదీప్తి
 కను లోరగా వంచి క్వచిదక్వచిద్దృష్టి
 పాతంబు సేయు విభ్రమముసాంపు
 మువ్వంకలుగ నిల్చి బొట్టనవ్రేలూడు
 నెడమపాదము నాట్యహేలబెడఁగు
 బొరలిపోవునట్లు పుష్కరతీర్థంబు
 నందు స్నానమాడి యంబు లోడు
 కేశపాశదీప్తి కేడించు మేనక
 యన్న సురవధూటీఁ గన్న కన్ను

ఉ. త్రిప్పకచూచి గాధిజుడు దెప్పరమై తల గోళ్ళ దువ్వుచున్
 గప్పిన యాడు మీసలును గడ్డముఁ దర్జనిఁ బాయఁద్రోచుచున్
 విప్పగు తొమ్ముగా నిలచి విభ్రమవార్నిధి చేర నేగఁ గన్
 తెప్పలు మూయ రిద్దఱును హృత్సదనంబు కవాటముల్ బలెన్

ఉ. నవ్వెను మాని యచ్చరయు నవ్వెను నవ్వులలోన నర్థమై
 యవ్వరవర్ణిసీమణిని నా ముని యూరక నానిపోయెదే!
 వివ్వినకేశముల్ పిడుపుపెట్టుదునా? యని యుత్తరీయపున్
 రువ్వులచెంగులన్ మృదుశిరోరుహముల్ పెనవెట్టిచుట్టచున్

గీ. ఆమె వారించి తుడుచుకో నామె తివురు
 నతఁడు వారించి తుడువఁగా నతఁడు తివురు
 చేతులం దీయుచుఁ బెనంగఁ జివరిదైన
 ఫలము తడికొగిలింతగాఁ బరిణమించె

చ. తుడిచిన దెవ్వరో తుదకుఁ దోచదుగాని లతాంగిమాత్రమున్
బాడియగు చీరఁ దాల్చి విడుపుంగని మానియొడిగి శయించె గ్రొం
బడగలువోని హస్తములఁ బట్టిన మానిబుజంబుగా నెదల్
పొడిచిన చూపులై వలపుపుక్కిలులై చన నొక్కరొక్కరున్

క. నీ వని నీ వని యందురు
నీవునకుం బైని నెఱుంగ నేర రసంగా
భావజభావన మోహప
ధావధిగా స్వాదుతామహావధి గాఁగన్

మ. చెలి నా ప్రాణము నీవు నే ననఁగ నా సీమింతినిరత్నమున్
జెలి నా ప్రాణము నీ వనఁగ; నదిరా సింగారి వౌదంచుఁ జె
క్కిలిపై నొక్కచిటుక్కునం జిటికయై క్రిందాచు మీదాచు వా
రలకేళివిధవంబు పట్టదుగదా రామా! జగన్మోహనా!

ఉ. ఇచ్చటఁ బర్ణశాలకలదే చెలి! యిద్దఱుమున్ వసంతమా?
పచ్చని వింటిజోదు మనబంటయి పల్లవఖడ్గహస్తం డై
యెచ్చటఁ గాపుగా నిలుచునే యన నంతటి రక్ష యున్నచో
నిచ్చట నీవు నుందువును నేనును నుందు ననెన్ లతాంగియున్

ఉ. రాజితమైన మోహము నిరంకుశమై కుశికాత్మజుండు కృ
ష్ణాజినమున్ గమండలువు నగ్నులు దర్భలు మూలద్రోచి శా
లాజరభూమి వన్యకుసుమాలిపరాగప్రణీతరంగవ
ల్లీజగతీనిరంతరనిలీనరమాస్పదగాఁ బానర్పచున్

సీ. వెదురుగొట్టాల నింపిన యిష్టపువుకల్లు
తెచ్చియచ్చరకు నందిచ్చువేళ
నరుణవర్ణాభిరామానేకవృక్షని
ర్యాసముల్ పారాణి రాచువేళ
ఘనసారచందనకర్పూరతరుఖండ
ములు ధూపములు వేసి వెలుచువేళ
నుదురువాసనలతోఁ బొదలఁ బూచిన వన్య
పుష్పముల్ కొప్పలో ముడుచువేళఁ

దానె యిచ్చియిచ్చి తానుగా రాచుచు
దానె వెలిచి వెలిచి తానె ముడిచి
యెదుట నిలిచి తీవి యెల్లయు నొడలియం
చులను దేర నవ్వి చూచుచుండు

సీ. కోకిల కొమ్మలోఁ గూసిన నీ వశే
నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు మాని
తుమ్మెద పొదలోన ఝమ్మన నిది యేమి
మణితమే యని మేలమాడు మాని
వనశిఖావళము విప్పిన పింఛమును దడి
తుడుతునే యని కొప్పు విడుచు మాని
యిట్టి ముంగిట నిల్చి నేమి చూపుతె యంచు
నతివకన్నులు ముద్దులాడు మాని
యాకు గదల భయమటంచును దనకును
నువిడ కపుగిలింత నొదుగు మాని
మాని మానికాదు మమతచే వాచాల
సార్వభౌముఁ డయ్యె సౌర్యరత్న!

సీ. తన పాద మామె పాదము జతగాఁబెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తన హస్త మామెహస్తము మీఁద బోల్లించి
నీచేయి లేదని నిహ్నవించు
నామె ప్రక్కగ నిల్చి యగు నా బుజము దాఁక
వచ్చితివే యని పలువరించు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁజేర్చి గడ్డము గ్రుచ్చు
కొన్నదా యని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగు
నానుకొని కూరుచుండి నీ యచ్చమైన
రత్నకాంతితనూప్రభారాశ్చి క్రమ్మి
నా తనూకాంతి గూడ రత్నములప్రభలు
చిమ్ము నని చిల్కరించును జికిలినవ్వు

- ఉ. శ్రీసతిపుల్లగల్లపరిచిహ్నితకుంకుమవత్రభంగవి
న్యాసితరమ్యవక్ష! రఘునాయకబాలక! రామచంద్ర! కై
లాసముపైని దేవుడును లాచిన కామిని యందుఁ గల్గులి
స్సాసముదక్తుఁడైనఁ బసివాడును బోలెఁ జరించుకే కదా!
- గీ. పంచలను గాపుగా నున్న పంచబాణు
చాప నిస్వాసముల నిద్ర చాలకున్న
నే దినంబున కా దినమ్మే యుషస్సుఁ
బ్రథమసంధ్య సుషుప్తిలు ప్తంబు లయ్యె
- గీ. ఆఱుఱుతువులు మానిభయంబువలనఁ
బూలతో లేతయెండలజాలుతోడఁ
జివురుతో లేతవెన్నెలసవురుతోడ
నాశ్రమమున వసంతమ్మె యభినయించు
- క. ఆమనియును మేనక యొకఁ
డై మెలచిన మానియూశ్రమాంతరతరువుల్
కోమలపల్ల వసుషమా
శ్రీమధురోచులనె వెల్వరించుచు నుండె
- ఉ. ఈ మధుమాస మొక్క పదియేడులు సాగె నవారుణచ్ఛవి
గోమలి యపురస్పతియు గుర్విణియై తరుపాళి పల్లవ
శ్రీమతి యీనె కట్టి సవరించిన పచ్చనియాకుఁ బిండెలుం
గా మసలం గనుంగొనిన గాధిజకన్నులు తెల్లువెన్నులై
- వ. ఒకనాడు ప్రొద్దున సాశ్రమపురస్థతరుణనారి కేశవలయంబులు
లెక్కపెట్టి
- మ. పదియేండ్లా! బళి! మేన తాలించిన గర్భం బేమిచేయు నను
బాదుగంజేయునొ యాడపక్షివలె? నే మూఘండ; నీవట్టు నా
యెదఁ గామంబుచు గ్రోధము విడువదే! యేనా? వశిష్ఠ, యమా
సదను వైరముపట్టి బ్రహ్మనిభుని సాధింతు యోగీశ్వరు ౨౦౦

ఉ. అల్ల త్రిశంకునాటిపగ యంతయుఁ దీర్చెను నాకరా జతం
 డెల్ల తపంబునందు ఘటింఁచును విఘ్నము స్వర్గరక్షకై
 చెల్లును న్యాయమై యదియుఁ జేడియ మేనక దేమి తప్ప? తా
 నల్లసుపర్వరాజు నదుపాజ్ఞల లోనిది యెంతచూచినన్

క. ఎల్లయు దోసము నాదగు
 నుల్లంబున నున్న దెవరినో శపియింపన్
 చెల్లరె కోపమె యగు నది
 పెల్లగుఁ గామంబు నొండువిఱుగునె యనుచున్

చ. అనుకొనుచుండ నచ్చటికి నచ్చరయున్ జనుదెంచి మానిమో
 మును గని సర్వమున్ దెలిసిపో నిలువెల్ల వణంకిపోయి బీ
 తునఁ గనునోయి నాలిచి యథోముఖుడై కరయుగ్మ మంజలిం
 గొని నిలుచున్న యామెఁ గనుగొంచును గౌశికుఁ డిట్లుగా ననున్

కా. ఓసీ! యచ్చర! నీవు బీతువడె దేలో తన్ని! నీయందు నా
 దోసం బున్నది గర్భరూపముగ, నీ దోసంబు త్రేతాంత మా
 యాసంబైనను రక్షసేయఁగదె మేనా! కణ్ణుడ న్నొని వ
 న్యాసీమన్ విడుమీ! శపించుదునె బేలా! నాదు దోసానకున్

క. పనియేమో దేవతలది
 వనితా! కూలికినిగాని వచ్చినయట్ల
 య్యును నెడఁదలొఁతు లిచ్చిన
 నిను నేల శపించవలయునే మధుమూర్తి!

ఉ. తాకికభోగతృప్తి శబలత్వము మాలిన గుండెతోఁ దప
 స్వీకృతి విఘ్నకారి; ఫలసిద్ధియుఁ గల్గునె యోసి యచ్చరా!
 నాకును నీ పొసర్చిన ఘనంబగు మే లెటువంటి దింక నే
 కోకిలకూత నా దయన గుండ్రియ లాగదు సువ్వె బాలికా!

గీ. అసలు కోకిల యేమొ నా కర్థ మయ్యె
 నీ కృపాలేశమునఁ జేసి నీరజాక్షి!
 యంక ననుమతి యిచ్చిన నే దపస్సు
 మార్గమున నేగి యేగి బ్రహ్మార్థి నగుదు

గీ. కోరి ప్రత్యక్షమనృధగురువ వైతి
కోరక పరోక్షవైరాగ్యగురువ వైతి
లంజియా! యెంతక్రిందికి గుంజినావో
యంతపైకిని జను మార్గ మరసినావు

శా. మేనా! నేనును బద్ధవైరుడను సుమ్మా! బ్రహ్మసూమానితో
మేనా! నవ్వుకు సువ్యే నాదుకథ నా మీ యప్పరఃపాళితో
గానీ చెప్పి; బలార ని న్నడిగినం గానీ మ తేమందు వే
నైనా గామము కోసివేసితి నటం చా స్వామితో జెప్పవే!

వ. అని విశ్వామిత్రుఁ డెటకేనిఁ బోయిన నచ్చరయు నంతలోన
పరిస్ఫుటగర్భచిహ్నయై దేవలోకంబున కేగి సురరాజుతో జెప్పిన
వాసపుండు భయం బందె నంత

ఉ. కౌశికుఁ డుత్తరాద్రి జని కౌశికితీరమునం దసస్సు న
య్యాశఁ జరించు నేల్పులు భయంబునఁ దూఁగఁగఁ జేయఁజొచ్చె నా
కౌశికితీరమందు నధికంబుగ సాగెను వేయియేండ్లు స
ర్వాశలు డించి యింద్రియములందు నియంతగ నిల్చి శాంతిమై

ఉ. దేవత లందఱుఁ జని విధిం గని స్వామి! మహర్షి కావలె
గావలె గాధిసూతి యదిగాక తపోవిరతిం గనండు మా
కాపులుదేరుఁ బ్రాణములయందున రాఁగదె యంచుఁ జెప్పినా
దేవత లేగుదేర నగుదేరి పితామహుఁ డూఁగి వచ్చుచున్

ఉ. స్వాగతమోయి నీకును మహర్షి గాధిజ! లెమ్ము నీతపో
వేగముచేత నా యెడఁదఁ బ్రీతుడనైతి నటన్న దుఃఖమో
దాగతి లేని మూర్తి యయి యమ్ముని యంజలిఁబూని నిల్చి నే
నాగి మహర్షి నో? ఋషి నో? యయ్యది యేమిఫలంబు చెప్పవే!

వ. నేను జితేంద్రియుడ నయినేని నదిచెప్పము; కాకున్న

చ. మఱలఁ దపంబు చేసెదను మామకమై చను భాగధేయ మే
తెఱఁగునఁ బోవునో యనుమతింపు మనన్ జలజాననుండు నీ
కఱపున లేద యింద్రియనికాయము; దానికినై తపించున

: కృత కల దింక నీకు నని క్రమ్మఱిపోయిన సత్యలోకమున్ ౨౧౬

వ. బ్రహ్మయును దేవతలును, గ్రమ్మటిపోగా విశ్వామిత్రుం డూర్ధ్వదే
హుండు నిరాలంబుండు వాయుభక్తుండై

క. నాలుగు నెగళ్లుగా నై
నాలుగుదెసలందు సూర్యనారాయణుడై
కాలి శిరస్సున గ్రీష్మ
ర్వాశీఢతపోగ్నితవుడై తపియించెన్

క. వేడిమిఁ బగుళ్ళు చూపిన
వేడిన తనువందుఁ జేయివెట్టెడు తాఁకన్
వాడికిరణముల భగ్గని
వేడి వెలుగువాడు నొఱపువెట్టినకొలదిన్

క. వర్షము వచ్చిన నొడ్డని
శీర్షమును దిస్సతనువు చిటపటబల్లుల్
వర్షములు మ్రోతగాలులు
ధర్షణముంజేయ నిలిచి తడిసి తపించున్

క. అలచి ఘెడేలున వడగ
ల్లులు తీవ్రత నాచికొట్టులోపలఁ జినుకుల్
శిల లట్లు దిమ్మచఱచిన
చలిగాల్తులు పదనుకొఱకు సానలువెట్టున్

క. చలికారున జలపాత
మ్ములక్రిందను నిలిచి బిగిసిపోయిన యొడలన్
దలచక తపించు ముని రా
త్రులుఁ బవళులు యత్నతో నిరుద్ధాత్ముండై

క. పలిగాలి కన్న శీతాం
బులె వెచ్చన చినుకు చినుకు మొగిడిన సదుముఁ
పలిగాలి కోతవెట్టును
చలిగాలికిఁ బట్టు విడుపు నెల్లొకపక్షే

క. ఈ గతి సహస్రవర్షము

లాగతియు ననాగతియును ననక తపింపం

గా గాధిసూతి తపములు

చాగిన నొత్తిగిలు స్వర్గసంపదఁ గనుచున్

శా. రంభం గాంచి సురేశ్వరుండు వ్రతి యీ రాజేమి రాజానా? యా

రంభంబందునఁ ద్రుంపజాల నిదియున్ రారావులై సాగెడిన్

రంభా! గాధిజుఁ డప్పర స్తనుసుఖప్రాచీనుఁ డీవై తప

స్సం భంగింపఁగఁ జూడకున్న నగునే? శోభాంగపల్యంకికా!

మ. అనినన్ రంభయు దోసిల్లాగ్ని ప్రభువా! యంఘ్రిద్వయం బంటెదన్

నను నీ దివ్యసుధర్మలోనఁ గొలుపున్నన్ నీకు వ్రేగయ్యెనా

ననుఁ బంపింపకు గాధిసూతి యనినన్ నాప్రాణముల్ పోవు కో

పనులం గోవనుఁ డా మహాప్రభువు నన్ బంపింపకే వేడెదన్

క. అన నింద్రుండును చీ చీ!

నిను నొక్కతె గాని పనుతునే యట నే నుం

దును బుష్పబాణుఁ డుండును

వినదల్పికి మధురభావపేషణి యుండున్

క. ఇది మేనకకును నీర్వా

పద మగునో యనియె రంభ; పదపద! మునులున్

ద్రుదశనతులు జంటగుదులు

గుదులుగఁ గట్టి రటె వెట్టిగుండియదానా!

వ. పదపద మని చిలుకపోజును గోకిలబాకాలునుగా నందఱు గౌళికి

తీరంబుఁ జేరి

క. ఆ నాఁడు శిశిర మంతం

బైనన్ బాధఃప్రపాతమగుఁ గౌళికికు

ల్యాసీరము పదలి కవో

ప్రాసతతరుణాతపముల నారెడు మునికిన్

సీ. చుటచుట నెఱ్ఱనై చూచెడు చివురాకు
 చివురాకు వెనుకఁ బొందిన లతాంత
 బాణుండు వినరగాఁ బట్టిన పిడిబాకు
 పిడిబాకు రివ్వన వినర దూసి
 సన్న సవ్వడివోని సన్ననిపికివాకు
 పికివాకుతో మేళవించి సన్న
 గొంతురాగముతోడఁ గులుకు నచ్చరసోకు
 పిరువీకుగా నొక్కపెట్టదోచి
 తోచు టాలస్యముగఁ గింకిణీచిణచిణ
 నినదకనదబజ్జపదసమానీతమధుర
 గీతికారసవార్ధి పొంగిన తరంగ
 మచ్చరయుఁ గన్నులను హృదయమునఁ బొడువ

ఉ. క్రాచిన శూరతానిధియుగాఁ జను మానిసి శత్రుదత్తమై
 యాచిన కత్తిదెబ్బ వడి యంతట బాధయు బాధవెంబడిక
 ద్రాచువిధాన లేచిన విధంబున మానియుఁ దాడియెత్తునక
 జాచిన మేనుగా నిలచి చండతరాక్షుల నగ్నిగ్రక్కచుక

శా. కామక్రోధములం జయించుటకు సంకల్పించి కాయంబు నా
 నామార్గంబుల శోషవెట్టుకొనుచో నాయందు వైరంబుగా
 నేమో పాడెద వేమో యాడెదవు నీయెల్లం దుటారింపులుక
 గోమేదక బదివేలయేండ్లు శిలవై కూర్చుండవే యంచనక

గీ. తనదు చివురాకుబాకు జాఱినది తెలియ
 కుండఁ బరువెత్తె బుష్పబాణుండు తాను
 గోకిలయు రివ్వనం దూసికొంచుఁ బోయె
 లాలితాస్యవసీరసాలముల కొఱకు!

ఉ. జంభవిరోధి కన్నులను జూచిన వామకరప్రకోష్ఠనం
 ధిం భరియింపరాక చనెఁ దెన్నునఁ దూలుచు వ్రాలిపోవుచుక
 రంభయు మానిపాదముల వ్రాల వశిష్ఠుడు బ్రాహ్మణుండు వి
 శ్వంభరఘూర్తి నా దయన శాపము పాయగఁద్రోచుపో యనెక

శా. శైలీరూపము దాల్చె రంభయును విశ్వామిత్రుఁ డంతఁ ద్రపా
శైలీరూపము పొంది యింద్రియములకా స్వామిత్వ మేపాటిదో?
నాలోఁ గ్రోధము పాయ దే విభమునకా నాపైని గాకుక బ్రభు
శ్రీలాభంబు ఘటిల్లునో యని యెడకా జంతానమాకాంతకుడై

గీ. ఇంకఁ గోపము తెచ్చికోనిక ససలు
పెదవిఁ గడుపను శ్వాసమ్ము విశువబోను
ఎంతవఱకు బ్రాహ్మణ్యము నేను గనుచు
నంతవఱకును నది నిశ్చయం బటంచు

వ. శాశ్వతులైన నను లిట్లే యుండును; నిరాహారుడనై యనుచ్ఛ్వసంతు
డనై యుండును, దసించుచున్న నా దేహమును సకించ దని ప్రతిజ్ఞఁ
కీసి

ఉ. హైమవతీదిశకా గదలి యంతటఁ దూర్పునకేగి సప్రతి
జ్ఞామతి వేయివర్షములు సల్పెఁ దపంబును దత్తపోఽంతమం
దా ముని మేను జర్మముచు నస్థులుగా మిగిలెకా గృతవ్రతుం
డామెయిఁ బ్రాశనంబునకు నన్నము గూరిచి యారగింపఁబో

వ. ఇంద్రుండు వగ్గుపాటునివోలె నకనకలాడు కుక్షితో వచ్చి

శా. గాధేయుం గని యన్న మేమయిననుం గానీ తినంబోదువా?
పాధేయంబును లేక చత్తునుసుమప్పా! యాతిథేయంబుగా
నాధారం బగు నన్న మిచ్చెదవయే నాయాసముం బాసి నీ
గాధం జెప్పెద వేయియాళ్ళ ననినకా గాధేయుఁ డా సర్వముకా

గీ. క్షీతిసురున కిచ్చి మిగిలిన మెతుకులేక
యారగింపక మానప్రతాపలంబి
యట్లై మఱలఁ దపోగతుఁ డయ్యె రామ!
ఆకలియు డప్పియును నిశ్చయాత్ముఁ డుఱుడు

ఉ. శ్వాసము బిగ్గబట్టి వరుసంబులు వేయి తపించె నాగతికా
శాశికుఁ డంత మూర్ధమునఁ గాటుక రేఖగ సాగిసాగి ధూ
మాసితరేఖ సాగిన భయంబున ముజ్జగముల్ ససంభమా
యాసము పొంది రాననములందు వివర్ణత పేడువేగఁగా ౨౪౩

గీ. వ్యాకులత్వంబుఁ బొందె దిశాళి సాగి
రములు ఊోభించె భూమిధరములు పగిలె
ఊోణి కంపించె వాయు వాకులతఁ బొందె
భాస్కరుండును నిష్ప్రభత్వంబుఁ జెందె

ఉ. అంతట సత్యలోకమున కందఱు దేవత లేగి మూకగా
వంతులుగాఁగ నొక్కొకరు వారిజగర్భ! బిగింపు మానవే!
యింతట గాధిసూతియును నెయ్యది గోరిన నది యీవలెన్
బొంతన యగ్నిపర్వతమువోలె ఘడేలున నెట్లు ప్రేలునో?

కర్ణాట చతుష్పదలు.

లులితునిం జేసితిమి లోభపెట్టితిమి
కొలకొలంజేసితిమి క్రోధపెట్టితిమి
తలఁచు పొందఁడు మునియుఁ దపసు మానఁడును
చిలుకైన వృజినంబు జేర దా మునిని
ఆతఁ డేయది కోరు నది యీయమేని
ధూతములు లోకములు ద్రుంగిపోయెడును
ఆతఁడే సురలోక మర్థించెనేని
జేతిలోఁబెట్టినను సేగి లే దెందు
నాశమగుదు నటంచు నత్తాటలేదు
కొళికుండు లోకమును గాల్చివేసెడిని
ఈశ! జగదీశ! పరమేశ! సర్వేశ!
కొళికుం డడిగినదిగాని యిప్పించు

వ. అని దేవతలు గోలపెట్టిన విధాత్మండు దేవతలుం దానును విశ్వా
మిత్రుఁ జేరనరిగి

శా. మాకున్ సంతన మయ్యె స్వాగతము బ్రహ్మర్షి! యికన్ జాలులే
యైకాగ్ర్యంబున కంతుజూచితివి బ్రాహ్మణ్యంబు సాధించి తీ
నీకున్ దీర్ఘతరాయు విచ్చితిని గానీ మానమున్ వీడుమీ
నీ కిష్టంబగు చోటి కేగు మీర మానీ! నీవు బ్రహ్మర్షి వే ౨౪౮

శా. నీకు స్వస్తి యిది యిచ్చు బ్రహ్మ వలకన్ నిర్వాణగంభీరవా
చామూలంః పిచ్చతులై నిజలున్ జాలాలు గాధేయ! నీ
లోకాశ్చర్యకరంబు నెంతయు జాలుంగాఁ దపం బీవు మా
కే కా దెవ్వరికైనఁ బూజ్యుడవుగాదే? యన్న గాధేయఁడున్
లేచి యందఱకుఁ బ్రణామం బాచరించి నాకు బ్రాహ్మణ్యంబును
దీర్ఘాయువును బ్రాప్తించినచో నన్ను వేదములు పఠట్కారమును
వరించుగాత

నీ. ఎవ్వఁడు తుత్రత్ర మూసర్వవిజ్ఞాత
సద్బ్రహ్మ వేదనిష్ఠాతు డెవఁడు
బ్రహ్మదండాపీఠపార్వతీహృదయేశ్వ
రాత్మాస్త్రవిద్యామహాస్కుఁ డెవఁడు
కోపమ్ము తాపమ్ము శాపమ్ము పాపమ్ము
కొన లెఱుంగని నిండుకుండ యెవఁడు
ఎవ్వఁడు మత్తపోహేతు తేజోమూర్తి
నన్ను వీడిన మానియాధుఁ డెవఁడు

శ్రీవశిష్ఠుండు తా దయచేసి నన్ను
బ్రహ్మఋషి వైతి వనియాడ బ్రహ్మఋషిని
నీ భవత్కృప నిజమగునేని నట్లు
చేయుఁ డన దేవతలును వశిష్ఠుఁడేరి

క. నలినమ్ము నలినగర్భుండు
నలినజనూతియును భిన్ననామంబులు పే
రులుగాక మూఁడు నొకపరి
గలిగినవి సనాతనములు గాదే స్వామీ!

గీ. సృష్టిసితిలయముల దగు
సృష్టియే లేనట్టి స్వచ్ఛ మే సత్యము నీ
దృష్టి యది; నీవు కరుణా
దృష్టిం గాధేయు ననుమతింపవె స్వామీ!

వ. అనిన వశిష్ఠుండు కమండలుపాణియై ప్రాగ్విశ నావిర్భవించి
గాధేయా! నీవు బ్రహ్మర్షి వైతి వనిన విశ్వామిత్రుండు ౨౭౬

సీ. ఏమీ మహారాజి! యేను బ్రహ్మర్షి నా?
 యనినంత నాను బ్రహ్మర్షి వంచు
 ఏమీ జగన్నాథ! యేను బ్రహ్మర్షి నా?
 యనినంత నాను బ్రహ్మర్షి వంచు
 ఏమీ తపోమూర్తి! యేను బ్రహ్మర్షి నా
 యనినంత నాను బ్రహ్మర్షి వగుదు
 నీవు బ్రహ్మర్షి వే నిక్కంబు సం దేహ
 మింత లేదని వచించె న వ్య
 శిష్టుఁ డానందపులకితచి త్తవీధి
 గాఢసూతి వశిష్టునిఁ గొఁగిలించె
 గాఢజాతు వశిష్టుఁడు కౌఁగిలించె
 శివుని శ్రీపతి శ్రీపతి శివుఁడు వోలె

మ. శ్రీరాజున్న వకంతనాదములు యక్షికిన్న రీగీతిదూ
 తీరీతిప్రవణంబుగా వెలలి చిందెన్ మర్దళస్వానవీ
 చీరోచిః పకటోల్బణంబులుగ విచ్చెన్ నర్తకీదేహపా
 షీరాశీకృతచంద్రిక ల్తనుక నూచెన్ స్వాదుతావాహినుల్

వ. అంత నృత్యాభిరామమూర్తియై

క. అప్పరసయైన మేనక
 లిప్పామధుమూర్తి కాకలీకలకేకా
 వీప్పాకీర్తనఁ బాడె గ
 కుప్పమూర్జనము భావకూలంకషమున్

సీ. రఘువంశప్రాణధారాభూతముగ్ధమో
 హనమందహాసబాహుటమూర్తి!
 బాహుటవంశచాపప్రౌఢవహనశో
 భాధిక్యతాన్యభూపాలమాళి!
 యమృతకుల్యామోహనాపాంగరేఖాప్ర
 సన్నాక్షీభాధునీశారమూర్తి!
 నీశారరమ్యబాహుశాఖాకానుమే
 యాధికబలదీపితాంగకేళి!

నాయనా! రామచంద్ర! మందస్మితాస్య!
 గాధిజుడు బ్రహ్మఋషియైన కథయు నిదియ
 తపము ధర్మంబు వీర్యంబు తాము మూర్తి
 సొంపుఁ గన్నవి యీ గాధినూతిగాఁగ

వ. అని శతానందుండు విరమించిన జనకరాజు కృతాంజలియై విశ్వా
 మిత్రుం గాంచి

గీ. అనుగృహీతుఁడ ధన్యుడ నధికదీప్త
 తేజ! నాయజ్ఞమున కరుదెంచు నూహ
 నీవు గాంచుట; నా జన్మ పావనంబు
 నిన్ను దర్శించుటయె పాపనిష్కరణము

ఉ. నీ వొక వెల్లుకంబమవు నీగుణముల్ జగతీమహాఘనం
 స్థావనదక్షిణముల్ మృదుకృపామతి! నీకథ దివ్యబోధ! నా
 భావన దాటిపోయెను; భవత్కథలోని మహత్తుల విన్
 నీ వరుచేర నా క్రతువు నింగిని నిల్చె మహర్షి చంద్రమా!

గీ. ఇంతమంది సదస్యులు నీ కుమార
 యుగ్మకము వినుచుండ మహానిధాన
 మైన నీ కథావిస్తృతి గాని వినిన
 నా నిరంతమోదముఁ జెప్పలేను స్వామి!

మ. ఇవి రెండు గడుఁ జిత్రమైనయవి స్వామీ! నాకునుం ద్వత్కథా
 శ్రవణంబు రఘురామచంద్రముఖభాస్వద్దర్శనంబు హృదరి
 తవీకీర్ణంబయి లాగుచున్నయవి యైన వేళయున్ మించెడున్
 రవి మధ్యాహ్నగతుండుగాఁ దిరిగె కర్మప్రాప్తకాలంబుగాన్

గీ. నాకు మీదివ్యమగు దర్శనంబు మఱల
 రేపుప్రాద్దున; నియమవారితని నన్ను
 మీరు తుమియింపవలయు నమేయమహిమ!

స్వప్రళ సక్తథాపరితౌళితాఘ!

మ. ఇది మీయిల్లు; ౬ వశ్కృపామహిమయే యాయజ్ఞః; మీయెల్ల నీ
యది; యెందుఁటిరో మీరు నెందు దిగి యాయెందు లోపంబులే
నిది యీ గౌతములే భరించెదరు మానిశ్రేష్ఠ! యీ భూసురుల్
నదయుల్ వచ్చిరి నీచునెంటఁబడి నా సంతోష మంతున్నదే!

వ. మీకందఱకు వచ్చిన నినునంబునందె స్వాగత మని నవ్వి సోపాధ్యా
యుఁడు సబంధవుడై విశ్వామిత్రునకుఁ బ్రదక్షిణముజేసి యేగిన

గీ. మునిశతానందుఁ డానందమూర్తి గాధి
సుతుఁడు సిద్ధాశ్రమస్థులు ట్కోణీసురులు
దిగినయెడఁ బర్ణశాలలు తీర్చి సర్వ
మైన వీళ్లు గలిపించె సంతలోన

సీ. అగ్నిహోత్రములకు నెచ్చిపకుండముల్
త్రవ్వించి వేదు లందముగఁ దీర్చి
రాజభోజనయోగ్యరసపదార్థంబులు
పంపించి నూదకపాళితోడ
నగ్నులు దెచ్చినయట్టి బండను నీడ
లందుఁ జేర్చి యనడుహంబులకును
జొప్పఁ జూచి తటాకశుద్ధవారినిజేర
మెట్లు చెక్కించి సమిధరీతి
రామలక్ష్మణులును మునిరాజు సర్వ
భూమిసురులును నానందమును వహించి
యంతే నిర్వర్తితాహ్నికులైరి దినము
జరలుతదాతపములతో నందడించె

వ. అంత నేకాంతమున శ్రీరామచంద్రుండు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె

క. ఈ ఋషు లెవ్వరుచెప్పిన
సారకథాకథన మొక్కచాయనె నడచుకొ
వీ రంతర్ద్రష్టులు బహు
ధారూపితసూక్ష్మతరకథాంశులు సుమీ! .

గీ. నీ వి కొక్కసంగతిఁ జూచినావె వత్స!
 అన్నియంశములును జెప్పినట్టితీరు
 వేఱు; మేనకధతీరు వేఱుగాదె
 యనిన; నో నె యక్షుణుం డెచ్చుతిమూర్తి || ౧ ||

నీ. పగిలి తీవ్రానిలావర్తోతకార్సాస
 క మ్మొండుజల్లెడుకాయవోలె
 నదరి లాజార్థతప్తాంబరీమాంతర
 కృతవల్లనము నక్షగింజనోలె
 బ్రదిలి సుధార్థవారినిపి క్తగాఢోష్ణ
 రశ్మియా నున్నపుఁజ్ఞానవోలె
 విఱిగి హసంతీనివిష్టాధికాగ్నితి
 ప్తము తోడుపెట్టినపాలువోలె
 వేడితగ్గియు నడిజాము వాడి చెడిక
 గోడిపాసియుఁ దాపమ్ము మోడి విడిక
 యాదినపదశాస్త్రైత్రమాసాపరాహ్లా
 జరరలురదాతపమ్ములు సందడించె

నీ. ముకుళీభవద్రక్తమోహనాంభోజాత
 పత్రాగ్రకాంతినంబంధకములు
 గేహనిర్గచ్ఛత్సతీహారిపాదలా
 డ్దాముగవరసంఘరణములు
 కింఘకానోకహాక్షీర్ణప్రసూనసం
 బాధశోభాపరిమంజులములు
 మాకందతరుపేటికాకిసాలయనీల
 శోణకాంతిచ్ఛటాక్షోదకములు
 ప్రవిలసతోక్తనదనవప్రథమప్రత
 సత్రపారాగవల్లికానంశ్లధములు
 పర్ణశాలాకదంబకపటలనీవ
 గళనమృదువులు సాంధ్యరాగములు నడచె

సీ. ఉలిపిరు తాచు బిట్టప్పని యూడినఁ
దెరలుగాఁ దెరలెడు సురము లగుచు
నలిపిరు తాచు వెన్నెలపులు చప్పరిం
చిన నాల్కతాకని సిరము లగుచు
మెరమెరలాడి క్రమ్మిక లేని మొగ్గల
మొనల వెన్నెలతీగ మొలక లగుచు
విరవిరలాడి క్రువ్విన పూపమొగ్గల
పలుచ పేలలవోలె బసరులగుచు

జలిమిరులు లేని వెలుగుల దొకళింపు
వెలిమిడింబోని కాంతుల వెక్కసింపు
గాఁగ వచ్చిన శుక్లపక్షమ్ము విదియ
వెన్నెలలు కానిపించి కన్పించలేదు

సీ. తారుణ్యదేవ శీద తదీపమ్ము పెం
డ్లముమోజుపడి కోకిలమ్ము కూసి
గగనవై కుంఠమంగళతోరణర్పి మం
డలరత్నమగు నరుంధతి వెలింగి
వై దేహయజ్ఞశాలాదీ ప్తవహ్నిమం
డలి యాజకరి మండలము కాచి
అఖిలమహర్షి తేజోవధూతాఖిల
దోషాచరేశ్వరుల్ తూలిపోయి
సంగతసమీరశిశిరసంచారతర్పి
తాఖిలదివాభిత ప్తజనాళి పొలిచి
అల్ల యామిని యామిని యెల్లనొక మ
హాపురుషుజీవితమువోలె నవఘళించె

సీ. ఛిన్నచాపస్వనస్థితి మూడువిలుపులై
కుటిలభగ్నక్రీడఁ గోడి కూసె
వెలుగునాగేశ్వర ద్రవ్విన తూర్పుపొలములై
సాధుసస్యశ్రీ యుషస్సు పండె

ఒకమహాకృతి దిశాళికః బూతయశినస్త్రి
 దిక్కోణవలభులు తెల్లవశియే
 సాధుసాధుశ్రవణసారావములువోలే
 గలనిస్వని శకుంతకులము కూసె
 తాండవోగరుద్రతరుణీనవారుణ
 చరణకాంతిః ప్రధమసంధ్య పొలిచె
 బారసాగి పద్మబంధువు మంజేహ
 రక్తభార్గవీధరంబు చెటిపె

న. అంతః గృతాహ్నితః క్షయనః జనకుండు విశ్వమిత్రుని రాఘవులం
 బిలిపించి యధావిధి సర్పించి

శా. నీకుఁ స్వాగత మేమి చేయుచునెదో నీ యాజ్ఞగాఁ జేసెదన్
 నాకుఁ దైవము బంధువుఁ నఖండవైనన్ నీవెగానత్తపః
 ప్రాకామ్యూబున కాదిముద్ర వనినన్ బ్రహ్మాదియై కౌశికుం
 డాకాంక్షాపథ మెంతో చెల్లదకదా! యంచున్ ధరాపాలుతో

ఉ. ఈ రఘువంశబాలకుల కిద్దఱకున్ శివచాపదర్శన
 స్ఫూరించిత్రవాంఛ తుదిపట్టడు; దానిని దెచ్చి చూపినన్
 వీరును జూచిపోయెగరు వీరమనోజ్ఞపథావతారు లు
 ర్వీరమణా! యనంగఁ బృథివీపతి నవ్వి వచించె నీగతిన్

గీ. కన మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
 దీప్తతేజోదురాసదం బుప్తకృష్ట
 యజ్ఞధాత్రి సీతాభవ యైన కన్య
 శుల్కకర్షణ మీ ధనుస్సు మునినాథ!

మ. అచటన్ బూర్వము దక్షయజ్ఞమున దేవాభుల్ హవిర్భాగము
 తక్కించులై వేర్చి పినాకపాణికి నొసంగం జూడమిన్ రుద్రుం డా
 రించి యీ దీప్తధనుస్సుకొప్పున వివిర్చెన్ వేల్పులన్ వేల్పు లూ
 గి డొడంబారి భయంబునన్ హరున కంగీకారమున్ జూపంగన్

గీ. ధనువుతోడి ప్రయోజనంబును దొఱంగి
యమరులకుఁ గాన్కఁగా నిచ్చె హరుఁడు దీప్ర
మును మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
జనిత తేజోదురానదంబును మహాత్మ!

క. నిమికిని నాటవ మిథిలా
క్షమాపతియు దేవరాతు సన్నిధి న్యాసం
బమరులు నుంచిరి యీ చా
పము నొకనిధి యయ్యె మాదు పగడమందున్

శా. ధాత్రీద్రవ్యమహాపరీమళసనాథన్ భూమినంజాత నే
ధాత్రీశుండు గుణంబునన్ ధనువు సంధానించు నాతండుగాఁ
బ్రాత్రుం డంచును సీత నిచ్చుటకు సంభావించితిన్ గాని యే
ధాత్రీశుల్ ధను వెత్తనైనను సశక్తత్వబె చూపించుటన్

క. కూతు నిట వీర్యశుల్కను
బ్రాతి ధనూరత్నమును ధరాపతితతికిన్
లోఁతైనదానిఁ గాంచుచు
లాఠితలం పెట్టు లన్నలా! యది కలుగున్

ఉ. వచ్చినరాజులున్ ధనువు వంచినపోడిమి లేదుగాని పై
పెచ్చుగ రోత నాపయినిబెట్టి ధృతిన్ మిథిలాపురంబుపై
వచ్చిరి దండుతో సమదవైఖరిఁ బేవలయిండ్లు గాల్చి శ్రీ
ముచ్చిలి పట్టణం బఖిలముం బెనుగోలకుఁ దెచ్చినంతటన్

శా. ఏనుజూచితి వారు కోపమఱి యట్లే పోదురేమో యటం
చేనుం జూచితి వారు పోదు రని యొక్కేఁడాది; పోలేదు వా
రేనుం దర్పితదేవతాజనితవాహిన్యగ్రుండై తోలితిన్
నానాదిక్కులకున్ ధర్మిపతిసంతానంబు శూరావలిన్

క. ఇది యీ ధనుస్సుకథ తా
నిదియును రాఘవుఁడు వంచెనే నిచ్చెద నా
త్మదుహిత యా రఘువులతో
డిది సంబంధంబునుం గడిదియగుఁ గదా!

గీ. అంత ధనువును దెచ్చివు గునియె మాని
సచివులంగాంచి తెలివనె నెకరాజు
సచివులును దెచ్చి భూపతినిన్నిధాన
మందు నర్పించి సచివులు నరిగినంతె

సీ. దీర్ఘ కాయులు బలాధికు లైదువేలమం
ది జనమ్ము లాగుచుఁ దెచ్చినట్టి
యొక యష్టచక్రమా శికిటి నొప్పిన యయః
వేటికాంతరమునఁ బెట్టినట్టి
గంధాగురుద్రవ్యకలితపూజాపై
చిహ్నితమై ప్రకాశించునట్టి
సాశ్వర్యభక్తిభయశ్రద్ధముగ నెల్లి
చూపఱు మూకలై చూచునట్టి
ధనువుఁ గనుగొంచు ననకుండు మునిమహేంద్రు
యక్షరాక్షసదేవతాధ్యక్షభుజగ
మానవేంద్రులు గొనరాదైన ధనువు
చూచినారుకదయ్య! యంచును వచించె

క. మీ యష్టము తెప్పించితి
నాయుష్కంతులను జూడుమనవే! యనె గా
ధేయుండు రాముని గాంచె వి
ధేయుండు రాముండు నేత్రదీధితు లేచెన్

సీ. అన్నయా? తమ్ముడా? యని నెక్కిరింపుగా
మనిసిచాటుగఁజేసి యనియె నొకఁడు
యేదియెల్లెన దండెత్తివచ్చుట యంచు
నుండదటం చనుచుండె నొకఁడు
ఏమహాప్రభువైన నెక్కువెట్టనె వలె
నాయ నీయన యేమొ యనియె నొకఁడు
యేదియో లేకపోయిన రట్టపొందిన
ధనువు తెప్పించునా యనియె నొకఁడు

రామచంద్రుడు ధనువుఁ జేరంగఁబోయి
తెరిచి మంజూష ధనువుపై దృష్టిపఱపి
కౌశికునివంకఁ జూచి ప్రకాశమాన
మందహాసాభిరామాస్యమండలుండు

క. ఇది మొదలు తాఁకెదన యె
త్తుదునో పయి నెక్కువెట్టుదునో యత్నింతున్
ముదల; యనిన గాఢేయుడు
సదమలరఘువంశజలధిచంద్రమ! రామా!

గీ. తాటకాపాణపథనిరాఘాటమూర్తి
కోటిమారీచధునన బాహుటశక్తి
క్షుద్రదై తేయకోటినంస్ఫోటభయద
తాకవే యింతయే చాలు ధనువునకును

వ. అని విశ్వామిత్రుం డనినంత శ్రీరామచంద్రుండు తత్సభాభవననికష
ప్రాగ్నిశాసాధంబు పైయంతస్తున నంతఃపురస్త్రీల కదలిక గుర్తుపట్టి
తలయెత్తిన

సీ. ఇద మిత్ర మని నిర్ణయింపఁగారాని దే
కోర్కీయో రూపుఁ గైకొన్నయట్లు
జన్మజన్మాంతరసంగతమైన యా
శాబలం బవధికి సాగినట్లు
ప్రాణముల్ బయటికివచ్చి ముగ్ధాకార
మెనయించి దర్శన మిచ్చినట్లు
తననృప్తిలోని యుత్తమభావ మానంద
ముగఁ బొంగి బింబమై పొడిచినట్లు
లలయరుంధతియును నహల్యయును గోస
లాత్మజాతయు మువ్వరి యానసముల
కన్నను బవిత్ర మగుచు శృంగారభావ
మొడిసిపట్టిన ముఖచంద్రుఁ డొకఁడు తోచె

నీ. పునరున్మవస్తతముగి మోహనగుచి

ప్రకటరేఖాహానానీకరిధి

బాల్యయావనరశాపిశాహానానీకరి

పాముగన్త్రశోభాపయోధి

పుష్కలాభివ్యక్తముగచిక్కణకపో

లక్ష్మీరకాంతివేలాసుధాబి

శతనమానమనోజచాపలక్ష్మకమహా

భావపుంజీభూతఫాలవీధి

యై దృగింద్రియగతకరిచూగ మగుచు

హృదయదప్పుకై కర్పకపిల్ల

వేగమాధుర్యకరనీమయై గవేష

తార్థసంప్రాప్తియై దర్శనాభ్య మొనిగె

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రునకుఁ జిత్తము జానకికైఁ గరంబు వి

స్ఫారశరాసలస్తకముపై యుగిపత్రియఁ జిత్రమయ్యె సం

ధారతిఁ గోటికెక్కిన గుణంబు బిగించుట లాగు టింతయున్

నేరఁడెఱుంగ నొక్కసడి నిడిన శబ్దము కల్లు నంతకున్

నీ. మంజూషలోనె యమర్చి కోణం బందు

నొక్కి త్రాటం గొప్ప నెక్కువెట్టె

గాఁబోలు మంజూషికావినిర్గమనంబు

వేళకే జ్యోవల్లి బిగిసియుండె

దాశప్రమాణమా ధనువు జానకిదృష్టి

కడ్డమ్ముగా వచ్చునంచు నెంచె

గాఁబోలు నడ్డంబుగా ధనుస్సును బూని

పిడిబాకువలెఁ ద్రాడు వ్రీల లాగె

నతనిదృష్టికి జానకి యాగలేదు

అతనికృష్టికి శివధను స్సాగలేదు

నీత పూజడ వెన్నుగా శిరసు వంచె

జెఱకుగడవోలె నడిమికి విఱిగె ధనువు

శా. నిష్టావర్ష దమోఘమేఘుఃటలీనిర్గచ్ఛదుద్యోతిత
 స్వేషేరమ్మదమాలికాయుగపదుజ్జృంభన్మహాఘోరబం
 హిష్టస్ఫురజ్జఘండఘుర్ఘురరవాహీనక్రియాప్రాధి ద్రా
 ఘిమంబై యుక్తరావ మంతట నెసంగెఁ ఛిన్నచాపంబునన్

శా. హేరంబోన్నతశూర్పకర్ణ వివరహీకారియై షణ్ముఖ
 స్ఫూరద్వాదశనేత్రగోళవివృత్తిప్రాకారమై శైలక
 న్యారాజన్నవఫాలమండలపిఠగ్నక్షీడమై యాశ్వల
 ద్విరుగ్రప్రమథంబుగా ధనువు మ్రోంగెఁ శైవలోకంబులన్

శా. నృత్యస్మంజులతారహారకబరీనివ్యందిముక్తామణి
 ప్రత్యగ్రప్రసవాక్షిసంకలనదీన్యత్కంఠరాభేద సా
 హిత్యప్రాధనవాప్సరోనటనసాహిత్యప్రశస్తాచ్ఛవృ
 గ్గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోంగెఁ స్వర్గలోకంబులన్

శా. దర్పస్వీకృతహాసవిశ్లే ధనరుంధద్దుష్టవాగ్ధోరణీ
 సర్పద్విరచమూపథశ్లే ధనమై సంసత్కటిశాటికా
 కూర్పాసప్రకటోగ్రసాధ్వినవధూగుర్విణ్యభద్రాధ్వమై
 దర్పాడంబరమై ధనుస్సు మొలుసెన్ దైతేయలోకంబులన్

శా. స్ఫీతాప్తాపదవిద్యదుజ్జ్వలపయఃపీయూషధారాఘనీ
 నీతాస్వాద్యతరప్రగల్భవచనస్థిగ్ధాననాంభోజసం
 ధాతీర్థంకరమాగధోల్పణము నానామేదినిరాట్సభా
 గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోంగెఁ రాజలోకంబులన్

ఉ. మేలుగ గౌతమాశ్రమము మీఁదుగ నల్ల విశాల మీఁదుగన్
 లోలత మానిలోకనృపలోకములం జనె వార్త రాముఁ డు
 ద్వేలభుజాభిగాముఁ డరవిందవిలోచనుఁ డన్న వార్త యా
 భీలసురారిమండలవిభీషణమూర్తి యటన్న వార్తయున్

గీ. ఎంతవఱకు ధనూరావ మెల్లదిశల
 'నప్రతిహతమ్ముగా నార్చె నంతవఱకు
 జనము లెల్ల దిమ్మెక్కిన శ్రవణకుహర
 బలవివశమానసులు నిలంబడిరి శిలలు

క. ఆయన్ భాతికర్ణ

మై యెచగిన హృదయభారి సుంతయుఁ దీరన్

శ్రీయుతుఁడు జనకభూషతి

యాయతనిశ్వాస మొక్క డంతట వదలె

క. జనకుఁడు గాధేయుఁడు

బ్రణామ మొనరించి రామభద్రునిచంకం

గనుగొని యొక్కనిమేషము

తనసచివులఁ గాంచి యనియె ధాత్రీవతియు

ఉ. నేనును బ్రహ్మవేర్త చనె లెప్పెను నన్నును గర్భలేక

తొనిధి నంట నే నని నిజంబుగ నాయచక్రమ యా యయో

ధ్యానరసాధు ప్రేమయును నాతనిగౌరవ మేమి చెప్పఁగా

దానును నాకు వియ్యవగుదానికిఁ దానె పునాది వేసెనో

శా. నాకుఁ బ్రాహ్మవిధి సమర్థమును సంధానించె గానన్నను

నాకన్న గడుచృష్టం డెంచగఁ ధరాగార్థంపు నేనన్నచో

నా కౌతూహల మంత గౌరవము కట్టా ! భావిసంబంధసం

జ్ఞాకంబై హృదయంగు దాచిన యవిస్మయోహమే కావలె

సీ. కుశికనందనతపోగుప్తులై రామల

క్షణు లిందు వచ్చిరి తనకొడుకులు

శివధనుస్సును విడిచి రటంచు దశరథుం

డుం గుఱులసితి యెఱుంగవలయు

సిద్ధాశ్రమమ్మునఁ జేసిన యాగర

క్షణము మారీచశిక్షణము దెలిపి

యటమున్న తాటక్కాపాణఘాతమ్మును

మలదకరూశభూములయు బెడఁదఁ

దొలఁగఁబెట్టుటయును గౌతములయహల్య

లుపలభావమ్ము వీడుటయును మొదలుగ

వినిచి యప్రమిదాటకే పెండ్లివారు

గూడి యట వచ్చునట్లుగాఁ జూడవలయు

గీ. ఉభయపక్షమ్ములం దీయనో ప్రతిగ్ర
హింపనో గాధితనయుండె యెల్లవాఁడు
ప్రభువు కుశికాత్మజుని యాజ్ఞ బడి జరింపు
డా ప్రభువు చెప్పినం బోవ నగు నయోధ్య

వ. అని జనకుం డనుచుండ

మ. వినుచుం గౌళికుఁ డయ్యో! తక్షణము పంపింపఁవలెన్ గాదె వం
చిన యే కోర్కెయు నెఁజి మ్రోడయున నాచిత్తంబు నీ మాట విం
చునె తా బాడిదబోడ వోలె జవురించున్ జానకీరామచం
ద్రుని గంపైరగఁ గాంచిపోవుదును నేనున్ నోచనే యంచనన్

చ. జనకునిమృత్యు లెంతమతిశాలులొ! రాముఁడు విల్లు చేర నే
గిన తొలిదీవి జూచుచునె కేవల మీయన విల్లు వంచు నం
చునె మది నిర్ణయించిరి విశుద్ధమనుస్కులు దారిబత్తెముల్
గొని చనుదేర మాతలను గోరి యాజ్ఞయుఁగా మహాత్ములై

మ. రయ రేఖాహయపుంఖిరింఖితపథుల్ రాజీవబంధూజ్వులా
న్వయచూడామణి జేరనేగిరి భటుల్ వై దేహుఁ డానందత
న్మయుఁడై గౌతమునిం బుగోధను శతానందున్ విలోకించి ధీ
నయవంతుం డిటులన్ వచించెఁబ్రభువా! నా తమ్ముఁడున్ రావలెన్

నీ. అని కుశికాత్మజు నరసి యో తపముల
ముద్ద! నా తమ్ముఁడు బుద్ధిరాశి
బహుభార్మికుఁడు కుశద్వజుఁడు నాతోఁబాటు
వత్సరాఘవముఖవనజదర్శ
నానందమును బొందనొ గదా సాంకాశ్య
పుర మేలుచుండె సోదరుఁ డతండు
నొడ్డునఁ గ్రుమ్మిన యుసిరికతోటల
యిక్షుమతీనది యే పురంబు
పరిఖి సాంకాశ్యమదియు నాపురమనందుఁ
గలఁడు నా తమ్ముఁ డాతఁడు క్రతుభరంబు
పూనఁగలవాఁడు పిలిపింతు నేను వాని
నంచు గౌతముతో నిట్టు లనియె మఱల

- ఉ. సీతను గ్రిండంచు కొకచెల్లున దించెనువాడు కాదు న
 డ్లై తనచంక కెత్తికొని యెల్లెడల జనుచుండువాడు తా
 నాతలెను రామచంద్రుని రయంబున జూడవలె గుశధ్వజుం
 జేతము చూడకుండ నొక చిన్నము నిల్పుటలేదు గాతమా !
- న. అనిన శతానందుడు వేగరులగు దూతలం బంపిన గుశధ్వజుండు
 మఱునాటికే శివభార్యతోఁ గూడులైన మాండవీశుతక్కిరులతో
 వచ్చి ప్రీతి పుర మేగఁ దాను సభకు వచ్చి
- సీ. రామభద్రుని మహాప్రతిభానిపుఁ గాంచి
 గాధేయమృదువదకమల మంటి
 రాజబాలుని ముఖాంభోజస్థితిఁ గాంచి
 గౌతము సభివాదకలన నెఱపి
 లక్ష్మణాగ్రజు దృశ్యాశ్లక్షకాంతులు గాంచి
 జనకభూమిశు దర్శనముఁ జేసి
 తరణివంశ్యుని స్నిగ్ధతనుపు సర్వముఁ గాంచి
 మైథిలేయుల పరామర్శఁ జేసి
 యన్నదమ్ముల కెదురుగా నరుగుదెంచి
 నిలువ వారిదక్షును శిరంబులను వంచి
 సన్నతులు పెట్టినంతఁ గుశధ్వజుండు
 నిరువురను రెండుచేతుల నిఱిసికొంచు
- వ. శ్రీరామచంద్రుని సర్వాంగములయందుఁ జేసిన హస్తస్పర్శచేఁ దన
 సౌఖ్యానుభూతిఁ దెలియఁజేయుచుఁ గుశధ్వజుండు వేగమ్ముగా నంతః
 పుర మేగి నవ్వుచుఁ దన కెదురువచ్చిన సీతంగాంచి తానును
 పకాలున నవ్వి యామెను దగ్గరకుఁ దీసికొని తొడపై నెక్కించుకొని
 చిబుకంబు పూని
- సీ. ఈ తల్లియట చిన్నియిల్లాలు శివధనుః
 కర్షణోగునకు రాఘవసుతునకు
 నీ చిట్టి యగునట యంతకోడలు సూర్య
 వంశవృద్ధులకు దీవ్యదృఢులకు

నీ పాపయతె చింతయిపురైన న్నుష వశి
 పూరుంధతులకుఁ దేజోఽవధులకు
 నీ యమ్మ యతె సిరులెత్తినట్టి పతాక
 యిఁకొక్కవంశకీర్తించిరకును

నని కనుంగోసలం దనయాత్మయెల్ల
 వెలికిరాజూచి కూతును విడువలేక
 విడువలేకయ చనె సభావీధి కటఁ గు
 శర్ధజునకు రామునియందె సర్వదృష్టి

క. అట దూత లరిగి సరయూ

పుటభేదమునందు గుప్తిబొరయు నయోధ్యా
 పుటభేదనంబు మూన్నా
 శృటవీనదినమితి దాటి యరిగిరి పెలుచక

క. జనకునిదూత లటంచును

వినుచునె నరవతి ప్రవేశపెట్టుడనియె వా
 రును బద్ధాంజలిఁ బ్రశ్రయ
 మున జననాథుఁ గనఁబోయి మ్రొక్కిరి రాజుక

వ. మహారాజా! జయము! జయము! మేము మిథిలేశ్వరునిదూతలము,
 వశిష్ఠగుప్తులగు మహారాజులను శతానందగుప్తు లగు మహారాజులు
 కుశలం బడిగి

క. శ్రీగాధేయర్షిమహేం

ద్రాగూపరిరమ్యవాక్యుడై ప్రభువులతో
 నీ గాధ చెప్పు డనియెను
 చేఁగకలుగు శివధనుస్సు చెందిన వార్తన్

సీ. సుర లిచ్చినారన్న, గిరిజాపతిధనుస్సు

మా యింటనుండిన మానవేంద్రు
 లరుదెంచినారన్న, యడిగి ధారణికూతు
 వీర్యశుక్కును నెక్కువెట్ట లేక

ధను పూగినారన్న; దర్పితులై మిథి
 లాపురిమిఁద బలంబుతోడ
 దండెత్తినారన్న, దళితభుజాబలు
 లై గోడేచెడి పాటి రన్నవార్త
 యఖిలస్వపలోకముచకు మీ కవగతంబ
 యట యదృచ్ఛాగతుల్ కౌశికానుగంత
 లైన మీసుతు లిద్దఱు నరుగుదెంచి
 నా కుమార్తెల గెలుచుకొన్నారు రాజ!

వ. అయోనిజయుఁ బెద్దవియు చగు నీతయు నౌరసియుఁ జన్నదియు
 నగు మూర్తిల నీ కోడండ్లు

క. రా! కొడుకులఁ గాంచెదవును
 రా! కోడండ్లను గనంగ రామోపయమ
 శ్రీకౌతూహలవేగుం
 డై కౌశికుఁ డటమటించు నయ్య నరేంద్రా!

గీ. అని కృతాంజలులై వినయాభిరాము
 లగుచు దూతలు నిలిచిన నవనినాథుఁ
 డుదరి మేఘోదయంబున నుచ్చిలీంధ్ర
 ధాత్రివోలిక శ్రవణరంధ్రములు పొడిచి

గీ. సూర్యకులదేవతలు వశిష్ఠులును నన్నుఁ
 బంపు మని రేను బంపితి బాలరఘులఁ
 కౌశికులు చెప్పినంతయుఁ జేసినారు
 గౌశికులు నధికంబుగాఁ జేసినారు

వ. అని యయ్యా! త్రిభువనకులగురువ! వశిష్ఠ! సూర్యవంశభాగధేయ!
 వామదేవ! యోయి దిలీపమంత్ర! సుమంత్ర!

క. విన్నారు కదయ్యా! మన
 చిన్నలు మిథిలాపురంబుఁ జేరిరి జనకుం
 డన్నుల నిచ్చునటే మన
 కన్నరనాథులకుఁ బొత్తు లంగీకృతమే?

శా. యోగ్యంబై శుభమైన మార్గములనే యోతాకృతి మీరు నా
భాగ్యంబు రథమున్ వెలార్చెద రయీ! వైదేహసంబంధమున్
యోగ్యంబంచును మీర లెంచెదరయే నోహో ప్రభుల్ వెంటనే
యుగ్యంబుల్ సమకూర్చి పోవలయుఁ గాదో శ్రీవిదేహంబుల

గీ. అనిన నొనొంటంచును నఖిలసభయు
నొక్కయుమ్మడి లేచి యొక్కొకరు శకట
ములకుఁ దారులు వేయింప బూజు దులువ
గ్రొత్తరంగులు వేయింపఁ గుతుకపడుచు

సీ. అగ్నిసంగ్రహణమ్ము హవ్యార్ధవస్తుసం
పాదనమ్మును జేయుఁ బరవసంబు
శస్త్రంబులకు నికషమ్ముపెట్టుట రథ
మ్ములు సజ్జములు చేయుఁ గళవళంబు
సాకేతపురరాజ్యసంపద కనువైన
వస్త్రభూషణ నేర్పు పదిలపాటు
కిఱుచెప్పలు కోల్పుకఱులు చెవిజంపు
లాదిగా సమకూర్పు నందగింపు
గాఁగను బ్రయాణసన్నాహకలితవేగ
రమ్యముఖులైరి నాల్గువర్ణములవారు
నంతిపురమునఁ బురమున నంగనలకు
నే మడతఁ దీయవలయునో యెఱుంగరాదు

చ. తెల తెలవారినా బయలుదేరుట యైనఁ బురంబునందుఁ బె
ద్దలు నొకగుఱుతీసినను దాము లతాంగులు సర్దినర్ది పె
ట్టెలు రవణించుచుండు కొకటే పనిగా నిదురింపఁజూరు ముం
గిళుల రథాలు విప్పి కనుగ్రేవల' నిద్రలురాక సారథుల్

వ. అమ్మఱునాఁ డుషఃకాలమ్మునందు

క. అన్యోన్యహాసధురా
సన్యాహతరావబధిరితాశాగతి రా
జన్యభటలోకవిచలన

విన్యాసముచే నయోధ్య 'వెక్కసమయ్యె' ౩౪౩

వ. అంతః గొంతనేవడికి

క. కప్పెడు కప్పెడు చీకటి

విప్పని దారిబడి చుట్ట వెడలిపోతి

జప్పరములు శికటలులు.

దెప్పలుగా నగుచు బయలుదేరె పరుచగా

క. ముండిటిరథముల దీప్తా

మందానచులై కృతాఘ్నగుణులు ఋషుల్

ఛందోముఖరాచనులై

స్యందిశుభపరంపరానుమంగులు సరగా

సీ. దర్భాచమ్యులుః శశీయగనస్త్రముల్

గా వశిష్ఠాదు లగ్రమునఁ జరగ

నావెక్కు దశరథుం డరిగెఁ బౌర్వంబుల

భరతశత్రుఘ్నులు బలిసిరాగఁ

గౌసల్యకును నిరుగడల సుమిత్రయు

కైకేయి యరవముల్ కడలివచ్చె

నావెక్కు శేషపుచ్చాభిరామంబులై

పెరియెల్ల వారలు తుఱగలింప

నొకమహాపూరుషుడు చేతు లొప్పుగాఁగఁ

జూచి సూర్యనమస్కార మాచరింప

బోరగిలఁబడి సాగినసౌరు దోఁచె

నరిదములకట్టు విశుదధ్వచరుల కవుడు

వ. వశిష్ఠముఖంబు వామదేవగళంబు కౌసల్యాదశరథవక్షంబు భరత

శత్రుఘ్నుతిడింబాబాహువు పరరాజన్యపరిచారకదేహయష్టియు నగు

నప్పెండించుప పోవుచుండ దశరథుండు సుమంత్రునిఁ బిలిచి

క. మన మటకుఁ జేరునంతకు

జనుడెంతురె? యల్లుమాని శాంతయు ననిన

మనతోడఁ గలసికొందురు

మనుజాధిప ! దారిలోన మఱి వా రనిన

సీ. అగ్రయాయుల వశిష్టాదుల ఫాలభౌ
 గములఁ దేజోరూపకాంతు లగుచు
 ననుయాతదశరథావనినాథ తత్సృత
 ప్రతిబింబముల బింబభౌవ మగుచు
 స్త్రీలోకవదనరాజీవసంస్పర్శహే
 లాముగ్ధకరవిచాలనము లగుచు
 ముగ్ధచ్ఛటాగుణీభూతనానాయుధ
 భూషామణీకాంతిపూరమగుచుఁ
 గదలినవి బాలమార్తాండకౌంకుమార్ద్ర
 మస్పృణమందారమాలికావిస్మయరప్ర
 శస్త్రసుకుమారకాంతిప్రసాదాణములు
 కమలినీకన్యకాత్రపాకారణములు

సీ. ఎదురుగా నేగుచో నెదలపై హారనా
 యకరత్నముల కంఠు లప్పవెట్టి
 యెడమకుఁ దిరుగుచు నేగుచోఁ గుడిబుజ
 మ్ముల నంగదచ్చవుల్ గిలకరించి
 కుడివైపు తిరిగి యేగుటయందు వామాక్షి
 లాలితాపాంగమాలలను గదిపి
 యాగ్నేయ మీశాన్యమై యేగ ముప్పాతి
 కమొగంబు వెలినీడఁగా మలంగి
 సాగి ప్రొద్దెక్కిన కొలంది చండకరుఁడు
 దారి మలకలు తిరిగిన దశరథేశు
 సైన్యములయందుఁ గాంతిప్రసారచిత్ర
 వల్గుగమనంబులన్ వశావళులు జేసె

వ. ఇట్లు పయనంబుసేసి మూడవ దినంబున రాహుకాలంబు దాటిన
 వేళ దూరంబున శాంతర్ష్యశృంగు లరుదెంచురథంబులు గుర్తువట్టి
 పెండ్లిబండ్లన్నియు నాగిన శబరిపాయ గోదావరి కెక్కినట్లు వారు
 వీరుఁ గలస్థికినినంత

నీ. శ్రీవశిష్టులు ఋశ్యశృంగులుఁ గలసిరి
యంత బద్ధాంజలు లవనిపతియు
నల్లమానియుఁ గూడి రవనీపతి మునీంద్రు
కుక్షిపై నంజలిగూడిన శిర
సుంచి నీకరుణారసోద్భూత మగు రాచ
నిసుగు పెండిలికి మానీ ! త్వదీయ
మాగమనంబు సర్వార్థలాభం బయ్యె
నన ఋశ్యశృంగుడు నవనినాథ!

రామచంద్రుని పెండికి రానె నేను
రాకపోయిన మీశాంత రాదుగాని
యేను బ్రియశిష్యు పెండికినేమి? రాక
పోవుటేమి? యటంచును మూదలించె

వ. అంతఁ గౌసల్య వచ్చి శాంతం గౌగిలించుకొని ముద్దాడి “తల్లీ నీవు
వచ్చితివి; నాబదువు తీరినది; మాడుపట్టున నింతచమురు పెట్టుటకు
మంగళహారతి పశ్యేము పట్టుటకుఁ దమ్ముని దిద్దికొనుటకు నాడ
పడుచువు వచ్చితి” వని పొంగిపోయె. సుమిత్రాకై కేయులు శాంతను
రాచుకొని తిరిగిరి; పరిచారికలు మందహాసములతో విస్ఫారితనేత
ములతో దూరమున నయ మవలంబించిరి; నమస్కరించిన భరత
శత్రుఘ్నుల మూర్ధములఁ జేయియుంచి శాంత పరామర్శించె నంత

గీ. శాంత కనునన్నలంబడి సర్వమందు
సాధువుఁ బ్రియంబునై యాజ్ఞసాగె గౌర
వంబు గల యింటి కగు నాడపడుచు రాక
యెంత శోభాయమానమో యెఱుంగఁబడుచు

సుముఖి.

వెడలి విచిత్రవిచిత్రగతుల్
కడవఁగడంగి కడంగి రథుల్
నడవఁగఁ దూలిన వాజితతుల్
కడచిచనుక ముఖక ప్థకళల్

రథగమనమనోహరము.

అనడుహములు ధేయం చదల్చినంతన్
గనలి తురంగవల్లుగాఢవేగదీప్తిన్
జని కడచన నశ్వసారధుల్ విలాసా
ననులు రథములాపి నవ్వుచుండ్రు కొంటెల్

వ. ఇట్లేగి మఱునాటి ప్రొద్దుట విదేహంబులు చేరినంతఁ దమవిడిసిఁ
సర స్తీరంబునంగు నుండి రామలక్ష్మణులు వచ్చుచున్న రథంబులు
దర్శించి యెదురుపోగా ముందటియరదంబున నున్న యరుంధతీ
దేవి దిగి వమస్కరించిన శిశువులను దండ్రిలారా! మిమ్ము మాతా
పితలు ద్యావాపృథువులును నపాంసపాన్ముఖులునునైన ఋగ్వేద
దేవతలు నాశ్రయింతురు గాక యని యాశీర్వదించినంత

తరలము.

చెఱువుగట్టున రత్నకంబళిఁ జెన్నుగాఁ బఱపించి యే
క్షేత్రము గౌతముఁ డుండె బండ్లును దించి పెద్దలుసేరఁగాఁ
గఱదలాడుచు గౌతముండును గంధ మిచ్చి సవర్యగాఁ
దుఱుగలించిన కన్నుదోయిని దోయిలించి మహాస్థిపుల్

మహాక్రూర.

మా ధరాపతిసుత ధరాసుత మీరు మన్నించిరేని మీకుఁ గోడఘ్న
భూధరేంద్రులు బాహుశాలులు మీకుఁ బుత్రికారత్నము నిచ్చెదము
సాధుమూర్తు లనుగ్రహించుఁడు రససాధులు పాసకాలకావల్లు
సీధువుల్ గొని యనుమతించిన మీకు సీతమ్మ నర్పించిపుచ్చెదము

క. అనిన వశిష్ఠులు కాని

మ్మని పానక మంజలించె నంజలి నృపుఁడున్
గొనె బంగరుబిందెలు కై
కొనిచనె శాంతమ్మ చీరకొంగు విద్రుచుచున్

గీ. అంత జనకరాజు నరుగుదెంచి యుదాత్త

సమ్మదాభిరామసౌమ్యవదనుఁ
డగుచు నిలచినంత నరసి కృతప్రణా
ముండునగుచు దశరథుండు వేగ

క. ఒక నెల నిలచిన నీ ర

క్షుకుఁ గల్గినశిశువు మీదు జానకిపతి యా

టకు నీకృపావిశేషము

నకుఁ బదునాటేడ్చు పండినది పంటసుమీ!

మ. అన నీరధ్వజుఁ డాననోజ్జ్వలితహాసాంకూరుడై కన్యకా
జనకుం డేను గ్రహించు నీకరుణచే సాగున్ మదాజ్ఞానిబం
ధన లన్నకా నగి కోసలేశ్వరుఁడు విద్యామూర్తి! కీ జేయి సా
చినవాఁడకా మఱి నీవు దాత వనికా చిన్నారినవ్వొప్పగా

చ. జనకుఁడు నీవు చెప్పినది సత్యము ధర్మము కీర్తిహేతువౌ
విని భవదీయ మీ పలుకు విస్మయమందితి నైన నేను మీ
రనినది నేయువాఁడ భవదాగమసంబు ప్రమోదహేతు వ
య్యెను మునిలోకనాథు లిట కేగుటచేత వశిష్ఠు లీ గతికా

మ. చెడుఁ గల్పాంతమునందు నేనియు వియచ్ఛృంఘాటకాగ్రస్థి
గుడపుష్పాకృతులైన దంపతులు నాకున్ వచ్చి రిట్కంగిలం
దడుగుల్ వెట్టిన మోక్షమట్లుగ వశిష్ఠారంధతుల్ పండి క
న్పడిగానీ తొలివిత్తనంబులగుఁ బుణ్యంబుల్ కనంబోముగా

క. మీరనిన నాయెడం గల

గౌరవభావం బడెంత కన్పడునో న

త్కారముల మీకు స్వాగతి

ప్రారంభించిన జనుస్సుపర్యంతంబున్

ఉ. బంధుర మే పురాతపసు పంటకు నొగ్గెనొ రాఘవాళిసం
బంధము గల్గె మాకు నిమివంగనమందున బాహుళాలితా
సింధువులైన నీసుతులఁ జెందిన కీరితిజ్యోత్స్న నీదురో
మాంధువు లందునన్ జలువలై పులకల్ ఘటియించుచున్నదో

క. రేవు తొలివెలుగురేకలు

ప్రాపించినయంత సవనభారము తీరున్

నీ పుత్రులపరిణయశో

భావర్యాప్తంబు నీదు భావమ్ము నగున్

వ. అని వారి వారి విడిదులకుఁ బంపించిన

కమలనగీతి.

జనకునింట దశరథేశు సౌమ్యభావ మెంచి తనర
జనకు సౌమ్యతఁ గని దశరథేశు నింట
మనసులందు నొకరు నొకరి మార్దవంబె చూచి
యనఘ ముదితులైరి యిద్దరైన పెండ్లివారు

క. జనకుడు నిర్వర్తితమై

చన సవనకలాప మెల్ల సంధ్యాకార్యం
భాసరించి మొగుడుకొను యా
మిని మునివెన్నెలనుఖంబు మేన వహించెన్

గీ. పెండ్లివారికి గౌరవప్రీతికరము

గాగఁ బ్రథమయామంబెల్ల మ్రోగుచున్న
శతధనుష్కద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి
ఖాసనజ్యాలతాధ్వన మావరించె

వేగవతి.

మొగి నెచ్చటఁ గ్రమ్ముకొనున్
జ్యోవల్లి రవంబులు పాదులుగాగన్
నిగుడున్ ముసురై నినదంబుల్
సంవేలితరుదుని వింటిరవంబుల్

మ. ధనురాస్థానకర్కశధ్వను లుదాత్తంబుల్ సమాకాంతముల్

చను దిగ్విధుల నెచ్చటన్ రఘుకులస్కందోగ్రబాహువిదా
రణభక్తైవధనుర్నినాదములు నారంభించి యచ్చటఁ బో
వును దత్పూర్వతరంగవంతతి పునఃపుష్టోగ్రశబ్దహతిన్

గీ. శతధనుష్కద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి

ఖాసనజ్యాలతాధ్వన మావరించె
మఱలఁ బ్రత్యూషశబ్దాయమానసౌఖ
శాయనికగీతితతులతో నాగుడెంచి

శా. స్ఫీతాష్టాదవిద్యుమజ్జ్వలఁయఃపీయూషధారాధునీ
 నీతాస్వాద్యతరఁగల్భచనన్నిగ్ధాననాంభోజసం
 ధాతీర్-కరమాగ్ధోబ్బణము నానామేదిసీరాత్సభా
 గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోగెన్ రాజలోకంబులన్

వ. అంతః దెలతెలవేగుతో జానకీవివాహదిదృక్సువులైన హితభూపాల
 సంతానంబు లరుగుదెంచిన

క. వాజుల శ్రవోయుగళిమ
 ధ్యాజిరరమణీయమణివితానాంఘలుగా
 శ్రీజనకరాజు ముంగిలి
 పూజాపుష్పము లుషస్సు పొడిచెన్దటచై

గీ. సారసహితుండు సూర్యుఁ డనూరుసహితుఁ
 డగుచుఁ బ్రాగత్న పీఠిక నెగసినంత
 రహిఁ గుశధ్వజయుతుండు నీరధ్వజుండు
 నవమణిస్నిగ్ధసింహాసనమున నుండి

గీ. మంత్రిని సుదామనాఖ్యుని మందలించి
 యోయి సఖుఁడ ! నీవేగఁగా నొప్పుఁగాదె
 యాత్మజులతోడ దురరుఁడైన దశర
 థేషు నై ట్వాకుఁ గొనిరాఁగ నిచ్చటికిని

క. అనిన సుదామనుడుం
 జని యినవంశ్యుల విడిదు లేగి నృపు శిరసా చే
 సిన ప్రణతిగ రఘుకులవ
 ర్ధన! సామాత్యుండు రాజు రమ్మనుచుండెన్

మ. గురువుల్ మంత్రిులతో సభాసలమునన్ గూర్చుండినీ పుత్తులున్
 గురువుల్ నీవును రండటంచుఁ బిలచెన్ ట్కోణీశ! వైదేహు డం
 చురువౌఁ బ్రేమ సుదామనుండు వలుకన్ బ్రోద్దామసమ్మాద ని
 ర్భరుఁడై కోసలరాజు వచ్చితిమయా వైదేహునాస్థానికీ 3౮3

గీ. అని సఖాంధవుడై నృపుఁ డరుగుదెంచె
 సంత సంత సోపాధ్యాయుఁ డరుగుదెంచె
 సంతసంత సపుత్త్రీకుఁ డరుగుదెంచె
 సంతలోన వియ్యంకుడై యరుగుదెంచె

క. వారల వీరల కలయిక

పారావారప్రవాహపారావార
 స్ఫారతరమోదసంగమ
 మై రోచిర్వాసదీ ప్రియై రాజిల్లెన్

ఉ. ఒత్తుగ వాకిటఁ ఘనరవోద్ధతిమై రథనేమినిస్వనం
 బొత్తి జనంబు వాకిటికి నొగ్గిన నవ్వులమోముగా యుధా
 జిత్తురుదెంచెఁ గైకయుండు చిన్నికుమారునిమేనమామ రా
 జత్తటి నూత్నమైన శుభమందినయట్లుగ సంతసింపఁగా

గీ. అంత సంద అన్యోన్యప్రేమార్ద్రముగను
 గౌరవోదాత్తముగను సత్కారమంది
 యల యుధాజిత్తు జనకున కంజలించి
 దశరథుని గౌరవప్రేమ తనుకఁజూచి

ఉ. కేకయరాజు మిమ్ము నడిగెన్ బహుధా కుశల మృనామయ
 శ్రీ కలరెల్ల రచ్చటను జిన్నలపెండిలిచూచి మన్మనిన్
 జేకొని రమ్మటంచుఁ బనిచెన్ ధరణీశుండు నన్నయోధ్యలో
 మీకయి చూచివచ్చితిని మేదినినాయక! యంచుఁ జెప్పఁగా

మధ్యాక్కర.

సానందపరిణయసాధుసామ్మఖ్యసంభాషణముగఁ
 బూని వశిష్టులగూర్చి భూపతి ముగ్ధుడై పలుక
 గా నెంచులోన ముంగిటను ఘనమేఘగర్జయుగాఁగ
 ధానుష్కధనుగ్రరావధార్మ్యంబు దర్పంబు తోచె

గీ. దశశతధనుష్కదుగ్రసంధానచాప
 రోషవల్లీనినాదంబు రూక్షమయ్యె
 బాలరాఘవు శివధనుర్భంగరవము
 దిగ్దిగంతంబులందుఁ బ్రతిధ్వనించె

శా. హేరంబోజ్జ్వలశూర్పకర్ణనినద్రహీకారియై మణ్ముఖ
స్ఫూరద్వాదశకేత్రగోళవివృతివాకారమై శైలక
న్యారాజన్నవఫలమండలవిభుగ్నక్రీడమై యాశ్చల
ద్గీరుగ్రప్రమథంబుగా నగుచు మ్రోఁగెన్ శైవలోకంబులన్

క. గగనమునఁ బిండులుగఁ బడి
ఖగతతి కుతలపడి వలయగతి నఱచుచుఁ బో
మృగములును నోరు దెఱచుచు
జగతిం దెక్కలు మలంగి సంకటపడియెన్

చ. మొగిడి హరాత్పయోధరసమూహము క్రమై నభస్థలంబునన్
చిగురుల మేఘగచ్ఛములు చీల్చెను శంపలు అంపిలెన్ భుగా
భుగ మని ప్రీతివచ్చు నుజుముల్ పెనుగాలి యొకండు రేగి బి
ట్టుగఁ దృణకాష్ఠధూళిని సుడుల్ కలిపించుచు లేచె మింటికిన్

క. గజములు ఘోరికృతిఁ బర్వచు
గజబిజిగా నేగె వాజిగమి మొగ్గతిలన్
రజమున ముట్టెలు ముట్టగ
బజీతు లయ్యెను బరాగపటలము నిండెన్

గీ. అంత శాంతించె మేఘము లంతఁ బఱి
వితతి సౌమ్యరావములుగా వెడలె మింట
సాగి వరాశరత్తులు జంటగాఁగ
నొత్తికొనివచ్చినట్టు లుద్వృత్తరీతి

వ. అంత దశరథుండు వశిష్ఠవిశ్వామిత్రులకుఁ గేలొగిడ్చి

చ. శుభ మని నేను నాదు ప్రియనూనునిపెండిలిమాట యాడఁ బో
నభమున మేఘముల్ మొరసెనా! విహగంబులు తూలియాడెనా!
ప్రభువులు మీరు నాకులము పంటకుఁ దెచ్చితి రీతిబాధలే
దు భరము మీ భుజంబులను దొట్టిన దేమి పొనర్తురో యనన్

గీ. వారు మొదటఁ గొంత వక్రతయైనను

ఋజుత కల్లు ననుసరించినచ్చి
ప్రళయ మట్లు వచ్చుచు బై దేలిపోవు లే
దయ్య భీతి రాజ యనిన యంత

శా. నిష్ఠావరదు చారమేఘపటలీనిర్గచ్ఛదుద్యోతిత
 స్ఫేష్టేరమ్మదమాలికాయుగపదుజ్జ్వంభన్మహాఘోరబం
 హిష్మస్ఫూర్జధుషండమండలరవాహీనక్రియాప్రేథి ద్రా
 ఘిష్మమ్మై యోకరావ మంతట నెసంగె వాకిటఁ ఘోరమై

శా. ఫాలంబందున బ్రాహ్మ తేజము దృశాబద్ధోగర క్తచ్ఛటా
 భీలక్షత్తనితాంతభీకరతయుఁ బైలె పదన్యాసరే
 ఖాలీలాపరిధూతనద్ధరణిభృద్గంభీరపక్షద్వయో
 ద్వేలోద్దాహవిదీర్ణ చంక్రమణసందేహస్పదాకాంతిగా

శా. కల్పాంతావిలసీలసాగరతరంగప్రోజ్జ్వలద్బాడబా
 నల్పాగ్నిచ్ఛట వల్కలాంచలధురానాట్యప్రచండక్రూధా
 జల్పాకోగ్రత సాగివచ్చె ననగా చండాగ్ని విశ్రాంతిమై
 నల్పిష్ఠం బగుచుఁ బుంకృతమరుద్వ్యాధూతిచే మండునాఁ

గీ. రవముతో యాగపద్యసంరంభ మొప్పి
 కడక భార్గవరాముండు నడచివచ్చె
 నుభయహస్తగృహీతమహోగవరశు
 భారబాణబాణాననఘోరమూర్తి

సీ. తాళప్రమాణమా తనుయప్తి కలవాఁడు
 జలధినుర్వలవోని జడలవాఁడు
 లఖలాంగములను రుద్రాక్షముల్ కలవాఁడు
 కాంతిపిండుల యెఱ్ఱకనులవాఁడు
 ఫాలభాగంబున బ్రాహ్మ తేజమువాఁడు
 చేతులం దాయుధశ్రీఁ గలవాఁడు
 కైలాసమునువోలె గడలింఁచరానివాఁ
 డఖిలసంహారకాలాగ్నివోలె

దుస్సహంబైనవాఁడు విద్యుద్దణోప
 మం బయిన చాపధృతివాఁడు మహితమైన
 తేజమునఁ గన్ను లొలయించి తేరి చూడ
 రానివాఁడు వచ్చెఁ బరశురామమూర్తి

ఉ. వచ్చిన భాగ్యం గని సభాస్థితు లెల్లరు నిల్చినట్టివా
రెచ్చట నిల్చి రచ్చటనె యెల్లయుఁ బ్రాణము క్రుంగిపోవఁగా
విచ్చిన తెప్పుకొ మొగుడువెట్టక యుండిన భాగ్యండు హా
సోచ్చలదాస్యఁడై ధనువు నూచి గుణధ్వనిఁ జేసినతటన్

చ. తెలివి ఘటిల్లి యందఱును దేచువ సర్వము సర్వమంచు వి
హ్వలతను నలెసల్ గనుచుఁ బాద్యము పాద్యము పాద్యమంచు గ
న్నుల భయరేఖగాఁ జని మనోధృతి తూలిన గౌరవంబుగా
జలముల సర్వపాద్యములు సల్పిరి భాగ్యవరామమానికి

గీ. ఆయనయు సర్వపాద్యంబు లంపి జనక
దత్తమాణిక్యశీతికాన్గలి నెమ్మఱు
డైనయంత నెల్లరకును బ్రాణములును
జేరుకొన్నవి శిథిలమై చెడిచిపోయె

సీ. కూర్చున్నయప్పుడుకూడ భాగ్యం దేహ
యప్టి రత్నానన మాచుకీట
శిఖిరస్థమాఁ గీర్తిముఖమును మకరతో
రణ మంటుచున్న దీర్ఘశిను వొప్పె
నంత భాగ్యండు దీర్ఘానంతవిశ్లేష
హాసరేఖాదర్పితాస్యఁ డగుచు
నెవఁడురా వాడు? లోకేశ్వరు గైలాస
పతి పరంజ్యోతి కపర్ది ధనువు
మర్దితముగాఁగ విడిచిన మగతనంబు
కర్దమముగాఁగ బొంగిన కంధితరంగ
యెవఁడురా యాతఁడు? ప్రమధపృథనకుఁ బడ
వాలు హేరంబునకు వెల్ల బాటుజోడు

శా. క్రీడామత్సరఁడైన నేను శరముకొ గీలించి క్రౌంచాద్రిలోఁ
గాడం దూసినఁ బెళ్ళ లూడి చెడు నక్కాలంబునం గూడ నీ
ర్యాడింబోద్ధతి మాన దార్మిగములం దా స్వామి కెవ్వండురా?
కూడం గన్నులవిప్పుఁ దెచ్చెను ధనుష్కృటివిభగోద్ధతికొ రంప

శా. అభ్యాసోన్నతిభాగజిహ్వాగధురాహంకారతన్ నేనుఁగా
 బిభ్యత్తేఽన్యుఖివిఘ్నరాజులను గంపింపంగఁ జేయంగ వా
 ల్లభ్యం బొప్పగ నవ్వు తల్లిదగు ఫాలంబందు నీ నాటికిఁ
 యుభయతోక్తలతాప్రణేతయగు నా క్రొవ్వాడి యెవ్వడురా?

మధ్యాక్కర.

ప్రమథులు కైలాసనాథ పాదసంబంధమస్తకులు
 ప్రమథులు కోపప్రభావపాటితస్వర్గమస్తకులు
 ప్రమథులచేత “నాః” ప్రకటరావమ్ము పల్కించినట్టి
 యిముడఁజాలని శ్రుత్రబంధు వైవడురా? యెవడురా వాఁడు?

ఉ. ఎవ్వఁడురా? త్రిలోచను సహీనమహాధను వెత్తి చేత్తికొం
 బువ్వువిధాన దానిఁ బలుముక్కలు సేయఁగ సాహసింపఁగాఁ
 గ్రొవ్విసవాఁడు వాని చుఱుకున్ దెలివిం గని సంతసించుచున్
 నవ్విసవాఁడు మత్పరశుసవ్యమహాగ్నులపాలు చేసెదన్

చ. ఇరువదియొక్కమాఱు ధరణీశుల మస్తము లూచకోతగా
 నరకి తదీయరక్తము లనంతము లేఱులుగా న్రవింపఁగా
 గురువులకున్ యధావిధిగఁ గొండాకలోటును లేక తర్పణం
 బరయ రచించి మండెడు మహాగ్నుల మధ్యమునందు దూఁకెడున్

చ. మరల నికొక్కసారి యిదె మానవనాథుల కంరసీమలన్
 దొరతెడు రక్త బిందువులతో నదులై ప్రవహింపఁజేసి త
 త్సరిదస్యగంబుపూరముల స్నానములాడి త్రిలోకనాథుఁడౌ
 గురుఱుణ మేను వీగెదను కూడి పితౄణము తోడిపాటుగన్

గీ. మఱల నిదె యొక్కసారిగా మానవేత
 సతుల గళసూత్రముల్ తెగి జారిపోవ
 నేడ్వఁగావలెఁ గాకమ్ము లెగురవలెఁ బు
 రములపైఁ బిండుగట్టి పిండములకొఱకు

గీ. అని విజృంభించు భృగురాము సంజలించి
 రాముడను మీరు భార్గవరాము లగుట
 దెలియవచ్చెను దాశరథిని రఘుకుల
 రాముడను మానికులచంద్ర! ప్రాంజలింతు

మధ్యాక్కర.

ఎవ్వడు ప్రమథులనేత హేరంబు హ్రీకారి యయ్యె
నెవ్వని కతమున స్వామిదృక్తతి యంతగా విచ్చె
నెవ్వడు శివఫాలవిధృతిహేతువై యెగసెనో వాడు
క్రొవ్వీ శివద్రోహపథము కొన్నట్టి కోడిడు నేను

మ. అన గంభీరమనోజ్ఞమేఘునినదవ్యాహారమై కర్ణరం
ధ్రనితాంతామృతసేచనంబయి హృదంతఃప్రాణసంతోషణ
స్వసమై భార్గవరాముఁ డున్నతభుజాస్తంభప్రమాణాకృతిఁ
గని శ్రీరాముని దృప్తనేత్రహిమకల్పలాభిరామాకృతిఁ

గీ. అంతయైన యాధత్యంబు సంతయైన
వికటచంక్రమణంబును విరిసిపోవ
మఱల నాసీనుడై మృదుతరసుహాస
వదనుడై బాలరాఘవు వలనఁ జూచి

సీ. నీవటోయీ యోయి! నెట్టికసీల! నీ
వా? శైవధనుసును వంచినావు
నీతాడినంతనా? నిగుడు రుద్రధనుస్సు
వెదురుబద్దయు వోలె విఱిగిపోయె
నేలాగు విఱిగెనో సీలకంధరు మహా
ధనువు చెప్పము నేను వినవలతును
బనిబూని. విఱచితివా! తాడి సంతనే
విఱిగెనా? మంజూష వెలికిఁ దీసి

పూనితవ? యెక్కుపెట్టితివా? నితాంత

మైన జ్యోవల్లి సంధితమైనదా? యె
దీ! కథారీతిఁ జెప్పము తిగిచినట్టి
యమ్ము నే లక్ష్మమును దాడి వమ్ముచేసె

• అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

౪౨౦

మధ్యాక్మర.

చేతిలోఁ బూని జ్యో క్కోటిఁ జెందింపఁ జెట్టంతవిల్లు
చేతిలో నొదుగునా? లక్ష్మ్యసిద్ధి కజహ్మాగ మెత్తు
ఁజేతీరు? మంజూషనే రహించిన యీ పెద్దవిల్లు
చేత లాగితిని గాబోలు చేతిలో చిన్నమై విరిసె

క. ఆమాట వించు భార్గవుఁ

డేమీ! యేమీ! కపాలభృద్ధనువున నీ
కేమి నిరాదృతి? నీ వా
స్వామి ధనుసు చూచునంత పాటికి లేదా?

సీ. చూడనేలేదు మంజూషలోపలి విల్లు

పాణిపద్మంబులఁ బట్టలేదు
సంధింపనేలేదు శరము లక్ష్మ్యమై లేదు
తీసి కర్ణముఁదాఁకఁ దిగియిలేదు
విల్లేమొ ముక్కలై విడిగిన డేమి లో
కాదుభృతకర్మము నాచరించి
తిది యచింత్యమ్ము సుమీ! బాలకాకుత్స్థ!
నీ వీర్యము జగత్రయీవిభేది
యందుకనియే జగమ్మున నాడినట్టి
యాతఁ డాడక యాడెడు నదుభ్రతమగు
త్వన్మహాబలశాలిత తగును తగును
రాఘవా! నేత్రగోళతర్పణమ వీవు

శా. ప్రాణజీరంబలై విచ్చిపోయెను ధనూరాజంబు మంజూషలో
గోఁబాడం బనిలేదు వేఱ ధనువున్ ఘోరంబు నేఁ దెచ్చితిన్
నేఁజెల్లా యిది యెక్కువెట్టి శరమున్ నింపన్వలెన్ నించినన్
నేఁ జూతున్ భవదీయశౌర్యవిభవానేకక్రియైవైఖరుల్

క. అప్పుడు వీర్యశ్లాఘ్యున

కొప్పుగ నే ద్వంద్వయుద్ధ మొనఁగెద నీకున్
దెప్పరము ధనువు గుణమును
గొప్పన సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ

వ. అనినంత దీనవదనుడై దశరథుండు ప్రాంజలించి పరశురాముం
గాంచి యిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

పొరి రుద్రధనువును నిజము పుచ్చెఁ గాబోలు లేకున్న
విరియునే? పసివానిమీఁదఁ బెట్టి యీ వేరంబు నీవు
జరిగింతువే? యథయంబు సంధింపు జమదగ్నితనయ!
యరయంగ నీ దయాధీనమైనది యస్మత్కులంబు

వ. అంత వశిష్ఠుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

ప్రభువులు స్వాధ్యాయపరమపండితుల్ భార్గవుల్ వారు
ప్రభవులుగాగఁ బుట్టితివి పండితవంశమ్మునందు
ఋభురాజుసాక్షిగా శస్త్రమే త్యజించితి మాని
సభలోన నాఁడు నీ కిపుడు శస్త్రంబు సంధింపఁ దగదు

వ. అంత జనకుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

క్రోధంబు త్యజించి యెల్లక్షోణియు ఖోణిదేవతకు
సాధువై కాశ్యపునకును సద్దానసత్కర్మ నిచ్చి
యీధాత్రి విడి మహేంద్రగిరి కృతకేతనేచ్ఛుడై వచ్చి
సాధింతు వేటికిఁ దిరిగి ఊత్త్రసంక్షయదురాగ్రహము?

వ. అనిన లక్ష్మణుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

ఈవిల్లు విఱుచునయేని యే గూఁతు నిత్తు నటన్న
యీ విదేహాధిపుప్రతి న యెన్నఁదో యెన్నఁగా నాఁడు
రావలెఁ గోపమ్ము నాఁడు రావలె రాజులమీఁద
నీ వచ్చు లేటికి? నిప్పు డేటికి నిట్టి యుద్ధమ్ము

వ. అనుచున్న యందఱ నిరాదరించి పరశురాముండు రాముని దిక్కు
మొగంబై నంత దశరథుండు భార్గవా! పసివాఁడు రాముండులేడు
మేమెవ్వరము లేమని కేకవెట్టి చదికిలబడి చైతన్యంబు వాసియుండె;
విశ్వామిత్రుండు పల్కక దూరంబునంద నిలుచుండి చూచుచుండె

ఆ. అంతః బరశురామః డాభిముఖ్యముగాఁగ
బాలు రామచంద్రుఁ బల్కరించి
యోయి శిశువ! కాద! యోయి దుశరుఁడా!
శైవ మిదియు రెండు జంటపిండ్లు

వ. ఈ రెండుధనుస్సులును శ్రేష్ఠములు దివ్యములు లోకాభివిశ్రుతములు
దృఢములు బలవంతములు ముఖ్యములు విశ్వకర్మచేత సుకృతములు
మధ్యాక్కర.

నీ విజిచిన యట్టి విల్లు నీహారనిభృతాంశుమాభి
కై వేల్పు లిచ్చిరి త్రైపురాశరప్రాణదాహమ్ము
నా వింటితో జేసె దేవుఁ డా వింటి దగు జోడువిల్లె
యీవు వదలి శరమ్ముగాని యెక్కిడు మిద్ది వైష్ణవము

క. అది యిది సమానసారము
అది యిదియుఁ గపాలివిష్ణుహస్తద్వయశౌ
ర్యదశాభాజనములు నీ
విది వదలినగాని నిన్ను నెఱుంగను వత్సా !

క. తొలినాటికి దేవతలకుఁ
గలిగెను సంశయము నీలకంఠుఁ డధికమా?
జలజాతనేత్రుఁ డధికమ?
తెలియఁగవలె నంచు బ్రహ్మ దేవుని నడుగన్

మధ్యాక్కర.

ఆయనకుం గూడ నెడఁద నా సంశయమే ఘటిల్లి
పాయక వారునకు హరికిఁ బడనట్లు వైరమ్ముఁ దెచ్చె
నా యిద్ద టొక్కరి నొక్క రాహవంబందు నిర్జింప
నీ యిరువిండ్లనె యెత్తి యెత్తిరి యేచి యుద్ధమున

క. త్రిపురాసురహాసనజనిత
విపులబ్రహ్మఘ మంటి వివిధాసురబా
ణపరంపరాగ్నిజూడి య
శ్రువువిడుదలవేళ ధనువు స్తంభించినచో

చ. పరశివదేవుఁ డా ధనువుఁడెఁగల కోపముచే విదేహభూ
 నరపతి దేవరాతుఁడు గొనంజనుఁ బొమ్మని పాజువైచె నా
 శరములతోడ నేటికిని శైవధనుస్సు విదేహులిండ్ల నీ
 కరమున శీర్ణమాటకును గాదటవే మిగిలెన్ గుమారకా!

క. శివుచేతి విల్లు బిగియుట
 శివుఁడున్ గోపంబుచేత జ్వలభితుఁ డగుటన్
 శివుకంటె సధికుఁ డని కే
 శవుఁ డూహించిరి సురాళి స్వల్పతరమతిన్

మ. తనకుం బ్రాణముకంటెఁ బ్రాణమగు నదేవంబుతోఁ బోరు తె
 చ్చిన చాపంబునఁ గోపభావమున నా శ్రీనాథుఁ డావిల్లు గై
 కొని పొమ్మంచును భార్గవుండగు ఋచీకుం బిల్చి యిచ్చెన్ ధను
 స్సును నస్మత్పితృగేహవీధులనె నిల్చున్ నాటికిన్ నేటికిన్

వ. ఆ ఋచీకుండు మాతాత, యా దివ్యధనువు మా తండ్రియగు
 జమదగ్ని కిచ్చె; మా నాయనమ్మ సత్యవతి మీ విశ్వామిత్రుని
 యప్పగారు క్షత్రియ; మాయమ్మ రేణుకయు క్షత్రియయే

క. నే నచ్చముగాఁ బాఱుఁడ
 గాను సుమీ క్షత్తర క్షకాండమ్ములు నా
 మై నరములఁ బ్రవహించున్
 శ్రీనిభృతమనోజ్ఞహాసేచిత్రితవదనా!

వ. అంత మాహిమృతిరాజు కార్తవీర్యుం డర్జునుండు మత్పితృ
 ద్రోహంబు సేసిన

క. ఈవింటి కొప్పుతుదలన్
 భూవిభునైన్యంబు నఱకి ప్రోవిడితిని నా
 నావసుధేశులఁ దగు దు

ర్భావ మిరువదొక్కమాటు రాచితి శిశువా !

వ. నీ వా కథఁ జెప్పుమందువేనిఁ జెప్పెద ననిన శ్రీరామచంద్రుండు
 శిరసువంచి మందహాసమ్మున ననుమతించినఁ బరశురాముం డిట్లు
 చెప్పదొడంగిన లక్ష్మణుండు సమీపించి వినుచుండె ౪౫౦

చ. మృదునివిధాన నా జనకుఁ డేమును మా వనసీమ నుండఁగా
నడవికి వేటకై చనిన యర్జునుఁ డెంతయు శ్రాంతిఁ గూరి డీ
ల్వడిన చమూసమేతుఁడయి వచ్చె మదాశ్రమవీధికిఁ గడున్
గడు నతిధిక్రియామధురగౌరవమున్ బొనరించె దండ్రుయిన్

క. మా యాశ్రమస్థధేను వ
మాయకురా లచ్చమైన మన్ననచేతన్
నేయియుఁ బెరుగును నన్నము
వాయలుగాఁ దినఁగ నిచ్చె వానిచముపులన్

గీ. విభులు తిన్నంత తిని పారవేసినంత
వేసి గట్టునఁ ద్రేచిన పృథ్విపతియు
పృథ్విపతి సైన్యమును నది యేమి పోవు
కాలమో? కృతఘ్నుత కైన కలుష మెంతో?

గీ. ఆవునకు మేలువడి జమదగ్నిఁ గాంచి
మాని! యీ నైచికిని నీవు మా కొనంగు
మన్న; వారు నిచ్చుట లేదటన్న; రాజు
నెగచి నవ్వి నీ విచ్చున దేమి? యంచు

మ. కనలుంజూపులు వెక్కిరింతలుగ నా త్మానాథుఁ డీ బోడిబా
పని కా వెందు కటంచుఁ దోలికొని పోవన్ ధేను వంభారవం
బునఁ దా నిగ్గుచు నావట్టిల్లఁగ శిరంబున్ వంచి మా తండ్రి చే
యున దేమో తెలియంగరాక శిలయై యుండంగఁ దా నప్పుడున్

క. నే నప్పు డింటిదగ్గర
లే నడవికి నేగితిన్ మలీమనకృత్య
స్థానమున నేన యుండినఁ
బోనిత్తునె యింటియాపు పొగులం గంచున్

క. అది పిచ్చి యోయి రాఘవ!
మదించిన నృపాలకులకు మహితగుణగణా
స్పద మేదియైన రాజులు
గద రత్నద్రాహు లంచుఁ గబళించుటలున్

క. దర్భలు సమిధలు శిరమున
నిర్భరముగ మోసికొంచు నే నిలు సనఁగా
నర్భకుఁడ! యెందుఁ బోయితి?
దుర్భరుఁ డగు రాజు పెయ్యు దోలికొనిచనెన్

క. మీ తండ్రి యేమిసేయును
దాతా! నేనేమి సేయఁ దగుదును ధరణీ
నేతను సైన్యముఁ గాదన
నాతటి మము నిలువనిత్తురా? ప్రాణముతో

గీ. అనుచు మాతల్లి యెచ్చినయపుడు నాకు
నెంతకోపము రావచ్చు నీవె చెపుమ!
నన్నుఁక యెల్లఁ గోపిష్ఠుఁ డన్నమాట
యాడెదరగాని యా ద్రోహ మగునె చెపుమ!

వ. అంత నేను మా పూరిగుడిసెలో నటకపైనున్న యీ ధనుస్సు దీసి
బూజుదులిపి పులిగాపు పెట్టి

గీ. తిన్నయన్నంబు జీర్ణించుకొన్నయంత
సేపు లేదొ కృతజ్ఞత నీ! యటంచు
ధనువు నమ్ములుఁ బరశువు దాల్చి యంత
నేను మాహిష్మతీపురి కేగినాఁడ

క. అడ్డము వచ్చిన వారల
గొడ్డలితో నఱకి రాజకూటము చని పే
రొడ్డోలగంబుఁ దీర్చిన
దొడ్డదొరం గాంచి యావుఁ దోలఁగ నడుగన్

చ. కడుఁ గనలేచి కన్నులను గై విలు గొడ్డలి పూనివచ్చి నీ
వడిగినమాత్ర నిచ్చుటకె యావును దెచ్చితిఁ బొమ్ము మూర్ఖుడా!
చెడద వనంగ వానివెయిచేతులు గొడ్డలి గాల్గు కొట్టితిన్
విడువక యాతఁడున్ గనలువెంచి రథంబున బాణతూణియై రక్షర

మ. ఎదురై నిల్చిన ఘోరసంగరమునం దే వాని వేజేతులన్
మొదళ్ళల్ బోదలుగాఁగఁ గొట్టితి భుజామూలంబు మొండెంబుగ
నది కైకోక యతండుఁ బర్వతినప్పీనై పైకిరా గొడ్డటన్
జదియంజేసితి దచ్చిరంబు శతధానంశీర్ణఖండంబులక

మధ్యాక్కర.

గొడ్డంట నరునపొగరు కోదండకోటినివ్వుత
ముడ్డినశరపాళి వాని యుదరుసైన్యోద్ధతి నార్చి
గిడ్డి దోలికొని యింటి కరిగిన నన్నుఁ గీర్తించె దల్లి
గడ్డ నేలెడు రాజుఁ జంపఁ గాదని కలఁగె మా తండ్రి

క. ఏ పాపమొ తెలియదు క

ట్ట! పెయ్యను దోలికొంచు నరుగునె యింటన్
సాపడి కృతఘ్నుతాభర
మోపదుగద నరకమైన నోయి రఘునుతా!

గీ. అయినదేమొ యయ్యెనంతతో నూరకు

న్నారె? కార్తవీర్య తార! యజ్ఞ
నాత్మజులును దశసహస్రలు సనుదెంచి
యేను నింట లేమి యెఱిగి వచ్చి

క. మా గిడ్డి దోలికొని చన

సాగసుడగు తండ్రి నేను జంపితి వానిన్
మా గురువు వారి గిడ్డిని
లాగి బలిమిఁ దెచ్చెనా? బలంబుమదమునన్

మధ్యాక్కర.

కన్నులు మూసి సమాధిగతుఁడయి కైవల్యబుద్ధి
నున్న మా తండ్రి మస్తకము నురియాట నుడుకు మాయమ్మ
మున్నగాఁ బటవఱఁ గోసి ముక్కరుల్ పోయిరి తల్లి
నన్ను రామా!రామ! నాయనా! నాయనా! యంచు నేడ్య ౪౭౦ .

చ. ముసరుచు వచ్చు నార్తరవముల్ విని తల్లిగళంబు పోల్చి సా
ధ్వసమున నైన యాపిలుపు వచ్చుచు నాశ్రమవీధి లెక్కిడన్
గొనరుగ నిర్వహియ్యె; నదిగో నృపలోకము నన్నిసార్లు వె
క్కసముగ నూటిపోసితిని ఖడ్గపరశ్వథబాణవహులన్

క. నీ కడుపునఁ బుట్టెద మ
య్యా! కోపీ! జామదగ్న్య! యను ప్రార్థనలున్
నా కడుపునుటలోపలఁ
గైకో లే దమ్మ దీనకంఠస్మృతిలో

విచిలితము.

పొదివి పొదివి నృపులతలలు పుణికి పుణికి నఱకి న
మ్మద ముదము నెడఁదఁ గదుర మలఁగి మలఁగి గురునకున్
గుదురు కలుగ జలము వదిలి కోసకుఁ గినుకతోలఁగితిన్
వదలి ధనువు జగ మఖిలము వదలి యెచటా యరిగితిన్

శా. తాదృక్స్థాంతిపరున్ ననున్ విదళితత్ర్యక్షాశుగాసంబుగా
నీ దోర్నండము పిల్చె యుగమునకున్ నీవెంత వీరుండవో?
కాదా యీ ధను వెత్తి యొత్తి శరలక్ష్మ్యంబేయు మేఁ జూచెదన్
దోదుమ్మిన్ విదలింపుగా శివధనుర్ద్రోహీ! రఘూత్తంసకా!

క. అప్పుడు వీర్యశ్లాఘ్యున
కోప్పగ నే ద్వంద్వయుగ మొసగెద నీకున్
దెప్పరము ధనువు గుణమును
గొప్పన సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ!

వ. అనినంత శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

మధ్యాహ్నం.

• శ్రీశర్మ లోకాద్భుతంబు నీవలె నృపలోకమెల్ల
సాకుగా నిర్వహియొక్క సారులు చంపంగ నగునె?
ఁజేకొని తల్లచినయంత చేయంగఁ జేవయు వలదె?
• కాక నీక్రిత కోఁఘమ్ముఁ గలిగించు గారణం బుండె

చ. అది యటులుంచి నైష్ణవశరాసన మియ్యది యెక్కుపెట్టినన్
వదలిన బాణ మెప్పుడును వృక్షముకాని ప్రతిజ్ఞ నాకు ను
న్నది శివచాప మక్కతమునం గల మందనమందె యమ్ము లే
నిది విదలించితిన్ బరిగణించి వచింపుడు మీరె నా కనన్

వ. పరశురాముం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

నీ వెక్కుపెట్టెదవేని నీ క్రింద నే నోడినట్లె
యావల శరమేయు తెందొ? యప్పటి యామాట చూతు
శ్రీవైష్ణవము మహాధనువు చేతి కిచ్చెదను గైకొమ్ము
నీ విశ్వమోహనకరము నిగిడించు నీరదాకార!

క. అనుటయు ధను విచ్చుటయును

ధనువు రఘూత్తంసకమ్ము తాఁ గొనుటయు నొ
క్కనిమేషంబున జరిగెను
ధనువు తుదంబడి యొకండు తా దీపితమై

శా. శంఖస్వచ్ఛముగా సుదర్శనమహాచండాంశుసంఘ్నరి గా
ప్రేంఖాగారుడపక్షపుచ్చనిబిడశ్రీకాంతిగా వెంబడిక
మ్యాంఖోదారనినాదమేదురముగా నుద్రాభంతిగా నై ధనుః
పుంఖంబుంబడి లేజ మొండు వెలిగెన్ మున్నంచి వెన్నంచియై

క. ధనువుఁ గొనినంత రామున

కు సనంతానంతకల్పఘోరతపస్యం
జనిత మగు శక్తి తనదగు
తనువునఁ గల్గినటు లోచెఁ దత్కాలమునన్

క. తన సంపాదించిన పు

ణ్యనితాంతాభినవజగము లన్నియు వడి జా
ఱినరీతిఁ దోచె భార్గవు

తనువున మనసున నితాంతతాపము గలుగఁ.

కమలనీతి.

ధనువుఁబూను రామచంద్రుడు శర్మఁబు చేయుఁ
జనిరి సర్వదేవతలును జలజసంభవుఁడు
ధనువుఁ బూని రాఘవుఁడు దానిగొనము చేత
నినిచి జ్యానినాదమునను నించె సర్వధాత్రి

శా. సృత్యస్తంజలతారహారకబరీనివ్యంధిముక్తామణి
ప్రత్యగప్రసవాక్షిసంకలనదీవ్యత్కంధరాభేదసా
హిత్యప్రాథనవాప్సరోసటనపౌహిత్యప్రశస్తాచ్ఛద్య
గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోఁగెన్ స్వర్ణలోకంబులన్

వ. అంత శ్రీరామచంద్రుఁడు బాణంబు సంధించి భార్గవుం జూచి
మధ్యాక్రమ

బ్రహ్మణుండవు నిన్నుఁగూర్చి బాణంబు పరగింపరా ద
జిహ్వాగమ్మున నీ పదంబు ఛేదించఁ జింతింతునొండె
బ్రహ్మలోకము లీవు ఘనతపంబునఁ బంశించినవి య
జిహ్వాగంబుల నుగ్రశరముచేతను ఛేదింతునొండె

మధ్యాక్రమ.

గాధిసంతతికిని నీవుగాని దగ్గరచుట్టమవును
సాధించి యద్దాన నిన్నుఁ జంపంగఁజాలను నేను
వేధించి నీపాదములను విశిఖమ్ము విశువుమం చనెదో?
సాధుభవత్తపోలోకసంతానసంహార మనెదో?

మ. అనినఁ భార్గవరాముఁ డిట్లనియె దేవా! సర్వధాత్రి జరం
తనుఁడౌ కాశ్యపుచేతిలో విడచి పాదఃపూర్వ మే నుండ నా
యన యీ ధారిణియందు న నిలువరా దం చానవెట్టె మహా
త్మునియాజ్ఞంబడి నే నిటన్ నిశలయందున్ నిల్వ నేవేళలన్

క. నే నెంత చెప్పికొన్నను
మానుగ నీ క్షత్రియాభిమానము పో దే
మైనను శరీరగత మభి
మానము చెడ్డదిగదయ్య మధుహనుకేనిన్

గీ. కాశ్యపుప్రతిజ్ఞ కృతమయ్యై గాన స్వామి !
 పాదములయందుఁ గొట్టకు వాసుదేవ !
 యే మనోజవమ్మున నిల్లె యేగుదును మ
 హేంద్రగిరికందర్వాశ్రమ మింతలోన

మధ్యాక్కర.

కేవలము తపస్సుచేత గలిచిన కీర్తిలోకములు
 నీవు ఛేదించుము జాగు నీకు గానీ సుంత తగదు
 నీవు చే విల్లందినపుడె నీవు శార్ఙ్గవటంచు నేను
 భావమం దెఱిగితిఁ బద్మవ్రతశోభానేత్రయుగళ !

క. నీచేత నోటుపడుటఁ ద్ర
 పాచపలత లేదు నాకుఁ బద్మదళాక్షౌ!
 వీచీమనోజ్ఞమృదుతర
 లోచనకాంతులు సురావళుల్ గనుగొంటే!

మధ్యాక్కర.

వదలుము శరము మహేంద్రపర్వతప్రత్యంతధాత్రిఁ
 గదలుదు నేను మనోజ్ఞకల్పారకమనీయనేత్ర!
 వదలుము శరమన్న వదలె బాణంబు బాలరాఘవుడు
 కదలెఁ బరశురాముఁ డంత గమనవేగచటులమూర్తి

క. ధృతి నేగు భార్గవునకును
 దతధనువును బూనియున్న దాశరథికి వ
 రితజామదగ్న్యతపసా
 రితలోకము లెల్ల మంటచేఁ గనిపించెన్

సీ. అంతట విశదము లయ్యె దిక్సంతతి
 విదిశలు స్వచ్ఛమై వెల్లపాతె
 సురలును ఋషులును స్తోత్రముల్ చేసిరి
 రవివంశమూర్తాండు రామచంద్రు

భార్గవుఁ డేగిన పథమెల్ల రామనా
 గాయణ తేజోమయాకృతిఁ బ్ర
 దక్షిణించుచుఁ బోవు దర్శనమయ్యె న
 ర్షరి సంఘమునకుఁ బ్రహ్మరోచి
 రధ్వములయందునను న్యూంఖరావ మొప్పె
 వాయువీధులయందున నఱలి వఱలి
 ప్రబలు వై దేహుసభలోన వానకురిసి
 వెలసిన ట్లయ్యె లేయెండ విరిసినట్లు

వ. అంత అత్మణుండు దశరథుంగని మహారాజా! పరశురాములు వెడలి
 పోయిరని చెప్పిన దశరథుం డాగతసంజ్ఞుడై రాముని గవుంగిలించి
 కొని మూర్ధంబు ముద్దాడి

మధ్యాక్కర.

కల్యాణక్షీరంబుమీఁద గండంబు గడచివచ్చితివి
 శల్యంబు ప్రోధఘాతమ్ము చదు రదృష్టమున నొడ్డితివి
 కల్యాణరామ! నా గర్భకందంబ! కన్నారి తండ్రి!
 బాల్యంబునందె గండములు పాసిపో బ్రదికినవిడ!

క. అని సర్వాంగంబులు దృ
 ష్టినిపాతార్ద్రమ్ముగాగఁ జేఁ దడుముచుఁ బొం
 దిన యానందవశంబునఁ
 గనుగొన లానందబాష్పకంబులు తేటె

ఉ. బంధువులెల్లఁ గూడికొని బాలుని రాఘవు సంస్తుతింపఁగా
 బంధురీతి నవ్వి రఘుబాలుఁడు భార్గవుచన్న త్రోవ రో
 మాంధువులందుఁ బుల్కలగునట్లుగఁ గాంచి నిజంబుగా దయా
 సింధువు భార్గవుండు ననుజేసె నకారణవీర్యవంతుని

మ. అనినఁ బంధులుచూచి నీవు పటుబాహుశౌర్యవారాశి వా
 యన నీ ముందట నిల్వఁజాలక కదా యారీతి జేజేలు వె
 ట్టెను నీహేతువుగాఁగ నేడు పొడకట్టెఁ ట్టెత్తెశౌర్యంబు పో
 యిన యా గౌరవమెల్లయుఁ మఱలఁగంటే! యెంతయాన్నత్యమో !

మధ్యాక్కరి.

లోకంబునందు రాజన్యలోకంబు లోకువైపోయె
నే కదా! భృగురాము నామ మింత యెందేని విన్నజిన
నీ కతంబున నింకను దలలెత్తి యెందేనియుఁ దిగుగ
మా కయ్యె నో రామచంద్ర! మన్నించి మా దెసఁ జూడు

క. అనినంత రామచంద్రుఁడు

కనుఁడి! భార్గవుని నేనుగాని గెలచినా
డనె? ద్వంద్వయుద్ధ మాడెద
నని యాడెనె? యాడెనేని నపుడు గెలుతునే?

క. ఆయన సర్వాస్త్రవిదుం

డాయన పటుబాహుశాలి యా యమ్మున కే
లో యొదిగినట్లు చూపెను
శ్రీయుతుఁ డా మహాని యేమిచేతము కలఁడో?

వ. అని భార్గవుండు చన్నదిక్కు తిరిగి నమస్కరించిన

గీ. శుభపరంపరాకళ్యాణసూచిమధుర

మధురమధురస్వరంబుగా మక్కళించి
దశశతధనుష్కదుగ్రసంధానచాప
గుణనినాదంబు పేర్చి దిక్కులను నిండె

గీ. బాలరాఘవహస్తసంబంధచలన

కలవలనానినాదోగ్రగగనవధవి
సారిశైవవైష్ణవధనుర్జ్యోతస్వి
నమున దిగిగంతములును నద్ధమయ్యె

శా. దర్పదీప్తికృతహాససంశ్లేషనరుంధద్దుష్టవాగ్ధోరణీ

నర్పదీప్తిరచమూపధశ్లేషనమై స్రునత్కటిశాటికా

కూర్వాసప్రకటోగ్రసాధ్వసవధూగుర్విణ్యభద్రాధ్వమై

దర్పాడంబరమై ధనుస్సు మొఱసెన్ దైతేయలోకంబులన్ ౫౦౯

ఛండాంతము

గీ. ఇది ధనుష్ఠంశ మాత్రేశ ! మఝన మఝన
మనదృశాగ్నిక ! నీ కృపామహిమఁగనుత
చంద్రమాళిభూపతియశస్సాధువుగను
మచ్చివోహమ్మతి తపోభిమర్శముగను

ఉ. ఆదిని బంధహేతు వయినట్టివి సంగతమోహాఢోపకా
మాదులు త్రుంచికోను నిను నాశ్రయ మంది త్వదర్థమైన వీ
వాదములం దగుల్కొనుచు వాదసమాగతమోహాఢోపకా
మాదులచేతఁ గట్టుపడునట్టులఁ జేయకునే! మఝఃసతీ !

మాలిని.

ఉపనిషదుదితోక్తిప్రహానానాభిధానా !
తప ఉదితప్రమాభాక్తత్వతేజోనిధానా !
నిపుణమతివచోన్లీతవేద్యైకమూర్తి !
వపురమలినచాంద్రీభావఃకీయావవత్త్రి !

కళ్యాణ ఖండము

క. శ్రీసదసంలక్ష్మకమ
భాసితజాయాసమూహపర్యవసన్నా!
శాసితహృషీకధీధా
రాసితసంవిత్కళాంకురసముత్పన్నా!

మధ్యాక్రమ.

ప్రాణంబులందున సర్వభారంబుఁ బాసి తేలికగఁ
దూనీగవలె నైన మేనితోఁ బ్రేమతోఁ గాంచి జనకు
సానందపరిణయసాధుసాముఖ్యసంభాషణముగఁ
బూని వశిష్టులఁగూర్చి భూపతి ముగ్ధుడై పలికె

మ. భగవంతుండు వశిష్టుఁ డీ కులమునక బ్రత్యక్షుడై వంబు వా
రుగ నర్పించునయందు నాథులయి తీర్పుక సర్వకార్యంబు నే
మిగ నిగ్గాధిసుతుల్ వచింపఁదగుఁ గర్మిష్టుల్ మహర్షుల్ వచో
నిగముల్ చెప్పఁదగుక వశిష్టులె ప్రమాణీభూతు లా యంతటక

వ. అని దశరథుండు తూష్ణింభావ మవలంబించిన వశిష్టులు శతానం
దుని జనకరాజుం గాంచి కన్నులందు నవ్వుచు నిట్లనియె

క. మిథిలాశృంగాటకములఁ
బృథులంబగు విషయమట్లు వినఁబడియెడు శ్రీ
మధురాకృతి సీత ధరకు
మధుసూదనురాణి వచ్చి మన్నించినటుల్

క. మధురాకృతి మా రాముఁడు
మధుసూదనుఁ డానొ కాదొ మధుసూదను నం
శధురాఖ్యాతుని భార్య
నధరీకృతతేజః జేయు టది యద్భుతమే

మ. మది నీ ధైర్యముచేరి మీగృహములన్ మన్నించు లక్ష్మీకరమా
 స్వదూడౌ మా పసివానికొస మయి యభ్యర్థింతు మిల్లాలుగన్
 విడితెంబైన ధనుర్వికర్షణాపిష్కారిగర్వంబు లే
 దిదియుం జూడుడు వంశగౌరవము నీ సృష్ట్యాది బూషాద్యమున్

క. తదనంతరు లొక్కొక్కరి

మొద లిట్లని తెలియవచ్చు మొద లిట్లని యే
 మొదలివెలుంగునకును వెల
 యదో యా బ్రహ్మకు మరీచి యాత్మజుఁ డయ్యెన్

వ. కాశ్యపుఁడు మారీచి; వివస్వతుండు కాశ్యపుఁడు; వైవస్వతుఁడు
 మనువును బ్రజాపతియు నాయన గర్భ మిత్వాపు

ఉ. నా కులగౌరవంబు నవినాశ మయోధ్యయు రెండు రెండు ని
 త్వాకులనాటి వాయవకుఁ గల్గెను గుఱి పయిన్ వికుఱి శౌ
 ర్యాకృతి బాణుఁ డల్లయనరణ్యుఁడునున్ బృథువున్ ద్రిశంకుఁ డ
 వ్యాకులభాగ్యుడైన యువనాశ్వఁడు తండ్రిసుతుల్ సృపాలకుల్

వ. ఆ యువనాశ్వఁడే దుందుమారుఁ డాయనకు మాంధాత తన
 యుండు

గీ. ధర్మమతి యైవవాని మాంధాత వాఁడ

టన్న నానుడి గలిగిన యంతవాడు
 ప్రభువు మాంధాతయు సుసంధి వాని యనుఁగు
 బిడ్డ ధ్రువసంధియు సుసంధి పెద్దకొడుకు

వ. రెండవవాడు ప్రసేనజిత్తు; ధ్రువసంధికి భరతుండును భరతున కసి
 తుండును బుత్త్రీకులు

క. హైహయలు తాలజంఘలు

నాహవదోహాలులు శూరు లలశశిబిందుల్
 శ్రీహరియింపఁగ నసితుఁడు
 శ్రీహరిమతి మంత్రియుతుఁడు చేరె వనములన్

బ. ప్రా లేయగిరికందరాగతుండు భృగువ్రసవణంబున వసియించు
చుండ నతని యిద్దఱుభార్యలు గర్భవతులై కాళింది యన్నామెకు
రెండవయామె సపత్నీమాత్సర్యంబున గర్భప్రావంబు నపేక్షించి
గరంబుఁ దినిపించిన దుఃఖజగ్ధహృదయుం డనితుండు కాలాంతర
గతుం డయ్యె నపుడు

చ. చ్యవనుఁడు భార్గవుండు హిమశైలమనోజ్ఞ వనీర్షురీప్రియం
బవు నెడఁదం ద్రపించుటకునై భృగుతుండముఁ జేరవచ్చినఁ
సవతికి మత్సరంబున వినంబును బెట్టిన చాన పుత్రవాం
ఛ వెలయ వచ్చి భార్గవునినన్నిధిఁ జేతులుమోడ్చి నిల్వఁగఁ

క. గరళకృతానారోగ్యో
ధ్రుతాపాండురశరీర తోయ్యలి కాళిం
ది రమణవియోగదుఃఖత
తరుణీమణి చ్యవనమునిపదంబుల వ్రాలెఁ

ఉ. ఓ చ్యవనా! దయాగుణపయోనిధి! నాబ్రదుకైనరాజు రా
జ్యచ్యుతుఁడై యసుచ్యుతుఁడునై సగరావిలగర్భ నౌటకున్
విచ్యుతిఁ బొందె నన్నుఁగని వెక్కసమా గరభున్నపిండ మో
యచ్యుత! యచ్యుతంబు నగునట్లుగఁ జేయవె! నే నై ననున్

వ. అని లేవలేక ప్రాకుచు నానీతదండకమండల్వాదిశుశ్రూషాపరయైన
కాళిందింగాంచి విప్రుఁడు చ్యవనుండు

క. తల్లీ! భయంబు పడకువె
యెల్లి యొకం డగుచు జగమునేలెడు సుతనం
పల్లాభమగుత నీకని
పుల్లసరోజాక్షుఁ డై న ముని వచియింపన్

ఆ. సవతి యిడిన గరళసహితుండు కాళింది
కాత్మజుండు గలిగె నతని సగరు
డనిరి యతఁడు వందయశ్వమేధంబులు
సలిపె భోగిజగతి జలధిఁ ద్రవ్వె

వ. అనమంజ సాంశుమ ద్దిలీప భగీరథు లతని వంశంబు

క. అవిరళవార్ధరాపా

తవిధై రావణకరాభ దైవతధుని శ్రీ

శివకపిలజటానిస్రుతి

యవని డిగె భగీరథప్రయత్నము గాంగన్

వ. ఆపైనిఁ గకుత్స్థుఁడు రఘువు పురుషాదకుడైన కల్మాషపాదుండు
శంఖిణుఁడు సుదర్శనుఁ డగ్నివర్ణుఁడు శీఘ్రగుఁడు మరువు ప్రశుశ్రుకుం
డంబరీషుఁడు నహుషుఁడు యయాతి నాభాగఁ డజుండు దశరథుండు
క్రమంబుగఁ బితృపుత్రపరంపరయా రాజులైరి; వీరందఱు రాజగులు;
ఆదివంశవిషుద్ధులు; పరమధర్ములు, వీరులు, సత్యచాదులు; ఇందు

సీ. ఇంద్రుఁడు మూపురం బెక్కించికొనియె నె

దై కకుత్స్థుని దైత్యహననకృతికి

యాచకుడైన బ్రాహ్మణునికోసము కుబే

రుని నిధు లెత్తించికొనియె రఘువు

యేకపత్నీవియోగాకులుండైత్రివే

ణీవాఃపులిన్ మరణించె నజుఁడు

పౌలస్త్యుడైన రావణునితో నెదిరించి

దంగుళ్ళు గఱపించె దశరథుండు

దశరథునిగర్భశుక్తిముక్తాఫలములు

చిరతపస్సమాయాతవాంఛితఫలములు

మృదుహాసితమంజులాననామృతఫలములు

శౌర్యనిధులైన రామలక్ష్మణులు వీరు

వ. వీరిద్దఱికోసము సీ కుమార్తెల సీతోర్మిశల భవద్దత్తైరసుల వరించు
చుంటి నని వశిష్ఠుండు కూర్చుండిన

ఉ. అంజలిఁబూని తా జనకుఁ డత్సుల సమ్మదబాష్పపూరముల్

గ్రాంజడిగాఁగ నిట్లనియెఁ గోరి పణం బిడినట్టి దాదిగా

నంజలిఁ గాంతు విల్విలుచునేరము వెట్టి మృధార్థ మేగుడెం

చుం జమదగ్నిసూతి యనుచున్ మది నా నెగులుం, దొలంగెబో

క. ఆ దిగులులోనఁ బరిణయ

మోదంబునఁ గొంత తఱుగు పుట్టకయుండన్
జోదు పరశ్వధరాముని
ప్రోదియుఁ జెడె మున్ను మున్న పొంగెడు శుభమై

ఆ. సర్గవేళ బ్రహ్మ సర్వావయవముల
మూర్తతపములైన మునులు పుట్టు
వేళ బ్రహ్మప్రాణమూలనిర్గతి వెల్లు
శ్రీవశిష్ఠులకును జేయి మొగుపు

క. ఆయన యడుగుట కాదని

వాయువు వచ్చెడునె? యుభయవంశమ్ములకున్
నీయాజ్ఞ యాజ్ఞ యిదియును
మా యస్వయశుద్ధి చూడుమా? వచియింతున్

క. దిశలు తణగాము లెవ్వని

విశదంబగు కీర్తిసుధకు విదితపరమధ
ర్మశమదమాపాంపతి నిమి
వశి సత్త్వాధికుఁడు రాజు వటలె నధికుఁడై

ఆ. ప్రథమజనకరాజు మిథిలావినిర్మాత

మిథి జనించె నిమికి; మిథి కుదావ
సుండు సుతుఁ డుదావసునకును నందివ
ర్ధనుఁ డతఁడు సుకేతుఁ గనియె ధర్మి

వ. ఆయనకు దేవరాతుఁడు మహాబలుఁడైన దేవరాతునకు బృహ
ద్రథుఁడు రాజర్షియైన బృహద్రథునకు మహావీరుఁడు ప్రతాప
వంతుఁడైన మహావీరునకు సుధృతి నత్యవంతుఁడైన సుధృతికి ధృష్ట
కేతుఁడు సుధార్మికుఁడైన ధృష్టకేతునకు హర్యశ్వఁడు రాజర్షియైన
హర్యశ్వనకు మరుండును బుత్రికులు మరుప్రతింధక కీర్తిరథులు
కీర్తిరథ దేవమీధమహీధ్రకులు మహీధ్రక కీర్తిరాతమహారోములు
మహారోమ స్వర్ణ రోమ వ్రాన్వరోములు నేకపిండులు; ఆవ్రాన్వరో
మునకు మేమిద్దఱము పుత్రికులము; నేను పెద్దవాఁడను; నాతమ్ముడు
కుజధ్వజుఁడు

గీ. నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుఁ బొనర్చి చిన్ని
తమ్ము నా కప్పగించి మా తండ్రి వనము
లేగఁ గాలక్రమంబున మా గురుఁడు
నిరవధికమోక్షసామాజ్యనీతిఁ గాంచె

క. నా తమ్ముఁడు ధర్మధురా
స్థీతిఁ గుశధ్వజుఁ డమ ర్త్యవిక్రముఁడు ననుకొ
జేతస్సాధుతరసప
ర్యాతండుఁడు సేవసేయు నవసరమందుకొ

వ. తనసేనలతో మిథిల ముట్టగించి

క. సాంకాశ్యపతి సుధన్వుఁడు
శాంకర మగు ధను వయోనిజయు నిమ్మంచున్
గింకరులఁ బుచ్చెనా టక
టాంకునకున్ గాదు నావుడున్ బవరమ్మై

క. బవరమ్మున నిహతుండై
చివికె సుధన్వుండు తమ్ముచే సాంకాశ్యం
బపుపురి నేలించుచు నుం
డ విరిచిసుతుండ వడిగినావు తనుజలన్

క. సీతను నూర్మిశ నిట మీ
భూతలపతిసుతుల పెండములుగా నొసంగన్
నా తమ్మునకును నాకు ని
దే తాత్పర్యము గ్రహింపవే! పరమేష్ఠీ!

వ. నా కూతుండ నిద్దట ముమ్మాటికి మీ కిత్తునయ్య బ్రహ్మర్షి!

మ. కృతగోదానులకున్ గుమారులకు జేపే యుత్తరాఫల్లనీ
గతమాఁ బున్నెపుమూర్త మిచ్చెదము మత్కన్యాద్వయిన్ ధారణీ
సతిగర్భంబున కింత యోగ్యతమమా సంబంధ మానంచు నెం
చితిన్ తొల్లిటిభాగధేయములు వచ్చెన్ గుప్పల్కై తెప్పలై కం

మ. అన గాధేయుడు నవ్వి మంచిది సెబా సన్నట్టి వాక్యంబులో
నన క్రొత్తరము తాకి వచ్చెడు నచింత్యం బప్రమేయంబు చూ
చిన నిత్వాకువిదేహవంశమహిమశ్రీ మీరునుగ్ మీరుఁ బొం
దిన గాధేయవశిష్టసాహృదము పొండెన్ నూతనార్ద్రత్వముగ్.

ఆ. దర్భముశ్లవంటి తమ్మెలవారి ల
క్షణుని రాము మిథిలమార్గమునకుఁ
గదలఁజేసినట్టి గాధేయుడను నేన
యింద యుండ నిచ్చి తెవరి నడిగి!

గీ. నాకుఁ దెలియును గప్తమ్మనాది ఫలము
శ్రీవశిష్ట లిట్టులె కయిసేసికొందు
ఇచ్చినదియేమొ యిచ్చితి విసకులశిశు
యుగ్మమునకును ద్వత్సతాయుగ్మ మిట్లు

గీ. తుల్యధర్మసంబంధులు దుల్యరూప
సంపదులు వీరు వారు నిశ్చయముగాఁగఁ
బూర్వదత్తము నర్థింపఁబోదు నెట్లు
నాకుఁ గ్రొత్తగా నిమ్ము మానవకు లేశ!

క. దాశరథులు నలుగురు కకు
భేదనమానులు నుపర్వవిశ్రుతశౌర్యుల్
ధీశబలులు భరతుండును
నీ శత్రుఘ్నుండు నిద్ర తిద్దటికి నముల్

క. మే మిచ్చెద మంటివి యం
దేమోను గుశధ్వజుండు నిచ్చుట యుండెన్
మీ మాండవి శ్రుతకీర్తియుఁ
జామ లగుట వలయు భరతశత్రుఘ్నులకున్

వ. ఏకత్రైకతాన్వయముచేతఁ గన్యాద్వయము నట్లే యర్థ మిచ్చు
నన్నంత దొర లందఱు మందహాస ననార్హుండు లయిన నిమ్ము
సంజులో వశిష్ఠుండు గాధేయుని ముందుంచికొని జనకరాజుతో
మహాఁగాఁజ! మూఢాజపుత్రు లయిన భరతశత్రుఘ్నులకొఱకు మీ కుశ

ధ్వజరాజకూతుండ మాండపీశుతకీర్తులను వరించుచుంటి నన
సభలో నందఱు నవ్వులై తెరవెక సంతఃపురస్థ్రీల యుచ్చైర్హాసం
బయ్యె; నంత జనకుండు

ఆ. అపుడు గిరిజ ననగ నరుడెంచినారు బ్ర
హ్మర్షి లన్మదీయ లైన సుతల
నడుగ నిపుడు గూడ నరుడెంచినారు బ్ర
హ్మర్షి లింక నేమి యసమ నాకు

క. విచ్చేయుండు బ్రహ్మర్షులు
పచ్చాకును వక్కగొనుడు బ్రహ్మర్షులు మే
మిచ్చెదము మాదు కూతుల
గ్రచ్చుట ఋషివరులమాటఁ గాదనఁగలమే?

చ. తనువులు దాల్చియున్న సముదారతపంబులు మీరు వచ్చి యా
సనము లంకరింపుడి! ప్రసన్నులు గండము వక్కలాకులుం
గొనుడి! యయోధ్యకున్ మిథిలకున్ మఱిమీరె ప్రభుల్కుమార్తెలన్
గొనుటయు నిచ్చు టీ యుభయకోటికి మీరె ప్రమాణ మెచ్చటన్

వ. జేపటిశుభలగ్నంబునందె నాల్గుముళ్లు పడనిం డనిన దశరథుండు

గీ. తెల్ల వడిన మీసంబులు చిల్ల లందు
నల్ల వడినట్లు యువతాసనాధదృగ్వి
లాసముల గుండెలోని యల్లాస మదుమఁ
జాలక కుశధ్వజుఁగాంచి జనకుఁ గాంచి

క. మీ రిరువురు ధర్మాత్ములు
మీ రిరువు రమేయగుణులు మీ రిరువురు ద్ర
య్యారోపితగుణరత్నాం
భోరాసులు మీరు మీరు పురుషోత్తములు

గీ. సర్వఋషులు మీచేతను సర్వపూజ
లందినారలు మే మింక నాలయముల
కేగెదము సెలవిండని యెల్ల వారుఁ
దొడితొడిం దమతమ విడిదులకుఁ జేరి

శా. ఆ సాయంతన మెల్లెడన్ మిథిలఁ దూర్యస్వానదీర్ఘీ కృతా
భ్యాసంబుల్ సరిచారికామధురహాసాంకూరముల్ చూతశా
ఖాసంపాదితకోకిలాలపన రేఖావైఖరుల్ మల్లికా
రాసుల్ కూడికగాని కూడిక రసబ్రహ్మాంబు సౌందర్యమున్

ఉ. ఎక్కడఁజూచినన్ రఘుకులేశుఁడు రాముఁడు పిన్నతల్లికిన్.
బ్రక్కనఁ దోచుచు గైకొకి భారవరాముని గెల్చినాడటే!
చొక్కపు సిగ్గులా దితిజనూదనుఁ డా పినతల్లి వెంబడిన్
జిక్కని చీరకొంగు మునిచేఁ గొని చిత్రముగాఁగ నేగెడున్

క. కొడుకుల నలుగురఁ బెండిలి
కొడుకులఁ జేసెను సుమిత్ర కోరిక తెగ దా
పడతులు మువ్వరు శాంతయు
విడతవిడతగాఁగ ముద్దుపెట్టుకొనంగా

గీ. అతిమనుష్యముల్లెన శౌర్యములు కలిమి
బుగ్గిలి నఁ బొల్గారు బుతుతనము
నలుగురుకుమారు లట్లు తల్లులనుబట్టి
తిరుగఁగాఁజూడ ముద్దు నచ్చెరువుఁ బుట్టె

సీ. కషణహీనకురారగతి వికర్తనసాంధ్య
జరరబింబము సన్నసన్నచడియె
పెండ్లి కూతురు నవ్వు విరిసినరీతి శు
క్లాబ్జమిజ్యోత్స్నావిలాస మొప్పె
నస్వప్నసౌఖ్యనిద్రాకృతి నడురాత్రి
కందమా చీకట్లు నరుగుదెంచె
దామోదరసవావతారంబు గాఁగ మా
ర్తాండుండు నుదయించె ప్రాచిశిఖరి
సాగె వృక్షోగభాగనిస్వనదుదార
మధుశకుంతారవంబుల మధురమైన
స్త్రీలకలకలారవముల స్త్రీలనూపు
రస్వనముల యూర్ధ్వధోధురాసరణము

వ. టంత శిశువుల గోదానానుసంధిక స్మృతచరణంబులయందు

సీ. చనుచున్న తల్లి వెన్నెను ముప్పై లాశించు
 కొనుచు వచ్చెను దూడలను గలట్టి
 పక్షచంద్రాకృతి నలరు కొమ్ములయందు
 బంగారుతోడుగుల వజ్రునట్టి
 వల కంటి నదరుత్రోపులువెట్టి వెంకట
 ల్లాళ్లు కాళ్ల నశములం గలట్టి
 వజ్రులక వ్రేలాడ నగు హానుగంటల
 తోఁ గల్పికట్టిన దోహనార్థ
 శాన్యపాత్రల తళతళల్ గలిగినట్టి
 మొదటి యీతావులు సహస్రములు శతంబు
 నాల్గు నాల్గులుగా నిచ్చినాడు రాజు
 ధరణిదేవతాతతికి సదక్షిణముగ

క. రాటచతుష్పద.

మును వశిష్ఠులు వెన్న మొగిడి రాఘవుండు
 మును కౌశికులు వెన్న మొగిడి లక్ష్మణుండు
 మును యుధాజిత్తు వెన్న మొగిడి భరతుండు
 మునికొడుకు వెనుకగా మును దశరథుండు

చతుష్పద.

వాద్యముల్ పెండ్లివారు మున్ వెనుక సద్యోమహాలసత్వ మగు నడక
 చోద్యమైననగజూడగా సర్వహృద్యమై తోచె నెదముదముబర్వ

గీ. మకరతోరణములు బొమిడికము లొప్పు

ప్రత్ననిర్మితసింహకవాటములను
 మఱియుఁ గయ్యెంతరము లేడు మఱియు నేడు
 వెడలె భృగురాముజేతయాఁ బెండ్లికొడుకు

సీ. ఒకపెద్దకెరటము నొకపెద్దకెరటము

గలసి యనోన్యవ్యంబుఁ గొనిలించు
 నొకచిన్నికెరటము నొకచిన్నికెరటము
 గలసిపోవును రెండుగానియట్లు

ఒకచిన్నికలువపూ వొకచిన్నికలువపూ
 వును గూడి యంచులకొనలు ముట్టు
 నొకరాజహంసమ్ము నొకరాజహంసంబు
 భువనోన్నతత్వంబు పుక్కిలించు
 దివిజభాగీరథీసరయువులసంగ
 మమ్ము పోలిక నైత్వొకుమైధిలావ
 నీశ్వరుల పెండ్లివారికి నృపుని కనక
 మయమహాసాధముల సంగమమ్ము గలిగె

క. ఎద పట్టరాని యుబ్బున
 నెదురై వచ్చిన విదేహన్మపసత్కారా
 స్పదులు మగపెండ్లివారికి
 నెద వినయము తోచె జిత్ర మిది ధారణిలో

వ. అంత వశిష్టులు జనకరాజుం గాంచి యయ్యా! మా రాజు దశర
 థుండు తన కుమారచతుష్టయంబుకొఱకు కన్యావరణార్థంబు దాతృ
 ప్రతిపాలనంబు సేయుచుండె కన్యాధనంబు దాతృప్రతిగృహీతల
 యుత్తమలోకప్రాప్తి హేతువుగదా యనిన జనకరాజు సవ్వి

క. పదఁడు పదఁడు నా యిచ్చుట
 యది మీరు గ్రహించుటయును నని కలదే? మీ
 యది యీ గృహంబు నిట యె
 బ్బది మీ యిష్టానుసారమయ్య! మహర్షి!

చ. చిలికినపాలవెల్లి వడి జందిన లోపలి నిప్పుతీవఁగా
 వెలిగెడు కన్నె మీ కొఱకు వేచెడు గాంచినవెన్నవోలె జా
 యలకు మలంగి నన్నిహితమైనది ఫల్లుని మీరు మీరు పెం
 డిలి బొనరించుకొండు హవళించిన సాధుశుభప్రసాగతుల్

సీ పచ్చియాకులతోడి పండినగొలలతో
 మొదలిదుంపలతోడి కదళికలకు
 నాల్గమూలల స్తంభనాశత్య మేర్పడి
 వ్రాలు మబ్బుల మిన్నువోలె బైని

లాజపూర్ణములైన లలితమోహనములొ
హరి వేణికుండలవరుసలకును
నాల్గుదిక్కుల జేత్రనాథత్వ మేర్పడి
పంటకుప్పలధాత్రివలెను గ్రింద

రత్నమాణిక్యదీపతోరణము లొప్పఁ
గ్రమ్మి పైని దారామండలమ్మువలె న
నంతసాద్యంతమైన బ్రహ్మాండమట్లు
నవమనోజ్ఞకళ్యాణమంటపము నొలిచె

వ. అంత వశిష్ట వామదేవ శతానంద గాధేయులు ప్రపాసానమ్ముజేరి

ఆ. వేది నొకరు సేసి వేదిఁ బుష్పంబుల
నొక రలంకరించి యొకరు గంధ
మలఁది యొక్క రొకరు హైమపాలికలను
ఛిద్రకుంభములను జేర్చినారు

క. శుభలగ్ననన్నిధిని వ

ల్లభులై నడువంగ మంగళస్నానార్థం
బిభరాజగతులు నలుగురు
ప్రభువులు కళ్యాణమంటప స్తంభములై

లయగ్రాహి.

ఇచ్చట వశిష్టులును హెచ్చినముదం బలరఁ
బచ్చని నవాంకురము గ్రొచ్చిన శరావా
భ్యుచ్చతరధూపములు ముచ్చిలిన లాజవిల
సచ్చయము కాంతిఁ గనవచ్చినవి పాత్రల్
పుచ్చికొని చేర్చికొని మచ్చిక నమస్తమును
నెచ్చట నెడుండవలె నచ్చట నడుండన్
బుచ్చి రఘుబాలకులు వచ్చినను బీతముల
ముచ్చట నిషణ్ణులుగ హెచ్చరికతోడన్

శా. శశ్వచ్ఛ్వేత్వతవరాహకల్పవిలసత్సర్గాదిపాధోజనూ
నిశ్వాసప్రథమావతారముషి విఘ్నేశుః బ్రసాధించి పు
త్యైశ్వర్యాహవచోఽంకురార్పణవిధూతాభద్రతాచిహ్నమై
విశ్వామిత్రపరిస్తృతంబులుగఁ గల్పించెన్ హవిర్వహ్నులన్

గీ. తుమ్మెదలు పైని గ్రమ్మిన తమ్మిపూలు
నాల్గుతట్టలతోఁ దెచ్చినారు మేన
మామ లంతలోఁ జూడఁగా మధురలజ్జ
లుదయమైన రాకన్నెల వదనములుగ

సీ. సంకల్పసంభవాస్థానమా తేరతోఁచి
పంచీకృతంబులౌ ప్రాణములును
దెర వెన్కఁ బ్రతిబింబదీధితుల్ ప్రకటించి
తనకు మించిన మోహమున వెలింగి
తనుదాన రాముఁ డయ్యును విస్మరించి త
త్ప్రతిబింబమునయందు రాముఁ డగుచుఁ
దెరఁదీసినంతన తెలిసి నిజస్వరూ
పంబు బ్రహ్మానందపరిధి యగుచు
నంతటి మహీయుఁ డయ్యును నినకులశిశు
వితగ నణీయుడై సర్వసృష్టినహజ
మైన విభ్రాంతిఁ బొందె మోహజమునైన
వికృతి నలుగురితోఁబాటు విస్తరించు

గీ. ఎదురు బల్లైన లజ్జచే నెత్తరాని
తెప్ప లవి యెత్తబడకుండఁ గ్రేవలందుఁ
బ్రక్క గూర్చున్న యప్పటి ప్రసరణంబు
ప్రసవబాణుండు నేర్పిన ప్రథమవిద్య

క. పరసుఖదశాపరీపా

కరామణీయక మెఱుంగుఁ గచసాన్నిధ్యా

త్తరమణఁ బ్రథమస్పర్శ

ప్రరూఢీ మెడ వొలిచె సూత్రబంధనవేళన్

గీ. కరరుహంబులు చక్కంబు గాకపోయె
నవియుఁ బలకించునేమొ ప్రియాగళాత్త
మైన స్వర్ణసుఖాప్తిఁ బ్రియాగళంబు
నంటి బాధించు వీని కేలా? సుఖంబు

క. తలుచాల వేళఁ బడుచును
నలఘుచ్చవి నెగురు ముత్తియంబుల మిషచే
నలుకేళకుళులు వొలిచెను
నలుగురు దంపతులు మోహనస్తంభములై

గీ. నాలుగవ పాలుగా నిండ్రినీలమణులు
మణులు కలియంగఁ బోసివో యడఁగఁ బొలిచె
ముత్తైములు చతుర్దంశతిముగ్ధతనున
మాత్తనీలర క్తచ్ఛవుల్ హత్తుకొనఁగ

గీ. అలుపములు రెండుమూఁడు ముత్యాలు నిలిచి
సీత పాపటలోఁ జిటుచెమట పోసె
హత్తుకొని గందపూత ముత్యాలు రెండు
రామచంద్రుని మేనఁ దారకలు పొలిచె

మ. పదినోసిళ్ల కు నొక్కదోసిలి త్రపాపర్యంతమై సేనబ్రా
లొదిగించెన్ జనకాత్మజాత పతిపై నొయ్యారపున్ బజ్జయన్
జదురా తొల్లటి మెట్టు డిగ్గుచుఁ ద్రపాకై ధిల్యమార్గంబునన్
బెద రావేళకుఁ దీరినట్టి కనులన్ వీక్షించుచున్ రాఘవున్

ఆ. చంద్రరేఖపై ని సన్నని తెలిమొయి
శ్లాఢినట్లు ముత్తియమ్ములాడె
దల్లిమేనిపై ని నల్లని యాకాశ
మట్లు రామచంద్రుఁ డందె యుండ

ఉ. అల్ల వివాహమంటపమునై చను చోటికిఁ జిత్రచిత్రముల్
కొల్లులుగాఁగ వచ్చె వెలుగుల్ వెనఁ బెండిలివారలెల్ల ద్వా
ర్యేలితదృష్టులై చినుకు వెక్కనమా చిటుజలువానలో
ఫలవిచిత్రవర్ణములు పూవులు చూచిరి లంబమాలలన్

క. ప్రతిచినుకులోనఁ బ్రతిబిం

బితములు జలజాప్తు వెలుఁగుపిండులు వలయా

కృతిమన్మథువధనురలం

కృతులను గలిపించె గగన మెల్ల శబలమై

క. ప్రతిచైత్రశుద్ధనవమికి

వితతంబుగఁ దెలుఁగునేల విరిసెడు జల్లుల్

సితముక్తానదృశంబులు

ప్రతనులు తలఁబ్రాలవేశ వచ్చెఁ జటపటల్

చ. అరుదగు వానచిన్ము లగునా? తఱచై యతపస్విదృష్ట్యగో

చరులయి వచ్చియున్న సురసంఘము స్వామి వివాహ మన్న సం

బరమునఁ దూఁగుచో మెయిచెమర్పులఁ జల్లనయైన భూషణ

స్ఫురితములై చ్యుతంబులగుఁ బూవులగుత్తులు ముత్తియంబులో?

మ. తలఁబ్రా లోస్వసికొనంగనైన సమయోత్సాహంబులో నెల్ల పెం

డిలినంతోసము వాకలై విరిసెనో నిండాఁరెనో! చూచు క

న్నుల సంతోసము పట్టలేదు కనులందున్ బొంగుచున్ బొంగు గుం

డెల నుత్సేకము కట్టలే దురలి పండించెన్ మహానందమున్

క. కనుచున్న స్త్రీల పురుషుల

తనుకారిన చూపువెలుఁగుదారంబులు రా

మునియందు ముళ్ళపడియెను

చినికి పెఱకుమారులందుఁ జిళ్ళలు దేరెన్ .

సీ. ఆ వివాహానంద మదియు నకామహా

తుండయి చను శోత్రియుండు దశర

థునితో మొదలువెట్టి తనరారి బ్రహ్మయై

న వశిష్ఠునెడఁ బ్రమాణంబు పొంది

యభయఁడౌ జనకునం దనవధియాచు వి

దేహాంతమైన విస్తృతి వహించి

ముగురుతమ్ములపెండ్లముల యందుఁ గించిమా

నంబుగాఁ దలవికుంతంబు నగుచు .

రామచంద్రునియందుఁ బూర్ణంబు నగుచు
సంతలో సంత తొలఁగియు సంతగాఁగ
సంతయో గాని తెలియనియంత యగుచు
నవనిజాకృతిఁ దెలిసిన దగుచుఁ బాలించె

ఉ. చిత్రపుచ్చేతపశ్యైరమఁ జేఁగొని రత్నపుదివ్వెల్లెలా
రాత్రిక పట్టె శాంత మధురంబగు వీణియ తోడురాఁగ ను
ద్ధాత్రధినేతయై చను నొకానొకవైణికసామవేది హ
స్తత్రయక ప్రిగాఁగ మఱిడండయుఁ దమ్ముల కండ్ల కద్దుచున్

క. నలుగురు దంపతులును బీ
టలపై నుండి యిటు లేచుటయుఁ జిటుముతై
మ్ములు జలజల రాలుటయును
బాలిచిరి బాల్యారు ముతైములప్రోవులునా

వ. అంత.

సి. కోణోన్నతాంసానుగుణపీన కనదురో
ధృతి బొడ్డుదాఁక జండెములవారు
కర్ణాగ్రకుండలకాంతి స్రవజ్ఞ రీ
త్రమఁ జెంపదాఁక నేత్రములవారు
సీమంతసంస్కారశృంగారి రేఖాగ్ర
ముగఁ బెడదాఁక గ్రామ్మశృవారు
గండపెండెరపు రేఖాశౌర్యదీపనా
వధిఁ బిక్కదాఁక దోవతులవారు
బుజము కృష్ణాజినాల్ మహారజతమయము
లై నయట్టి జారీచెంబు లందగింప
విజయముంబొనర్చిరి పెండ్లివిందుకై స్వ
హస్తపాకుతో క్షుత్రియయాజివితతి

వ. అంత నా రాత్రి స్థాలీపాకానంతరమ్మున

సీ. ఆధ్రువశక్త్ర మనుసరించిన రేఖ
 మలయుచో సప్తరిమండలంబు
 నాల్గు నక్షత్రముల్ నాల్గు మంచముకోళ్ళు
 వలె నున్న యెడఁ దుదివంక మూఁడు
 సాగినయట్టి క్షత్రములన్ మధ్య
 వారు వశిషులు వాచిప్రక్క
 మినుకు మిన్నంచుఁ దాఁ గనిపించు లీలఁగా
 నామె యరుంధతి యంచుఁ జూపె
 శ్రీవశిషులు రాఘవశిశువులకును
 బాలరాముండు జానకివంకఁ దల్లి
 వంక నచటి యరుంధతివంకఁ జూచి
 మహియ తలఁచె నరుంధతీమయముగాఁగ

గీ. అ ట్లరుంధతీమయ మైన దగు వివాహ
 యజ్ఞము సమాప్తమై చతురంగబలము
 తోడ మగపెండ్లివారు తోడ్తో నయోధ్య
 కై పయనమైరి సందడి యతిశయిల్లు

శా. విశ్వామిత్రుండు స్వాశ్రమాభిముఖుండై వేంచేయుచో దీర్ఘముల్
 నిశ్వాసంబులు పుచ్చుచున్ గనుకొనల్ నిండాఁరగా బాష్పముల్
 ప్రస్వేదాకృతి రామచంద్రునిఁ బరిష్వంగంబులన్ బట్టుచున్
 శిశ్వాశీస్సులు శోవనీయముగఁ దా నృప్తించి వేంచేసినన్

గీ. రామచంద్రుండును శరదారంభమందు
 వారుకాభాంబుపుష్పమా వల్లివోలె
 నేవళము మాత్రమే పైకి నింపుఁగాని
 చేతమున సౌఖ్యమో! దుఃఖమో! తెలియదు

మ. కలితాస్యాంచలమోదరేఖ యెనఁగన్ గన్యాధనం బిచ్చె మై
 ధిలుఁ డూభల్ పది కోసలావనిశిరోధిప్రాయభూభాగపుం
 బాలిమేరం బడి నాగవల్లివనికాపూగద్రుమైలాలతా
 సరణిస్వచ్ఛలవంగపట్టతరుభాస్వత్ క్షేత్రవంతంబులన్

4. మగపెండ్లివారి కన్నుం

జగురుల మెప్పుడలచిన్నెఁ జెందినవగు నే

నుఁగు లశ్వంబులు రత్న

స్థితనకలవస్త్రసమితి జనకుం డిచ్చెన్

ఉ. ఇచ్చిన రత్నకంఠశము లిచ్చిన రత్నవిభూష లెక్కువై

యిచ్చిన గోసమూహములు నిచ్చిన బంగరుపట్టువస్త్రముల్

క్రొచ్చిన పాలవెల్లి నురుగుల్బడి వచ్చిన లక్ష్మీతోడుగా

వచ్చిన కల్పవృక్షముఖవస్తువులంబలె కామదోగ్ధులై

గీ. ఎంతసాధువుగా నైన నేమి తగవు

సుంతలేకుండఁ బెండ్లికి శోభ లేదు

అలుకుగుడ్డకునై కలహంబు జరిగె

జనకదశరథగృహపరిచారికలకు

చ. దశరథు సాగనంపుటకుఁ దా జనకుండు పురీబహిస్సరః

ప్రళమితవారిదాఁకఁ జని పైన్కొకతోట కెలంకు వాగులో

ని శిలలనీటిదాఁకఁ జని నిల్వొడటన్న నుదారబంధుతా

వశుఁడయి చాలదప్పుచనెఁ బాదచరుండయి దీననేత్రుండై

వ. మఱియుఁ గుశధ్వజుండు

ఆ. సీత నెత్తికొనును జేర్చి యూర్మిళ నెత్తి

కొనును మాండవిఁ గయికొనును గత్తు

జతగ నెత్తికొనును ప్రుతకీర్తి వారిని

దించి వీరి వీరి దించి వారి

వ. సీరధ్వజకుశధ్వజులును వారి భార్యలును గన్నులం దుబికిన బాష్ప

ములు కూఁతుండ్రకుఁ గన్పించకుండ దిక్కులు చూచి చూచి

ఆ. ఆగలేక తుదకు నావురు మన రామ

చంద్రునకు నమర్చ సరణి కలిగెఁ

దనకు నిచ్చినట్టి తరుణిని దనవెంట

నేగుపుచ్చ దుఃఖమేల నంచు

క. మగిడి జనకాదులు రథా

శ్వగజ వృషభరాజ చక్రశఫచరణజవా

తిగమనవిధూతధూళి

సగితవియద్వీధికావతంబుగ నడచెన్

గీ. దశరథురథంబులో నున్న శిశువు రాముఁ

డమ్మదగ్గరకుం బోదు నంచుఁ జెప్పె

బాలరామునిఁ గౌసల్యబండి కడకుఁ

గొంచుఁ జనె సుమంత్రుఁడు పావకోశ్లమీద

ఆ. రా నదృష్టవంతురాలైన కౌసల్య

గ్రుచ్చి కొడుకు నందుకొనియెఁ బైకి

నెవరుఁ జూడకుండ నెన్నెనముద్దులు

పెట్టుకొనియెఁ జిట్టిపాట్లొగుకు

ఉ. నాయన! నీవు నా కడుపునం బడినప్పటి దాఁక కైకతో

నే యఖిలంబుగా మనియె నీ జనకుం డిఁక నిన్నుఁజూచి యే

దో యొకరీతి నన్నుఁ గనునోయి కుమారక! నీకు సైతమున్

నాయెడఁ బ్రేమ లేనియెడ నాబ్రతు కేమనవచ్చురా? శిశూ!

గీ. అది మొదటిసారిగా విన్న యమ్మవగవు

రాము నెద గ్రుచ్చుకొన్నట్టి ప్రథమశరము

అప్రతికియాయోగ్య మైనట్టి శరము

తండ్రి దైవమ్ముగా నైన తనయునకును

ఉ. గౌతమహానిరూత్రమముగా రథముల్ చననిం డటంచుఁ దా

నై తనతండ్రితోఁ బలుక నానక ధైర్యము తల్లిచేత నె

ట్లో తనకోర్కీ దీర్చికొను నూహను వచ్చిన రామచంద్రుఁ డా

రీతికి ధైర్యభాగవిధురీకృతమానసుఁడై చలించుచున్

శా. అమ్మా! దేహ మనన్ విచిత్రమగు దుఃఖారామ మన్నించు దే

హ మ్మున్నంతన జీవి పొండనగు బాధాసహ్యతల్ చెప్ప శ

క్యమ్మా? యొక్కొకజీవి యొక్కొకవిధంబై పొందు దుఃఖమ్ము రా

జ్ఞుమ్మా డాణియొ కాననంబొ ఋషీభార్యారత్నమో చెప్పగన్

శా. అనినన్ గోసలరాజకన్యకు భయంబై యన్న! యియ్యాడునం
దున నీ వీ క ధురోహ లేటికి వరింతో తండ్రి! నా దుఃఖ మే
మని నీతోఁ బసికందుతోఁ బలికితిన్ హా! హా! యటం చార్చిజెం
దిన శ్రీరాముడు తల్లి గడ్డమును బూనెన్ గన్నులం జూచుచున్

క. పూని జననీ! యిదేమిటి
యేనుగ మృగయావిహార మేగిన యెడలఁ
నానాకూరతరమృగ
ప్రాణోత్క్రమణములు చిత్రభంగులు కననే

చ. ఇలవయి రాచబిడ్డ బదుకే యిది వానికి మృత్యుతత్త్వముల్
దెలియఁగఁ దేలికైనపని తెల్లనిగుఱును దాటకావధా
విలగతి నే గ్రహించితిని వెక్కనమై చని జీవి యెంతగా
గిలగిల తన్నుకొన్నయది? కేవల మప్పుడు చూడఁగావలెన్

చ. ఇదియునుగాక గౌతమఋషీంద్రునిభార్య యహల్య యెంత ప
డ్డది? యల నామె దుఃఖవికటజ్వలితాగ్ని మదంతరంబు నం
దొదిగిన కోటిజన్మల మహాన్నతదుఃఖముఁ ద్రవ్వించుపె; నా
నదమలదుఃఖశీల ఝీతిజాతను నన్నును నట్లు రమ్మనె

క. మనరథము లిట్లు పోయెడి
నిను నడుగఁగ వచ్చినాడనే యనఁ దండ్రీ!
తనప్రాణములును నీవే
యను తండ్రిని నడుగ భయమురా! యని నవ్వె

క. అరదములవరున రివృన్
దిరిగె నహల్యశ్రమప్రదేశముఖముగా
నరుదుగ ప్తపినహాస
స్ఫురితాబ్దంతమున రాజిముదల యనంగా

గీ. మొదల నివ్వెఱపోయెను బిదప నవ్వె
దశరథావనినాథుండు తల్లి కొడుకు
లేకమైరని కైకేయి యేమొ యంత
లోన లో ముసిముసినవ్వులుగ వెలుంగ

వ. అంత గౌతమాశ్రమంబుఁ జేరిన నేకత్రస్థితులకు నీతారాముల
కహల్యాదేవి దృష్టిదీసి యారతి యిచ్చి

క. నామాట వ్యర్థ మా నని
స్వామీ! నిక్కంబుగాగఁ జనుదెంచితి వే
దో మాటను బిత్తవాక్య
ప్రామాణ్యంబుగ రచింతు పరిపాలనమున్

క. అని నారచీరలిచ్చినఁ
దన మధువర్కములమీఁదఁ దాలించి రాముం
డును నామెఁ గుళికనుతుతో
నిను గురువుగ స్వీకరింతునే యని మ్రొక్కెన్

గీ. అంతట నహల్య చూచినయామె చూచి
నట్లే సీతను జూచి యోయమ్మ! దృష్టి
తగులునేమో! యటంచును దలనుద్రిప్పి
కొనును మఱి సీతమీఁదికే చనును గన్ను

చ. తనపతి తాల్చినాడనుచుఁ దానును దాల్చెను నారచీరలన్
జనకతనూజ బాలఋషిజంపతు లంచు గిలాకిలా హసిం
చిన ముని యాశ్రమస్థరుశ్చేఖరశారకలున్ బికంబులున్
గనుకని ముద్దు వచ్చి మఱి కైకయు నవ్విన నవ్వులుం దగ్గెన్

వ. అంతఁ దమ్ముఁ గొగిలించుకొనుట కలవిగాక యెత్తుకొని చిబుకంబు
ముద్దాడిన యహల్యాగౌతములకు నీతారాములు నమస్కరించి
సెలవుగైకొని తల్లులుఁ దారును బోయి తోటవెలుపఱ నున్న
రథంబులం గలిసికొనఁగ

క. మగుడ నడకయంది రథా
శ్వగజవృషభరాజచక్రశఫచరణజవా
తిగమనవిధాతధూళి
స్థగితోవియద్వీధికానతంబుగ నడచెన్

ప. అట్లు మూఢ్నాథుఁ ప్రయాణించి యయోధ్య యదిగో యిదిగో యని

మధురగతి.

అచ్చట రథములు నాగిన నాలుగు
వచ్చిన కుచ్చులవల్లకు లంఘనఁ
గ్రచ్చఱఁ గొడుకులఁ గచ్చల నల్వర
హెచ్చినముదమున నెక్కఁగఁజేయుచు

విజయమంగళము.

వేణునాదములును దివ్యభేరికానినాదములును
బూని వారకామినీవిముగ్ధనాట్యచారుగతులు
పెండ్లినడక సిరియుఁ డిమ్మె వే వరించినట్లు నడచు
పెండ్లి పెద్దలుగఁ బురీప్రవేశముం బొనర్చినారు

మహాక్కర,

ఓసి ఓసి యయోధ్యరామయ్య తా నొక్కవిల్వితీచించిరపుజూమ్మ
కోసముతైమ్ముఁ గొని తెచ్చినాడంట! కోడల్లోకేసారి నల్వరును
రాసులై పున్నెములు గుంపులై మూగి రాజుగారివరించెనటవెక్కిమ్మ
ఓసి రావె రావే యంచు మూగినా రూరిముతైదువ లెల్లరును

క. కనులకుఁ బసిరాముండును

మనసుల కాకాశమంత మహానీయుండున్
మనసో కనులో వంచిం
చిన దేదో తెలియరాని స్థితియై పౌరుల్

సీ. పసుపుబట్టలతోడి బాలుండు రాముండు

గరుడిపచ్చలబొమ్మ కాదె యంచు
గాఢేయయాగర ఔమూర్తి రాముండు
నఖిలలోకత్రాత యగునటంచు
బుగ్గకాటుకతోడి సిగ్గరి రాముండు
జొత్తుకాన్తుచివుళ్ళ జొంపమంచు
శైవశరాసనజ్యోభేది రాముండు
దైత్యసంహననావతారుఁ డొచు

ప్రక్కనున్నసీత వంకఁ జూచీచూడ
నట్టి రాముఁ డంద మతఁడె యంచు
ధృతి నహల్య పడిన తిట్టుఁ దీర్చినరాముఁ
డాత్మరక్ష యనుచు గాడుకొనిరి

క. కమలాక్షుడైన రాముఁడు
తమవంక నె చూచునంచుఁ దలతు రహో! చి
త్రముగా నెల్లరు శశిబిం
బమువోలిన రాముమొగమువంకం గనుచుక

సీ. వందలౌ లజ్జాకవాటముల్ భేదించి
యొక సీతచూపు తా నుండియుండి
రామచంద్రుని ముఖారామమ్ముపైఁ బ్రాచు
బెఱుకుఁబొందిన తేటికరణి వచ్చి
తరుణవాంఛామధుద్రవసమార్ద్రంబైన
రాముచెక్కిళ్ల సత్రములపై ని
గాల్జరినట్లు త్రిక్కక జాటిపడి సిగ్గు
బురదలోఁ దికమక పొందుచుండు
సీతచూపు తన్నుఁ జెందవచ్చిన వంద
సార్లలోన రామచంద్రు నేత్ర
మొక్కసారి కలియు నొకసారి యాసారి
తానుగూడ లజ్జ తరకకట్టు

సీ. వ్రజాలతమ్మంట్లు వరిమొక్కజొన్నపే
లాలు సౌధాగ్రభాగాళి కురియ
లజ్జాధిదేవతాలలితారుణకపోల
ములు మంగళార్కాతికలు వెలుంగ
కువలయకింజల్కతోమలాంశులు ప్రౌఢ
కాంతాకనీనిక్కాగములు నిగుడ
జిలుంగు సీతాకోకచిల్కలు పరిమళ
పటవాసధూళికాభ్రములు క్రమ్మ

వేణువీణామనోజ్ఞ నిస్వనములును
భసలవవధూర్ఘంకారవిసరిములును
ననుసరింపగ నాల్పవల్పంకికలును
రాజగృహ మేగె గత్యంతరములు దాటి

వ. అంత నయోధ్యలో రెన్నాళ్లు తక్కిన వివాహకాండమ్ము జరిపి
యుత్సవానుగతములైన యనేకసంతోషములు చేసిరి

క. ఏరి గృహములకు బంధులు
వారును వారరుగఁ దాను వల్లభమతియై
శ్రీరామచంద్రుఁ డారూ
ధారూధాత్మాభికాముఁడై చెలు వొలికె

ఉ. ఆయన యాత్మలో మఱియు నాయనకే కడు న్నబ్రమయ్యె లీ
లాయుతబుద్ధి తాను మిథిలాముఖమై ఋషిరాజువెంబడి
బోయినవేళ శౌర్యరమ పొందిన స్వీయహృదంతరంబున
దోయజనేత్ర జానకియ తోచె నెటుంగఁగరాని మాటుపై

ఉ. తా నెటకే జనుఁ దిరిగి తానును స్వీయగృహంబు లేగుచో
జానకిగాని కన్నడదొ సారసనేత్రరమాభిరాముడై
తానుఁగ నేగుచుఁ ముగురుతల్లులసాధము లేగి చూచుచుఁ
జానకి కోసమై యడుగఁజాలని లజ్జను హజ్జ కొత్తుచుఁ

మ. తలుపోరక నిలుచుండి చూడఁగ నయోధ్యావృద్ధరాజన్యకాం
తలు శ్రీకంఠధనుర్విభంగకలనాదాంపత్యసంపాదనో
జ్వులునిం గన్బొమ్మవిండ్లు వంచక పరీక్షానిశ్చలాపాంగకో
ణలనద్ధీరత నారి లాగని విధానక రాముఁ డొప్పారెడు

చ. పరమవిరోధియైన పురవైరిధనుస్సును రెండుచేసి ను
స్థిరమగు వైరవీధిని బ్రతిక్రియ తానుగఁ జేసిపెట్ట నా
విరిగిన ముక్కలే యదుకువెట్టెను నా విలుదంటు లస్త్రో
త్తరపథమై కృతజ్ఞుఁడో? కృతేఘ్నుఁడో? పూల్ పిడికిళ్ళ దూసెడు

సీ. ఈనెలబాలుడు నింతలో నింత మొ
 న్నటిదాడఁ బాలు నన్నమును బైడి
 వెండిగిన్నెలలోనఁబెట్టి తా వచ్చెను
 దినిపింప నట్టిచందిరుడు నేడు
 వాడెంతవాడయ్యె? బరళివ దేవు మా
 శివయి జిన్నారిబాళెలును గొన్న
 సుపవిత్రమూర్తియై చూడ గౌరవభాజ
 నుండయి బాలమనోజ్ఞరాము
 నల యెదో తెలిసీ తెలియని యెడంద
 నైన సుఖమైనబాధగా నలయఁజేయు
 స్నేహితుడొ కాదో! యితఁడు నూనె యని తలకుఁ
 బోసికొన నేయి యని త్రావఁ బొదుకయగుచు

మ. తనవోలె మఱి లక్షణుండును వధూతాత్పర్యలీలావినూ
 తనరేఖామధురాక్షుడో యనుచు నంతంతం బరీక్షింపఁ జ
 క్కన హేత్వంతరకల్పనాకృతిఁ బ్రతీక్షాగాఢదీప్తాస్యఁ డ
 య్యును గాఢాభినయప్రతారణసముద్యోగాత్మనిం జూచుచున్

క. తన మేనమామ భరతుని
 గొనిచనె శత్రుఘ్నుతోడఁ గోరిక వారున్
 దనవలె సౌమిత్రియువలె
 గనుదురొ భార్యలను దొంగకన్నులతుదలన్

ఉ. రామునిమేనిలోని ప్రతిర క్తపుబిందువు జానకీమనో
 జ్ఞామృతభావనాసుమధురాంచితకోమలపారిజాతమా
 లామధువాసనాభరవిలాసముగా నయిదిద్రిదియంబులన్
 బ్రౌమినదౌ నవాచ్యమధురం బనుభూతి యొకండు పొల్పుచున్

క. తన కాలివేలిదుమ్మన
 మునికామినిపంక మెల్ల ముడిగిన నాడున్
 దనకంటికోసలను దో

మనియానందంబు రామచంద్రుడు వెలుచున్

క. గ కారణము సేమ

మెలకువలకు కారణమెవరికొప్పు
నికలకుల పుష్పవా
నికల మెలకువలకు బాధలేనని కలము

ఆ. విల్లువల గల్గెనినని పుష్పవాది

తలనొడవ పీడిచిన రాము
చంద్రుని హుళిసాగు కొసలకు
సాటి చిన్ననీతి లోలుచీరె

గీ. ఇంక గోడలుపచ్చిన ముగాని

యేటి కను హేలగా దెప్పి చెనకెవరిగు
ఇంతి జూచు గొనల్య సత్తులములైన
కనుల నిందాభిత్తపై రేఖలు వెలుంగ

గీ. నీతియన్నము సానము నీ జపము

నీతి శ్రీరామచంద్రుడు నీతియయ్యె
బట్టమహిషికి లోకీకి బరమదైవ
భనమె యెనట్లు సౌఖ్యసాగము లెల్ల

ఆ. రాని రాము నడుగొ రాముడంచును బల్కు

గైక నీతి పర్వగములు పెట్టు
అడవికోడి కూసినట్లుగా నవ్వును
కైక, నీతి తిరిగిరాక కలుగు

చ. మెలకును నీతి గైక తనమేడలకుం గొనిపోయి మెచ్చుమే

రంగ నలకరించి యలరామునకుం బనియున్నయట్లు వా
ర్తలనిచి రామచంద్రుడును రా నొక పన్నకమాడి యిద్దఱు
గలియగద్రోసి నవ్వులునుగా గదితల్పులు మూసి లీసెడుక

ఆ. నీతితోడ జెప్పు జెలగి కైకయి యంద

గాడు తండ్రి నీవు కాదటంచు
రాముతోడ జెప్పు రాముడ గైకయి యంద
కత్తె నీతి నీవు కాదటంచు

సీ. అడుగొ రాముడు వచ్చు సన్నంతలో దూసి
కోలు వెట్టును చువ్వవోలె నీత
యా రామచంద్రుడే యరుగుదెంచిన లేచి
నిలుచుండు బుత్రికవలెను నీత
యెదురైన నతడు తా నెచలై డ్రపాహత
యగు వారుకసరస్సు నట్లు నీత
ఉల్ల పోయెడు రాము మొల్లంపుఁ జూపుల
గాంచు జాబిలివెల్లు కరణి నీత

కడుసమీపంబుగా సాగి కడచురాము
నింతదగ్గరతనము సహించు నీత
యిట్లులే పోనుపోను తా నెదురుచూచు
వంచి తల నీత పతి పల్కరించు నంచు

ఉ. పూవులు తాకనీ రెదురుపోవరు చల్లనిపిల్లగాలికి
రేవెలుఁ గింతసోకిన భరింపరు భోజనవేళఁ జూడరు
క్రొవలకన్నులం దెవరికోస మొ చూతురు నేకతంబు వాం
ఛావధియాదు రేకతమునందున నేకతముం భరింపరు

వ. ఇట్లైన కొడుకుకోడంద్రఁ గాంచి దశరథుం డేతత్సర్వపుష్పధను
ర్దోషనిష్కాసనహేతూత్సవంబులు జరిపించిన

ఉ. వచ్చి వసంతకాలము నవర్తువు సన్నచివుళ్ళు లొత్తి లే
బచ్చనియాకు తుట్టతుండ బల్లనిమొగ్గలు సాగులార్చి రే
విచ్చినరేకలన్ నునుపు వెట్టి పరీమళమాధురీర్పురీ
భృచ్చణుఁ డైన మాధవుడు ప్రేమపాలాలను గుత్తగైకొనెన్

ఆ. పలుకుపంచదార చిలుకలు పూగుత్తు
లంబుజాస్యమధుకృదమృతగీతు
లలరుబాడులసెజ్జ లొలయు పన్నీరులు
నూపె మధువనంబు శోభనంబు

ఉ. బంధులజ్జ వ్రాలుటకు వచ్చును కప్పుచును గుమారపు
 స్పంధయచక్రవర్తి యు చ్చాలంగ వచ్చిని లేతగాలి యు
 మంధరమా త్రుణ్ణ దొలగు మల్లశీకోరికచే న్నత్రవా
 గంధిలయై ప్రనూననవకాంతివధూటిక క్రొత్తకూటమి

గీ. పూవుదేనియ త్రావఁగాఁ బోయినట్టి
 పేర్మిగల క్రొత్త యొక తేటిపెండ్లికొడుకు
 పసిమిదారాల రంగులు ప్రబ్బికొన్న
 తెక్కలను సిగ్గుచే నవరించికొనియె

చ లలితవి దేహకోసలములకొని మేరల నంటుమానితో
 టల నుచుగున్నలం జివులటాకుల తెక్కల రాచి ముక్కులం
 గలఁచి కుహూకుహూనినడక మ్రవిక స్వరమాధురీఘురీ
 కలితతరంగమగ్నములుగా నొనరించెను జంటకోకిలల్

మ. పువుదొన్నెకొ దొలిజాతిమామియివురుల్ పొన్నా రిపన్నీరునం
 దివతాళించి గరుద్విలాసచలనం బేపారఁ బుంస్కృతిలం
 బివురుంబోడికిఁ బ్రేమ నామెతల నందీయంగ మందాక్షమి
 శ్రవిసంవాదమనోజ్ఞనూత్నవధు వర్ధన్వీకృతిం జేసెడుకొ

మ. కనరాకకొ జివురాకుజొంపముల తెక్కల్ తెక్కలకొ రాచి ము
 క్కున ముక్కుకొ గదియించి యెఱ్ఱనికనుల్ కోసల్ పిసాళింపులై
 తనుకొ చొక్కున మన్మథాగమశిఖాతాత్పర్యమిమాంస లే
 లిన కోడిండ్రగు జంటకోకిలలు పాలించెకొ వనీపీథులకొ

సీ. తొలకరినంజవేళలఁ బచ్చిమాకాశ
 మావరించిన మేఘునట్టివాడు
 గిర్యపత్యకల సాగించు నన్ననియేళ్ళ
 యాపాథమానంబు నట్టివాడు
 వైజయంతీపుష్పవాసనాభరితమా
 వైకుంఠ వక్షంబునంటివాడు
 మఱల సృష్టిని జేయు మహితప్రాతర్వేళ
 బ్రహ్మ దేవుని యూహవంటివాడు

మహితుఁ డొక్కఁడు సంగనామాలచెఱుకు
విల్లుగాఁ దుమ్మెదలనాది పెల్లుగాఁ బ్ర
సూనములు సంజలుగా నురభిచూస
పుష్పవనవీధుల విహారముం బొనఁజె

సీ. నొసలులో మొదలిడి యెఱలారు సీమంత
మృదుపథంబున శిరఃపదముగాఁగఁ
బునుగులో నరుగఁదీసిన డాగురేకుల
పొడితోడఁ దీర్చినబొట్టునోలె
ప్రథమచేలాంచలస్పర్శవేళాభయా
పనయనాంతరనర్మభాషణముల,
సిగ్గుచే నదిమి హెచ్చినఁ బట్టుకోరాక
రువ్వుగా వెలసిన నవ్వువోలె
రా మనోహరదీర్ఘదర్శనము సంకు
చన్మనఃప్రాణపదవికసనము గాఁగఁ
గులవధూసంగమానంద మొకఁబోసె
బుష్పవని సన్నగా నాఁగి పూలతావి

సీ. విరావణాభ్రము వ్యాభ్రక్తశేషముల్
నందనసల్లకుల్ క్రిందరాలె
బ్రహ్మతర్పణనటద్వాహమరాళజం
పతుల టెక్కికలు వహికి జాతె
వెన్నెలపుల్గు లావిష్కృతప్రేమపా
థోరాశి పోఁబెత్తి పాటుదెంచె
నైహికానందబ్రహ్మానందమాల రెంటి
పొలిమేరల గేళకుళులు తిరిగె.

ననఁగఁ గాసె గర్భారసీహరిదివిజ
వాహినీతీరడిండీరప్రసవభరతు
మారహరిసన్నిభము కల్వారహితుని
మధునిశాక్రమశస్సుషీమమ్ము వెలుంగు

- చ. బలయు దివావియోగభర మోపరు మేనుల దూరసంస్థితీ
గలిసి నిశార్థభాగమునఁ గాంచినయంత నొక భోక్తృశృ మే
నులఁదగు దూరసంస్థితిని నూల్కొను నయ్యెడబాటుకాఁక మే
నుల దని విస్మరింతురు కనుంగొను చొక్కరి నొక్క రట్టులే
- చ. కలయికయున్ వియోగము జగజ్జనులందు సుఖంపు దుఃఖపుం
బొలములలో వికృష్టముగఁ బూన్పు నొకానొక దూరసంస్కృతిన్
ఫల మఱి తోచెడున్ జనకజారఘురాములకున్ వియోగసం
చలనము సంగమం బసహజస్థితియున్ సహజస్థితింబలెన్
- ఉ. ఏపున మంటినుండి యుదయించిన మైథిలి మింటినుండి యా
వాపముఁ గన్న రాఘవుఁడు వచ్చి ఋగధ్వములందునుండి ద్వా
వాప్యధువుల్ సమాహరణభావము పొందినరీతి సంగమ
వ్యాప్యతిఁ బండువెన్నెలమయంబుగఁ జేయుదు రాత్మరోదసిన్
- చ. అనితరదృష్టిఁ గాంచి మిథిలాత్మజమోమును గన్నముక్కుతీ
రును మిథిలాపతిప్రణతరూపము తోచు నమస్క్రియావినూ
తనపరిచర్య రాముఁ గని తా హసించుచును సీత; సీతతోఁ
చును వెనువెంట నవ్వుకొనుచున్ రఘువీరుఁడు సీపు కావనున్
- ఉ. ఆహితరామపుష్కరద యాహతలక్షణ సీత కోటివ
రాహతసర్వసాగరసరస్వరిదాసతభావ మందుచో
సేహనిరీహమాఁ బ్రథమసృష్టివికస్వరసూక్ష్మ దేవతా
దేహసముజ్జ్వలద్వరుణదేవుని వోలిక రాముఁడొప్పెడున్
- ఉ. పాలితరాత్రులై కలశ వార్ధిసితద్రవసద్మమం దుషో
వేళ వినిర్గమింతు రిరవిందదళాక్షుఁడు రాజనేత్రియున్
వ్రాలి జలంబు లగ్నులు తపస్సులు వేళలు లోకవృత్తముల్
బాలసరోజబంధునృపవంశజకుర్దనముల్ గమించెడున్
- ఖ. ఇట్లొక యేడాది జరిగిన తరువాత
- ఉ. రామున కంతలో నొక విరాగము మైథిలిమీఁద నంతలోఁ
గామము కామమెంతయు నికామము సాగి విరాగమున్ హృదా
రామవిధూతకౌసుమపరాగము సీతకుఁ దోచసినని ని
ష్కామము పట్టుకో ననువుచాలని కామమువెంట వెంటరాన్ గొనె

౪. ఇట్లున్నంత గ్రీష్మర్తు వేతెంచిన

సీ. పలుచచివ శ్లేష్మవశిన వృక్షాగ్రముల్
కామాయశాటికాకార మొప్పు
బచ్చాకు డుల్లి లోఁబ్బి యెండిన చెట్ల
మోళ్లు దండాకారమును వహింపఁ
బంగలలో నేరుపడి యంచులక బెర
ల్లవు దొడ్డులు కమండలుపుగఁ దోపఁ
బరిశుష్కితాంబులౌ బాలవృక్షంబులు
మాడి నారాయణస్మరణ చూప
గూఢగంధబలంబునఁ గుడిలిన్య
దితనముత్థానగతిభయాధీనమా ప
లాయమానదంపతిశుకాలాపములుగ
గ్రీష్మవని యొక్కవైరాగ్యకేళి నెఱపె

సీ. లోనిగుంజును గింజ నాని కాకము వేఁప
పండుడొల్లను వీడు భావ మరసి
నరయూతటిశుష్కచన్యభూముల నత్త
గుల్లలలోఁ దత్త్వగుప్తిఁ దెలిసి
ముదినంజ ముకుళితచ్ఛదగుచ్ఛ మగు శిరీ
షద్రుబోధామృతసాన మెఱిగి
యుగవత్సమాగతు లుడురాజు వడగాలి
బోధించు ద్వంద్వప్రబోధ మూని
రాఘవకు లేశుఁ డొక్కవైరాగ్యభావ
తాడితంబైనయట్టి చిత్తంబుతోడ
వృద్ధకృకలాస మట్లు నిర్వేదమందె
బద్ధసామజ మట్లు క్షోభము వహించె

సీ. నిలచి తపించు మానిజటావలిఁబోలె
గలఁచెఁ బెక దాటి మొవ్వలను గాలి
తపదిలాడేవతాతనుసర్వరోహింధు
నిర్గతధూమ్యనా నెగడ దుమ్ము

మార్తండదేవు భూమధ్యచీక్షణ్యోతి
యెగచినట్లుగ మండె నెండవెలుగు
ప్రకృతియోగాభ్యాసపరత నిశాముఖం
బులఁ బూనుకుంభకముఁ దగె గాలి

చరమయామినీ దేవి శీరాసనంబు
పట్టినప్పటి యస్యగర్భఃప్రసంబు
వోలెఁ దొలినంజ యెఱ్ఱనిబాలసూర్యు
వెలుఁగు మిన్నంటి నిలువుగా నిలకు డిగ్గె

సీ. లేని వున్నట్లుగాఁ గానిపించుట కెండ
మావులు తార్కాణ మలయఁ జేసె
తెలివివెల్లన మాయ తొలఁగు నంటకు నెండ
కెండుచరస్సు సాదృశ్య మిచ్చె
పైనిపటారమ్ము లోనిలొటారమ్ము
మేనంచు రూపించె మేడిపండు
ప్రాణానికి విరోధి ప్రాణమ్మె యని వడ
గాలిఁ గీడ్పడిన జనాభి తెలిపె
నటఁ దదంతరప్రతిపత్తియందు జీవుఁ
డల్లె సంపరిష్వక్తుడై యరుగునంచు
ధరణినెఱియలు నీటియావిరులు భావి
సస్యసంస్కారగూఢబీజములు నెఱుపె

గీ. అగ్నిహోత్రకుండంబులు నారిపోవు
శేమె యని వానరోజుల నెంతయత్న
పడిరో యీనాళ్ళ నగ్నులు పర్ణశాల
లంటుకొనకుండ ఋషు లంత యత్న పడిరి

చ. అరుణశిఖాలి భగ్గుమననట్టి మహాగ్నులు భూమిదేవి కూఁ
తురును నరుంధతీనతియుఁ దోరపువేసఁగిమంటగాలి త
త్పరిణత కేతకీదళవిభాసికపోలములందు గాళ్ళుగాఁ
దిరుగఁగ శక్తి చేసికొనెఁ ద్రిమూరికాలపు బల్మి యండఁగా ౧౯౨

మ. పరితఃకోమలకాంతిమంజులలిప్తవాభాసినేరుహా

దరభాగక్షేచుక్కుటాక్షనిసత్తాహస్యేనోపరి

భరి భూమిపానయాకి లలపివీమారంభకాంతిచ్చట

పరమోదారమృగీమదంబులు ప్రపంపంజే సె గ్రీష్మ మృత్తిగ్

మ. తతవార్ధుల్ సరయూజలంబులె యయోధ్యావప్రసంపర్కవి

చ్యుతివై రాగ్యము చూపె సై కతిమిషన్ శుద్ధాంతసాధాంతిని

ర్గతసోపానపరంపరాపరిచయభ్రష్టులై పంకపం

గతి నెండించుకొనెన్ లనత్కువలయగ్లానెన్ విడంబించుచున్

శా. మాయామానుషవిగ్రహం దయన రామస్వామి వైరాగ్యదే

ఖాయుక్తిన్ దనయాత్మ దీప్తికొనెగాకన్ సంధవిష్యుత్సహా

త్మోయోషాతనయావియోగిహనజ్వాలల్ హింసంగ నె

త్తై యుండున్ మఱి కేవలత్వపు మనుష్యత్వంబె సంధించినన్

క. నట్టనడిగ్రీష్మమందున

బట్టతడుపు వానజల్లు పడి యార్ద్రిత లోఁ

బుట్టని యచ్చనివెట్ట యి

టట్టనక పొనగుట దుర్ఘటంబని తోఁచెన్

శా. ఏస్వామిన్ భజించి యా కృతముగా నిత్యైకువంశోద్భవ

త్మోస్వాముల్ షీతిశాసనాంతమున రాజ్విత్వముల్ తాల్చిరో

యా స్వామిన్ బ్రభువున్ వశిష్ఠముని బాదాంభోరుహంచత్సవ

ర్యాస్త్రీకారము చేసి రాఘవుడు శిష్యత్వంబు సేవించుచున్

శా. స్వామీ! ప్రాణముకంటెఁ బ్రాణము ధరాజాతాముఖాంభోజమే

యేమోగాఁ గనిపించు లోయెడఁదలో నింకన్ సమస్తావనీ

స్వామిత్వాదికభావనావిషయవాంఛాపూర్ణ వేశంతముల్

తా మండించెడు గ్రీష్మ మెచ్చటిది! తాతా! నన్ను మన్నింపవే?

ఉ. చూచినదానికై కనులు చూడవు; నాలుక తిన్నదానికై

చాచదు; విన్నదానికయి సాగవు వీనులు; లోయెడందలోఁ

దోఁచియుఁ దోఁచనట్టిదయి దూరము దగ్గరకాని సందడిన్

రాచినరాపిడై యెటుఁగఘానిది తాత! యనుగ్రహింపవే! ౧౯౯

ఉ. నిద్దరపోయి మేలుకని నిద్దరపోయితి నంచు నెంచెదన్
నిద్దరపోవువేళ బ్రభు! నిద్దరపోవుచు నుంటినం చెదన్
దద్ద యెఱుంగజాలను దదాత్వవివేకము లేక యోగసం
పద్దళితాఘుడా! యనుభవస్మృతి యెట్లా? యనుగ్రహింపవే!

ఉ. ఎందును నేనుగానివగు నిందియనంతతియందు నేను మే
ల్కందును నిద్రపోవుచును గాలువ పల్లపుతూము లట్లుగా
బిందువుకూడ నోడ్చెడిని బెట్టుగ న న్నివి యోగిరాజ! నా
యందున నేను మేలుకొను టన్నది యున్నె? యనుగ్రహింపవే!

ఉ. నాటినకంబ మే నెవరు? నాయది యన్న విచిత్రభావ మే
చోటిది? యస్మదీయ మను చోద్యపుభావము పాయు టున్నె? యే
పాటిది యప్పు నే ననెడు వస్తువు? దానిస్వరూప మెద్ది? యీ
గాటపునందియంబు నవుగాములు చెప్పి యనుగ్రహింపవే!

చ. ఒకపని చేసినప్పుడు మహోఽబ్ధి! యహంకృతి మాలి చేయ నౌ
నొక్కో! యదిచేసినట్టు లగునొక్కో? యకర్తృకకార్యమున్నె? క
ర్తృకును నకర్త కొక్కముడి దార్చుట యెట్లు? విచిత్రమైన యీ
నికరము తేల్చిపెట్టవె మనీషిశిరఃప్రచలన్యహామచీ!

ఉ. ఇంటికి దివ్వె తెచ్చినటు లెప్పుడు వచ్చితి నిందు? పూర్వ మెం
దుంటిని? నెట్లువచ్చితి నహా! యిలు ని ల్వేలిగించుకొంచు నీ
వెంటనె పోదు నొక్కో? యొకవెంబడి నాగునో? నిత్యయాత్రయో?
కంటికి నిద్రఁదేని దగు గాఢతరార్థము తేల్చిపెట్టవే!

శా. ఆయాసంపడిపోవుచుంటిగదె తాతా! నన్ను సైరింపవే!
నా యీ పక్షవద్రదిపాతవికటానంతోహభారాసహం
బై యాకస్మికలిప్తఘట్టనవశం బప్పచ్చియై పోవునో
నా యీ దేహ మదగ్ధదగ్ధ మగునో నాకున్ భయం బయ్యెడిక

ఉ. మన్నన జేయుచున్ విషయమూతము బోధయొనర్చు నొక్కఁ డా
పన్ను సమ్రాశ్రితుం దెలియఁబట్టు నొకండు తనంతఁ బొల్పు ప
గ్గె న్నిలఁబెట్టి నీవు వెలిగింతువు నిన్నడుగంగ నౌట నే
తెన్నుననైన్ రాఘవు నదృష్టము కాదటవే! మహాప్రభూ! ౨౦౬

వ. ఏతావృశశ్చాసాపహవిహః మైక శ్రీరామచంద్రమనకు నొకయేడాది
తిరిగి వస్తవుప్రచాప్తియి

వీ. గోదుకస్తురితోడఁ జాదిన తిలకమై
నిక్కు తుమ్మెద సాచు జెక్కయగుచుఁ
జేదరినకానుగు ముదుగాకు కవల్లికై
తూఁగాసు మదకేకి తోక యగుచుఁ
దానమాడినపైని దడియాఱుమిని జాఱి
వదలిన శ్రీకేశవాశ మగుచుఁ
దొలిచిల్పవానజల్లులచేత జల ముబ్బి
యకుగు నాఁ చగుపించు పడియ యగుచుఁ

జంటఁ బిల్లపిల్ల సందశిసేయఁగాఁ
బండియున్న యడవిపంది యగుచుఁ
సంబుదం బొకండు నాపాథమాసంబు
మొదలి దినమునందుఁ జదల గోఁచె

చ. చెదరిన సంజలం బగటిఁ జీకటి జేగురుకాంతి వానకా
భృ దిగిన గోడతొ దిశలలోఁ బరదాలును దీర్చు బండుగై
ముదిరినకారులోఁ దడిసిపోయిన కట్టుడుచీర లెండమి
ముదితలు తాల్పనైనది విముగ్ధులు దావుడు చీర లెత్తుచు

గీ. మనక మనకైన చీకటి మలసియాడి
నాల్గు వై పుల జల్లులు నాట్య మాడి
యలగవాడంబులును మూయనైనవేళఁ
బగటి దివ్యెలు రాజువై భవముఁ దెచ్చె

క. ఒకతాటిమొవ్వుపైఁబడు
నొకబంగరుబయలుమీఁద నుఱుకును బర్జ
న్య కరుణ యెంత చలువయో?
యొక పిడుగును బడదుఁ గ్రామ ముండినచోటన్

చ. ముసరుల నాళ్ళలో నిరులు మూయు నిశార్థమునందు భేకరా
వసముదయంబు ధారలగు వానల మ్రోతలు గాలిహారు వె
క్కనముగ మధ్య మధ్య నవికంపితమంధర మేఘగర్జలున్
ముసుగులలోన మేల్కొనిన ముద్దియలన్ బతి కంటరాచెడున్

మ. సరయూవాహిని వేడివెల్లుకు బిహసాగ్లాని కల్పల్పశ్రీ
కరముల్ మున్నుగ నప్పవెట్టి యతఁడుంగా వెల్లువల్ తీర్ప దు
ర్ధమై వార్ధిషికంపుజీవన మయోధ్యాసాధుదుర్గంపు ముం
దరి తావం తెన కత్తుకొం చొదిగె మందాక్షాక్షినిరేజయై

గీ. సూక్ష్మలక్ష్మ్యంబు లంచు వారుకప్పవత్తు
లూరకుండెనె? మెత్తని నీరజములు
ముకుళేశ్ఘరముల బల్లెములుగఁ బొడుచు
మృదుత కఠినత సందర్భమిశ్రితములు

ఉ. వావిలిపూవుక న్నెపయి వ్రాలును వ్రాలినయంతఁ దేటి ధా
రావిధురంబు వానజడి రాపిడివెట్టిన లేచిపోవుఁ దా
నై వరుసంపుచిన్నుగము లాడిన సందుల వ్రాలు వెండియున్
వావిలిపై ని, నంత జడివానలు క్రుమ్మిన లేచిపోయెడున్

శా. సంధ్యావేళలఁ బ్రాచి నిర్జలదమై సాగఁగఁ బ్రతీచీదిశా
వంధ్యప్రక్రియ మేఘముల్ మెఱపులున్ వాల్మభ్యకాంతిప్రభా
కంధ్యల్లోలతరంగభాగ్ధరిధనుఁకాండంబులై యేఁచగా
నాంధ్యం బొక్కదెసన్ మఱొక్కదెస మార్తాండప్రభాముద్రలై

సీ. ఎలయించి కికురించి వలపులు ప్రాణించి
దొంగయకా కన్నెసంపంగిచేత
వెలయించి మలయించి తలఁపులు ప్రాణించి
ముంగియా ప్రోడగేదంగిచేత
సులభసంగ్రహమునై వలపు దుర్గాహమై
చెల్లు మంకెనకాంతి వెల్లి వలన
తెలివి దురూహమై వలపు నిరీహమై
యల్లు వావిలితేనెపెల్లువలన

సర్వవిధనామకా సమాస్వాసనాథు
 ఋతుమహాసభాశిశిరవాదిషురంచ
 యప్రథమమూర్తి వర్షామహాధనేత
 కలఁచి నలపించెఁడు గాఁతులపువాఁడు

సీ. ఒకనైగనిగ్యంబు నురలు పచ్చదనంబు
 లేని సాదామనివోని కదల
 నార్ద్రతలేని నీలాంబుదాంచలయుగ
 ప్రసరణంబును వోని గాఁతులతల
 గుమియైన తడి దమ్ముకొను గాలియుండలఁ
 ద్రెవ్వు వెన్నెలవోని నవ్వుపెఱల
 యుగఁపదాత్తవిమీలనోస్మిలనము నల్ల
 కలువను బోని మొగంబుఁ జిగులఁ
 జానకీరహస్పంధోగసమయవివృత
 సువృతాత్ముండు శ్రీరామచంద్రునందు
 తెక్క చాచిన యంజనాద్రివలె నైన
 వర్ష ఋతు వండు భేద మేర్పఱుపరాక

గీ. స్త్రీ స్వభావంబుతోపాటు చెలఁగు సంస్కృ
 తప్రథమదశామందాక్షతీవరేఖ
 ననుభవింపంగఁ బడ నిగ్గుకొనెడు నీత
 యనుభవపార్థనామూర్తి యయ్యె గనుల

ఉ. ఉఱుమఁడు చానక్రొమ్మెగిలు నొత్తఁగనీఁడు వియత్పథావృత్తి
 దఱుగఁడు వర్ష తీవ్రతను దాల్చుడు చిన్నుట మానఁ దానతి
 మొఱుగఁడు సుంత సంజయెఱుపుం జొరనీయఁడు నాశలందునఁ
 జెఱుగఁడు తత్తథాగతవిశేషగుణం డభిరామమేఘుండు

సీ. తొలుత శ్రీరామచంద్రుని దర్శనమువేళ
 నొక స్వర్గసాధవీధిక స్ఫురించి
 శివశరాసనపణస్మృతి గల్గి సందిగ్ధ
 మైన తత్ప్రపణంబై కలంగి

శైవకార్ముకవికర్షణవార్త వినినంత
 సౌధప్రవేశనిశ్చయము కలిగి
 పెద్దయంగలతోడి భృగురాముఁ డరుడెంచె
 నని విని సర్వనాశార్తి భారసి
 యాది నొక యేడు పెరిగి యేడాది తిరిగి
 నంత విరిగిన సౌధసౌఖ్యప్రచార
 విధృతి పర్యాయమధురతావిధురతాన
 మావృత్తికి శ్యమాగాత్ర యగుచు నీత

గీ. వింటిద వ్యనుకొన వేంవిండ్లదవ్వ
 వెదకికొని వచ్చె ననఁ దానె వెదుకనగుట
 ప్రభుని రాముని యాత్మతత్త్వంబు నెదకు
 నంది యందక జానకి యటమటించి

గీ. అలరు మల్లికల్ మందారములును సంపె
 గలును కేతకుల్ శామంతికలును మావి
 చివురులును వాడక త్రియామశేషలైన
 యాటుముతుర్మాతులను దూరుపారబట్ట

గీ. నీత తాను దలంటిపోసికొని వారు
 కములు మలుసంజలకై శిశిమ్ము జాటు
 ముడి ఘటించి మందారము పొదివి పైని
 సరిగతోగరద్దుచీరతోఁ దిరుగఁజూచి

గీ. అప్రతీక్షాప్రతీక్షలదైన నడిమి
 బిరుసుగల జాగరపుపెట్టసెరలకనుల
 నుషసుజుమాడి దొంగజారుచున్న ధాతు
 శిఖరి పార్శ్వంబు వెదురైన నీతఁగాంచి

గీ. తాను దా గాఢరేఖావితర్కమందు
 వేళఁ గాదు కాదని కొనవేళ్ళు సాచి
 దక్షిణకరాంబుజాత మెత్తంగ గోళ్ళు
 చిమ్ము గోరంట యెట్టదనమ్ము చూచి

గీ. నడుమ విడలని మొగ్గుకు విడిలిఁ వెలి

పసరు శేకులకు మధ్య వానచిరుకు

నిలుచుఁ దమ్మినా గ్రుడ్డుతెప్పలకు నడుమ

కనులనీ డ్పించు నతివ యేకాంతముఁ గని

వ. సిగ్గిలి వార్షకంబులు మొగుడుసంజలు వెనుకబట్టిన

గీ. సకలఋతురాజపరిషదాచార్యమూర్తి

మహితుఁ డాతపచంద్రికామధ్యుఁ డచ్చ

మైన సరసుండు శరద్భతు వరుగుడెంచె

సంబుజాతాంగనల కనుంగన్నారు

చ. చిటుతుకతొటఁ బెన్నెఱకచేయని వెన్నెలపుల్గు లచ్చపుణ్

వఱదలుగాఁగ వెన్నెలలు వచ్చిన ముక్కదుమణ్ బ్రసన్నమై

విటిగెడు స్వాదుగర్భనిధిపీచిక లంచని నేర కూరకే

తెఱచిన చిట్టికన్నులుగ తెల్లనిచూపుల వెల్లిఁ గొల్పెడిన్

చ. ఒకచిటుకావివడ్డ సరయానది వాసుకమైన యొండు క్రిం

దికి దిగి పేరుకొన్నదని తీరము జాతిన నీటిపాయచేఁ

బ్రకటితమాచు నీర్విలుపు పద్ధతి లోఁచెడు వెన్నవోని పూఁ

తకుఁ బయిదోఁచినట్టివగు దారపుకోతల సన్న నెఱ్ఱెలన్

శా. అంతం గాసెను వెన్నెలల్ ప్రియవధూహాసాభముల్ లోచనో

సాంతానంతరితాంతశాంతసుషమాప్రాంతమ్మూ లారామసీ

మాంతవ్యాపృత కేతకీకుసుమప్రతాగ్రాజహచ్చామికా

సంతాపాగతబాష్పవన్నతతుషారాసారికాంత్యధ్వముల్

చ. బురదలయొండు వేల్పునది ముద్దులచెల్లెలిపాయలోపలన్

సరయువు లోపలన్ విటిగె జాతెడు సంజల పుక్కిలింతలై

ధరణిసురుండు కుంభజుడు తాల్చిన వండిన నీరుకావిరం

గురలిన యుత్తరీయయుగమో! యనఁ గుచ్చెల లట్టి వీచులై

ఉ. త్రచ్చినపాలవెల్లి నడుదార జనించు సుధాప్రవాహముల్

వచ్చినయట్లు శారదిక బాలనవాతపమల్ చలించినన్

గ్రొచ్చిన వీరముద్దెలయి కొట్టములందలి వెల్ల గుఱ్ఱముల్

రెచ్చిన పేరుపాన సకిలించెడు వార్షకమేఘగర్జనగాన్

చ. నిడివిగ ముల్లుసాగుకొను నివ్వరిగింజ లధస్సరోఽంబులన్
బడి యుపయోగభాజనతఁ బాయకమున్న ఋషీంద్రపత్నులున్
నడుములు మున్నఁగా జలమునన్ నిలుచుండి వెదుళ్ళకుంచెలన్
దుడిచి రహా! తలల్ పెడకుఁ ద్రోయుచు నెత్తిన గంపలందునన్

గీ. సాగరిసమాగమములేని కైవలినియు
నవసిభృత్స్పర్శలేని మేఘాంగనయును
వలపుమై నెఱివారైన నలుపు విఱిగి
పతివియోగవ్యధావ్రతల్ పాలిపోరె?

గీ. శారదశ్రీకి నిది సితచ్ఛత్ర మిద్ది
చామరము మేఘ మంచుఁ గాశప్రసూన
మంచు నేటికో? పరిశుష్కితాంబుమధువు
లార్ద్రతకు వీని కామడలంత దవ్వు

గీ. యామినీ దేవి సాంజనార్ద్రాక్షిరేఖ
వోని నల్ల మొగిల్ కడుపున మొఱుంగు
సితనిరంజనశుష్కదృజ్జ్వలపయోద
మలమి తెలతెల్లవోవు శీతాంశురేఖ

మ. ఎపుడే వచ్చినచో నరుంధతియుఁ దా నీక్షింపఁగా మైథిలిన్
వపురాకుంచనఖిన్నయై యుపచరింపన్ దొట్రుపాటెఁచుఁ జొ
క్కపుఁజూపుల్ ప్రసరింప వార్మిళితరేఖావీధి యాచున్ లవం
గపుమొగ్గల్వలె నైన తారకలుగాఁ గన్పించు సీతాదృతిన్

శా. శుశ్రూషాపరముండు రాముఁడు వశిష్ఠుల్ సేవకున్ రాఁగఁ ద
ద్విశ్రాంతిప్రథమానవేశలఁ గృపావిర్భూతచేతన్క తా
నై శ్రేయోఽవధి కర్మయోగి జనకుండోఁగాని సంసారరే
ఖాశ్రాంతుల్ చిటుకావిశాటులజనుల్ కారంచు మన్నించుచున్

మ. మిథిలాజాత యయోనిజాత పసిసామీ! నీదు పుణ్యాత్తయో
యి! ధురానంగతమైనభాగ్యము కదోయీ! యంచు నీధాత్రి నీ
పృథుబాహుపరిరక్షితంబయినఁగానీ లేదు నిష్కార మం
చధమానేకనిశ్చాచరప్రళయ మేలా? పాయునం చూర్నులై ౨౪౧

శా. రామా! మేలగు నెద్ది యంచడుగఁ గర్మజ్ఞునయోగోజ్వల
స్మిమాంసాఘ్ని గర్మయోగమవుజో మేలందు నీ రెండును
శ్రీమంతంబులె బ్రహ్మ మెప్పు డవికారిత్వంబెయూ లోకయా
త్రామిశ్రాత్ములఁ గర్మయోగులచరిత్రల్ బిట్టు పాలించెడిక

ఉ. కాదని నిన్నుఁబోలిన జగత్స్థితిహేతువు తన్నుఁదాన సం
పాదనచేయఁ జొచ్చినఁ గృపారహితాత్మక! లోకశాంతిసం
పాదనసేత యెవ్వనికిఁ బట్టెను? బట్టదు పట్టు, నాకు నే
లా? దయపేర్చి సీతవ్యవహారము పట్టెనుగాక కుఱ్ఱుఁడా!

చ. మెనుకటి కొక్కసారి యరవిందదళాక్షుఁడు యోగనిద్రలో
మునిగి యనేకకల్పములు మూసిన మాసినదై యకల్ప్యచే
తనతను సంతరించినవిధాన సనాతని తోచ యోగపుం
గనులను ద్రవ్వి యెచ్చటనోగాని కనంగను తేడ యిందిరక

మ. తనకుంజాలదొ సీత? నీవిభవసౌందర్యంబులక జిక్కి ని
న్నునె మన్నించునుగాక యెల్లపుడు తన్నుం జూచుకోలేదొ? చూ
డను వాఙ్మించదు వాంఛరాద; యదికూడన్ నీప్రభాముద్రయే
కనఁగా బిడ్డలకై యరుంధతికి శోకం బేల నోయీ శిశూ!

చ. అనిన యరుంధతీసతిముఖాంతము దుఃఖముకాని దుఃఖమై
కన నొకసారిగా నలము, కమ్మనిజేజము శోకభావముక
బెనఁగొన రామచంద్రునకు భీతియు నచ్చెరువుక మఱేదొ బో
ధనకలిమిక వివేకమును దాఱ్ఱొనె నంతఁ బ్రసన్నవాంఛమై

చ. వలసినఁ ద్రవ్యకోనయిన వాటము నక్కఱ లేదయేని నా
తలపును గూడలేక చనుదారిగఁ బెన్నిధి యొందు రామచం
ద్రులకును మానసంబునను దోచెను తోచినయంత సీతపై
మలగిన మానసంబునెడ మన్ననయుక ఘటియిలె లీలఁగా

మ. తనలో శ్రీరఘురామచంద్రునకు మార్తాండాభరణ జ్యోతి తో
డన ధారాహిమపాతనన్నిభము ప్రీడామూర్తి సీతాననా
తనసౌందర్యగతాభిలాష యుగపత్సంస్థానముల్ తోచె న
య్యవంశ్యుం డొకనాటి ప్రౌద్ధునఁ గనె పేమంతసంపాతముక

గీ. ఒడలి నల్ల తనంబు రేబడిన మంచు

వలని నిగనిగచే బరస్పరము కోర్కి

హెచ్చ సామాభిరామబృంహితము చేసె

సామజయుగంబు రాఘవేశ్వరులయిండ్ల

గీ. తా ననంతతారాస్నిగ్ధదారగణము

వెలువఱుచు ప్రేమవాహినుల్ వెక్కనమయి

చూఱ వదలెనేమొ యమృతాంశుం డనగఁ జి

పుళ్ళపైఁ బూలపై హిమాంబువులు కురిసె

ఉ. దుమ్ముడఁగించి ముంగిళ్ళులు తోఁగఁగఁజేసి కలాపిఁజల్లి ము

త్తైమ్ముల నన్నముగ్గులను దీరిచి బాల లుఱోఁధిదేవతల్

పమ్మిన యందగింపు హిమపాతమువేళల రాఘవేంద్రగే

హమ్ములఁ జేసిపోయెద రహా! జనకాత్మజమీఁది మన్ననక

కా. హైమాసారవిదూషితాబ్జముఖయై సాద్యంతవేళాత్రియా

మాముగ్ధాభినిపాతబాష్పర్షురయై మందీకృతాశాంతయై

శామంతీసితకుట్టలాగ్రుచియై సంఘన్నరాజాస్యయై

హేమంతేందిర జానకీనదృశయై యేపారె గ్లాపాండువై

కా. పూవుంబూవున వేలువందలు హిమాంబుశ్రీలు శ్రీ శ్రీని వే

తావే లూర్వమయూఖమాలలును మాలక మాల వేల్లక్షతై

యావిరూఢములైన వేల్పునెకిమీనందంపుఁజిర్విండ్లు విం

డ్లై విండ్లొ నెడలందు వేలు మఱి కోట్ల నందపుక రేకలుక

ఉ. సూర్యునితో సహస్థితియుఁ జొప్పడనే వలె మంచుబిందులుక

ధుర్యములైన యందములు దోపిడివెట్టును వంపుతా సునా

సీర్యములైన విండ్లు నునుసిబ్బితకత్తెల వాలుచూపులై

పర్యయకోటిమస్మధనిపాతములం బలె నెత్తివచ్చెడుక

మ. తెరలై సుగ్గడితంబులై గగనవీధీమధ్యభాగంబునక

దొరలం జొచ్చెడి మంచుబిందువుల సందుల్ సందులం జొచ్చి చం

దురుజేవెన్నలకాంతిపుంజములు చెందుక జెందొగక గోర్కిమై

దిరమాకోర్కియె యున్న వేవిధము లింతిక జెందు కాంతాధ్యముల్

శా. ఆ కెల్లంబడి సన్నసన్నవగు ముత్య లట్లుగాఁ జిన్నిబొ
స్తై కూడంబడి యంతటా దొడిమపట్టె బప్పుచే నాకుఁగై
కో కించించుక వ్రాలజాటుటను జేకోనై తుపారాంబు వ
య్యాకుం దుట్టతుదక దృఢించదు ప్రియాప్రావారలగుం బరే

శా. ఆయెంబో! తొలిసంజలో సహజమోహవేశముం దెచ్చి ప్రా
లేయవ్యాజవిరాగభావపథిఁ దూల్చెన్ బైని మధ్యాహ్నవే
ళాయోమాభిముఖత్వ మేమి ఫలమో ! మ్లానాంగలావణ్యరే
ఖాయుక్తి నవనీరజాతసతీవాఃకంపంబులక గుండగా

ఉ. అద్దిర ! మంచుచేఁ దడిపి యన్నియుఁ బుప్పొడితిన్నె లందముల్
నిద్దపునై గనిగ్యములు నెక్కిని కొంచెపుటెండ సాగినన్
ప్రొద్దుటిమాటపోయి వలపుల్ నునుపుల్ చెడి జాతిపెంకులై
యుద్దవిడిన్ సుతీక్ష్ణకిరణోగ్రతరోష్మలు వెల్లడించెడున్

సీ. ఒకనాఁడు తనదురాకకు నీత యెదురుచూ

చు నటన్న ధైర్యంబు చూఱవోయి

ఒకనాఁడు గాధదుఃఖోల్బణంబున నీత

మాఁగిపోవుటఁజూచి మమత పొచ్చి

ఒకనాఁడు ఒతిమాలి యొక వేయిబాసలు

చేసి నవ్వించి మచ్చికలు తెచ్చి

ఒకనాఁ డభినయించి యొక్కకోపము బతి

మాలించికొని రహోమధువు లాని

ఒక్కదినమున నాలస్య మొప్పవచ్చి

యొక్కదినమున ముందుగా నొప్ప నేగి

రామచంద్రుఁడు జానకీప్రేమ మఱల

వేయివిధములుగాఁగ నావిష్కరించె

ఉ. ఎన్నివిధాలఁ గూర్చి వెలయించిన నైనను జానకీమనః

ఖన్నత పాయకే మొగముక్రేవలఁ గన్నులకోసలక సమా

సన్నతఁ బొందఁ జూచి రఘునత్తముఁ డే గతి నామెదుఃఖపుఁ

జిన్నెలు పాయఁ జేయుటయొచ్చి త్తమునం దెలియంగ లేకయున్ ౨౬౦

సీ. తనవంకఁ జూచుచుండిన నీత నావంకఁ

నేలఁ జూతు వటుంచు గోలఁజేసి

తనవంకఁ జూడకుండిన నీత నావంకఁ

జూడవులే! యంచుఁ గోడువెంచి

తన పరిచర్యఁజేసిన నీత నాకు న

క్కఱలేదులే యంచుఁ గలఁత వెట్టి

తనసేవసేయ జంకిన నీత నాకేలఁ

జేసెదవంచును జివ్వఁబెంచి

యైనదానికి మఱియును గానిదాని

కేలికతనానఁ జిల్లికజ్జలు పెంచ

నీత కేడ్పులు బాష్పముల్ చివరికైనఁ

బ్రభువు ప్రకటించు గాఢానురాగ మవధి

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు జనకాత్మజ రామునిజూచి యోయివే

దాంతి! నిజంబుగానె జనకాత్మజ యిష్టముకాదయేని వ

ర్తింతువ యున్మనీపదధురీణుడ వీ గతి నన్ను నేల బా

ధింతువు నీవు క్రమిక్ కడుదెప్పరమై చను నాదుగుండియన్

మ. అనకూలుండవ యేని గమ్ము; మఱికావా? చన్నమూఁడేండ్లవో

లెను నా గుండియ ఛిన్నధూర్జటిధన్వరీ లాకరున్ నిన్ జరం

తను మన్నించుచు జీవితాంతము నితాంతంబైన సంయోగభా

వన దీర్ఘవ్రతమై చరింతుఁ గరుణింపంజూడు మిత్తైననున్

మ. అని బాష్పన్నపితాక్షిగల్గయును గాంతాకారదుఃఖంబునై

చను నీతం గని రామచంద్రుడును బాష్పంబుల్ సుధారమ్యవా

హినిగా మిశ్రితశోకమోదవినయప్రీరుధకంతుండు చా

చిన బాహుజలల్ గ్రహించికొనియెన్ సీతావియద్వాహినిన్

శా. పెల్చున్ రాఘవజానకీహృదయగాంభీర్యంపు రాపిళ్ళపొం

గు ల్చల్లారిన రాఘవుం డనియె నాకుం గుండెలో నీతియై

తాల్చెన్ బ్రాణము ఛిన్నధూర్జటిధన్వర్దర్పంబు లేదింత నీ

నిల్చున్ నీడలు తాల్చునూహలు హిమానీగేహకల్పంబులై ౩౬౫.

ఉ. అల్పమే వ్రేగొ బ్రహ్మ మను నాంతరవస్తువు వీడి నాదుసం
కల్పమునందు సర్వమును గామిని! నీవుగ నిండియుంటి వీ
కల్పితమైన మోహ మను కాటుకచీకటిఁ బన్నిదివ్వెవై
శిల్పపువెల్లుగాఁగ విరచింతువు నా హృదయాంతరంబునన్

గీ. శ్రీవశిష్ఠరి సాక్షిగాఁ జెప్పచుంటి
నస్వతంత్రమైయైన దేహమునందు
నానా కాదా వచింపఁగ లేనుగాని
యాత్మ నిన్ను నిత్యంబుగా హతుకొందు

చ. అలుపపుటూహలన్ గలఁచి యాడి నిజంబుగ నొవ్వజేసితిన్
దలఁగఁగరాక నీదునెడఁదం గల సందియ మార్పు కోర్కె న
ట్టులు పొనరించితిన్ ననుఁ గడున్ సయిరింపవె యోసి యోసి మై
థిలి! యని జాలిగాఁ గనెడు దేవుని జానకి యొర్చెఁ బ్రీతయై

ఉ. హత్తినప్రీతి యిర్వరకు నాత్మలయం దెడబాటుభీతికిన్
గత్తెమై భజించియు నొకానొక దూరవియోగరేఖలో
నొత్తినయట్లు తోచిన ముహూర్తముహూరావృతగాఢకాములై
చిత్తములం దొకళ్ళొకరు చేరగనీరు విరామభావమున్

వ. ఈలోన నేడాది తిరిగి మరల శిశిరము ప్రాప్తించిన

గీ. అగ్నికార్యంబు సేయుటయయ్యుఁ గూడ
సోమయాజియు నెదురుగా సోమిదమ్మ
యగ్ని కిటుప్రక్కఁ గూర్చుండి యర్ధరాత్ర
మైనదాఁక లేవరు చలి యవుడు తోచి

గీ. పరమసుకుమారమైన జీవంబులన్ ద
దాత్యకోరకభావ సుందరములన్ స
మానసూక్ష్మరేఖాపరిమళములన్ శి
శిరము మాఘ్యమ్ములన్ వికసించనీదు

- గీ. ఆకు లారలిన రెమ్మల యంతములను
జివురు తొలిరూప మెట్టినిజరగట్టె
బాకు మండింపఁ గలుగు నేర్పాటు కొఱకు
మన్నఘడు నిప్పు లుంచిన మాది గాఁగ
- గీ. ఆకు సర్వము రాలి మ్రోడైనచెట్టు
పైనిపంగలలో గూటిలోన నుషసు
చలికి నొక్కొకదాని జెక్కలను దూరి
బాలకలవింకజంపతుల్ పవ్వళించె
- గీ. సరయువునఁ బూసకట్టుల జలము వాతె
నల్ల శిశిరర్తురాజజలాధిదేవ
తారవాఃపరిభోగ సంచారమంజు
లశ్రమ స్వేదబిందుమాలాభసుషమ
- గీ. కుందురుష్కంబు ధాతకీకుసుమ మగురు
పుండరీకంబు హ్రీబేరమును మొదలగు
మొగుడుకొను సుగంధద్రవ్యముల మనోజ్ఞ
తమములగు ధూపములు గవాక్షముల మనలె
- గీ. దశరథేశు కుమారసాధంబులందు
నడికి రే వినిపింపఁగాఁ దొడఁగె మధుర
వేణు వీణామృదంగ నిస్వానకములు
ప్రసవబాణుని గీతాప్రబంధములును
- గీ. పైకిఁ దోచుని యార్ద్రత ప్రకటితముగ
శిశిరఋతురాజు పాలించెఁ జివరిదాఁడఁ
బలకపై గంద మారులోపలను దిరిగి
వత్తు నని చన్న ధృష్టుని వాక్యసరణి
- గీ. గందపూతకు నగురుపొగల్ ఘటించి
పేరు నూనె దూపంబుల పెచ్చుపెట్టి
విరవిరలు కౌగిలింతల విరియఁబొంది
భోగు లెడ్డమీరు చలికారు పూనికలకు

గీ. నవనవప్రౌఢతరయౌవనప్రభూణ

రత్నమాణిక్యకలితసీరాజనంబు

చెలువ యధరంబు పగిలించి శిశీరరాజు

కృషణమౌ రతిచర్యస్య మవహరించె

మ మదిలో దూరవియోగభీతి రఘురామశ్మైసుతిల్ దూరముల్

కదియం జొచ్చిచయట్లు తోచి యెడఁదల్ కంపింపఁగా సన్నిధుల్

నదలంజాలక ప్రేమవాక్యరచనావల్లభ్యసంధానసం

పద సర్వస్వము గాఁ గనై మఱి రార్యక్లాంతపాఘోధులై

ఉ. రాజతిమైన మోహము నిరంకుశమై రిఘురామమూర్తి సం

ధ్యాజపమంత్రహోమనిశితాచరసూక్ష్మతిరక్త ధాత్ముఁడై

శ్రీజనకాత్మజప్రణయజీవన మోహనకారి ప్రేమశుం

డాజగలాయమానధిషణాస్ఫురణంబులఁ జెంగలించుచున్

సీ. కనకపాత్రికల నింపిన యిరారసములఁ

దెచ్చి మైథిలికి నందిచ్చి యిచ్చి

జిలుఁగు కుంకుమల మంజిష్ఠాహరిద్రల

లలితాస్య పదము లలంకరించి

కర్పూరము స్తకకాలాగురుద్రవ్య

ములు ధూపములువేసి నెలిచి వెలిచి

గ్రథితమాలామాఘ్యకష్టరమాలలు

హస్తకైశికకంఠమందుఁ జెరివి

మెడమలుపు నోరచూపుల నిలచి చూచి

యందముగ నున్నదో లేదో యంచు నాడి

యంద మురలెడఁగాదే? యటంచు నాడి

మూలలన్ నిల్చి యొయ్యారములుగఁ జూచి

శా. ఆడంజూడగఁ జూడనాడగను వా రన్యోన్యనేత్రాంతర

క్రీడాదర్పణదృశ్యమానము లసంఖ్యేయాత్మరూపంబులన్

ప్రీడాముగ్ధములన్ వినిశ్చలదృగావిర్భూత రోచిస్సులన్

గూడన్ దోరణబద్ధమాలలఁ గనన్ గూలంకషప్రేమురై

సీ. కోకిల దూరానఁ గూసిన నీవటే?

• నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు సామి
 తుమ్మెద గూటిలో ఝమ్మన నిది యే ర
 హస్య మూడునొ యంచు నాడు సామి
 గృహశిఖావళిమా తీర్చినఁ బింఛమును నీదు
 కైశికచ్ఛవి నెఱుంగ దను సామి
 పెంపుడులేడి ద్వారంపుకోసలఁజూడ
 నవసజాక్షులఁ బోల్చియాడు సామి

నీత చెఱఁగు గాలిచే జిందులాడిన
 దాని నిగుడు వాలులోన నిలచి
 పడవలోన నేను బయనించు చుంటి నం
 చేలొ భయము : భినయించు సామి

సీ. తనపాద మామెపాదము జతగాఁబెట్టి
 యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
 తనహస్త మామెహస్తము తోన జతఁజేసి
 ముదురాకు చివ్రఘాతపదను లనును
 ఆమెప్రక్కన నిల్చి యానుకొమ్మని నన్ను
 విడిపోకవే యని వినిసిపోవు
 చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁ జేర్చి యాప్రతస్సు
 లేవో రహస్యంబు లెత్తిపోయి
 తరుగుకొనిపోవుఁ బ్రేమ సంతాపహేతు
 వంచుఁ దనప్రేమబరువుఁ జూపించి పలుకు
 నొక్కసమయాన మనకు వియోగమైనఁ
 బ్రేమ యే మగునంచు వారింపఁబడును

గీ. శ్రీమనోనాథు లీలావిశేష మరసి
 సీత యో స్వామి! యెందు నేర్పితని యడుగ
 నేను నేర్చిన దేమున్నదే? నతఁగి
 కొఱికుండువదేప్తయఁగొని దనును

క. ఒకకొంత భోగవేళకు

నికామకామమ్ము తగ్గు నిండుప్రకృతులం
ఊక ముసరుకొనెడు పెనుకో
రికయు శమించుచు హృషీకత్పప్తి సహజమై

గీ. అంత జానకీరాముల కా భయమ్ము

సర్దుకొని పునశ్శాంతప్రచారవిషయ
నిభృతవిషయేంద్రియములుగాఁ బ్రభువులై వి
కుంతపరిపూర్ణ యోగమ్ము కొల్లగొనుచు

గీ పూని వై దేహి! మైథిలీ! జానకీ! య

టంచు శ్రీరామమూర్తి నోరారఁ బిలుచు
నా పిలుపునవ్వడితరంగ లమ్మవారు
ప్రాణమూలమ్ములందున హత్తుకొనఁగ

గీ. సీత శ్రీరామచంద్రుని చిత్తపదము

రామచంద్రుఁడు జానకీప్రాణపదము
రామసర్పభామణి రమణి సీత
ధరణిజాజీవితాతపతరణి స్వామి

వ. ఇట్లు వైరాగ్యసంసారభావంబులు ప్రయాగక్షేత్రస్థగంగాయమునల
వలె సీమప్రసారరమ్యంబులై న శ్రీరామచంద్రుండు

హృహారము.

ఆనందాస్యుఁడు పరుషంబౌ నే మాట యనఁడు తోనాచున్
దానే ముందుగ నెవరైనన్ గానీ యితరుల పారుష్య
స్థానోక్తుల్ తలఁపఁ డొగిన్ దానై సర్వశరసువిద్యాపా
రీణుండయ్య నితరశస్త్రప్రవాతంబు కృతికి నగ్గించున్
సానుక్రోశుఁడు మధురస్వాద్వాభాషి సకలవేదార్థా
హీనుప్రౌఢుఁడు ధిమణాహేలాలోకహితసదాజీవుం
డేనోదూరుఁడు తరుణుం డీహోదూరుఁ డితిహాశద్ధార్థ
జ్ఞానాస్థానము నిరతస్వాహాభర్తృచరణశీలుండున్

ప్రాణం బిచ్చినవగిదిం బల్కున్ దీనపటలబాధాత్త
 గ్లానివ్యాధుడు పృథుశిల్పజ్ఞానాధికమతి దేశానే
 హానిష్ఠావుఁ డనలసుం డుర్వీరక్ష కొదిగి శ్రీరామున్
 నానాసద్గుణసమితుల్ నారాచీవినతము లేలించున్

భూతగ్రామ మవమతిం బూసంబోడు పురుషస్థారజుం
 డేతామెత్తిన జల; నీరేతాబావి కృపకు; భూదేవ
 వ్రాతార్చకుడు నృపశాస్త్రప్రాధుండు బహులసేనాగ్ర
 స్థానాగ్నేయుడు పృతనాపాత్ శ్రీగోపచణుడు వర్తించున్ ౨౯౬

ఖండాంతము

గీ. భాసిగంగాన్నపూర్ణాంబికాసమేత !
 స్వామి ! విశ్వేశ్వరా ! యిద్ది సాకుమయ్య !
 చంద్రమాళిభూషశ్రోతృసత్యసుకవి
 కల్పనావధి కళ్యాణఖండమధువు

మ. అమరీకై శికపారిజాతకుసుమోహస్వాదు వీ బాలకాం
 డము నీ భక్తుడు శోభనాద్రి దగు సంతానంబు జన్మాద్యపా
 యముఁ దప్పించుత ! యెన్ని పుట్టువుల పెట్టెతిన్ శివా! యేమి కా
 మము? కోపం బదియేమి? యేమియగు నీ మాత్సర్యమోహా!ప్రభూ!

క. ఇది మెచ్చెదరో మెచ్చరా?
 యిదియును జదివెదరుఁ జదువ రేలా నాక
 య్యది? నాయెద మీతో రా
 చెద నద్దానికి ఫలంబుఁ జెందించు శివా !

ఉ. హాళిఁ జరించుఁ గావ్యరచనాత్తయశఃకృతనాకసౌఖ్యవాం
 చాలులితంపుటాత్మయె పొసంగదు నా దెసఁ బొందుఁగాక ము
 క్త్యాంధరాధినాయకుఁ డదంతయు; నా తపమెల్లఁ బండి యు
 ద్ధేవులజనూరుజావితతి విచ్చెడునట్లు లీచుగ్రహింపవే !

పంచచామరము.

అవారసత్కృపాపయోధి ! యాత్మచస్తుసారథి !
 యువాననాసమస్తసత్పథోఽజిషనాకృతీ !
 తపన్విషచ్చటాశిరోధి ! తప్తలోకసేవధి !
 కృపాప్రణీతభక్తపాపకీలికానిరాకృతీ !

శిఖరిణి.

ధృతాంభఃపూతాకృత్యమరతటిసీతీరసుగృహీ !
 నితాంతవ్యావల్గన్నిజభజనకృన్నిత్యవిరహీ !
 కృతాంతప్రౌఢాజ్ఞానిరసనకళాకేఽజటిలా !
 శ్రుతిప్రామాణ్యాత్ప్రపకటతరితేఽజోచ్చపటలా !

ఓం శ త్సత్.

